

วารสารมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ นายเรืออากาศ NKRAFA JOURNAL OF HUMANITIES AND SOCIAL SCIENCES

ปีที่ 13 ธันวาคม 2568

บทบรรณาธิการ	1
สารบัญ	3
คติชนกับอัตลักษณ์ของทหารอากาศไทย: ภาพสะท้อนจากนโยบายผู้บัญชาการทหารอากาศ	
พริมรดา จันทระโชติกุล	5
การพัฒนาแบบประเมินคุณลักษณะทางจิตใจ สำหรับนักเรียนทหารอากาศ: การทำงานเป็นทีม	
ความเข้มแข็งทางจิตใจ การจัดการอารมณ์ และการคิดวิเคราะห์	
วิมลวรรณ ปัญญาอ่อน ชวิศา เพ่งสมุทร จามร วรรณคงดี	16
อิทธิพลของทุนทางจิตวิทยาต่อสุขภาวะทางจิตของบุคลากรในอุตสาหกรรมการบิน	
พงศ์เสวก เอนกจำนงค์พร เยาวลักษณ์ เอกไพฑูรย์ ธีญญลักษณ์ เอนกจำนงค์พร	26
การศึกษาแนวทางการใช้ทรัพยากรทางการศึกษาร่วมกันของสถานศึกษาขั้นพื้นฐานในประเทศไทย	
พัชรภา ดันติชูเวช	37
ภัยคุกคามจากอาชญากรรมไซเบอร์: กรณีศึกษาอาชญากรรมรูปแบบการโจมตีแบบฟิชซิง	
หทัยชนก อินทรวิจิตร	51
การศึกษาความต้องการและแนวทางการจัดการเรียนการสอนวิชาภาษาอังกฤษในหมวดวิชาเลือกเสรี	
ของนักเรียนนายร้อย โรงเรียนนายร้อยพระจุลจอมเกล้า	
ชญานันท์ จิตต์จำนงค์	67
การศึกษาพลเมืองโลกศึกษาในพื้นที่จังหวัดชายแดนภาคใต้ในประเทศไทย	
ณัฐภรณ์ หลาวทอง ภูรินทร์ เทพสถิตย์ อรรถพล อนันตวรสกุล	81
การบริหารสถานศึกษาที่มีความหลากหลายทางชาติพันธุ์ของโรงเรียนขนาดเล็ก	
สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษากาญจนบุรี เขต 3	
ธิพัชพร อินเกลี้ยง สุมิตร สุวรรณ	96
Adaptation of Sentence Structures in News Texts: A Corpus-Based Analysis	
of Complexity Levels Using Halliday's Functional Grammar	
สพลเชษฐ์ ประชุมชัย กัลยรัตน์ ปิ่นเมือง	109
บทบาทของศาลในการถ่วงดุลอำนาจรัฐด้านความมั่นคง: ศึกษากรณีการใช้กฎหมายพิเศษในประเทศไทย	
อภิภัทร์ ปาसानะเก	120
ข้อกำหนดในการส่งบทความเพื่อตีพิมพ์	137

ISSN 3088-1307 (Print)

ISSN 3088-1315 (Online)

Online

PDF

วารสารมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ นายเรืออากาศ
NKRAFA Journal of Humanities and Social Sciences

ที่ปรึกษา

พล.อ.ท.จักรกฤษณ์ ธรรมวิชัย
พล.อ.ท.ปิยะกิตติ์ สุทธิวัฒนธนากุล
พล.อ.ท. ศ.ดร.พิชาญ พิชัยณรงค์
พล.อ.ต. รศ.สมเกียรติ์ สุภางโง
พล.อ.ต.หญิง ศ.กาญจน์ธิดา ประเสริฐศรี

บรรณาธิการ

น.อ.หญิง ผศ.เอมรัตน์ ยิ่งพิสุทธิ์ _____โรงเรียนนายเรืออากาศนวมินทกษัตริยาธิราช

กองบรรณาธิการภายใน

น.อ.หญิง ผศ.ศรีวรรณ อุดมโภชน _____โรงเรียนนายเรืออากาศ
น.อ.หญิง รศ.หลัทธิพิทย์ ตันตพเทศ _____โรงเรียนนายเรืออากาศ
น.อ.หญิง รศ.วนิษา สิริรังหอม _____โรงเรียนนายเรืออากาศ
น.ท.หญิง ผศ.พริมา จันทโรตติกุล _____โรงเรียนนายเรืออากาศ
ร.อ.อัคพงษ์ สีทิวังค์ _____โรงเรียนนายเรืออากาศ
ร.ท.วชิรวิทย์ เรณู ณ อยู่ธยา _____โรงเรียนนายเรืออากาศ
ร.ท.หญิง เบญจวรรณ ทองคำ _____โรงเรียนนายเรืออากาศ

กองบรรณาธิการภายนอก

ศ.น.ท.ดร.สุมิตร สุวรรณ _____ม.เกษตรศาสตร์ (กำแพงแสน)
รศ.ดร.วาสนา บุญญาพิทักษ์ _____วิทยาลัยนาฏศิลปสุพรรณบุรี
รศ.ดร.อลงกรณ์ อรรถแสง _____วิทยาลัยการเมืองการปกครอง
_____มมหาสารคาม
ผศ.น.ท.หญิง ดร.งามลย์ ผิวเหลือง _____ม.เกษตรศาสตร์ (บางเขน)
น.ท. รศ.สันติ งามเสริฐ _____โรงเรียนนายเรือ
ผศ.ดร.สันทกฤษณ์ บุญช่วย _____ม.ราชภัฏนครปฐม
ผศ.ดร.สุวรรณ เทพจิต _____ม.เทคโนโลยีพระจอมเกล้า
_____พระนครเหนือ
ดร.พูลทรัพย์ ศรีคชินทร์ _____สถาบันการจัดการปัญญาภิวัฒน์
ดร.ณัฐวัฒน์ ล่องทอง _____ม.เชียงใหม่
พล.อ.ต.หญิง ศ.ดร.ทิพย์รัตน์ พังวรราช _____นักวิชาการอิสระ
น.อ. รศ.อนุรักษ์ โชติติลล _____นักวิชาการอิสระ
น.อ.เดช นวลตา _____สถาบันเวชศาสตร์การบิน ทอ.
อ.เกษร เกษมชื่นยศ _____ม.ราชภัฏจันทรเกษม
รศ.สุณี โชติติลล _____ม.ราชภัฏพระนคร

วัตถุประสงค์

เพื่อเผยแพร่ผลงานวิชาการด้านมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์
ในประเด็นการทหาร ความมั่นคง การพัฒนาประเทศ รัฐศาสตร์ การบริหาร
รัฐกิจ จิตวิทยา รวมถึงด้านภาษา ตลอดจนการศึกษาด้านอื่น ๆ ที่เกี่ยวข้อง
สำหรับนักวิชาการ นักวิจัย อาจารย์ นักศึกษา และบุคคลทั่วไป

ขอบเขต

1. ขอบเขตเนื้อหา ได้แก่ สาขามนุษยศาสตร์ สาขาสังคมศาสตร์ และสาขาอื่น ๆ
ที่เกี่ยวข้อง
2. ประเภทบทความที่เปิดรับ ได้แก่ บทความวิจัยและบทความวิชาการ
3. ภาษาของบทความ ได้แก่ ภาษาไทยและภาษาอังกฤษ

กำหนดเผยแพร่ ปีละ 1 ฉบับ เดือนมกราคม - ธันวาคม โดยกำหนดออก
ช่วงเดือนธันวาคม (มีทั้งแบบรูปเล่มและแบบออนไลน์)

สถานที่ติดต่อ

โรงเรียนนายเรืออากาศนวมินทกษัตริยาธิราช
999 หมู่ 5 ตำบลมิตรภาพ อำเภอมวกเหล็ก สระบุรี 18180
โทรศัพท์: 08 1647 3595

E-mail: hsjournal.nkrafa@gmail.com

Website: <https://www.tci-thaijo.org/index.php/KANNICHA>

QR Code Website

บทบรรณาธิการ

วารสารมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ นายเรืออากาศ ฉบับที่ 13 ปี 2568 ฉบับนี้ เผยแพร่บทความทางวิชาการ รวมทั้งสิ้น 10 บทความ โดยเป็นบทความวิจัยทั้งภาษาไทยและต่างประเทศ จำนวน 9 บทความ และบทความวิชาการ จำนวน 1 บทความ ซึ่งล้วนแล้วแต่เป็นประเด็นที่น่าสนใจตามขอบเขตและวัตถุประสงค์ของวารสารฯ บทความทุกบทความ ได้ผ่านกระบวนการพิจารณาจากผู้ทรงคุณวุฒิในสาขาวิชาที่เกี่ยวข้องอย่างรอบด้านและครอบคลุม เพื่อให้ได้บทความ ที่มีคุณภาพและมีประโยชน์ต่อการศึกษาวิจัยทางด้านมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์

กองบรรณาธิการ วารสารมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ นายเรืออากาศ ขอขอบคุณผู้ทรงคุณวุฒิจากหลากหลายสถาบันที่ให้ความกรุณาในการประเมินบทความ เพื่อความสมบูรณ์ของบทความมากยิ่งขึ้น และขอขอบคุณผู้ที่ให้ความสนใจ ส่งบทความเพื่อเข้ารับการพิจารณาตีพิมพ์ทุกท่าน โดยวารสารฯ ยังคงมุ่งมั่นในการพัฒนาคุณภาพของวารสารให้ดียิ่งขึ้น โดยในปีที่ผ่านมาวารสารฯ ได้ดำเนินการปรับปรุงเลขมาตรฐานสากลประจำวารสาร (ISSN) ให้เป็นไปตามเกณฑ์หลัก ของ TCI และยังคงนโยบายไม่เก็บค่าธรรมเนียมในการส่งบทความเช่นเดิม เพื่อเปิดโอกาสให้คณาจารย์ นิสิต และนักศึกษา รวมถึงผู้สนใจได้เสริมสร้างศักยภาพด้านการวิจัย และเป็นส่วนหนึ่งของการพัฒนางานวิชาการของสหวิชาต่อไป

นาวาอากาศเอกหญิง

(ผู้ช่วยศาสตราจารย์ เอ็มรัตน์ ยิ่งพิสุทธิ์)

บรรณาธิการ

สารบัญ

บทบรรณาธิการ	1
สารบัญ	3
บทความวิจัย	
คติชนกับอัตลักษณ์ของทหารอากาศไทย: ภาพสะท้อนจากนโยบายผู้บัญชาการทหารอากาศ พริมรดา จันทร์โชติกุล	5
การพัฒนาแบบประเมินคุณลักษณะทางจิตใจ สำหรับนักเรียนทหารอากาศ: การทำงานเป็นทีม ความเข้มแข็งทางจิตใจ การจัดการอารมณ์ และการคิดวิเคราะห์ วิมลวรรณ ปัญญาว่อง ชวิศา แข่งสมุทร จามร วรรณคงดี	16
อิทธิพลของทุนทางจิตวิทยาต่อสุขภาวะทางจิตของบุคลากรในอุตสาหกรรมการบิน พงศ์เสวก เอนกจำนงค์พร เยาวลักษณ์ เอกไพฑูรย์ ธัญญลักษณ์ เอนกจำนงค์พร	26
การศึกษาแนวทางการใช้ทรัพยากรทางการศึกษาร่วมกันของสถานศึกษาขั้นพื้นฐานในประเทศไทย พัชรภา ตันติชูเวช	37
ภัยคุกคามจากอาชญากรรมไซเบอร์: กรณีศึกษาอาชญากรรมรูปแบบการโจมตีแบบฟิชชิง หทัยชนก อินทรวิจิตร	51
การศึกษาความต้องการและแนวทางการจัดการเรียนการสอนวิชาภาษาอังกฤษในหมวดวิชาเลือกเสรี ของนักเรียนนายร้อย โรงเรียนนายร้อยพระจุลจอมเกล้า ชญานันท์ จิตต์จำนงค์	67
การศึกษาพลเมืองโลกศึกษาในพื้นที่จังหวัดชายแดนภาคใต้ในประเทศไทย ณัฐภรณ์ หลาวทอง ภูรินท์ เทพสถิตย์ อรรถพล อนันตวรสกุล	81
การบริหารสถานศึกษาที่มีความหลากหลายทางชาติพันธุ์ของโรงเรียนขนาดเล็ก สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษากาญจนบุรี เขต 3 ธิพัชพร อินเกลี้ยง สุมิตร สุวรรณ	96
Adaptation of Sentence Structures in News Texts: A Corpus-Based Analysis of Complexity Levels Using Halliday's Functional Grammar สพลเชษฐ์ ประชุมชัย กัลยรัตน์ ปิ่นเมือง	109
บทความวิชาการ	
บทบาทของศาลในการถ่วงดุลอำนาจรัฐด้านความมั่นคง: ศึกษากรณีการใช้กฎหมายพิเศษในประเทศไทย อภิภัทร์ ปาसानะเก	120
ข้อกำหนดในการส่งบทความเพื่อตีพิมพ์	137

Content

Editorial Note	1
Content	3
Research Articles	
Folklore and Identities of the Royal Thai Air Force Personnel: A Reflection on the RTAF Commander-in-Chief's Policy Primrata Jantarachotigul	5
The Development of a Psychological Characteristics Inventory for Students in Educational Institutions under the Royal Thai Air Force: Teamwork, Mental Toughness, Emotional Regulation and Critical Thinking (TMEC) Wimonwan Panyawong Chavisa Khengsamut Jamorn Wankongdee	16
The Influence of Psychological Capital on Psychological Well-Being among Aviation Industry Personnel Pongsavake Anekjumnongporn Yaowaluk Aekphitoon Tunyaluk Anekjumnongporn	26
A Study of the Approaches to Shared Utilization of Educational Resources among Basic Education Institutions in Thailand Patcharapa Tantichuwet	37
Cybercrime Threats: A Case Study of Phishing Attacks Hathaichanok Intravichit	51
A Study of Needs and Teaching Approaches for English Elective Courses of Cadets at Chulachomklao Royal Military Academy Chayanan Jitjumnong	67
A Study of Global Citizenship Education in The Southern Border Provinces of Thailand Nuttaporn Lawthong Purin Thepsathit Athapol Anunthavorasakul	81
The Administration of Small Schools with Ethnic Diversity under the Kanchanaburi Primary Educational Service Area Office 3 Tipachporn Inkliang Sumit Suwan	96
Adaptation of Sentence Structures in News Texts: A Corpus-Based Analysis of Complexity Levels Using Halliday's Functional Grammar Sapolachet Prachumchai Kanyarat Pinmuang	109
Academic Articles	
The Role of the Judiciary in Balancing State Power in National Security: A Case Study of the Use of Special Laws in Thailand Apipat Pasanaga	120
Journal Article Publishing Guidelines for Authors and Contributors	137

คติชนกับอัตลักษณ์ของทหารอากาศไทย:
ภาพสะท้อนจากนโยบายผู้บัญชาการทหารอากาศ
Folklore and Identities of the Royal Thai Air Force Personnel:
A Reflection on the RTAF Commander-in-Chief's Policy

พริมรดา จันทรโชติกุล¹
Primrata Jantarachotigul

Received: June 2, 2025
Revised: July 22, 2025
Accepted: July 24, 2025

บทคัดย่อ

การวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาความสัมพันธ์ระหว่างคติชนกับอัตลักษณ์ของทหารอากาศที่พึงประสงค์ตามนโยบายผู้บัญชาการทหารอากาศ กองทัพอากาศ โดยใช้ระเบียบวิธีวิจัยเชิงคุณภาพจากการรวบรวมข้อมูลทั้งลายลักษณ์คือ นโยบายผู้บัญชาการทหารอากาศ วิธีปฏิบัติจากการสังเกตแบบมีส่วนร่วมและไม่มีส่วนร่วม และการสัมภาษณ์ผู้ให้ข้อมูลที่มีบทบาทในการประกอบสร้างคติชนดังกล่าว จากการศึกษาพบอัตลักษณ์ของทหารอากาศ ดังนี้ ผู้จงรักภักดีต่อสถาบันสำคัญของชาติ อัตลักษณ์ของผู้รักสามัคคีและเป็นหนึ่งเดียวกัน และทหารอากาศผู้เสียสละเพื่อส่วนรวม อัตลักษณ์ดังกล่าวได้รับการยอมรับ หล่อหลอมผ่านกองทัพและทหารอากาศเอง ดังเห็นได้จากความสัมพันธ์ระหว่างนโยบายผู้บังคับบัญชาและกระบวนการทางวัฒนธรรมของคติชนทหาร เพื่อปลูกฝังคุณลักษณะสำคัญของทหารไทยซึ่งนอกจากจะสร้างความตระหนักรู้ในบทบาทของทหารอากาศต่อส่วนรวม ยังมีนัยสำคัญต่อการรักษาเสถียรภาพเชิงสถาบันและบทบาทของกองทัพอากาศในบริบทความมั่นคงแห่งชาติ

คำสำคัญ: อัตลักษณ์ของทหารอากาศ, คติชนทหาร, นโยบายผู้บัญชาการทหารอากาศ

Abstract

This research aims to examine the relationship between folklore and the desirable identities of the Royal Thai Air Force (RTAF) personnel according to the RTAF Commander-in-Chief's policy. Employing a qualitative research methodology, data were collected from documentary sources, including the Commander-in-Chief's policy, participant and non-participant observations, and interviews with key informants involved in the production of folklore. The findings show three identities of the RTAF personnel: loyalty to the main institutions of the nation; unity, harmony and collective cohesion; and self-sacrifice for the collective good. These identities are acknowledged and shaped by the military and the RTAF personnel, as reflected in the connection between the Commander-in-Chief's policy and the cultural processes of military folklore to cultivate crucial attributes of Thai military personnel. These not only raise awareness of the RTAF's role in serving society but also play an important part in maintaining institutional solidity and the RTAF's role in the context of national stability.

Keywords: The RTAF Personnel's Identities, Military Folklore, The RTAF Commander-in-Chief's policy

¹ อาจารย์ กองการศึกษา โรงเรียนนายเรืออากาศนวมินทกษัตริยาธิราช
Instructor, Academic Faculty, Navaminda Kasatriyadhiraj Royal Air Force Academy
E-mail: primrataa_j@hotmail.com

บทนำ

คุณลักษณะที่พึงประสงค์ของทหารอากาศที่พิจารณาได้ว่าเป็น “อัตลักษณ์ของทหารอากาศ” ซึ่งมีการประกอบสร้างซ้ำอย่างสอดคล้องกับนโยบายผู้บัญชาการทหารอากาศอย่างต่อเนื่อง และสะท้อนถึงความมุ่งมั่นในการสร้างสำนึกความเป็นทหารอากาศที่ส่งผลต่อความมั่นคงของกองทัพอากาศก็คือ “ความจงรักภักดี ความสำนึกในหน้าที่ ความสามัคคี และความเสียสละ” นโยบายของผู้บัญชาการทหารอากาศ ท่านปัจจุบัน พลอากาศเอก พันธภักดี พัฒนกุล ได้เน้นย้ำถึงคุณลักษณะ “รู้ รัก สามัคคี” โดยมุ่งให้กำลังพลตระหนักรู้ในบทบาทหน้าที่ มีความรักและจงรักภักดีต่อสถาบันสำคัญของชาติ รวมถึงส่งเสริมความสมัครสมานสามัคคีของกำลังพล เพื่อสร้างความเข้มแข็งและความเป็นหนึ่งเดียวกันของกองทัพอากาศ (กองทัพอากาศ, 2567) เช่นเดียวกับอดีตผู้บัญชาการทหารอากาศ พลอากาศเอก อลงกรณ์ วัฒนธรร ได้กำหนดแนวทางการพัฒนากำลังพลที่ยึดหลักความจงรักภักดีต่อสถาบันชาติ ศาสนา และพระมหากษัตริย์ รวมถึงความสำนึกในหน้าที่ด้วยความซื่อสัตย์สุจริต ความสามัคคีในหมู่คณะ และความเสียสละเพื่อส่วนรวม ทั้งนี้เพื่อเสริมสร้างวัฒนธรรมของสถาบันที่มีความเข้มแข็งด้านคุณธรรม (กองทัพอากาศ, 2566) ตลอดจนนโยบายอดีตผู้บัญชาการทหารอากาศของพลอากาศเอก นภาเดช ธูปะเตมีย์ ที่กล่าวถึงสิ่งที่สำคัญที่สุดของหน่วยทหารนั้นคือ ความสามัคคี กลมเกลียว และเป็นน้ำหนึ่งใจเดียวกัน (นโยบายผู้บัญชาการทหารอากาศ, 2565)

นโยบายดังกล่าวสะท้อนให้เห็นอัตลักษณ์ของทหารอากาศที่คาดหวังซึ่งคือ อัตลักษณ์ของผู้จงรักภักดี อัตลักษณ์ของผู้รู้รักสามัคคี และอัตลักษณ์ของผู้เสียสละ อันสอดคล้องกับสำนึกสำคัญของทหารผู้มีหน้าที่พิทักษ์สถาบันสำคัญของชาติ จากการศึกษาเบื้องต้นผู้วิจัยพบว่าอัตลักษณ์ดังกล่าวไม่ได้กำหนดไว้เพียงลายลักษณ์อักษรเท่านั้น แต่มีการหล่อหลอมและปลูกฝังอย่างเป็นระบบผ่าน “กระบวนการทางวัฒนธรรม” ที่สถาบันใช้ในการถ่ายทอดและผลิตซ้ำเพื่อรักษาระบบทางทหารที่พึงประสงค์ รวมถึงหล่อหลอมอัตลักษณ์ที่มีร่วมกันของกำลังพลกองทัพอากาศ ตั้งแต่เป็นนักเรียนนายเรืออากาศจนกระทั่งสำเร็จการศึกษาและเข้ารับราชการ กระบวนการดังกล่าวกระทำผ่านข้อมูลคติชนของทหารอากาศที่มีการประกอบสร้างซ้ำตามวงรอบเวลาและโอกาสสำคัญในชีวิตของทหารอากาศ คติชนดังกล่าว คือ วิถีปฏิบัติ พิธีและประเพณี และบทเพลง ที่เน้นย้ำสำนึกจงรักภักดีและบทบาทหน้าที่ของผู้ปกป้องสถาบันพระมหากษัตริย์ รวมถึงความทรงจำร่วมของกลุ่มทหารอากาศเพื่อสร้างความเป็นหนึ่งเดียวกัน ตลอดจนการหล่อหลอมสำนึกความเสียสละ ซึ่งเป็นคุณสมบัติสำคัญของทหาร การผลิตซ้ำและสร้างความหมายให้แก่อัตลักษณ์ดังกล่าวนอกจากจะสร้างความตระหนักรู้ในบทบาทของทหารอากาศต่อกองทัพ ประชาชน และประเทศชาติแล้ว ยังสร้างเสถียรภาพและยืนยันการคงอยู่ของสถาบันทหารด้วยเช่นกัน

จากที่กล่าวมาทำให้เห็นความสัมพันธ์ที่สอดคล้องกันระหว่างนโยบายของผู้บังคับบัญชาสูงสุดของกองทัพอากาศ กระบวนการทางวัฒนธรรม คติชนของทหารอากาศ และการหล่อหลอมอัตลักษณ์ของทหารอากาศไทยที่พึงประสงค์ ดังนั้นผู้วิจัยจึงมุ่งศึกษาวิเคราะห์ความสัมพันธ์ดังกล่าว อีกทั้งจากการศึกษาข้อมูลเบื้องต้นยังไม่พบผู้ใดศึกษาในประเด็นดังกล่าวซึ่งมีความสำคัญทั้งต่อองค์ความรู้ด้านภาษา สังคม และวัฒนธรรมทหาร คติชนในสถาบันทหาร และต่อยอดการศึกษาอัตลักษณ์ของกลุ่มคนที่มีได้จำกัดเพียงสังคมพลเรือนเท่านั้น

วัตถุประสงค์การวิจัย

การวิจัยนี้จะศึกษาความสัมพันธ์ระหว่างคติชนกับอัตลักษณ์ของทหารอากาศที่พึงประสงค์ซึ่งสอดคล้องกับนโยบายของผู้บัญชาการทหารอากาศ กองทัพอากาศ

ขอบเขตของการวิจัย

การวิจัยนี้มีขอบเขตด้านเวลาและข้อมูลที่ใช้ในการศึกษาก็คือ มุ่งศึกษานโยบายผู้บัญชาการทหารอากาศระหว่างปี 2565 - 2568 จำนวนรวม 4 ปี และศึกษาข้อมูลคติชนของทหารอากาศประเภท วิถีปฏิบัติ พิธีและประเพณี และบทเพลง ของสถาบันกองทัพอากาศและกำลังพล กองทัพอากาศ ในฐานะข้อมูลทางวัฒนธรรมของทหารอากาศ

แนวคิดในการวิจัยและการทบทวนวรรณกรรม

ผู้วิจัยจะกล่าวถึงแนวคิดสำคัญในการวิจัยเป็นลำดับแรกจากนั้นจะนำเสนองานวิจัยที่ปรับใช้แนวคิดดังกล่าว ซึ่งมีประโยชน์ต่อการศึกษาวิจัยนี้ และจะทำให้เห็นภาพที่ชัดเจนเกี่ยวกับการสร้างอัตลักษณ์ ความหลากหลายเกี่ยวกับเรื่องอัตลักษณ์ และความสัมพันธ์ระหว่างการแสดงอัตลักษณ์และการตระหนักรู้ตัวตน ดังรายละเอียดต่อไปนี้

1. แนวคิดเรื่องอัตลักษณ์และการสร้างอัตลักษณ์ทหาร

แนวคิดเรื่องอัตลักษณ์เริ่มต้นจากที่นักวิชาการชาวเยอรมันต้องการค้นหาความหมายว่า “ตนคือใคร” “พวกตนคือกลุ่มใด” มีประวัติความเป็นมาอย่างไร ถ้าหากคนเราไม่สามารถอธิบายได้ว่าตนมีที่มาอย่างไรก็คงไม่สามารถทำความเข้าใจสิ่งอื่นได้ จึงเกิดความพยายามเก็บรวบรวมข้อมูลในสังคมไว้ให้มากที่สุดเพราะกลัวจะสูญหายไป และยังต้องการค้นหาข้อมูลที่เป็นรากฐานทางวัฒนธรรมของชาติตนเองนั้นมีลักษณะอย่างไร ดังนั้น “อัตลักษณ์” จึงมีความสำคัญมาทั้งต่อปัจเจกบุคคลและสังคมส่วนรวม (ศิริพร ภักดีผาสุข, 2561)

อัตลักษณ์ยังเป็น “สิ่งประกอบสร้างทางสังคม” ที่เกิดจากความต้องการของตัวเราหรือกลุ่มเราที่ต้องการแสดงให้บุคคลอื่นรับรู้ตามที่เรที่ตั้งใจไว้ ส่วนการระบุว่าใครอยู่กลุ่มเดียวกับเราหรืออยู่นอกกลุ่มต้องใช้การเปรียบเทียบ “ความเหมือน” เพื่อจัดกลุ่มคนที่มีอัตลักษณ์เดียวกัน และใช้ “ความต่าง” เพื่อแยกคนอื่นที่มีอัตลักษณ์ต่างออกไป อัตลักษณ์ของกลุ่มคนจึงสามารถสร้างขึ้นได้จากคนในกลุ่มร่วมกันสร้างขึ้น หรือกำหนดโดยผู้นำกลุ่มที่มีหน้าที่วางแนวทางการปฏิบัติของคนในกลุ่มเพื่อให้ภารกิจหรือเป้าหมายของกลุ่มประสบความสำเร็จ ตลอดจนรักษาเสถียรภาพและจุดยืนของกลุ่มไว้ ด้วยเหตุนี้อัตลักษณ์จึงเป็นแนวทางหนึ่งใน “การหลอมรวมความคิดและชี้นำมุมมองการดำเนินชีวิต” ของบุคคลเพื่อให้เป้าหมายของกลุ่มตนบรรลุผลสำเร็จ

นักวิชาการไทยกล่าวถึงความหมายของอัตลักษณ์ในหลายแง่มุม อาทิ ศิริพร ภักดีผาสุข (2561) ระบุว่าอัตลักษณ์คือ ลักษณะที่บ่งบอกเกี่ยวกับตัวตนว่า ‘ฉันเป็นใคร’ และอัตลักษณ์ยังสัมพันธ์กับกระบวนการทางสังคม เนื่องจากถูกสร้างขึ้นจากความคิดของแต่ละบุคคลที่มองความเป็นไปของสังคมและนำเสนอผ่านภาษา ท่าทาง ภาพลักษณ์ที่ใช้ “แทน” สิ่งอื่น ๆ ทั้งตัวเราเองและสิ่งรอบข้าง

อภิญา เฟื่องฟูสกุล (2546) นำเสนอว่าการพิจารณาอัตลักษณ์สามารถแบ่งได้เป็น 2 ระดับ คือ 1) อัตลักษณ์ระดับบุคคล และ 2) อัตลักษณ์ระดับสังคม อัตลักษณ์ระดับบุคคลหมายถึงการที่แต่ละคนมีเสรีภาพในการเลือกอัตลักษณ์ที่ตนเองต้องการ ส่วนอัตลักษณ์ระดับสังคมหมายถึงการที่แต่ละคนมองความสัมพันธ์ระหว่างตนเองกับกลุ่มตนแล้วนิยามความหมายของตนต่อการเป็นสมาชิกของกลุ่มนั้น ๆ ซึ่งปัจเจกบุคคลมักจะรับอัตลักษณ์ของกลุ่มที่ตนเองเป็นสมาชิกมาเป็นอัตลักษณ์ของตนด้วย อัตลักษณ์ระดับบุคคลจึงสามารถเปลี่ยนแปลงได้ตามความเป็นไปของสังคมในแต่ละช่วงเวลา

2. งานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับเรื่องอัตลักษณ์และการสร้างอัตลักษณ์

นอกจากนี้ยังมีงานวิจัยที่ศึกษากลุ่มทหารของไทยและทหารของชาติตะวันตกโดยประยุกต์ใช้แนวคิดเรื่องอัตลักษณ์ ตัวอย่างเช่น การศึกษาอัตลักษณ์ของทหารอเมริกันในปัจจุบัน เรื่อง Warrior ways: Explorations in Modern Military Folklore ของ Eric A. Eliason and Tad Tuleja (2013, อ้างถึงใน พรหมธรา จันทระโชติกุล, 2562) ซึ่งกล่าวถึงประเด็นสำคัญ อาทิ การศึกษามุมมองและความคิดของทหารอเมริกันที่มีต่อวัฒนธรรมพื้นเมืองของอัฟกานิสถาน การศึกษาการใช้สัญญาณเสียงทางทหาร การศึกษาเพลงมาร์ชทหาร การวิเคราะห์ความหมายของเพลงประจำกองกำลังรบพิเศษสหรัฐอเมริกา การใช้ศัพท์เฉพาะกลุ่ม คำสแลงในหมู่ทหารเรือและหน่วยทางทหารชายฝั่ง และการศึกษาอัตลักษณ์ทหารของยุวชนทหารผ่านผู้ต่อต้านสงคราม เป็นต้น

บทความดังกล่าวเน้นนำเสนออัตลักษณ์ของทหารอเมริกันผ่านมุมมองและประสบการณ์ของกลุ่มทหารเอง ผู้วิจัยพบประเด็นที่น่าสนใจคือวัฒนธรรมทหารที่มีร่วมกันระหว่างทหารอเมริกันและทหารไทย และการผสมผสานระหว่างความเชื่อดั้งเดิมของกลุ่มคนกับความคิดสมัยใหม่ซึ่งวิวัฒนาการตามความเจริญของวิทยาการทหาร แม้ทหารอเมริกันจะเป็นสมาชิกของกองทัพที่ทันสมัยและก้าวหน้าทางเทคโนโลยีแต่ก็มีความเชื่อและให้ความสำคัญกับความมั่นคงทางจิตใจเมื่อต้องเสี่ยงภัย และการใช้คำศัพท์เฉพาะกลุ่มของทหารอเมริกันก็ช่วยสร้างสำนึกความเป็นกลุ่มเดียวกัน อีกทั้งวิถีปฏิบัติและธรรมเนียมของทหารต่างมีบทบาทในการหล่อหลอมตัวตนของทหารซึ่งเป็นอาชีพที่มีผลต่อความปลอดภัยของคนในสังคม

นอกจากนี้ยังมีการศึกษาเรื่อง เพลงมาร์ชทหารกับการสร้างภาพลักษณ์กองทัพผู้ปกป้องชาติและสถาบันพระมหากษัตริย์ ของเทพ บุญตานนท์ (2560) งานวิจัยนี้ศึกษาเพลงมาร์ชทหารในฐานะเครื่องมือที่สร้างภาพลักษณ์ให้แก่ทหารและกองทัพ และยังเป็นเครื่องนิยามความหมายของอัตลักษณ์และความหมายของตัวตน รวมถึงบทบาทของทหารต่อกองทัพและประเทศชาติ ตลอดจนศึกษาพัฒนาการของเพลงมาร์ชทหารตั้งแต่รัชสมัยของพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวด้วย ผลการศึกษาพบว่าเพลงมาร์ชมีบทบาทในการสร้างสำนึกความรักชาติ และความจงรักภักดีของทหารต่อสถาบันพระมหากษัตริย์ ตัวอย่างเช่น พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวรัชกาลที่ 9 พระราชนิพนธ์เพลงมาร์ชทหารพระราชทานแก่กองทัพ เช่น มาร์ชนาวิกโยธิน มาร์ชราชวัลลภ และมาร์ชธงชัยเฉลิมพล ซึ่งเป็นธงที่พระมหากษัตริย์พระราชทานให้หน่วยทหารรักษาพระองค์ เพื่อเป็นสัญลักษณ์แทนพระองค์ในการสร้างขวัญกำลังใจแก่กลุ่มทหาร ดังนั้นข้อมูลทางวัฒนธรรมประเภทเพลงมาร์ชจึงมีส่วนสำคัญในการสร้างสำนึกจงรักภักดีและประกอบสร้างอัตลักษณ์ของทหารผู้ทำหน้าที่ปกป้องสถาบันสำคัญ

อีกทั้งงานวิจัยเกี่ยวกับการสร้างสำนึกทหารอากาศในฐานะทหารของกองทัพไทยที่มุ่งวิเคราะห์คุณลักษณะของทหารที่ได้รับหน้าที่ผู้บังคับบัญชา และศึกษาการสร้างอัตลักษณ์ของทหารอากาศ รวมถึงทหารเหล่าอื่นด้วยการพิจารณา ค่านิยมของแต่ละกองทัพ คุณลักษณะผู้นำทางทหาร และหลักของผู้นำซึ่งดัดแปลงและประยุกต์มาจากทหารของสหรัฐอเมริกา ในบทความเรื่อง คุณลักษณะผู้นำทางทหารที่พึงประสงค์ของกองทัพไทย ของภักภณ สนิทสม และณัฐพล จารัตน์ (2558) ซึ่งมุ่งเผยแพร่คุณลักษณะของผู้นำทหารที่พึงประสงค์ของกองทัพไทยให้เป็นที่ยอมรับ โดยกล่าวถึงอัตลักษณ์ของทหารที่ปฏิบัติต่อกันมาอย่างเคร่งครัดและเป็นคุณสมบัติที่ยึดเหนี่ยวให้ทหารต้องรักษาความเป็นผู้นำอย่างสมศักดิ์ศรี คุณลักษณะของผู้นำดังกล่าว อาทิ ความจงรักภักดี ความกล้าหาญ ความเสียสละ และความอดทน

จากการศึกษาพบว่าคุณลักษณะผู้นำทางทหารที่พึงประสงค์ของกองทัพไทยประยุกต์มาจากคุณลักษณะผู้นำทางทหารของกองทัพสหรัฐอเมริกา แม้ปัจจุบันมีการปรับเปลี่ยนรูปแบบแต่คุณลักษณะผู้นำทางทหารยังจำเป็นต่อการพัฒนาและบริหารจัดการกำลังพล อย่างไรก็ตามคุณลักษณะผู้นำทางทหารที่กองทัพไทยนำมาประยุกต์ใช้ยังไม่แสดงถึงอัตลักษณ์ของผู้นำทหารไทยอย่างชัดเจน จึงควรมีการศึกษาและสังเคราะห์คุณลักษณะผู้นำทหารในบริบทของกองทัพไทย เพื่อให้มีแนวทางสร้างผู้นำทหารที่พึงประสงค์ของไทยและสามารถปลูกฝังคุณลักษณะนั้นให้เกิดผลจริง

จะเห็นได้ว่าการสร้างอัตลักษณ์ของทหารอากาศดำเนินไปทั้งกระบวนการสร้างอัตลักษณ์ระดับบุคคลของทหารอากาศแต่ละคนและการสร้างอัตลักษณ์ระดับสังคมกองทัพอากาศซึ่งเป็นไปในแนวทางเดียวกันตามบทบาทหน้าที่ของนักรบทางอากาศและทหารผู้พิทักษ์สถาบันสำคัญของชาติ ยกตัวอย่างแนวทางการพัฒนาคุณลักษณะอันพึงประสงค์และภาวะผู้นำของนักเรียนนายเรืออากาศ ของโรงเรียนนายเรืออากาศนวมินทกษัตริยาธิราช ได้กล่าวถึง “วิถีเรืออากาศ” (จักรกฤษณ์ ธรรมวิชัย, พลอากาศตรี, 2565) ที่มุ่งเน้นการสร้างทัศนคติ (Attitude) ด้านจิตวิญญาณ ความเป็นทหารอากาศ การปลูกฝังความเป็นทหารอากาศ ความเป็นนักรบ และความภาคภูมิใจในสถาบัน ซึ่งรวมทั้งสถาบันสำคัญของชาติ และสถาบันทหารที่มีผลต่อความมั่นคงของชาติ

ระเบียบวิธีวิจัย

การวิจัยนี้เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพที่ศึกษาข้อมูลทั้งรูปแบบลายลักษณ์และการปฏิบัติดังนี้

1. ศึกษางานวิจัยและเอกสารที่เกี่ยวข้องกับแนวคิดเรื่องตัวตนและอัตลักษณ์ การประกอบสร้างและบทบาทของอัตลักษณ์ และความสัมพันธ์ระหว่างคติชนกับการสร้างอัตลักษณ์
2. ศึกษานโยบายผู้บัญชาการทหารอากาศ ระหว่างปี พ.ศ. 2565 - 2568 ในประเด็นการสร้างคุณลักษณะที่พึงประสงค์ของทหารอากาศ
3. ศึกษาคติชนทหารอากาศประเพณี พิธี ประเพณี วิถีปฏิบัติ และบทเพลง
4. เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัยครั้งนี้คือ การสังเกตแบบมีส่วนร่วมและไม่มีส่วนร่วม และการสัมภาษณ์เชิงลึก
5. วิเคราะห์ข้อมูลตามวัตถุประสงค์ของการวิจัย นำเสนอผลการวิจัย อภิปรายผล และข้อเสนอแนะ

ผลการวิจัย

ผลการวิจัยจะกล่าวถึงอัตลักษณ์ของทหารอากาศที่เป็นผลผลิตของกระบวนการทางวัฒนธรรมในสังคม กองทัพอากาศที่หล่อหลอมและปลูกฝังอย่างเป็นระบบตั้งแต่เป็นนักเรียนจนกระทั่งสำเร็จการศึกษาและรับราชการ อัตลักษณ์ดังกล่าวสอดรับและสัมพันธ์โดยตรงกับนโยบายหลักกองทัพอากาศ ดังรายละเอียดต่อไปนี้

1. อัตลักษณ์ของทหารอากาศในฐานะผู้จงรักภักดีและปกป้องสถาบันพระมหากษัตริย์

อัตลักษณ์ของทหารผู้จงรักภักดีและผู้ปกป้องสถาบันพระมหากษัตริย์ซึ่งเป็นสถาบันสำคัญของชาติได้รับการปลูกฝังและหล่อหลอมตั้งแต่ยังเป็นนักเรียนทหารจนกระทั่งสำเร็จการศึกษาเป็นทหารอากาศ โดยมีแนวคิดสำคัญ เรื่องความจงรักภักดีในกระบวนการเปลี่ยนผ่านสถานภาพ บทบาท และหน้าที่ของนักเรียนนายเรืออากาศ กรมนักเรียน นายเรืออากาศ รักษาพระองค์ ได้สร้างนักเรียนใหม่ให้มีความเป็นนักเรียนนายเรืออากาศผ่านกิจกรรมในกระบวนการ เปลี่ยนผ่านจาก “ผู้มาใหม่” มาเป็น “สมาชิก” ของกลุ่มนายเรืออากาศ (พริมรตา จันทระโชติกุล, 2562) การเปลี่ยนผ่าน ดังกล่าวแบ่งเป็น “3 เฟส” ดังนี้

เฟส 1: “Adjust” การปรับสภาพและเตรียมความพร้อมด้านร่างกายและจิตใจแก่นักเรียนใหม่ เพื่อสร้างสมรรถภาพของร่างกายและปรับระเบียบวินัยตามแบบธรรมเนียมของกองทัพอากาศ

เฟส 2 : “Progress” การทดสอบความก้าวหน้าด้านร่างกายและจิตใจเพื่อให้อดทนต่อความยากลำบาก จากบททดสอบที่นายทหารและนักเรียนรุ่นพี่กำหนดขึ้น และฝึกการเป็นผู้ใต้บังคับบัญชา

เฟส 3: “Pride” การสร้างความภาคภูมิใจในความเป็นนักเรียนนายเรืออากาศ ด้วยการพิสูจน์ตน เพื่อให้ได้รับการยอมรับจากนักเรียนรุ่นพี่และได้รับสัญลักษณ์สำคัญที่แสดงความเป็นนักเรียนนายเรืออากาศซึ่งคือ *เครื่องหมายพระปรมาภิไธยย่อ วปร.* เพื่อสื่อถึงบทบาทและหน้าที่ของ “ทหารรักษาพระองค์” เครื่องแบบและ เครื่องหมายประกอบเครื่องแบบชุด “ราชวัลลภ” ซึ่งหมายถึงผู้เป็นที่รักและคุ้นเคยของพระราชินี อีกทั้งกระบี่สั้น ซึ่งตามจักษุประวัตรยังสอดคล้องกับแนวคิดเรื่อง “รัตนะทั้งเจ็ดของพระเจ้าจักรพรรดิราช” เนื่องจากคติความเชื่อ โบราณนั้นช้างเผือกถือเป็นหนึ่งในรัตนะของพระเจ้าจักรพรรดิราช จึงเห็นได้ว่าการสร้างความภาคภูมิใจในความเป็น นักเรียนนายเรืออากาศที่สำคัญก็คือการสร้างสำนึกของผู้ปกป้องและผูกพันกับสถาบันพระมหากษัตริย์ ซึ่งเป็นแก่นหลัก ของความเป็นทหารอากาศ

นอกจากนี้ยังมีการพิสูจน์ตนว่านักเรียนนายเรืออากาศเป็นผู้มีความแข็งแกร่งอดทนเหมาะสมกับหน้าที่ ทหารรักษาพระองค์และผู้พิทักษ์สถาบันสำคัญของชาติ ด้วยการฝ่าฟันบททดสอบทั้งทางร่างกายและจิตใจ อีกทั้ง อุปสรรคที่ต้องใช้ความมานะพยายามจนกว่ากระบวนการเปลี่ยนผ่านจะจบลง และเมื่อสามารถผ่านบททดสอบต่าง ๆ ได้แล้วจะได้รับสัญลักษณ์ทั้งที่เป็นวัตถุ เช่น กระบี่สั้นนักเรียนนายเรืออากาศ เครื่องหมาย แหวนนายเรืออากาศ รวมถึงนามเรียกขาน อาทิ นักเรียนนายเรืออากาศ ทหารฟารักษาพระองค์ ทหารพระราชินี และลูกทัพฟ้า และเมื่อนักเรียน นายเรืออากาศสำเร็จการศึกษาจะได้รับพระราชทานกระบี่นายทหารจากพระมหากษัตริย์ ซึ่งทำให้เกิดความสำนึก ในพระมหากรุณาธิคุณนำไปสู่การเน้นย้ำถึงหน้าที่ต่อสถาบันพระมหากษัตริย์ ผู้วิจัยพบว่าแท้จริงแล้วกระบวนการ เปลี่ยนผ่านที่เน้นย้ำ *อัตลักษณ์ผู้พิทักษ์รักษาและเทิดทูนสถาบันพระมหากษัตริย์* นั้นปรากฏตั้งแต่การเปลี่ยนผ่าน จากนักเรียนเตรียมทหารมาเป็นนักเรียนนายเรืออากาศ กล่าวคือ มี “พิธีกราบลาเสด็จพ่อ ร.5” เพื่อแสดงความสำนึก ในพระมหากรุณาธิคุณต่อพระมหากษัตริย์ผู้วางรากฐานการทหารของไทย เปรียบเสมือน “ผู้ให้กำเนิด” ทหารไทย ทุกเหล่าทัพ นอกจากนี้การสร้างอัตลักษณ์ผู้จงรักภักดีที่มีหน้าที่ปกป้องสถาบันสำคัญของชาติยังสอดคล้องกับพันธกิจ ประการแรกของโรงเรียนนายเรืออากาศนวมินทกษัตริย์ธิราชซึ่งคือ “การพิทักษ์รักษาและเทิดทูนสถาบันพระมหากษัตริย์” อันเป็นกรอบการสร้างนักเรียนนายเรืออากาศและพัฒนาสถาบันนายเรืออากาศ (จักรกฤษณ์ ธรรมวิชัย, 2565)

การสร้างสำนึกความจงรักภักดีให้แก่ทหารอากาศยังหล่อหลอมผ่าน “การถวายสัตย์และปฏิญาณตน” ในพิธีถวายสัตย์ปฏิญาณตนต่อธงชัยเฉลิมพลซึ่งเป็นสัญลักษณ์แทนองค์พระมหากษัตริย์ และพิธีถวายสัตย์ปฏิญาณตน และสวนสนามของทหารรักษาพระองค์ ของนักเรียนทหารและทหารใหม่ทุกคนก่อนเปลี่ยนผ่านเป็นกำลังพล ของกองทัพอากาศและทหารรักษาพระองค์อย่างสมบูรณ์ ซึ่งจัดขึ้นทุกปีในเดือนมกราคมและเดือนธันวาคมตามลำดับ เพื่อแสดงความเป็นทหารผู้จงรักภักดีและมีหน้าที่ถวายความปละอดภัยต่อสถาบันพระมหากษัตริย์ การถวายสัตย์

ปฏิญาณตนและสวนสนามจึงเป็นพิธีทางการของกองทัพอากาศที่มีแก่นหลักเพื่อแสดงออกและเสริมสร้างความจงรักภักดี รวมถึงหล่อหลอมและรักษาสำนึกนี้ในหมู่ทหารอากาศไว้อย่างแน่นหนา ตลอดจนนำเสนอความหมายของ “ตัวตน” (self) ในฐานะทหารอากาศผู้จงรักภักดี ปกป้องชาติ และพระเกียรติของพระมหากษัตริย์ ความหมายดังกล่าวถือเป็นอัตลักษณ์ ทั้งในระดับบุคคลของทหารอากาศและอัตลักษณ์ระดับสังคมกองทัพอากาศที่สอดคล้องกับ “ค่านิยมหลัก” ของกองทัพอากาศ หรือ “AIR” เรื่อง Integrity & Allegiance ซึ่งหมายถึง การดำรงความสัตย์และความจงรักภักดีอันเป็นสำนึกร่วมของทหารอาชีพด้วย (กองทัพอากาศ, 2567)

การปลูกฝังความจงรักภักดีให้แก่ทหารอากาศเกิดจากการผลิตซ้ำและเน้นย้ำในกลุ่มทหารอากาศและทหารอากาศผู้มาใหม่ถึงหน้าที่ของ “ทหารรักษาพระองค์” ด้วยการสร้างความหมายผ่านวัตถุสัญลักษณ์ พฤติกรรม สัญลักษณ์ และคำเรียกที่บ่งบอกอัตลักษณ์ (identity) ของทหารผู้ปกป้องและพิทักษ์สถาบันพระมหากษัตริย์ ทั้งยังนำเสนอความหมายแห่งตัวตนของผู้ที่มีความเหมาะสมทั้งร่างกายและจิตใจ เนื่องจากผ่านการทดสอบที่เข้มข้นจึงได้รับ “เลือก” ให้เป็นกลุ่มคนที่ “ได้รับความไว้วางใจ” ให้ทำหน้าที่สำคัญที่ก่อให้เกิดความภาคภูมิใจ ความสำนึกในพระมหากรุณาธิคุณ และตระหนักถึงบทบาทสำคัญที่ได้รับมอบหมาย

2. อัตลักษณ์ของทหารอากาศในฐานะผู้รักสามัคคีและมีความเป็นหนึ่งเดียวกัน

คำกล่าวของท่านผู้บัญชาการทหารอากาศ พลอากาศเอก พันธุ์ภักดี พัฒนกุล (กองทัพอากาศ, 2567) เกี่ยวกับความรู้รักสามัคคีความว่า

“จะดำเนินนโยบายเพื่อขับเคลื่อนองค์กรสู่การเป็นกองทัพอากาศที่แข็งแกร่งและมีประสิทธิภาพ Unbeatable Air Force สร้างความรักและความสามัคคีร่วมกันของกำลังพลกองทัพอากาศ”

นโยบายดังกล่าวยังสอดคล้องกับนโยบายสำคัญของอดีตผู้บัญชาการทหารอากาศ พลอากาศเอก นภาเดช จูปะเตมีย์ (กองทัพอากาศ, 2565) ความว่า

ความสามัคคีกลมเกลียว เป็นน้ำหนึ่งใจเดียวกันนั้น คือสิ่งที่สำคัญที่สุดของหน่วยทหาร

แนวคิดของผู้นำสูงสุดของกองทัพอากาศสะท้อนถึงคุณลักษณะของทหารอากาศที่สถาบันทหารคาดหวัง ก็คือ ผู้รักสามัคคีและมีความเป็นหนึ่งเดียวกัน ซึ่งหมายถึงการมีอุดมการณ์และเป้าหมายในทิศทางเดียวกัน ด้วยตระหนักว่าตนเป็นส่วนหนึ่งของกองทัพอากาศ ความเป็นน้ำหนึ่งใจเดียวกันเกิดจากการหล่อหลอมจาก “ระบบ ความเชื่อ และคติ” เดียวกันทำให้ทหารอากาศยึดถือค่านิยมชุดเดียวกัน อาทิ อาวุโสทางทหาร ระบบเกียรติศักดิ์ วินัยทหาร และธรรมเนียมทหาร จึงมีวิถีปฏิบัติรูปแบบเดียวกันซึ่งทำให้เกิดความรับรู้และตระหนักในความ “เหมือนกัน” ของกลุ่มทหารอากาศ นอกจากนี้ค่านิยมหลักของกองทัพอากาศยังระบุว่า “ความเป็นหนึ่งเดียวกันคืออัตลักษณ์ของทหารอากาศ” (กองทัพอากาศ, 2567) ความเป็นหนึ่งเดียวกันนอกจากทำให้การทำงานราบรื่นและมีโอกาสสำเร็จได้แล้ว ยังเชื่อมโยงและทำให้ทหารอากาศตระหนักถึงความเป็นกลุ่มเดียวกันซึ่งนำไปสู่แนวโน้มเชิงบวกของกองทัพอากาศในบริบทของความมั่นคงด้วย

การสร้างสำนึกสามัคคีและความเป็นหนึ่งเดียวกันของนักเรียนทหารและทหารอากาศที่เด่นชัดคือการหลอมรวมด้วยตัวเลขในเชิงสัญลักษณ์ของ “หมายเลขรุ่น” อาทิ รุ่นนักเรียนนายเรืออากาศ รุ่นนักเรียนจำ รุ่นหลักสูตรคอมมานโด สำนึกดังกล่าวเกิดจากการร่วมกันฝ่าฟันบททดสอบและอุปสรรคที่ยากลำบากมาด้วยกัน จึงเกิดความเข้าใจและความเห็นอกเห็นใจ ท้อแท้ และทุกข์ยากที่เคยมีร่วมกันซึ่งสร้างสำนึกความเป็นพวกพ้องได้เป็นอย่างดี จะเห็นได้ชัดจากการพิสูจน์ตนร่วมกันของนักเรียนใหม่ทุกรุ่นก่อนได้รับการยอมรับให้เป็น “น้องใหม่” ของสังคมนายเรืออากาศ ซึ่งสร้างสำนึก “ความเป็นรุ่น” ได้อย่างชัดเจน ในกลุ่มนักเรียนนายเรืออากาศยังมีประเพณีที่สืบทอดถึง “การนับพี่-นับน้อง” ด้วยการแสดงความยินดีกับนักเรียนนายเรืออากาศรุ่นพี่ที่จะสำเร็จการศึกษาในการตั้งแถวมอบดอกไม้ในวันสุดท้ายของการเป็นนักเรียนของรุ่นพี่นั้น “น้องส่งพี่” และ “การส่งมอบกระบี่บังคับบัญชา” จากรุ่นพี่ที่สำเร็จการศึกษาให้แก่รุ่นน้องชั้นปีถัดลงมา เพื่อ “ส่งต่อ” และ “สืบทอด” หน้าที่ปกครองดูแลรุ่นน้อง โดยมีกระบี่ดังกล่าวเป็นวัตถุสัญลักษณ์ที่สื่อถึงหน้าที่นักเรียนบังคับบัญชาของนักเรียนรุ่นพี่ที่มีอาวุโสสูงสุดในกลุ่มนักเรียนนายเรืออากาศ

การปลูกฝังและเน้นย้ำอัตลักษณ์ความสามัคคีกลมเกลียวในหมู่ทหารอากาศยังปรากฏใน “บทเพลงของกองทัพอากาศ” และ “บทเพลงของกลุ่มทหารอากาศ” ที่สร้างความรับรู้ร่วมกันว่าภารกิจของกองทัพอากาศสำเร็จได้ด้วยความเป็นหนึ่งเดียวกันของทหารอากาศ ดังเห็นได้จากแนวคิดของเพลง “มาร์ชกองทัพอากาศ” ซึ่งมีเนื้อความว่า “ทุกสายโลหิตช่วยกันฟันฝ่า”, “เราทุกคนพร้อมใจตั้งสัตย์ปฏิญาณ”, “เราทุกคนนับจากผู้ใหญ่ไปจนพลรวมใจ ร่วมใจกันทุกคน ตลอดกองทัพเป็นใจเดียว”, “ทุกคนตายแทนได้” และ “สามัคคีทั้งมีจิตใจกลมเกลียว” สิ่งที่มีการเน้นย้ำอีกประการคือความเป็นหนึ่งเดียวกันนั้นเป็นทั้งอัตลักษณ์ของกลุ่มทหารและอัตลักษณ์ของสถาบันกองทัพอากาศ เห็นได้จากการใช้สรรพนามแทนทหารอากาศว่า “เรา” ซึ่งหมายถึงทหารอากาศทุกลำดับชั้นที่มีความมุ่งมั่นมาดปรารถนาในการรักษาเอกราชของชาติ ดังเนื้อเพลงความว่า

เหล่าทหารชาวยุทธ ท้าฟ้าสามารถการรบเคยเด่น สู้ศัตรูใจเยือกเย็น ทุกคนเป็นสุภาพบุรุษ
สุดสง่า เกียรติวินัยฝังดวงจิต ทุกสายโลหิตช่วยกัน ฟันฝ่า ป้องกันภัยในท้องฟ้า เพื่อรักษาชาติประเทศ
เขตแดนแคว้นไทย เราทุกคนพร้อมใจตั้งสัตย์ปฏิญาณ ใครมาบุกใครมารุกราน ไม่ยอมถอย ไม่หวั่นไหว
ยอมเสียชีพขอเพียงให้ชื่อชาติไทย ก้องลือระบือทั่วไป เราหน่วยทหารไทยอากาศปราดเปรียว เราทุกคน
นับจากผู้ใหญ่ไปจนพลรวมใจร่วมใจกันทุกคน ตลอดกองทัพเป็นใจเดียว สามัคคีทั้งมีจิตใจกลมเกลียว
ออกรบทุกคนปราดเปรียว ดังเหยี่ยวลาบิน ตาจ้องศัตรู ลูกเมื่อยรักเหมือนดังชีวิต แต่คิดแล้วชาติต้องเชิดชู
กล้าตายขอให้ชาติคงอยู่ เชิดชูไว้เป็นวีรกรรม ตายอย่างมีเกียรติและเด่น กล้าตาย ตายอย่างไรเกียรติ
และชลาตไม่ทำ ทุกคนต้องจำ ทุกคนตายแทนได้ แต่ขอให้ชาติไทย ทัพอากาศไทยยืนอยู่

(กองดุริยางค์ทหารอากาศ, 2568)

ในหมู่นักเรียนนายเรืออากาศมีการสร้างสำนึกรักใคร่กลมเกลียวกันผ่านเพลงประจำสถาบันเช่นกัน อาทิ เพลง “ผู้ครองฟ้า” เพลง “แดนนภา” เพลง “มาร์ชนายเรืออากาศ” และเพลง “อาลัยดอน” รวมถึงเพลงเชียร์กีฬา โดยพบการแสดงออกถึงความเป็นกลุ่มก้อนเดียวกันของ “ผองเราลูกฟ้าเรืออากาศ” ที่มี “สายใจนี้ใจเดียว” และมีความผูกพันกันด้วยเพราะ “ร่วมสายโลหิต” กัน อีกทั้งมีการประกอบสร้างความทรงจำที่ทำให้เกิดความอาวรณ์ในคนกลุ่มเดียวกัน ไม่อยากจาก “บ้าน” ที่เคยใช้ชีวิตร่วมกัน และรอวันที่จะได้รวมกลุ่มกันอีกครั้ง จึงกล่าวได้ว่านักเรียนนายเรืออากาศมีความผูกพันในหมู่เพื่อนที่น้องและถิ่นกำเนิดอย่างแนบแน่น ดังเนื้อเพลง “ผู้ครองฟ้า” ความว่า “จะอยู่แห่งใดรักไม่วาย ไม่คลายเพราะสายใจนี้ใจเดียว” และ “อกแม่เอ๋ยเคยคุ้มครองรักใคร่ ลามิตรทั้งมวลล้วนผูกพัน ขอให้เรารักกันเช่นตั้งวันรวมดอน” ถึงแม้ “ยามร้างไกล ผากใจถึงดอน ไม่คลอนและคลาย” ดังนี้

ฟ้างามเมื่อยลชโลใจขึ้น ทั้งวันและคืนเรารื่นรมย์ เมฆหมอกเปลี่ยนแปลงด้วยลม ไม่ตรมฟ้าอากาศ
คือตัวเรา ฟ้าดินถิ่นดอนเมืองมรดา มีลิมถิ่นฟ้าแลสืหา ตะวันและเดือนหมู่ดาว กลางดาวเหมือนเพื่อนเรา
ทุกวันคืน ผากชีวกับฟ้าไกล สายจิตสายใจผากไว้คู่ขึ้น เพื่อศักดิ์ศรีทากลมกลืน เพื่อดาวฟ้ายังยืน
ขึ้นด้วยรักมิคลาย ผองเราลูกฟ้าเรืออากาศ น้ำใจสะอาดสมชาติชาย จะอยู่แห่งใดรักไม่วาย ไม่คลาย
เพราะสายใจนี้ใจเดียว

(โรงเรียนนายเรืออากาศนวมินทกษัตริยาธิราช, 2556)

การนำเสนอความเป็น “เหล่าเดียวกัน” ยังพบในเพลงเชียร์กีฬา อาทิ เพลง “เชียร์เทวดา”, เพลง “เรืออากาศ FC”, เพลง “Air Force Air Cadet” และเพลง “Air Mind” ซึ่งมีส่วนสำคัญในการสร้างสำนึกความรักสามัคคีในกลุ่มนักเรียนนายเรืออากาศ นอกจากความฮึกเหิมและมั่นใจในการแข่งขันเพื่อให้ได้รับชัยชนะของกลุ่มแล้ว การสร้างความทรงจำร่วมกันใน “ความเป็นน้ำหนึ่งใจเดียวกัน” เห็นได้จากการใช้คำที่แสดงความเป็นพวกพ้องและลักษณะเฉพาะกลุ่มของทหารอากาศ เช่น “เหล่าเราเหล่าเทวดา”, “เราเชียร์พวกเรามาเชียร์”, “ชัยชนะนั้นรอพวกเราอยู่...อินทรีทัพฟ้า พวกเรานั้นมาเพื่อความยิ่งใหญ่” และความเป็นลูกทัพอากาศผู้ไม่ย่อท้ออย่างเช่น “บุกเข้าไป Air Force Air Cadet!” ดังเนื้อเพลงความว่า

มา ชิ มา เทวดา มาเชียร์ เชียร์ เชียร์ เชียร์ เหล่าเราเหล่าเทวดา
พวกเรามาเชียร์ เชียร์ เชียร์ เรืออากาศ fc พวกเรามาเชียร์ เรืออากาศ fc

(นักเรียนนายเรืออากาศ, 2560)

โบยบินไปบนท้องนภา

แข่งแกร่งดังอินทรี (ธูปะเตมีย์) เกรียงไกร

เหน็ดเหนื่อยแต่ไม่เคยท้อล้าที

เราเชียร์พวกเรามาเชียร์ด้วยใจ

ชัยชนะนั้นรอพวกเราอยู่

อินทรีทัพฟ้า

บุกเข้าไป Air Force Air Cadet!

สู้เข้าไป Air Force Air Cadet!

เด็ดเดี่ยวอยู่บนฟ้าเหนือใคร

ทุก ๆ ชัยชนะนั้นคือหัวใจของเรา

พลังใส่หมดเท่าที่มีข้างใน

สนามไหน ๆ เท่าไรไม่กลัว

บุกตะลุยไม่เกรงผู้ใด

พวกเรานั้นมาเพื่อความยิ่งใหญ่

บุกเข้าไป Air Force Air Cadet!

สู้ด้วยใจ Air Force Air Cadet!

(นักเรียนนายเรืออากาศ, 2560)

การสร้างสำนึกความเป็นหนึ่งเดียวกันจากการมีความทรงจำร่วมกันระหว่างทหารอากาศมีความสำคัญต่อสำนึกความสามัคคีในกลุ่มระหว่างพี่น้อง เพื่อนร่วมรุ่น และเพื่อนร่วมอาชีพ ซึ่งนำไปสู่ความเป็นระเบียบแบบแผน และเข้มแข็งของหมู่ทหารอากาศ รวมถึงรักษา สืบทอดและดำรงวัฒนธรรมทางทหารที่เป็นแก่นสำคัญของสังคมทหารไว้ แก่นดังกล่าวก็คือ ระบบอาวุโสทางทหารและความเป็นหนึ่งอันเดียวกันที่เกิดจากการประพฤติปฏิบัติในวิถีทางเดียวกัน อันจะนำไปสู่การทำงานร่วมกันได้อย่างมีประสิทธิภาพสอดคล้องกับค่านิยมหลักของกองทัพอากาศ เกี่ยวกับ Airmanship หรือความเป็นทหารอากาศอย่างมืออาชีพด้วย

3. อัตลักษณ์ของทหารอากาศในฐานะผู้เป็นนักรบที่เสียสละเพื่อส่วนรวม

ความเสียสละเป็นคุณลักษณะที่สำคัญของทหารต่อบทบาทผู้ปกป้องชาติให้ปลอดภัยด้วยชีวิต ถ้าการมีวินัยทำให้กองทัพมีความเข้มแข็งและเหล่าทหารมีความกลมเกลียวแน่นแฟ้น ความเสียสละจะทำให้กองทัพได้รับความเชื่อมั่นจากประชาชนและยิ่งภาคภูมิใจที่ได้ทำเพื่อบ้านเกิดเมืองนอน ความเสียสละในที่นี้หมายถึงการสละความสุขสบายส่วนตัว สละเวลาของบุคคลอันเป็นที่รัก และการเสียสละที่ยากยิ่งของพลุชนก็คือ การสละชีพซึ่งต้องใช้ความมุ่งมั่น กล้าหาญอย่างมากจึงจะเผชิญกับภัยอันตรายที่อาจเกิดขึ้นระหว่างปฏิบัติหน้าที่โดยไม่เกรงกลัว แม้ตระหนักถึงความเสี่ยงที่อาจเกิดขึ้นโดยไม่คาดคิดได้ ความคิดเรื่องทหารอากาศกับการเสียสละพบชัดเจนในค่านิยมหลักของกองทัพอากาศ (กองทัพอากาศ, 2567) เกี่ยวกับการสร้างสำนึกความเป็นทหารอากาศ ความเป็น

ทหารอากาศเป็นผู้มีความเชี่ยวชาญในงานที่รับผิดชอบ สามารถตัดสินใจได้อย่างเหมาะสมภายใต้ความเสี่ยงในทุกสถานการณ์

ข้อความข้างต้นสะท้อนมุมมองของกองทัพอากาศต่อภารกิจที่สถาบันรับผิดชอบโดยเฉพาะหน้าที่ที่เกี่ยวข้องกับการทำการในอากาศซึ่งเป็นที่รับรู้ว่ามีความเสี่ยงภัย จึงต้องหล่อหลอมคุณลักษณะเรื่องความกล้าหาญ และเสียสละเพื่อสร้างความพร้อมในการปฏิบัติหน้าที่ที่สำคัญ

ข้อมูลทางวัฒนธรรมที่เน้นย้ำคุณลักษณะเรื่องความเสียสละของทหารอากาศอย่างเด่นชัดคือ การกระทำสัตย์ปฏิญาณตนต่อธงชัยเฉลิมพล และการถวายสัตย์ปฏิญาณตนและสวนสนามของทหารรักษาพระองค์ (พริมรดา จันทโรตติกุล, 2562) เพื่อเปลี่ยนผ่านสถานภาพและบทบาทจากบุคคลพลเรือนมาเป็นทหารของชาติ และทำหน้าที่ปกป้องเอกราชเหนือน่านฟ้าไทย รวมถึงถวายความปลอดภัยแด่พระมหากษัตริย์ซึ่งต้องอาศัยความเสียสละอย่างเด็ดเดี่ยวด้วยชีวิต เพราะสถาบันชาติและสถาบันกษัตริย์เป็นสถาบันหลักที่ค้ำชูและดำรงความเป็นชาติไทย ดังเห็นได้จากคำถวายสัตย์ปฏิญาณตนของทหารรักษาพระองค์ซึ่งเน้น **“การยอมสละชีพ”** ที่สัมพันธ์กับแนวคิดเรื่องความจงรักภักดีต่อสถาบันสำคัญ ด้วยการให้คำมั่นว่า **“จักยอมตาย”** และ **“จักจงรักภักดี...จนชีวิตหาไม่”** ความเป็น

ข้าพระพุทธเจ้า จักยอมตายเพื่อรักษาไว้ซึ่งพระบรมเดชานุภาพแห่งพระมหากษัตริย์เจ้า

ข้าพระพุทธเจ้า จักจงรักภักดีและถวายความปลอดภัยต่อใต้ฝ่าละอองธุลีพระบาท

จนชีวิตหาไม่

(กองทัพอากาศ, 2556)

นอกจากนี้คำปฏิญาณต่อทางราชการซึ่งหมายถึงกองทัพอากาศ ประเทศชาติ และพระมหากษัตริย์ยังเน้นย้ำชุดความคิดเดียวกันว่าทหารอากาศ “จักยอมตาย” และ “จักเทิดทูนและรักษาไว้” และ “จักไม่แปร่งพรายความลับเป็นอันขาด” การให้คำมั่นด้วยชีวิตอันเป็นสิ่งที่ปวงชนรักและหวงแหนอย่างยิ่ง สะท้อนให้เห็นว่าทหารอากาศมีสำนึกในความเสียสละเป็นที่ตั้งในการปฏิบัติหน้าที่ ดังคำถวายสัตย์ปฏิญาณตนต่อธงชัยเฉลิมพลของนักเรียนทหารและทหารใหม่ความว่า

ข้าพเจ้า จักยอมตายเพื่ออิสรภาพและความสงบแห่งประเทศชาติ

ข้าพเจ้า จักเทิดทูนและรักษาไว้ซึ่งพระบรมเดชานุภาพแห่งพระมหากษัตริย์เจ้า

ข้าพเจ้า จักไม่แปร่งพรายความลับของทางราชการเป็นอันขาด

(กองทัพอากาศ, 2556)

ในเพลงของกองทัพอากาศที่ได้รับพระราชทานจากสถาบันพระมหากษัตริย์และบทเพลงที่ใช้ในพิธีการ อาทิ เพลง “มาร์ชราชวัลลภ” เพลง “มาร์ชกองทัพอากาศ” และเพลง “พระราชทานแด่ทหารอากาศ” ซึ่งเนื้อเพลงกล่าวถึงความเสียสละของทหารอากาศอันเกิดจากการมีจิตใจที่กล้าหาญ การสำนึกในหน้าที่ต่อความมั่นคงของชาติ ศาสนา และความปลอดภัยของพระมหากษัตริย์ รวมถึงความสงบสุขของประชาชนโดยไม่เกรงกลัวต่อภัยอันตรายที่อาจเกิดขึ้น มีการสร้าง “อัตลักษณ์ของทหารอากาศผู้เสียสละ” อย่างโดดเด่นผ่านบทเพลงดังกล่าว ด้วยการสะท้อนภาพการปฏิบัติหน้าที่อย่างเต็มที่ด้วยการเสียสละชีวิตเพื่อปกป้องสิ่งที่เทิดทูนและเพื่อนร่วมอุดมการณ์ โดยเฉพาะในเพลง “มาร์ชราชวัลลภ” ดังตัวอย่างการนำเสนออัตลักษณ์ของทหารรักษาพระองค์ผู้ปกป้องสถาบันพระมหากษัตริย์ ความว่า

เราทหารราชวัลลภ รักษาองค์พระมหากษัตริย์สูงส่ง...เราทุกคนบุชชากล้าหาญ...เราทุกคนภูมิใจ
ได้รับไว้วางพระราชหฤทัย...จะถวายสัตย์ซื่อตรงองค์ราชาราชินี ถ้าแม้มีภัยพาลอวดหาญ...เราจะถวายชีวิต
มิหวาดหวั่น จะลุยเลือดสู้ตายจะเอากายป้องกัน

(กรมทหารราบที่ 1 มหาดเล็กรักษาพระองค์, 2568)

การหล่อหลอมสำนึกความเสียสละสัมพันธ์กับวัตถุประสงค์และสาระสำคัญของคำถวายสัตย์ปฏิญาณตนที่แสดงการสละชีวิตเพื่อพิทักษ์สถาบันสำคัญของชาติ บทเพลงของกองทัพอากาศกล่าวตรงกันว่าทหารอากาศเป็นผู้มีจิตใจที่กล้าหาญและเสียสละ ถึงแม้ตระหนักถึงความเสี่ยงภัยในการปฏิบัติหน้าที่ แต่ด้วยความรับผิดชอบต่อชาติและประชาชนจึงทำให้ไม่หวั่นเกรง อีกทั้งยังสอดคล้องกับ “ค่านิยมหลัก” ของกองทัพอากาศเรื่อง Responsibility ซึ่งหมายถึงความรับผิดชอบต่อหน้าที่และการกิจของทหารอากาศ ตลอดจนความรับผิดชอบต่อสถาบันสำคัญของชาติด้วยชีวิตและจิตใจ

สรุปผลการวิจัย

การหล่อหลอมอัตลักษณ์ของทหารอากาศทั้งความจงรักภักดี ความรู้รักสามัคคี และความเสียสละเป็นบทบาทสำคัญของคติชนทหารอากาศซึ่งเป็นข้อมูลทางวัฒนธรรมในบริบทของกองทัพอากาศ เครื่องมือดังกล่าวช่วยปลูกฝังและสร้างตัวตนของทหารอากาศเพื่อตอบคำถามว่าทหารอากาศคือใคร และมีบทบาทหน้าที่ใดในสังคม รวมถึงมีความเหมือนหรือต่างจากทหารเหล่าอื่นและกลุ่มอื่นอย่างไร อัตลักษณ์ของทหารอากาศยังสอดคล้องและสัมพันธ์กับแนวคิดในการขับเคลื่อนกองทัพอากาศของผู้บัญชาการทหารอากาศ รวมถึงค่านิยมหลักของกองทัพอากาศ อัตลักษณ์ดังกล่าว คือ “ผู้จงรักภักดีและปกป้องสถาบันพระมหากษัตริย์” ซึ่งเป็นอัตลักษณ์ที่บ่งบอกหน้าที่สำคัญของทหารอากาศ และอัตลักษณ์ของ “ผู้รู้รักสามัคคีและมีความเป็นน้ำหนึ่งใจเดียวกัน” ซึ่งช่วยหลอมรวมความเป็นหมู่เหล่าของกลุ่มทหารอากาศ รวมถึงอัตลักษณ์ของนักรบ “ผู้มีความเสียสละต่อส่วนรวม” ซึ่งเป็นคุณลักษณะพื้นฐานของผู้เป็นทหารทั้งในมิติของผู้ปกป้องสถาบันสำคัญของชาติ และการปฏิบัติหน้าที่เสี่ยงภัย อัตลักษณ์ของทหารอากาศที่พึงประสงค์ดังกล่าวยังส่งผลดีต่อภาพลักษณ์และความเป็นสถาบันทหารของกองทัพอากาศซึ่งมีความสำคัญต่อสังคมไทยในทุกยุคสมัยทั้งยามสงบและยามเผชิญข้อพิพาท

นอกจากนี้เมื่อพิจารณาค่านิยมหลักของกองทัพอากาศ (กองทัพอากาศ, 2567) ซึ่งเป็นแนวทางให้กำลังพลทุกคน ยึดถือและปฏิบัติร่วมกัน อาจกล่าวได้ว่าเป็นลักษณะที่บ่งบอกถึงความเป็นทหารอากาศไทยเพื่อสร้างจิตสำนึก ความเป็นทหารอากาศ (Air-minded) ดังคำย่อว่า AIR ซึ่งมี 3 ประการ ดังนี้ 1) A คือ *Airmanship* หมายถึง ความเป็นทหารอากาศ ซึ่งคือความมีระเบียบวินัย มีหลักการ ทักษะ และมีความเชี่ยวชาญในหน้าที่ รวมถึงมีความสามารถในการตัดสินใจได้อย่างเหมาะสมกับสถานการณ์ และสามารถทำงานเป็นทีมร่วมกับผู้อื่นได้อย่างมีประสิทธิภาพ ลักษณะดังกล่าวสอดคล้องกับอัตลักษณ์ของทหารอากาศเกี่ยวกับ *ความสามัคคีและความเป็นน้ำหนึ่งใจเดียวกัน* อย่างชัดเจน กล่าวคือคุณลักษณะดังกล่าวจะทำให้ภารกิจของสถาบันสำเร็จลุล่วงด้วยดีและสร้างสำนึกความเป็นกลุ่ม จากการทำงานร่วมกันอย่างมุ่งมั่น

ค่านิยมหลักต่อมา 2) I คือ *Integrity & Allegiance* หมายถึง การดำรงความสัตย์ และความจงรักภักดี ซึ่งคือความยึดมั่นในระบบเกียรติศักดิ์ ความถูกต้อง ซื่อสัตย์ ยุติธรรม และตั้งมั่นในจรรยาบรรณวิชาชีพ รวมถึงสิ่งสำคัญคือ ความจงรักภักดีต่อสถาบันสำคัญของไทย คือชาติ ศาสนา พระมหากษัตริย์ ซึ่งสัมพันธ์โดยตรงกับการสร้างอัตลักษณ์ของทหารอากาศเกี่ยวกับ *ความจงรักภักดี และมีหน้าที่สำคัญคือพิทักษ์ เทิดทูน และปกป้องสถาบันประจำชาติ*

ค่านิยมหลักประการสุดท้าย 3) R คือ *Responsibility* หมายถึง ความรับผิดชอบ ซึ่งรวมถึงความรับผิดชอบต่อภารกิจ หน้าที่ของทหารอากาศ และสถาบันสำคัญของชาติ เพื่อให้ภารกิจของกองทัพอากาศสัมฤทธิ์ผลโดยคำนึงถึงประโยชน์ของสังคมและประเทศเป็นสำคัญ อัตลักษณ์ของทหารอากาศที่สัมพันธ์โดยตรงต่อการสร้างสำนึกของทหารอากาศเกี่ยวกับความรับผิดชอบก็คือ *ความเสียสละในฐานะนักรบของชาติ และทหารหาญของประชาชน*

จากที่กล่าวมาจะเห็นความสัมพันธ์อย่างเป็นระบบระหว่างนโยบายของผู้นำกองทัพอากาศ ข้อมูลคติชน ทหารอากาศ และอัตลักษณ์ที่พึงประสงค์ของทหารอากาศ ซึ่งดำเนินไปในทิศทางเดียวกันเพื่อสร้างกำลังพลของกองทัพอากาศที่มีคุณลักษณะตามค่านิยมหลักของกองทัพอากาศ กล่าวคือเป็นผู้มีสำนึกความเป็นทหารอากาศ และยึดถือ รวมถึงปฏิบัติตามหลัก “AIR” อย่างแน่วแน่ในการรับราชการเพื่อประโยชน์ของประเทศชาติเป็นสำคัญ การเป็นผู้จงรักภักดี ผู้รู้รักสามัคคี และผู้สละชีพเพื่อชาติยังเป็น “อัตลักษณ์ที่ติดตรึง” ซึ่งปรากฏใน “นโยบายและค่านิยมหลัก” ของกองทัพอากาศเสมอ และมีกระบวนการปลูกฝังทั้งจากสถาบันทหารผ่านคำปฏิญาณของทหาร บทเพลงประกอบพิธีทางทหาร และกลุ่มทหารผ่านวิถีปฏิบัติในประเพณีต่าง ๆ มาอย่างต่อเนื่อง แม้มีนโยบายเร่งด่วนหรือนโยบายที่ปรับเปลี่ยนตามพัฒนาการของเทคโนโลยีและยุทธวิธีการรบ แต่ลักษณะอันเป็นฐานรากดังกล่าว จะได้รับการผลิตซ้ำและเน้นย้ำทั้งในคติชนดั้งเดิมและคติชนที่วิวัฒน์ไปตามยุคสมัย

นอกจากการปลูกฝังคุณลักษณะสำคัญของทหารซึ่งเป็นอัตลักษณ์ร่วมของทหารไทยแล้ว ยังมีการเสริมและเพิ่มพูนทักษะวิชาการที่จำเป็นในการทำงานให้แก่แก่นักเรียนนายเรืออากาศ อาทิ ทักษะการคิด ทักษะการบริหารจัดการ และทักษะการสื่อสาร ซึ่งมีเป้าประสงค์ในการพัฒนาประสิทธิภาพของการสื่อสารในฐานะผู้รับสารและผู้ส่งสาร รวมถึงส่งผลเชิงบวกต่อ “ภาวะผู้นำ” ด้านความกล้าหาญ สามัคคี และเสียสละของนักเรียนนายเรืออากาศซึ่งจะสำเร็จการศึกษาเป็นนายทหารสัญญาบัตรหลักของกองทัพอากาศ จากการศึกษาพัฒนาการของทักษะการสื่อสารในกลุ่มนักเรียนนายเรืออากาศ (พริมตา จันทระโชติกุล, 2566) พบว่าการใช้เนื้อหาแบบฝึกทักษะที่เน้นหล่อหลอมคุณลักษณะดังกล่าวมีส่วนในการส่งเสริมพัฒนาการของทักษะการรับสารตามวัตถุประสงค์ที่ตั้งไว้อย่างมีนัยสำคัญ ดังนั้นทักษะวิชาการของนักเรียนทหารจึงสามารถเพิ่มพูนควบคู่กับการเสริมลักษณะทางวิชาชีพทหารได้เช่นกัน

การศึกษาความเป็นทหารอากาศครั้งนี้ยังเป็นการขยายขอบเขตขององค์ความรู้ด้านภาษาและวัฒนธรรมทางทหาร บทบาทของคติชนในสถาบันทหาร และต่อยอดการศึกษาอัตลักษณ์ของกลุ่มคนที่ไม่ได้จำกัดเพียงสังคมพลเรือนเท่านั้น ยิ่งถ้ามีการศึกษาอัตลักษณ์หรือลักษณะที่มีร่วมกันของกลุ่มทหารและพลเรือนก็จะเน้นย้ำว่าทหารก็มีมิติความเป็นมนุษย์ไม่ต่างจากสมาชิกกลุ่มอื่นในสังคม

ข้อเสนอแนะ

1. ข้อเสนอแนะที่ได้รับจากการวิจัยเพื่อนำไปใช้ให้เกิดประโยชน์

การวิจัยนี้สามารถสร้างความเข้าใจและความตระหนักรู้ในกระบวนการทางวัฒนธรรมของสังคมทหารอากาศเกี่ยวกับคุณลักษณะที่พึงประสงค์และอัตลักษณ์ของทหารอากาศ รวมถึงเป็นข้อมูลในการประกอบสร้างคติชนเพื่อหล่อหลอมและปลูกฝังสำนึกความเป็นทหารอากาศในมิติอื่นที่เท่าทันกับความเปลี่ยนแปลงทางการทหารยุคปัจจุบันและอนาคต

2. ข้อเสนอแนะในการทำวิจัยครั้งถัดไป

การวิจัยนี้สามารถต่อยอดการศึกษาได้โดยศึกษาวิเคราะห์การรับรู้และความตระหนักในตัวตนและอัตลักษณ์ของผู้ที่ได้รับการหล่อหลอมอย่างทหารอากาศและนักเรียนทหาร เพื่อให้เห็นพลวัตและความเป็นไปทั้งในระดับปัจเจกและระดับสังคมอย่างรอบด้าน

เอกสารอ้างอิง

กรมทหารราบที่ 1 มหาดเล็กรักษาพระองค์. (4 มี.ค.2568). *เนื้อเพลงมาร์ชราชวัลลภ*. YouTube.

<https://www.youtube.com/watch?v=lFjKyYG0S6Y&t=2s>

กองดุริยางค์ทหารอากาศ. (2568). *เนื้อเพลงของกองทัพอากาศ*.

<https://rtafband.rtaf.mi.th/ontephlng-score-part>

กองทัพอากาศ. (2565). *นโยบายผู้บัญชาการทหารอากาศ ประจำปี 2565*.

https://dict.rtaf.mi.th/images/documents/public_doc/01_policy/

กองทัพอากาศ. (2566). *นโยบายผู้บัญชาการทหารอากาศ ประจำปี 2566*. <https://ndsi.rtarf.mi.th/ndsi-info/archival66-1.pdf>

กองทัพอากาศ. (2567). *นโยบายผู้บัญชาการทหารอากาศ ประจำปี 2567-2568*. <https://welcome-page.rtaf.mi.th/web/content/33415?unique=04a9f264c2d9ab5e4caeeae9ee93b4ae08ad5eae>

จักรกฤษณ์ ธรรมวิชัย. (2565). วันสถาปนาโรงเรียนนายเรืออากาศนวมินทกษัตริยาธิราชครบรอบ 69 ปี

ใน *ข่าวทหารอากาศ*. 82(5), 19-23.

เทพ บุญตานนท์. (2560). เพลงมาร์ชทหารกับการสร้างภาพลักษณ์กองทัฟผู้ปกป้องชาติและสถาบันพระมหากษัตริย์ใน *วารสารมนุษยศาสตร์สาร*. 17(2), 129-171.

นักเรียนนายเรืออากาศ. (2560). *เพลงเชียร์นายเรืออากาศ*. [เอกสารไม่ตีพิมพ์]. การแข่งขันกีฬาประเพณีโรงเรียนทหาร-ตำรวจ, โรงเรียนนายเรืออากาศ.

พริมรดา จันทรโชติกุล. (2566). *การใช้แบบฝึกเพื่อพัฒนาทักษะการรับสารของนักเรียนนายเรืออากาศ*.

[รายงานวิจัยบังคับารคุณวุฒิและคุณสมบัติของอาจารย์]. โรงเรียนนายเรืออากาศนวมินทกษัตริยาธิราช.

พริมรดา จันทรโชติกุล. (2562). *คติชนกับการสร้างอัตลักษณ์ทหาร: กรณีศึกษาสถาบันการศึกษาและการฝึกทางทหารกองทัพอากาศไทย*. [วิทยานิพนธ์ปริญญาคุษภูบัณฑิต]. จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.

ภักภณ สนิทสม และ ณัฐพล จารัตน์. (2558). คุณลักษณะผู้นำทางทหารที่พึงประสงค์ของกองทัพอไทยใน *วารสารนักบริหาร มหาวิทยาลัยกรุงเทพ*. 35(1), 75-86.

โรงเรียนนายเรืออากาศนวมินทกษัตริยาธิราช. (2556). *หนังสือที่ระลึกเนื่องในโอกาสครบรอบ 60 ปีโรงเรียนนายเรืออากาศ*. ปรีชาธรรมาธิปไตย.

ศิริพร ภักดีผาสุข. (2561). *ความสัมพันธ์ระหว่างภาษากับอัตลักษณ์และแนวทางการนำมาศึกษาภาษาไทย*. จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.

อภิญา เพื่องฟูสกุล. (2546). *อัตลักษณ์: การทบทวนทฤษฎีและกรอบแนวคิด*. สำนักงานคณะกรรมการวิจัยแห่งชาติ.

การพัฒนาแบบประเมินคุณลักษณะทางจิตใจ สำหรับนักเรียนทหารอากาศ: การทำงานเป็นทีม
ความเข้มแข็งทางจิตใจ การจัดการอารมณ์ และการคิดวิเคราะห์

The Development of a Psychological Characteristics Inventory for Students in
Educational Institutions under the Royal Thai Air Force: Teamwork, Mental
Toughness, Emotional Regulation and Critical Thinking (TMEC)

วิมลวรรณ ปัญญาว่อง^{1*}
Wimonwan Panyawong^{1*}

ชวิศา แข่งสมุทร²
Chavisa Khengsamut²

จามร วรรณคงดี³
Jamorn Wankongdee³

บทคัดย่อ

Received: June 29, 2025
Revised: August 7, 2025
Accepted: August 31, 2025

การศึกษาครั้งนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อพัฒนาแบบประเมินคุณลักษณะทางจิตใจ สำหรับนักเรียนในสังกัดกองทัพอากาศ ครอบคลุมคุณลักษณะที่พึงประสงค์ของนักเรียนทหารและบุคลากรทางทหาร โดยทบทวนวรรณกรรมและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง ร่วมกับการสำรวจและวิเคราะห์ความต้องการ (need analysis) จากครูและนักเรียนจากโรงเรียนในสังกัดกองทัพอากาศ เกี่ยวกับคุณลักษณะทางจิตใจที่พึงประสงค์ของนักเรียนทหาร ได้กรอบแนวคิดในการพัฒนาเครื่องมือครอบคลุมคุณลักษณะทางจิตใจที่สำคัญ 4 มิติ และจำแนกเป็น 10 องค์ประกอบ ได้แก่ 1. การทำงานเป็นทีม (teamwork) ประกอบด้วย การทำงานร่วมกับผู้อื่น และ ความเป็นผู้นำ 2. ความเข้มแข็งทางจิตใจ (mental toughness) ประกอบด้วย ความกล้าหาญ ความซื่อสัตย์ และ ความเสียสละ 3. ความฉลาดทางอารมณ์ (emotional intelligence) ประกอบด้วย การควบคุมตนเอง การจัดการอารมณ์ และความเข้าใจผู้อื่น 4. การคิดวิเคราะห์ (critical thinking) ประกอบด้วย การตัดสินใจ และการคิดแก้ปัญหา จากนั้นพัฒนาข้อคำถาม ได้ข้อคำถามฉบับร่างที่ 1 จำนวน 232 ข้อ และทำการทดสอบความแม่นยำตรงของเนื้อหา (content validity) โดยผู้เชี่ยวชาญด้านสุขภาพจิตวัยรุ่น 5 คน และวิเคราะห์ค่า IOC (index of item objective congruence) เพื่อคัดเลือกข้อคำถามสองครั้ง โดยเลือกข้อคำถามที่คะแนน IOC 0.5 ขึ้นไป จนกระทั่งได้ข้อคำถามฉบับทดลองใช้ หลังจากผ่านการทดสอบความตรงเชิงเนื้อหา วิเคราะห์ค่า IOC เหลือข้อคำถามที่ผ่านเกณฑ์ 170 ข้อ การวิจัยครั้งนี้ ได้แบบประเมินคุณลักษณะทางอารมณ์จิตใจที่ครอบคลุมคุณลักษณะที่พึงประสงค์ของนักเรียนทหาร อย่างไรก็ตาม ยังเป็นการพัฒนาเครื่องมือขั้นต้น โดยมีแผนในการทดสอบความเชื่อมั่นและความตรงเชิงโครงสร้าง รวมถึงพัฒนาเกณฑ์มาตรฐาน (norm) เพื่อการนำไปใช้สำหรับการคัดเลือกและพัฒนาศักยภาพของนักเรียนและบุคลากรทางทหารต่อไป

คำสำคัญ: คุณลักษณะทางจิตใจ, นักเรียนทหาร, ทหารอากาศ, แบบประเมิน

¹ นักจิตวิทยาคลินิกชำนาญการพิเศษ สถาบันจิตเวชศาสตร์สมเด็จเจ้าพระยา

Clinical Psychologist, senior professional level, Somdet Chaopraya Institute of Psychiatry

E-mail: w.panyawong@gmail.com

² หัวหน้าแผนกทดสอบวิภาวสิสัย ศูนย์ทดสอบบุคคล กรมยุทธศึกษาทหารอากาศ กองทัพอากาศ

Chief of Affective Domain Testing Section, Personnel Testing Center, Directorate of Education and Training, Royal Thai Air Force

E-mail: chavisa_k@rtaf.mi.th

³ รักษาการนายทหารทดสอบ แผนกทดสอบวิภาวสิสัย ศูนย์ทดสอบบุคคล กรมยุทธศึกษาทหารอากาศ กองทัพอากาศ

Acting Test Officer, Affective Domain Testing Section, Personnel Testing Center, Directorate of Education and Training, Royal Thai Air Force

E-mail: jamorn_wan@rtaf.mi.th

* Corresponding author

Abstract

This study aims to develop the psychological characteristics inventory for students in educational institutions under the Royal Thai Air Force. The tool was designed to encompass desirable attributes for both military students and personnel. The development process involved a comprehensive review of relevant literature and research, as well as a need analysis based on surveys and interviews with teachers and students from the educational institutions under the Royal Thai Air Force regarding the psychological characteristics of military students. Findings from the analysis guided the conceptual framework, which consists of four key psychological dimensions and ten subcomponents: (1) Teamwork, including collaboration and leadership; (2) Mental Toughness, comprising courage, integrity, and selflessness; (3) Emotional Intelligence, including self-control, emotional regulation, and empathy; and (4) Critical Thinking, consisting of decision-making and problem-solving. An initial item pool of 232 questions was developed, and content validity was validated by five experts in adolescent mental health. The Index of Item-Objective Congruence (IOC) was calculated in two rounds to refine the items, retaining only those with IOC scores of 0.5 or above. The final pilot version of the instrument consisted of 170 validated items. The resulting assessment tool provides a comprehensive measure of the psychological attributes aligned with the expected qualities of military students. However, it remains a preliminary development tool, with plans to further test its reliability and construct validity. Future research will focus on developing normative data to support the practical application of the tool in student selection and personnel development within military contexts.

Keywords: Psychological Characteristics, Military Students, Air Force, Inventory

บทนำ

การพัฒนาศักยภาพนักเรียนที่กำลังศึกษาและฝึกปฏิบัติทางทหาร เพื่อเติบโตไปเป็นบุคลากรทางทหารที่สำคัญของกองทัพและประเทศชาติ ไม่เพียงแต่การศึกษาเล่าเรียนวิชาความรู้ที่จำเป็นและการฝึกสมรรถภาพทางร่างกายเท่านั้น แต่การพัฒนาศักยภาพทางอารมณ์จิตใจที่เหมาะสมกับการเป็นทหารก็เป็นสิ่งจำเป็นอย่างยิ่ง (Collins, 1987) เนื่องจากการเรียนและฝึกนักเรียนทหารเป็นการฝึกในที่ใช้ความแข็งแกร่งทั้งทางกายและจิตใจ และไม่ใช่ทุกคนที่ผ่านไปได้และประสบความสำเร็จได้ อาชีพทางทหารต้องการบุคคลที่สามารถเผชิญความเครียดและสภาพแวดล้อมที่ยากลำบาก ซึ่งอาจทำให้บุคคลที่ร่างกายแข็งแรง แต่สภาพจิตใจไม่พร้อม ไม่สามารถฝึกฝนได้สำเร็จ หรือไม่สามารถประสบความสำเร็จในการเป็นทหารได้ (Rawoot et al., 2017) โดยเฉพาะการเป็นทหารที่ประสบความสำเร็จในระดับผู้บังคับบัญชา หรือกลุ่มที่จะไปปฏิบัติภารกิจที่มีความเครียดกดดันสูง แบกรับความเสี่ยงและรับผิดชอบสูง เช่น นักบิน หน่วยรบพิเศษต่าง ๆ (King et al, 2011; Van Dyk & Ditsela, 2013)

โรงเรียนภายใต้สังกัดกองทัพที่มีภารกิจในการฝึกบุคลากรทางทหาร จึงควรให้ความสำคัญกับการคัดเลือกบุคคลเพื่อเข้าเรียนในสังกัดกองทัพ โดยควรคำนึงถึงการประเมินคุณลักษณะทางอารมณ์จิตใจและบุคลิกภาพด้วย นอกเหนือจากการวัดความรู้ สติปัญญา และทักษะทางร่างกาย (Donyavi et al., 2014) เนื่องจากคุณลักษณะทางบุคลิกภาพ ส่งผลต่อสุขภาพจิต การจัดการอารมณ์จิตใจ การปรับตัว และส่งผลต่อศักยภาพในการปฏิบัติหน้าที่องค์กรทางการทหารในหลายประเทศจึงให้ความสำคัญในการใช้แบบประเมินด้านบุคลิกภาพและลักษณะทางอารมณ์จิตใจ เพื่อคัดกรองลักษณะทางจิตใจและบุคลิกภาพที่เหมาะสม และดูแลป้องกันความเสี่ยงปัญหาสุขภาพจิตที่อาจเกิดขึ้นตั้งแต่ในโรงเรียนฝึกทหาร (King, 2014)

จากงานวิจัยที่ศึกษาความต้องการและความคาดหวังต่อคุณลักษณะทางอารมณ์จิตใจของทหารและนักเรียนทหาร ซึ่งมาจากมุมมองของหน่วยงาน องค์กร ผู้บังคับบัญชา ครูฝึก และเพื่อนร่วมงานทหารด้วยกัน เพื่อเป็นแนวทางในการพัฒนาศักยภาพบุคลากรทางทหาร มีการศึกษาเปรียบเทียบระหว่างคุณลักษณะที่กองทัพต้องการจากการสัมภาษณ์ผู้เชี่ยวชาญและครูฝึก กับลักษณะบุคลิกภาพของนักเรียนเตรียมทหารที่กำลังศึกษาในโรงเรียนเตรียมทหาร ซึ่งพบว่ามีช่องว่างระหว่างบุคลิกภาพของนักเรียนที่มีอยู่กับความคาดหวังขององค์กร (Donyavi et al., 2014) ขณะเดียวกัน มีการศึกษาที่พบว่า นักเรียนทหารอาจมีการเปลี่ยนแปลงลักษณะบุคลิกภาพบางประการในขณะที่กำลังศึกษาและฝึกวิชาทหาร การศึกษานี้ชี้ให้เห็นว่า การฝึกทหารอาจมีอิทธิพลหล่อหลอมให้นักเรียนมีลักษณะบุคลิกภาพที่พึงประสงค์บางอย่าง เช่น ความเข้มแข็งทางจิตใจ ความสามารถในการจัดการความเครียด ซึ่งเป็นคุณลักษณะสำคัญในปรับตัวให้เหมาะสมกับการเป็นบุคลากรทางทหารในอนาคต (Maleki et al., 2012; U.S. Marine Corps, 2021)

จากการทบทวนวรรณกรรมและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับการประเมินลักษณะทางอารมณ์จิตใจและบุคลิกภาพในกลุ่มทหารและนักเรียนในสังกัดทหาร (Chaparro et al., 2020) พบว่า งานวิจัยส่วนใหญ่ใช้แบบประเมินลักษณะบุคลิกภาพที่พัฒนามาจากทฤษฎีบุคลิกภาพ Five-factor model (FFM) หรือเป็นที่รู้จักว่า Big Five model (McCrae & Costa, 1997) นอกเหนือจากนี้ มีกลุ่มที่ใช้แบบประเมินที่พัฒนามาจากทฤษฎีบุคลิกภาพของ Eysenck ได้แก่แบบประเมิน The Eysenck Personality Questionnaire (Barrett et al., 1998) และกลุ่มที่สนใจศึกษาคุณลักษณะเชิงบวกหรือจุดแข็ง (Character Strengths) ตามแนวคิดทฤษฎี Positive Psychology (Peterson & Seligman, 2004) อย่างไรก็ตาม มีงานวิจัยที่ศึกษาลักษณะบุคลิกภาพในนักเรียนการบินของกองทัพสหรัฐอเมริกาที่พบว่า การใช้แบบประเมินในกลุ่มนักเรียนทหารอากาศมีข้อจำกัดในการใช้เทียบกับเกณฑ์มาตรฐานของประชาชนทั่วไป เนื่องจากคะแนนของกลุ่มนักเรียนทหารมักสูงกว่าเกณฑ์ปกติมากเมื่อเทียบกับกลุ่มประชากรทั่วไป จึงไม่สามารถแสดงให้เห็นความผิดปกติที่อาจมีอยู่ได้ จึงมีความจำเป็นทำการเก็บข้อมูลเพื่อพัฒนาเกณฑ์มาตรฐานเฉพาะของกลุ่มนักเรียนการบินหรือการพัฒนาแบบประเมินคุณลักษณะเฉพาะตามความต้องการของหน่วยงาน (King et al, 2011)

จากการทบทวนวรรณกรรมและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องในประเทศไทย ยังไม่มีแบบประเมินคุณลักษณะทางจิตใจที่พัฒนาขึ้นเฉพาะสำหรับกลุ่มนักเรียนทหารตามความต้องการของหน่วยงานทางทหารไทย การศึกษครั้งนี้ ผู้วิจัยได้รับการสนับสนุนจากศูนย์ทดสอบบุคคล กรมยุทธศึกษาทหารอากาศ กองทัพอากาศ ทำการพัฒนาแบบประเมินคุณลักษณะทางจิตใจ สำหรับนักเรียนในสถานศึกษาในสังกัดกองทัพอากาศ โดยพัฒนาจากการรวบรวมวรรณกรรมทฤษฎีบุคลิกภาพ งานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับแบบประเมินบุคลิกภาพและคุณลักษณะทางจิตใจในกลุ่มวัยรุ่น นักเรียนทหาร และบุคลากรทางทหาร ทั้งงานวิจัยในและต่างประเทศ ร่วมกับข้อมูลจากการสัมภาษณ์บุคลากรผู้ฝึกอบรมนักเรียนทหารสังกัดกองทัพอากาศ เพื่อให้ได้เครื่องมือที่สามารถนำไปใช้ในการคัดกรองและคัดเลือกนักเรียนทหารที่มีคุณลักษณะที่พึงประสงค์ สอดคล้องกับความต้องการของหน่วยงานและหน้าที่ความรับผิดชอบที่จะได้รับ และสอดคล้องกับบริบทไทย รวมถึงสามารถนำไปใช้เป็นข้อมูลพื้นฐานเพื่อการส่งเสริมพัฒนาและดูแลด้านสุขภาพจิตของนักเรียนทหารในระยะยาวอีกด้วย

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

เพื่อพัฒนาแบบประเมินคุณลักษณะทางจิตใจ สำหรับนักเรียนในสถานศึกษาในสังกัดกองทัพอากาศ

วิธีการดำเนินการวิจัย

กระบวนการพัฒนาข้อคำถามของแบบประเมินคุณลักษณะทางอารมณ์จิตใจของนักเรียนทหารอากาศ เริ่มจากการทบทวนวรรณกรรมและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับคุณลักษณะที่พึงประสงค์ของนักเรียนทหารและบุคลากรทางทหาร และทำการสำรวจและวิเคราะห์ความต้องการ (need analysis) โดยศูนย์ทดสอบบุคคล กรมยุทธศึกษาทหารอากาศ กองทัพอากาศ ได้ขอความคิดเห็นจากผู้เกี่ยวข้อง ได้แก่ ครูและนักเรียนจากโรงเรียนในสังกัดกองทัพอากาศ จากนั้นรวบรวมข้อมูลและวิเคราะห์ จนกระทั่งได้กรอบแนวคิดของเครื่องมือ จากนั้นรวบรวมข้อคำถามที่สอดคล้องกับกรอบแนวคิดให้ครบทุกองค์ประกอบจากการทบทวนวรรณกรรมและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับแบบประเมินและคุณลักษณะทางจิตวิทยาที่เกี่ยวข้องกับวัยรุ่นและบุคลากรทางทหาร จนกระทั่งได้ร่างข้อคำถาม นำไปสู่การวิเคราะห์

คุณภาพของเครื่องมือ ด้วยการตรวจสอบความถูกต้องของเนื้อหา (content validity) โดยผู้เชี่ยวชาญด้านสุขภาพจิต และจิตเวชวัยรุ่น 5 คน ประกอบด้วย จิตแพทย์เด็กและวัยรุ่น นักจิตวิทยาคลินิกที่มีประสบการณ์การทำงานกับวัยรุ่น และนักสังคมสงเคราะห์จิตเวชที่ทำงานด้านวัยรุ่น ครอบครัว และโรงเรียน โดยผู้เชี่ยวชาญประเมินความถูกต้องของเนื้อหาของกรอบแนวคิด นิยามองค์ประกอบ และข้อคำถาม โดยพิจารณาความสอดคล้องกับวัตถุประสงค์ และกรอบแนวคิด นิยามองค์ประกอบหลักและองค์ประกอบย่อย รวมถึงภาษาที่ใช้ที่เหมาะสมกับวัยรุ่นกลุ่มเป้าหมาย การตรวจสอบความเที่ยงตรงของเครื่องมือ ด้วยการวิเคราะห์ค่า IOC (index of item objective congruence) หรือค่าสอดคล้องระหว่างข้อคำถามกับวัตถุประสงค์หรือเนื้อหา เกณฑ์การคัดเลือกข้อคำถาม ตามค่าคะแนน IOC โดยมีการให้คะแนน +1 หมายถึง ข้อคำถามวัดได้ตรงตามวัตถุประสงค์ ให้คะแนน 0 หมายถึง ไม่แน่ใจว่าข้อคำถาม วัดได้ตรงตามวัตถุประสงค์ และให้คะแนน -1 หมายถึง ข้อคำถามวัดได้ไม่ตรงตามวัตถุประสงค์ จากนั้นนำผลคะแนน ที่ได้จากผู้เชี่ยวชาญมาคำนวณหาค่า IOC รายข้อคำถาม โดยตัดข้อคำถามที่ได้คะแนน IOC ต่ำกว่า 0.5 ส่วนข้อคำถาม ที่ได้ IOC 0.5 ขึ้นไป นำมาพิจารณาต่อเพื่อเลือกใช้ หรือปรับปรุงข้อคำถามตามข้อเสนอแนะของผู้เชี่ยวชาญ จนกระทั่ง ได้ข้อคำถามฉบับปรับปรุง ซึ่งปรับตามคะแนน IOC และข้อเสนอแนะจากผู้เชี่ยวชาญ จากนั้น ผู้เชี่ยวชาญประเมิน ความแม่นยำของข้อคำถาม และให้คะแนน IOC ตามกระบวนการเดิมอีกครั้ง จึงคัดเลือกข้อคำถามตามเกณฑ์คะแนน IOC 0.5 ขึ้นไป เพื่อให้ได้ข้อคำถามฉบับสมบูรณ์

ผลการวิจัย

กรอบแนวคิดของการพัฒนาข้อคำถาม ครอบคลุมคุณลักษณะทางจิตใจ 4 มิติ จำแนกเป็นองค์ประกอบย่อย 10 ด้าน โดยในองค์ประกอบย่อยแต่ละด้าน แบ่งเป็นประเด็นคุณลักษณะย่อยเพื่อความครอบคลุมทุกมิติของแต่ละ องค์ประกอบย่อย ตามนิยามของแต่ละองค์ประกอบย่อย รายละเอียดดังตารางที่ 1

ตารางที่ 1 นิยามคำอธิบายองค์ประกอบหลักและองค์ประกอบย่อยของคุณลักษณะทางอารมณ์จิตใจที่สำคัญ

องค์ประกอบ		นิยาม
มิติ	องค์ประกอบย่อย	
การทำงานเป็นทีม (Teamwork)		
	การทำงานร่วมกับผู้อื่น	การมีความรับผิดชอบต่อกลุ่ม สามารถพูดแสดงความคิดเห็น รับฟังความคิดเห็น ของผู้อื่น และทำงานร่วมกับสมาชิกในกลุ่มได้ดี
	ความเป็นผู้นำ	ความเชื่อมั่นในการเป็นผู้นำ และได้รับการยอมรับจากสมาชิกในกลุ่ม สามารถประสานความร่วมมือระหว่างสมาชิกในกลุ่ม เพื่อความสำเร็จของกลุ่ม
ความเข้มแข็งทางจิตใจ (Mental Toughness)		
	ความกล้าหาญ	ความสามารถที่จะยืนหยัดที่จะฝ่าฟันอุปสรรค แม้จะอยู่ในสถานการณ์ที่เผชิญกับความกลัวและความยากลำบาก กล้าปกป้องตนเองและผู้อื่น
	ความซื่อสัตย์	ความซื่อสัตย์ จริงใจ ตรงไปตรงมา และยึดมั่นในสิ่งที่ถูกต้อง ทั้งในการพูด และการกระทำ
	ความเสียสละ	การเสียสละความสุข เวลา และกำลังส่วนตัวเพื่อช่วยเหลือผู้อื่น และความรับผิดชอบต่อสังคม ชุมชน และประเทศชาติ
ความฉลาดทางอารมณ์ (Emotional Regulation)		
	การควบคุมตนเอง	ความสามารถในการควบคุมอารมณ์และความต้องการของตนเอง อุดหนุน และมีวินัยในตนเอง เพื่อบรรลุตามเป้าหมาย หน้าที่ ความรับผิดชอบ
	การจัดการอารมณ์ตนเอง	ความสามารถในการรับรู้และเข้าใจอารมณ์ตนเอง เมื่อมีอารมณ์ทางลบ สามารถผ่อนคลายและแสดงออกทางอารมณ์ตนเองได้อย่างเหมาะสม
	ความเข้าใจผู้อื่น	ความสามารถในการรับรู้และเข้าใจอารมณ์ผู้อื่น สามารถสร้างและรักษา สัมพันธภาพที่ดีกับผู้อื่นได้ดี ปรับตัวเข้ากับคนที่หลากหลายได้ดี

องค์ประกอบ		นิยาม
มิติ	องค์ประกอบย่อย	
การคิดวิเคราะห์ (Critical Thinking)		
	การตัดสินใจ	ความสามารถในการคิดวิเคราะห์ข้อมูล พิจารณาทางเลือก และตัดสินใจเลือกทางที่เหมาะสม รวมทั้งมีความเชื่อมั่นในการตัดสินใจของตนเอง
	การคิดแก้ปัญหา	ความสามารถในการคิดวิเคราะห์เพื่อเข้าใจปัญหาอย่างรอบคอบ คิดหาวิธีการแก้ปัญหาที่หลากหลายและยืดหยุ่น รวมทั้งมีความเชื่อมั่นและได้รับการยอมรับในความสามารถด้านการแก้ปัญหา

จำนวนข้อคำถามที่พัฒนาขึ้นในรอบที่ 1 ก่อนส่งให้ผู้เชี่ยวชาญประเมิน มีทั้งหมด 232 ข้อ จากนั้นผู้เชี่ยวชาญด้านสุขภาพจิตและจิตเวช 5 คน ได้ประเมินแนบตรงของเนื้อหา และให้คะแนน IOC รายข้อคำถาม จากนั้นผู้วิจัยตัดข้อคำถามที่ได้คะแนน IOC ต่ำกว่า 0.5 คะแนนออก ทั้งหมด 36 ข้อ เหลือข้อคำถามจำนวน 196 ข้อ พร้อมทั้งปรับแก้ข้อคำถามตามข้อเสนอแนะของผู้เชี่ยวชาญ เช่น ภาษาที่ใช้ การปรับประโยคคำถามให้สั้น กระชับ และตรงประเด็น จำนวน 50 ข้อ จนกระทั่งได้แบบประเมิน ฉบับร่างที่ 2 จากนั้นส่งแบบประเมิน ฉบับร่างที่ 2 ให้ผู้เชี่ยวชาญประเมิน IOC อีกครั้งโดยใช้เกณฑ์เดิม ตัดข้อคำถามที่ได้คะแนน IOC ต่ำกว่า 0.5 คะแนนออก ทั้งหมด 26 ข้อ เหลือข้อคำถาม 170 ข้อ พร้อมทั้งปรับแก้ข้อคำถามตามข้อเสนอแนะของผู้เชี่ยวชาญเพิ่มเติม จนกระทั่งได้ข้อคำถามฉบับสมบูรณ์ รายละเอียดดังตารางที่ 2

ตารางที่ 2 จำนวนข้อคำถาม จำแนกตามองค์ประกอบและประเด็นคุณลักษณะย่อย และตัวอย่างคำถาม

มิติ	องค์ประกอบย่อย	คุณลักษณะย่อย	จำนวนข้อคำถาม (ข้อ)		ตัวอย่างข้อคำถาม
			ร่างที่ 1	ฉบับสมบูรณ์	
1. การทำงานเป็นทีม (Teamwork)	1.1. การทำงานร่วมกับผู้อื่น	ความรับผิดชอบต่อกลุ่ม	4	3	ฉันรับผิดชอบต่องานกลุ่มตามที่ได้รับมอบหมาย
		การรับฟังผู้อื่น	5	4	ฉันรับฟังความคิดเห็นของคนอื่น แม้ว่าฉันจะไม่เห็นด้วยก็ตาม
		การพูดสื่อสาร	9	5	ฉันสามารถพูดอธิบายได้อย่างชัดเจน และเข้าใจง่าย
	1.2. ความเป็นผู้นำ	ความสัมพันธ์กับกลุ่ม	6	4	ฉันทำงานกับเพื่อนในกลุ่มได้ดี
		ความเชื่อมั่นในตนเองในการเป็นผู้นำ	12	8	ฉันสามารถนำทีมหรือกลุ่มให้งานสำเร็จได้ดี
		การประสานความร่วมมือในกลุ่มเพื่อความสำเร็จ	12	10	ฉันพยายามให้ทุกคนมีส่วนร่วมในงานกลุ่ม
รวม		48	34		
2. ความเข้มแข็งทางใจ (Mental Toughness)	2.1. ความกล้าหาญ	ความกล้าเผชิญอุปสรรค	8	5	เมื่อฉันเผชิญความลำบาก บางครั้งฉันรู้สึกเหมือนแพ้ตั้งแต่ยังไม่ได้เริ่ม*
		ความกล้าหาญในการปกป้องตนเอง	10	5	ฉันกล้าปฏิเสธเพื่อนที่ชวนให้ทำผิดกฎของโรงเรียน
		ความกล้าหาญในการช่วยเหลือผู้อื่น	5	5	เมื่อเห็นคนถูกกลั่นแกล้งรังแก ฉันจะเข้าไปช่วยเขา
	2.2. ความซื่อสัตย์	การพูดความจริง	10	9	ฉันพูดโกหกได้ถ้ามันช่วยให้ฉันรอดจากปัญหา*
		การกระทำที่ซื่อสัตย์	8	6	เมื่อฉันซื้อของแล้วคนขายทอนเงินให้เกิน ฉันจะทักท้วงและคืนเงิน
	2.3. ความเสียสละ	การช่วยเหลือผู้อื่น	8	5	ฉันชอบช่วยเหลือผู้อื่นแม้ว่าจะไม่ได้อะไรตอบแทน
		ความรับผิดชอบต่อสังคม	15	9	คนเราต้องเสียสละความสุขส่วนตัวบ้าง เพื่อความสุขสงบของส่วนรวม
รวม		64	44		

มิติ	องค์ประกอบย่อย	คุณลักษณะย่อย	จำนวนข้อคำถาม (ข้อ)		ตัวอย่างข้อคำถาม
			ร่างที่ 1	ฉบับสมบูรณ์	
3. ความฉลาดทางอารมณ์ (Emotional Regulation)	3.1. การควบคุมตนเอง	ความอดทนพยายาม	14	13	ถ้าเริ่มทำอะไรแล้ว ฉันต้องทำจนเสร็จ
		วินัยในตนเอง	14	9	ฉันเป็นคนมีระเบียบวินัยในตัวเองสูง
	3.2. การจัดการอารมณ์ตนเอง	การรับรู้อารมณ์	7	6	ฉันสามารถบอกความรู้สึกของตัวเองได้ง่าย
		การควบคุมอารมณ์	8	7	ฉันตะโกนและโวยวายเวลาที่โมโห*
		การจัดการอารมณ์	9	6	เวลาอารมณ์ไม่ดี ฉันมีวิธีจัดการให้ตัวเองอารมณ์ดีขึ้น
	3.3. ความเข้าใจผู้อื่น	การรับรู้และเข้าใจผู้อื่น	10	5	ฉันรู้ว่าคนอื่นรู้สึกอย่างไรโดยที่เขาไม่จำเป็นต้องพูด
		การมีความสัมพันธ์ที่ดี	11	10	โดยส่วนใหญ่ ฉันเข้ากับคนอื่นได้ดี
รวม		73	56		
4. การคิดวิเคราะห์ (Critical Thinking)	4.1. การตัดสินใจ	การวิเคราะห์ข้อมูล/ทางเลือก	9	8	ฉันพิจารณาทางเลือกทั้งหมดที่เป็นไปได้ก่อนจะตัดสินใจ
		ความเชื่อมั่นในการตัดสินใจ	11	7	เมื่อต้องตัดสินใจเรื่องสำคัญ ฉันมักจะต้องการให้คนอื่นมาช่วยคิดด้วย*
	4.2. การคิดแก้ปัญหา	การวิเคราะห์ปัญหา	7	7	ฉันหาข้อมูลเพื่อช่วยให้เข้าใจปัญหามากขึ้น
		การคิดหลายทางและยืดหยุ่น	7	6	เมื่อต้องแก้ปัญหา ฉันจะพยายามคิดหาทางออกทุกทางที่จะเป็นไปได้
		ความเชื่อมั่นในการแก้ปัญหา	13	8	หลายคนบอกว่าฉันเป็นที่ปรึกษาที่ดี
	รวม		47	36	
รวมข้อคำถามทั้งหมด		232	170		

*ข้อคำถามที่มีความหมายทางลบ คิดคะแนนในทางตรงข้าม (reversed item)

สรุปและอภิปรายผลการวิจัย

การวิจัยและพัฒนาแบบประเมินคุณลักษณะทางอารมณ์จิตใจ สำหรับนักเรียนในสังกัดกองทัพอากาศ โดยทำการทบทวนวรรณกรรมและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง เพื่อพัฒนารอบแนวคิดของเครื่องมือที่สามารถประเมินคุณลักษณะทางอารมณ์จิตใจและบุคลิกภาพของกลุ่มเป้าหมายที่ครอบคลุม ทั้งจากการศึกษาวิจัยลักษณะบุคลิกภาพของทหารและนักเรียนทหารในประเทศต่าง ๆ และข้อมูลจากการวิจัยเชิงคุณภาพที่มาจากความคาดหวังและความต้องการขององค์กรทางทหาร ผู้บังคับบัญชา และครูฝึกทหารทั้งในและต่างประเทศ จนกระทั่งได้เครื่องมือประเมินคุณลักษณะทางจิตใจ สำหรับนักเรียนทหารอากาศ: การทำงานเป็นทีม ความเข้มแข็งทางจิตใจ การจัดการอารมณ์ และการคิดวิเคราะห์ (Teamwork, Mental Toughness, Emotional Regulation and Critical Thinking: TMEC) โดยประเมินคุณลักษณะทางจิตใจ 4 มิติ จำแนกเป็น 10 องค์ประกอบย่อย ได้แก่ 1. การทำงานเป็นทีม (teamwork) ประกอบด้วย การทำงานร่วมกับผู้อื่น และ ความเป็นผู้นำ 2. ความเข้มแข็งทางจิตใจ (mental toughness) ประกอบด้วย ความกล้าหาญ ความซื่อสัตย์ และ ความเสียสละ 3. ความฉลาดทางอารมณ์ (emotional intelligence) ประกอบด้วย การควบคุมตนเอง การจัดการอารมณ์ และความเข้าใจผู้อื่น 4. การคิดวิเคราะห์ (critical thinking) ประกอบด้วย การตัดสินใจ และการคิดแก้ปัญหา โดยการวิจัยครั้งนี้ เป็นการพัฒนาเครื่องมือในขั้นต้น และมีการทดสอบความตรงเชิงเนื้อหา (content validity) โดยผู้เชี่ยวชาญด้านสุขภาพจิตวัยรุ่น 5 คน ได้แบบประเมิน TMEC ซึ่งมีจำนวนข้อทั้งหมด 170 ข้อ

จากการทบทวนวรรณกรรมและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับการประเมินคุณลักษณะทางจิตใจและบุคลิกภาพของบุคลากรทางทหารและนักเรียนทหาร งานวิจัยส่วนใหญ่ที่ได้รับการตีพิมพ์เลือกใช้แบบทดสอบที่พัฒนามาจากแนวคิดทฤษฎีบุคลิกภาพ และ/หรือคุณลักษณะทางจิตใจพื้นฐานของบุคคลที่ได้รับการยอมรับและสามารถนำไปใช้กับบุคคลได้หลากหลาย เช่น แนวคิด Five-factor model (FFM) หรือ “Big Five” (McCrae & Costa, 1997) และทฤษฎีบุคลิกภาพของ Eysenck (Eysenck & Eysenck, 1968; Barrett et al., 1998) ซึ่งงานวิจัยพบคุณลักษณะเฉพาะที่มักพบได้ในทหารหรือนักเรียนทหาร

งานวิจัยจากการทบทวนวรรณกรรมอย่างเป็นระบบรวบรวมเกี่ยวกับคุณลักษณะทางบุคลิกภาพโดยใช้แบบทดสอบ Revised NEO Personality Inventory (NEO-PI-R) (Costa & McCrae, 1992) ซึ่งพัฒนามาจาก FFM ในกลุ่มนักบินกองทัพอากาศ นักบินพลเรือน และนักเรียนการบิน ประเด็นที่พบตรงกันในทุกงานวิจัยคือ กลุ่มนักบินมีแนวโน้มที่จะมีคะแนนด้าน Neuroticism ซึ่งเกี่ยวข้องกับความกังวลและไม่มั่นคงทางอารมณ์ ต่ำกว่ากลุ่มควบคุม การมี Neuroticism ต่ำ จึงเกี่ยวข้องกับความนิ่งสงบ ใจเย็น และความสามารถในการเผชิญความเครียดได้ดี ซึ่งคุณลักษณะดังกล่าวสอดคล้องกับ TMEC องค์ประกอบด้านความฉลาดทางอารมณ์

มีผลการวิจัยที่พบตรงกับทั้งในกลุ่มข้าราชการทหาร (Schult & Sparfeldt, 2015) และนักบินทหารอากาศ (Costa & McCrae, 1992; Grice, 2006) ว่ากลุ่มนี้มีคะแนนด้าน Agreeableness ต่ำกว่ากลุ่มเปรียบเทียบ ซึ่งเกี่ยวกับการเห็นอกเห็นใจและความสัมพันธ์กับผู้อื่น ซึ่งอาจอธิบายได้ว่ากลุ่มทหารอาจให้ความสำคัญกับการทำตามภารกิจมากกว่าความสัมพันธ์ รวมถึงมีการวิเคราะห์ในกลุ่มนักบินโจมตี อาจต้องมีความกล้าหาญ กล้าแสดงออก และอาจมีแนวโน้มก้าวร้าว เพื่อความสำเร็จของภารกิจ มากกว่าการยอมตามและโอนอ่อนตามผู้อื่น (Grice, 2006)

การศึกษาในกลุ่มนักเรียนการบินกองทัพอากาศ (Callister et al., 1997) และนักเรียนนายร้อย (Gøtzsche-Astrup et al., 2022) พบลักษณะ Extraversion จาก NEO-PI-R เป็นอีกคุณลักษณะหนึ่งที่พบได้ในกลุ่มนักเรียนทหารมากกว่ากลุ่มคนทั่วไป โดยผู้วิจัยได้วิเคราะห์ว่านักเรียนการบินมีแนวโน้มที่จะกล้าแสดงออก กระตือรือร้น ชอบแสวงหาความตื่นเต้น และมุ่งผลสัมฤทธิ์ ซึ่งอาจเป็นคุณลักษณะของการเป็นผู้นำทางทหารที่พึงประสงค์ สอดคล้องกับการวิจัยที่ใช้แบบประเมินบุคลิกภาพที่พัฒนามาจากแนวคิดของ Eysenck โดยพบงานวิจัยที่ใช้เครื่องมือ The Eysenck Personality Questionnaire ฉบับภาษาจีน ในองค์ประกอบ E (Extraversion/ Introversion) โดยงานวิจัยในกลุ่มบุคลากรทางทหารของจีน (Su & Liu, 2020) พบว่า กลุ่มตัวอย่างทหารที่มีอายุน้อยกว่า มีแนวโน้มที่จะมีระดับ Extroversion สูงกว่าทหารที่อายุมาก และในการศึกษาในนักเรียนการบินกองทัพอากาศของไต้หวัน (Chang et al., 2018) พบว่ากลุ่มนักบินรบ มีคะแนนด้าน Extraversion ที่สูงกว่าเมื่อเปรียบเทียบกับทหารที่ทำงานภาคพื้นซึ่งแบบประเมิน TMEC สามารถนำมาใช้ในการประเมินคุณลักษณะดังกล่าวได้ในส่วนขององค์ประกอบด้านการทำงานเป็นทีม ด้านความเข้มแข็งทางจิตใจ และด้านความฉลาดทางอารมณ์

องค์ประกอบที่สำคัญของ FFM ที่มีความสำคัญอย่างมากสำหรับวิชาชีพทหาร คือด้าน Conscientiousness ความสามารถในการควบคุมพฤติกรรมตนเองเพื่อไปสู่เป้าหมาย ไม่ว่าจะเป็น ประสิทธิภาพ ระเบียบ การทำตามหน้าที่ ความพยายามมุ่งสู่ความสำเร็จ การมีวินัยในตนเอง และความละเอียดรอบคอบ (Donyavi et al., 2014) ซึ่งมีองค์ประกอบที่ใกล้เคียงกับ TMEC ในด้านความฉลาดทางอารมณ์ และความเข้มแข็งทางจิตใจ แต่จากการทบทวนวรรณกรรมและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับการประเมินลักษณะทางอารมณ์จิตใจและบุคลิกภาพในกลุ่มทหารและนักเรียนในสังกัดทหาร (Chaparro et al., 2020) พบว่า มีผลการวิจัยที่ออกมาหลากหลายและไม่สอดคล้องกันนัก อย่างไรก็ตาม มีหลายงานวิจัยที่พบสอดคล้องกันว่า นักบินทหารมีแนวโน้มที่จะมีคะแนนด้าน Conscientiousness สูงกว่าคนทั่วไป แต่ยังมีงานวิจัยอื่น ๆ ที่ไม่พบความแตกต่าง โดยเฉพาะงานวิจัยที่ศึกษาในกลุ่มนักเรียนทหาร โดยงานวิจัยนี้อธิบายว่า Conscientiousness เป็นปัจจัยที่เกี่ยวข้องกับการเปลี่ยนแปลงตามกาลเวลาและประสบการณ์ชีวิต ตัวอย่างเช่น การควบคุมแรงขับของตนเอง ซึ่งเป็นปัจจัยสำคัญต่อการทำงานให้สำเร็จตามเป้าหมาย เช่น การคิดก่อนทำ การไม่ทำตามใจตัวเอง การทำตามกฎเกณฑ์ ซึ่งกลุ่มตัวอย่างวัยรุ่น นักเรียนเตรียมทหาร อาจยังอยู่ในวัยที่ทำตามความต้องการตนเอง หุนหันพลันแล่น และทำหายกฎระเบียบ ซึ่งเป็นพัฒนาการตามวัย

งานวิจัยในกลุ่มที่ศึกษาความคาดหวังของครูฝึกทหาร ผู้บังคับบัญชา และหน่วยงานทางทหารระดับประเทศ ซึ่งงานวิจัยพบว่า ความต้องการและความคาดหวังต่อคุณลักษณะของบุคลากรทางทหาร มีลักษณะเฉพาะบางประการที่สำคัญกับการปฏิบัติหน้าที่ทางทหารและการประสบความสำเร็จในอาชีพทหาร (Collins, 1987; U.S. Marine Corps, 2021) เช่น ความซื่อสัตย์ ความเสียสละ ในบริบทไทย มีการศึกษาคุณลักษณะที่พึงประสงค์ของนักเรียนนายเรือ โรงเรียนนายเรือ ตามความคาดหวังของผู้บังคับบัญชา ในส่วนบัญชาการกองทัพอากาศ (สุรศักดิ์ ประทานวรปัญญา, 2557) พบว่า ผู้บังคับบัญชาทุกระดับส่วนใหญ่มีความต้องการด้านความเป็นผู้นำทางทหาร ความซื่อสัตย์สุจริต และความจงรักภักดี สอดคล้องกับ TMEC ในด้านความเข้มแข็งทางจิตใจ และการทำงานเป็นทีม

นอกจากคุณลักษณะทางจิตใจและบุคลิกภาพดังที่กล่าวข้างต้นแล้ว มีงานวิจัยที่พบว่า คุณลักษณะที่พึงประสงค์ที่กองทัพต้องการในนักเรียนทหาร (Collins, 1987; Donyavi et al., 2014) ได้แก่ การคิดและความฉลาดในการใช้สติปัญญาในการคิดวิเคราะห์ตัดสินใจ ซึ่งสอดคล้องกับผลการสำรวจความต้องการ (need analysis) ในการศึกษาครั้งนี้ จึงมีความจำเป็นที่จะพัฒนาองค์ประกอบในด้านการคิดวิเคราะห์ รวมเข้าเป็นส่วนหนึ่งของ TMEC ด้วยเพื่อควบคุมการนำเครื่องมือไปใช้ประโยชน์ได้ทั้งในกระบวนการคัดเลือก และการพัฒนาบุคลากรทางทหาร

โดยสรุป ผลการศึกษานี้ได้เครื่องมือ TMEC ซึ่งประเมินคุณลักษณะทางจิตใจ 4 ด้าน ได้แก่ การทำงานเป็นทีม (teamwork) ความเข้มแข็งทางจิตใจ (mental toughness) ความฉลาดทางอารมณ์ (emotional intelligence) และการคิดวิเคราะห์ (critical thinking) ที่ผ่านการทดสอบความตรงเชิงเนื้อหา (content validity) โดยผู้เชี่ยวชาญ แต่ยังไม่ถือว่าอยู่ในระยะเริ่มต้นของการพัฒนาเครื่องมือเท่านั้น ยังมีความจำเป็นต้องได้รับการพัฒนาต่อไป ไม่ว่าจะเป็น การทดสอบคุณภาพเครื่องมือ ทั้งความแม่นยำและความตรงในมิติอื่น ๆ รวมถึงการพัฒนาเกณฑ์มาตรฐานของเครื่องมือ (norm) ในกลุ่มเป้าหมายต่อไป

ข้อเสนอแนะ

การศึกษานี้ เป็นระยะเริ่มต้นของการพัฒนาเครื่องมือประเมินคุณลักษณะทางจิตใจของนักเรียนทหาร เป็นการสร้างข้อคำถามขึ้นมาใหม่ เพื่อให้เหมาะสมในการประเมินคุณลักษณะที่พึงประสงค์ของวิชาชีพทหาร และสอดคล้องกับบริบทไทย บุคลากรผู้เกี่ยวข้องและนักวิชาการที่สนใจ สามารถนำผลการศึกษานี้ไปเป็นแนวทางในการพัฒนาเครื่องมือตามความเหมาะสมกับกลุ่มเป้าหมายและวัตถุประสงค์ของการวิจัย นอกจากนี้ หากเครื่องมือนี้มีการพัฒนาคุณภาพและเกณฑ์มาตรฐานแล้ว และอาจขยายผลในกลุ่มวัยรุ่นกลุ่มอื่นๆ ได้ เนื่องจากคุณลักษณะทางจิตใจจากองค์ประกอบหลักทั้ง 4 ด้านนี้ ไม่ได้จำกัดเฉพาะกลุ่มทหาร แต่ยังสามารถนำไปใช้ประเมินกลุ่มนักเรียนนักศึกษา กลุ่มวัยรุ่นโดยทั่วไป หรือกลุ่มวัยรุ่นเฉพาะกลุ่ม เช่น กลุ่มเปราะบาง กลุ่มเยาวชนผู้กระทำความผิด

กิตติกรรมประกาศ

การศึกษานี้ ได้รับทุนสนับสนุนการวิจัยจากศูนย์ทดสอบบุคคล กรมยุทธศึกษาทหารอากาศ กองทัพอากาศ

เอกสารอ้างอิง

- สุรศักดิ์ ประทานวโรปัญญา (2557). คุณลักษณะที่พึงประสงค์ของนักเรียนนายเรือ โรงเรียนนายเรือ ตามความคาดหวังของผู้บังคับบัญชา ในส่วนบัญชาการกองทัพเรือ [วิทยานิพนธ์ปริญญาโทบริหารธุรกิจ, มหาวิทยาลัยบูรพา]. หอสมุดมหาวิทยาลัยบูรพา.
- Barrett, P. T., Petrides, K. V., & Eysenck, H. J. (1998). The Eysenck Personality Questionnaire: An examination of the factorial similarity of P, E, N, and L across 34 countries. *Personality and Individual Differences*, 25(5), 805–819. [https://doi.org/10.1016/S0191-8869\(98\)00026-9](https://doi.org/10.1016/S0191-8869(98)00026-9)
- Callister, J. D., King, R. E., Retzlaff, P. D., & Marsh, R. W. (1997). *Using the NEO-PI-R to assess the personality of US Air Force pilots*. United States Air Force Armstrong Laboratory.
- Chang, M., Lee, T., & Lung, F. (2018). Personality characteristics of fighter pilots and ground personnel. *Military Psychology*, 30(1), 70–78. <https://doi.org/10.1080/08995605.2017.1420977>
- Chaparro, M. E., Carroll, M., & Malmquist, S. (2020). Personality trends in the pilot population. *Collegiate Aviation Review International*, 38(2).
- Collins, J. M. (1987). *Green berets, SEALs and Spetsnaz*. Pergamon & Brassey's.
- Costa, P. T., & McCrae, R. R. (1992). *Revised NEO Personality Inventory (NEO-PI-R) and NEO Five Factor Model (NEO-FFI) professional manual*. Psychological Assessment Resources.
- Donyavi, V., Taghva, A., Azizi, M., Shahmiri, H., Asgharzadeh, M., & Pourmandani, A. (2014). Personality traits of admitted students to an Asian military university compared to their future job requirements. *Journal of Archives in Military Medicine*, 2(3), e21120. <https://doi.org/10.5812/jamm.21120>
- Eysenck, S. B. G., & Eysenck, H. J. (1968). The measurement of psychoticism: A study of factor stability and reliability. *British Journal of Social and Clinical Psychology*, 7(4), 286–294. <https://doi.org/10.1111/j.2044-8260.1968.tb00571.x>
- Gøtzsche-Astrup, O., Brænder, M., & Holsting, V. S. (2022). Network or hierarchy? Personality profiles of future military leaders. *Nordic Psychology*, 74(3), 183–204. <https://doi.org/10.1080/19012276.2021.1945947>
- Grice, R. L. (2006). *Personality profiles of experienced U.S. army rotary-wing aviators across mission platforms* [Doctoral dissertation, Liberty University]. Liberty University.
- King, R. E. (2014). Personality (and psychopathology) assessment in the selection of pilots. *International Journal of Aviation Psychology*, 24(1), 61–73.
- King, R. E., Barto, E., Ree, M. J., & Teachout, M. S. (2011). *Compilation of pilot personality norms*. Air Force Research Laboratory.
- Maleki, B., Sanei, S., Borhani, H., & Ghavami, A. (2012). Effect of military training on personality traits of military students. *Iranian Journal of Military Medicine*, 13(4), 195–200.
- McCrae, R. R., & Costa, P. T., Jr. (1997). Personality trait structure as a human universal. *American Psychologist*, 52(5), 509–516. <https://doi.org/10.1037/0003-066X.52.5.509>
- Peterson, C., & Seligman, E. P. (2004). *Character strengths and virtues: A handbook and classification*. Oxford University Press.

- Rawoot, I., Van Heerden, A., & Parker, L. (2017). Operational Forces soldiers' perceptions of attributes and skills for career success. *SA Journal of Industrial Psychology*, 43, Article a1440. <https://doi.org/10.4102/sajip.v43i0.1440>
- Schult, J., & Sparfeldt, J. R. (2015). Compulsory military service and personality development. *German Socio-Economic Panel Study (SOEP)*.
- Su, Q., & Liu, G. (2020). A cross-temporal meta-analysis review of the personality of Chinese military personnel, 1991–2017. *Personality and Mental Health*, 15(2), 124–135. <https://doi.org/10.1002/pmh.1499>
- U.S. Marine Corps. (2021). *Marine Corps Junior Reserve Officers' Training Corps: Leadership education I*.
- Van Dyk, G., & Ditsela, N. (2013). Personality factors explaining career success for soldiers: An analytical review. *Journal of Psychology in Africa*, 23(4), 679–683.

อิทธิพลของทุนทางจิตวิทยาต่อสุขภาวะทางจิตของบุคลากรในอุตสาหกรรมการบิน

The Influence of Psychological Capital on Psychological Well-Being among Aviation Industry Personnel

พงศ์เสวก เอนกจันงค์พร^{1*}
Pongsavake Anekjumnongporn^{1*}

เยาวลักษณ์ เอกไพฑูรย์²
Yaowaluk Aekphitoon²

ธัญญลักษณ์ เอนกจันงค์พร³
Tunyaluk Anekjumnongporn³

Received: July 18, 2025
Revised: August 25, 2025
Accepted: September 10, 2025

บทคัดย่อ

อุตสาหกรรมการบินเป็นอุตสาหกรรมที่มีการแข่งขันและความท้าทายสูงทั้งภาระงาน ความกดดัน และความไม่แน่นอนจากสภาพแวดล้อมต่าง ๆ ส่งผลโดยตรงกับสุขภาวะทางจิตของบุคลากร ดังนั้นทุนทางจิตวิทยาจึงเป็นกลไกสำคัญที่เสริมสร้างความเข้มแข็งภายในตนเพื่อรับมือกับสถานการณ์ดังกล่าว บทความวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อ 1) ศึกษาระดับทุนทางจิตวิทยาและสุขภาวะทางจิต 2) เปรียบเทียบสุขภาวะทางจิตกับปัจจัยชีวสังคมที่แตกต่างกัน และ 3) ศึกษาอิทธิพลของทุนทางจิตวิทยาและสุขภาวะทางจิตของบุคลากรในอุตสาหกรรมการบิน เลือกตัวอย่างแบบหลายขั้นตอน เก็บข้อมูลจากบุคลากรในอุตสาหกรรมการบิน จำนวน 400 คน ด้วยแบบสอบถามจากการใช้สูตรสัมประสิทธิ์แอลฟาของคอนบาร์คพบว่ามีความเที่ยงของทุนทางจิตวิทยา เท่ากับ 0.89 และสุขภาวะทางจิต เท่ากับ 0.88 วิเคราะห์ข้อมูลด้วย ความถี่ ร้อยละ ค่าเฉลี่ย ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน ค่าทดสอบสมมติฐานแบบเป็นอิสระต่อกัน การวิเคราะห์ความแปรปรวนหนึ่งทางและการวิเคราะห์การถดถอยเชิงเส้นแบบพหุคูณ ผลการวิจัย แสดงผลว่าบุคลากรในอุตสาหกรรมการบินมีทุนทางจิตวิทยา ($M = 3.94, S.D. = 0.66$) และสุขภาวะทางจิต ($M = 3.42, S.D. = 0.58$) ระดับสูง ในขณะเดียวกันบุคลากรในอุตสาหกรรมการบินที่มีตำแหน่งงาน ประสบการณ์การทำงานต่างกัน มีสุขภาวะทางจิตแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.05 และทุนทางจิตวิทยามีอิทธิพลกับสุขภาวะทางจิตของบุคลากรในอุตสาหกรรมการบินอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.01 จึงเขียนสมการทำนาย คือ สุขภาวะทางจิต เท่ากับ $1.88 + 0.27 \times \text{ความหวัง} + 0.12 \times \text{การรับรู้ความสามารถของตนเอง}$ จึงกล่าวได้ว่าทุนทางจิตวิทยามีบทบาทสำคัญต่อการสร้างเสริมสุขภาวะทางจิตของบุคลากรในอุตสาหกรรมการบิน องค์กรควรให้ความสำคัญกับการพัฒนาศักยภาพทุนทางจิตวิทยาผ่านการสนับสนุนที่เหมาะสม เพื่อส่งเสริมความมั่นคงทางจิตใจและประสิทธิภาพการทำงานของบุคลากรอย่างยั่งยืน

คำสำคัญ: ทุนทางจิตวิทยา, สุขภาวะทางจิต, บุคลากรในอุตสาหกรรมการบิน

¹ อาจารย์ประจำคณะมนุษยศาสตร์และการจัดการการท่องเที่ยว มหาวิทยาลัยกรุงเทพ
Instructor, School of Humanities and Tourism Management, Bangkok University
E-mail: pongsavake.a@gmail.com

² อาจารย์ประจำคณะบริหารธุรกิจ มหาวิทยาลัยกรุงเทพ
Instructor, School of Business Administration, Bangkok University
E-mail: yaowaluk.a@bu.ac.th

³ อาจารย์ประจำคณะศิลปศาสตร์ มหาวิทยาลัยเกษมบัณฑิต
Instructor, Faculty of Liberal Arts, Kasem Bundit University
E-mail: tanekjumnongporn@gmail.com

* Corresponding author

Abstract

The aviation industry is highly competitive and characterized by demanding workloads, uncertainty, and workplace pressure, all of which directly affect the psychological well-being of its personnel. Psychological capital is therefore considered a crucial internal resource that strengthens individuals' inner capacity to cope with such challenges. This research article aims to 1) study the level of psychological capital and psychological well-being among aviation industry personnel, 2) compare psychological well-being with their biosocial factors and 3) study the influence of psychological capital and their psychological well-being. Multi-stage sampling techniques were utilized for sample in this research. The questionnaire used in this study demonstrated high reliability, with a Cronbach's alpha coefficient of 0.89 for psychological capital and 0.88 for psychological well-being. There were collected from 400 aviation industry personnel. The data were analyzed by frequency, mean, standard deviations, independent sample t-test, one-way analysis of variance, and multiple linear regression analysis. The research results revealed that the aviation industry has psychological capital ($M = 3.94$, $S.D. = 0.66$) and psychological well-being ($M = 3.42$, $S.D. = 0.58$) at a high level. Those who have different job positions and job experiences have differences in psychological well-being at statistically significant levels at the 0.05 level. The psychological capital has influenced the psychological well-being of aviation industry personnel at statistically significant levels at the 0.01 level. Moreover, it can be predicted that psychological well-being = $1.182 + 0.271 \times \text{Hope} + 0.124 \times \text{Self-Efficacy}$. Therefore, psychological capital plays vital role in enhancing the psychological well-being of aviation industry personnel. Organizations should prioritize the development of psychological capital through appropriate interventions and supportive measures to strengthen employees' mental stability and long-term work performance.

Keywords: Psychological Capital, Psychological Well-Being, Aviation Industry Personnel

บทนำ

อุตสาหกรรมการบินของประเทศไทยเติบโตเป็นอย่างมาก ประกอบกับยุทธศาสตร์ของประเทศไทยที่มุ่งเน้นการขับเคลื่อนด้วยทุนมนุษย์ (Human Capital) เพื่อเพิ่มขีดความสามารถในการแข่งขันในระดับนานาชาติ จึงมีนโยบายในการกระตุ้นเศรษฐกิจและเชื่อมโยงกับภาคบริการ การท่องเที่ยว และการขนส่งระหว่างประเทศ (International Air Transport Association, 2020) ภายใต้ยุทธศาสตร์ชาติ 20 ปี (พ.ศ. 2561–2580) (สำนักงานสภาพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ, 2561) อีกทั้งยังเป็นอุตสาหกรรมที่แข่งขันอย่างรุนแรงซึ่งมีผลต่อการทำงานในทุกมิติ ประกอบกับสถานการณ์ที่ต้องเผชิญความท้าทายที่ไม่แน่นอน เช่น ความไม่แน่นอนจากวิกฤตโรคระบาด การเปลี่ยนแปลงของเทคโนโลยี และการแข่งขันที่รุนแรงทั้งในประเทศและระหว่างประเทศ ซึ่งส่งผลกระทบต่อภาระงานและความคาดหวังที่มีต่อตำแหน่งงานต่าง ๆ ไม่ว่าจะเป็นนักบิน พนักงานต้อนรับบนเครื่องบิน หรือเจ้าหน้าที่ภาคพื้น (International Air Transport Association, 2020) อีกทั้งบุคลากรที่ปฏิบัติหน้าที่ในตำแหน่งนักบิน พนักงานต้อนรับบนเครื่องบิน และเจ้าหน้าที่ภาคพื้น ต้องเผชิญกับสภาวะการทำงานที่มีความเสี่ยงสูง ความรับผิดชอบสูง และต้องมีการตัดสินใจที่รวดเร็วและแม่นยำ บุคลากรในอุตสาหกรรมการบินต้องเผชิญกับ “ทุนทางจิตวิทยา” (Psychological Capital) ซึ่งรวมถึงความเครียดจากการทำงาน การหมดไฟทางอารมณ์ (Emotional Burnout) ความไม่มั่นคงในหน้าที่ และความรู้สึกไร้ตัวตนในองค์กร (Maslach & Leiter, 2016) สิ่งเหล่านี้ล้วนส่งผลกระทบต่อสุขภาวะทางจิต (Psychological Well-Being) ของบุคลากร ดังนั้นองค์กรหรือหน่วยงานที่เกี่ยวข้องจำเป็นต้องดูแลจิตใจ เนื่องจากสภาพแวดล้อม ลักษณะงานที่มีความเสี่ยงสูงและความรับผิดชอบสูง ด้วยเหตุนี้ องค์กรในอุตสาหกรรมการบินจึงจำเป็นต้องให้ความสำคัญกับการประเมินและจัดการทุนทางจิตวิทยา รวมถึงสนับสนุนสภาพแวดล้อมการทำงานที่ส่งเสริมสุขภาวะทางจิตเพื่อรักษาศักยภาพของบุคลากรในระยะยาว

ทุนทางจิตวิทยาเป็นลักษณะด้านบวกของจิตใจของบุคคลที่สามารถผ่านหรือก้าวข้ามปัญหาต่าง ๆ เห็นคุณค่าในตนเอง ความสามารถรู้คิด และความสามารถทางอารมณ์ที่บุคคลใช้ให้บรรลุเป้าหมายในชีวิต (Luthans et al., 2007) อีกทั้งในบริบทอุตสาหกรรมการบิน พบว่า บุคลากรในอุตสาหกรรมดังกล่าวมีทุนทางจิตวิทยาระดับสูง (Estiri et al., 2024) อีกทั้งยังส่งผลกับสุขภาวะทางจิตเป็นจิตลักษณะที่มีความหลากหลายต่อการพัฒนาการและการเจริญเติบโตของบุคคล (กึ่งแก้ว ทรัพย์พระวงศ์, 2554) ซึ่งตามแนวคิดของ Ryff and Keyes (1995) มี 6 มิติ คือ ความเป็นตัวของตัวเอง การยอมรับตนเอง ความเจริญงอกงามในตน สัมพันธภาพที่ดีกับผู้อื่น ความสามารถจัดการกับเหตุการณ์ต่าง ๆ และจุดมุ่งหมายในชีวิตซึ่งมีหลากหลายระดับ (Cinalioglu & Gazioğlu, 2022) นอกจากนี้งานวิจัยที่ผ่านมา พบว่า แม้ว่าบุคลากรในอุตสาหกรรมการบินจะมีเพศใดก็ตามมีสุขภาวะทางจิตไม่แตกต่างกัน (Rodrigues & Junça Silva, 2024) ในขณะที่ Alenezi et al. (2024) พบว่าบุคลากรในอุตสาหกรรมการบินมีอายุเท่าใดก็ตามจะมีสุขภาวะทางจิตไม่ต่างกัน แต่ประสบการณ์การทำงานสัมพันธ์เชิงบวกกับสุขภาวะทางจิต ในทางกลับกัน Şeşen et al. (2019) Singhal and Rastogi (2018) และ Wardani and Noviyani (2020) พบว่า อายุสัมพันธ์ทางบวกกับสุขภาวะทางจิต นอกจากนี้ Kimbu et al. (2023) Şeşen et al. (2019) และ Singhal and Rastogi (2018) พบว่า ระดับการศึกษาที่แตกต่างกันของบุคลากรในอุตสาหกรรมการบินมีสุขภาวะทางจิตไม่แตกต่างกัน อีกทั้งบุคลากรในอุตสาหกรรมการบินมีสุขภาวะทางจิตสูงเมื่อมีตำแหน่งงานในระดับปฏิบัติการ (Houkamau et al., 2024) ส่วนรายได้ที่แตกต่างกันสุขภาวะทางจิตไม่แตกต่างกัน (Li, 2015) อีกทั้งมีงานวิจัยที่สนับสนุนอิทธิพลของทุนทางจิตวิทยากับสุขภาวะทางจิต เช่น Ashmawy (2024) Heman et al. (2024) Henriques et al. (2024) Mahipalan and Garg (2024) et al. (2024) Mansour and Faysal-Azeem (2024) และ Plessis and Altintas (2024) ที่พบว่า ทุนทางจิตวิทยามีอิทธิพลกับสุขภาวะทางจิตอย่างมีนัยสำคัญ

จากข้อมูลข้างต้นจำเป็นอย่างยิ่งที่จะดำเนินการวิจัยเกี่ยวกับอิทธิพลของทุนทางจิตวิทยาและสุขภาวะทางจิตของบุคลากรในอุตสาหกรรมการบินภาพรวม เพราะการศึกษาในประเด็นดังกล่าวของบริบทประเทศไทยมีจำนวนน้อย อีกทั้งภาพรวมของประเด็นดังกล่าวในปัจจุบันเป็นอย่างไร แตกต่างกันหรือไม่เมื่อเปรียบเทียบกับปัจจัยชีวสังคม ทุนทางจิตวิทยามีอิทธิพลกับสุขภาวะทางจิตหรือไม่ นอกจากนี้กำหนดสมมติฐานการวิจัย คือ บุคลากรในอุตสาหกรรมการบินมีสุขภาวะทางจิตแตกต่างกันเมื่อปัจจัยชีวสังคมต่างกันและทุนทางจิตวิทยามีอิทธิพลกับทุนทางจิตวิทยาของบุคลากรในอุตสาหกรรมการบิน ผลการวิจัยครั้งนี้จะเป็นแนวทางการส่งเสริมทุนทางจิตวิทยาและสุขภาวะทางจิตเพื่อให้เกิดพัฒนาทุนมนุษย์ในอุตสาหกรรมการบินอย่างยั่งยืน

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

1. ศึกษาระดับทุนทางจิตวิทยาและสุขภาวะทางจิตของบุคลากรในอุตสาหกรรมการบิน
2. เปรียบเทียบสุขภาวะทางจิตกับปัจจัยชีวสังคมที่แตกต่างกันของบุคลากรในอุตสาหกรรมการบิน
3. ศึกษาอิทธิพลของทุนทางจิตวิทยากับสุขภาวะทางจิตของบุคลากรในอุตสาหกรรมการบิน

วิธีการดำเนินการวิจัย

บทความวิจัยนี้เป็นการวิจัยเชิงปริมาณ มีประชากรสำหรับการวิจัย คือ บุคลากรในอุตสาหกรรมการบินของประเทศไทยประมาณ 133,500 คน (International Air Transport Association, 2023) และใช้เป็นตัวอย่งสำหรับการวิจัย 400 คน ซึ่งมาจากการกำหนดขนาดตัวอย่างโดยใช้ตารางสำเร็จรูปของ Yamane (1973) กำหนดค่าความคลาดเคลื่อนที่ยอมรับได้ที่ร้อยละ 5 ได้ตัวอย่างเท่ากับ 400 คน

การเลือกตัวอย่างสำหรับการวิจัยครั้งนี้ใช้การเลือกตัวอย่างแบบหลายขั้นตอน ประกอบด้วย ขั้นตอนที่ 1 การเลือกแบบเจาะจง คือ เลือกบุคลากรที่ปฏิบัติงานในอุตสาหกรรมการบิน และขั้นตอนที่ 2 การเลือกตามสะดวก โดยกำหนดเกณฑ์คัดเลือกคุณสมบัติของตัวอย่าง คือ มีอายุ 20 ปีหรือมากกว่า และประกอบอาชีพที่เกี่ยวข้องในอุตสาหกรรมการบิน ทั้งนี้การเลือกตัวอย่างแบบสะดวกไม่เป็นไปตามข้อตกลงเบื้องต้นของการใช้สถิติอ้างอิง คือ การวิเคราะห์ความแปรปรวนทางเดียวและการวิเคราะห์ความถดถอยเชิงเส้นแบบพหุคูณ จึงใช้ Kolmogorov-Smirnov Test (Lilliefors, 1967) ตรวจสอบการแจกแจงของประชากรแบบปกติ ได้ค่านัยสำคัญทางสถิติ เท่ากับ

0.64 และค่า Kolmogorov-Smirnov Z เท่ากับ 1.88 แสดงว่าการแจกแจงของประชากรของการวิจัยนี้เป็นแบบปกติ ดังนั้นสามารถใช้การทดสอบที่แบบเป็นอิสระต่อกัน การวิเคราะห์ความแปรปรวนทางเดียวและการวิเคราะห์ความถดถอยเชิงเส้นแบบพหุคูณได้ (พงษ์ศักดิ์ ชิมมอนต์ส, 2560) เพราะการทดสอบครั้งนี้แสดงผลค่านัยสำคัญทางสถิติมากกว่า 0.05 (Kwak & Park, 2019)

ตัวแปร แบ่งเป็นตัวแปรต้น คือ ปัจจัยชีวสังคม ประกอบด้วย เพศ อายุ ระดับการศึกษาตำแหน่งงาน ประสบการณ์การทำงานและรายได้ และทุนทางจิตวิทยา และตัวแปรตาม คือ สุขภาวะทางจิต

แบบสอบถามเป็นเครื่องมือสำหรับการวิจัย ประกอบด้วย 3 ส่วน คือ ส่วนที่ 1 ปัจจัยชีวสังคม จำนวน 6 ข้อ เป็นแบบเลือกตอบ คือ เพศ อายุ ระดับการศึกษา ตำแหน่งงาน ประสบการณ์การทำงานและรายได้ ส่วนที่ 2 แบบวัดทุนทางจิตวิทยา จำนวน 20 ข้อ พัฒนาจากแนวคิดทุนทางจิตวิทยาของ Luthans et al. (2007) และส่วนที่ 3 แบบวัดสุขภาวะทางจิต พัฒนาจากสุขภาวะทางจิตของ Ryff and Keyes (1995) จำนวน 42 ข้อ เป็นแบบประเมินค่าตามแนวคิดของ Likert (1932) แบบ 5 ระดับ จาก 1 คะแนน คือ ต่ำมาก ถึง 5 คะแนน คือ สูงมาก สำหรับคำถามเชิงบวกและกลับค่าคะแนนสำหรับคำถามเชิงลบ พร้อมทั้งกำหนดเกณฑ์สำหรับแปลผลข้อมูลส่วนที่ 2 ทุนทางจิตวิทยา และส่วนที่ 3 สุขภาวะทางจิต โดยกำหนดเกณฑ์การแปลค่าความหมายของค่าเฉลี่ยจากแนวความคิดของ Best (1970) ดังนี้

1.00-1.80 คะแนน	หมายถึง	มีทุนทางจิตวิทยา/ มีสุขภาวะทางจิตต่ำมาก
1.81-2.60 คะแนน	หมายถึง	มีทุนทางจิตวิทยา/ มีสุขภาวะทางจิตต่ำ
2.61-3.40 คะแนน	หมายถึง	มีทุนทางจิตวิทยา/ มีสุขภาวะทางจิตปานกลาง
3.41-4.20 คะแนน	หมายถึง	มีทุนทางจิตวิทยา/ มีสุขภาวะทางจิตสูง
4.21-5.00 คะแนน	หมายถึง	มีทุนทางจิตวิทยา/ มีสุขภาวะทางจิตสูงมาก

การตรวจสอบคุณภาพแบบสอบถาม ใช้ค่าดัชนีความสอดคล้อง (Carmine & Zeller, 1979) ตรวจสอบความตรงจากผู้ทรงคุณวุฒิ 3 คน ที่มีความเชี่ยวชาญด้านจิตวิทยาอุตสาหกรรมและองค์กรและมีประสบการณ์การทำวิจัยคัดเลือกคำถามที่ได้ค่าคะแนนเท่ากับ 0.67-1.00 (Rovinelli & Hambleton, 1977) นำไปทดลองใช้กับตัวอย่าง 33 คน (Chakrapani, 2011) พร้อมทั้งใช้สูตรสัมประสิทธิ์แอลฟาของครอนบาร์ค (Cronbach, 1990) หาค่าความเที่ยงได้ค่าส่วนที่ 2 ทุนทางจิตวิทยา เท่ากับ 0.89 และส่วนที่ 3 สุขภาวะทางจิต เท่ากับ 0.88

การเก็บข้อมูล ใช้แบบสอบถามลักษณะออนไลน์และดั้งเดิมเก็บรวบรวมข้อมูลจากบุคลากรในอุตสาหกรรมการบิน 400 คน ทั้งนี้ก่อนเก็บข้อมูลทุกครั้งชี้แจงวัตถุประสงค์การวิจัยและรายละเอียดต่าง ๆ เพื่อให้ตัวอย่างทราบยินยอมด้วยความสมัครใจและเป็นความลับ ใช้ระยะเวลาเก็บข้อมูลประมาณ 8 สัปดาห์ ได้แบบสอบถาม 400 ฉบับ ร้อยละ 100.00 เลือกแบบสอบถามที่สมบูรณ์ได้ 400 ฉบับ ร้อยละ 100.00

การวิเคราะห์ข้อมูล ใช้โปรแกรมคอมพิวเตอร์สำเร็จรูปทางสังคมศาสตร์ประมวลผลข้อมูล ใช้สถิติ 2 ประเภท คือ 1) สถิติพรรณนา ได้แก่ ความถี่ ร้อยละ ค่าเฉลี่ย และส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน และ 2) สถิติอ้างอิง คือ การทดสอบที่แบบเป็นอิสระต่อกัน การวิเคราะห์ความแปรปรวนทางเดียวพร้อมเปรียบเทียบรายคู่แบบ Fisher's least significant difference (LSD) test (Williams & Abdi, 2010) และการวิเคราะห์ความถดถอยเชิงเส้นแบบพหุคูณ

ผลการวิจัย

การวิเคราะห์ข้อมูลเบื้องต้นของตัวอย่าง แสดงผลว่า บุคลากรในอุตสาหกรรมการบินส่วนใหญ่เป็นเพศหญิง 299 คน ร้อยละ 74.75 ส่วนเพศชาย 101 คน ร้อยละ 25.25 ส่วนใหญ่มีอายุ 26 - 35 ปี ร้อยละ 71.30 มีสถานภาพโสด ร้อยละ 93.50 มีระดับการศึกษาระดับปริญญาตรี ร้อยละ 71.30 ทำงานในตำแหน่งปฏิบัติการ ร้อยละ 39.50 มีประสบการณ์การทำงาน 5 ปี หรือน้อยกว่า ร้อยละ 68.00 และมีรายได้ 18,000 บาทหรือน้อยกว่า ร้อยละ 30.30

การวิเคราะห์ระดับทุนทางจิตวิทยาและสุขภาวะทางจิตของบุคลากรในอุตสาหกรรมการบิน แสดงผลว่า บุคลากรในอุตสาหกรรมการบินมีทุนทางจิตวิทยาในภาพระดับสูง ($M = 3.94$, $S.D. = 0.66$) เมื่อพิจารณารายด้าน พบว่าการมองโลกในแง่ดี ($M = 4.01$, $S.D. = 0.76$) การรับรู้ความสามารถของตนเอง ($M = 3.95$, $S.D. = 0.73$) ความสามารถในการฟื้นพลัง ($M = 3.92$, $S.D. = 0.74$) และความหวัง ($M = 3.91$, $S.D. = 0.73$) อยู่ในระดับสูง และมี

สุขภาวะทางจิตในภาพรวมระดับสูง ($M = 3.42$, $S.D. = 0.58$) เมื่อพิจารณารายด้านพบว่าความเป็นตัวของตัวเอง ($M = 3.48$, $S.D. = 0.70$) สัมพันธภาพที่ดีกับผู้อื่น ($M = 3.47$, $S.D. = 0.65$) จุดมุ่งหมายในชีวิต ($M = 3.47$, $S.D. = 0.68$) และการยอมรับตนเอง ($M = 3.44$, $S.D. = 0.64$) อยู่ในระดับสูง ส่วนด้านความเจริญงอกงามในตน ($M = 3.34$, $S.D. = 0.68$) และความสามารถในการจัดการกับเหตุการณ์ต่าง ๆ ($M = 3.31$, $S.D. = 0.70$) อยู่ในระดับปานกลาง ดังตารางที่ 1

ตารางที่ 1 จำนวน ค่าต่ำสุด ค่าสูงสุด ค่าเฉลี่ย ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน ระดับทุนทางจิตวิทยาและสุขภาวะทางจิตของบุคลากรในอุตสาหกรรมการบิน

($n = 400$)

ตัวแปร	min	max	M	S.D.	แปลผล
ทุนทางจิตวิทยา	1.20	5.00	3.94	0.66	สูง
- ความหวัง	1.17	5.00	3.91	0.73	สูง
- ความสามารถในการฟื้นพลัง	1.00	5.00	3.92	0.74	สูง
- การรับรู้ความสามารถของตนเอง	1.00	5.00	3.95	0.73	สูง
- การมองโลกในแง่ดี	1.00	5.00	4.01	0.76	สูง
สุขภาวะทางจิต	1.60	5.00	3.42	0.58	สูง
- ความเป็นตัวของตัวเอง	1.29	5.00	3.48	0.70	สูง
- การยอมรับตนเอง	1.57	5.00	3.44	0.64	สูง
- ความเจริญงอกงามในตน	1.29	5.00	3.34	0.68	ปานกลาง
- สัมพันธภาพที่ดีกับผู้อื่น	1.71	5.00	3.47	0.65	สูง
- ความสามารถในการจัดการกับเหตุการณ์ต่าง ๆ	1.00	5.00	3.31	0.70	ปานกลาง
- จุดมุ่งหมายในชีวิต	1.43	5.00	3.47	0.68	สูง

การเปรียบเทียบสุขภาวะทางจิตกับปัจจัยชีวสังคมของบุคลากรในอุตสาหกรรมการบิน พบว่า บุคลากรในอุตสาหกรรมการบินที่มีเพศต่างกันมีสุขภาวะทางจิตไม่มีความแตกต่างที่มีนัยสำคัญ ดังตารางที่ 2 ในขณะที่บุคลากรในอุตสาหกรรมการบินที่มีตำแหน่งงานและประสบการณ์การทำงานต่างกันมีสุขภาวะทางจิตแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.05 เมื่อเปรียบเทียบความแตกต่างของค่าเฉลี่ยเป็นรายคู่ พบว่า บุคลากรในอุตสาหกรรมการบินตำแหน่งปฏิบัติการมีสุขภาวะทางจิตสูงกว่าบุคลากรในอุตสาหกรรมการบินที่มีตำแหน่งบริหาร เช่นเดียวกับบุคลากรในอุตสาหกรรมการบินที่มีประสบการณ์การทำงาน 16 - 20 ปีและ 21 ปีหรือมากกว่ามีสุขภาวะทางจิตสูงกว่าบุคลากรในอุตสาหกรรมการบินที่มีประสบการณ์การทำงาน 6 - 10 ปี ส่วนบุคลากรในอุตสาหกรรมการบินที่มีอายุ ระดับการศึกษาและรายได้ต่างกันมีสุขภาวะทางจิตไม่มีความแตกต่างที่มีนัยสำคัญดังตารางที่ 3

ตารางที่ 2 การเปรียบเทียบสุขภาวะทางจิตกับปัจจัยชีวสังคมด้านเพศของบุคลากรในอุตสาหกรรมการบิน

ปัจจัยชีวสังคม		สุขภาวะทางจิต			ค่าสถิติทดสอบ	
		n	M	S.D.	t	p
เพศ	1) ชาย	101	3.41	0.63	-0.12	0.90
	2) หญิง	299	3.42	0.56		

** $p < 0.01$, * $p < 0.05$

ตารางที่ 3 การเปรียบเทียบสุขภาวะทางจิตกับปัจจัยชีวสังคมด้านอายุ ระดับการศึกษา ตำแหน่งงาน ประสบการณ์การทำงานและรายได้ของบุคลากรในอุตสาหกรรมการบิน

ปัจจัยชีวสังคม	สุขภาวะทางจิต			แหล่งความแปรปรวน	df	SS	MS	ค่าสถิติทดสอบ		เปรียบเทียบรายคู่
	n	M	S.D.					F	p	
อายุ	1) 25 ปีหรือน้อยกว่า	27	3.39	0.60	ระหว่างกลุ่ม	2	0.02	0.10	0.03	0.97
	2) 26 - 35 ปี	285	4.42	0.59	ภายในกลุ่ม	397	134.12	0.34		
	3) 36 ปีหรือมากกว่า	88	3.42	0.55	รวม	399	134.14			
ระดับการศึกษา	1) ต่ำกว่าปริญญาตรี	37	3.42	0.51	ระหว่างกลุ่ม	2	0.09	0.05	0.14	0.87
	2) ปริญญาตรี	317	3.42	0.59	ภายในกลุ่ม	397	134.05	0.34		
	3) สูงกว่าปริญญาตรี	46	3.38	0.54	รวม	399	134.14			
ตำแหน่งงาน	1) ผู้บริหาร	101	3.33	0.57	ระหว่างกลุ่ม	2	1.33	0.67	1.99*	0.04
	2) หัวหน้างาน	141	3.43	0.55	ภายในกลุ่ม	397	132.81	0.34		3)>1)
	3) ปฏิบัติการ	158	3.47	0.61	รวม	399	134.14			
ประสบการณ์การทำงาน	1) 5 ปีหรือน้อยกว่า	272	3.44	0.59	ระหว่างกลุ่ม	4	4.03	1.01	3.06*	0.02
	2) 6 - 10 ปี	57	3.20	0.49	ภายในกลุ่ม	395	130.11	0.33		4), 5)
	3) 11 - 15 ปี	30	3.38	0.56	รวม	399	134.14			>2)
	4) 16 - 20 ปี	23	3.57	0.47						
	5) 21 ปีหรือมากกว่า	18	3.61	0.74						
รายได้	1) 18,000 บาทหรือน้อยกว่า	121	3.42	0.64	ระหว่างกลุ่ม	3	0.23	0.08	0.22	0.88
	2) 18,001 - 28,000 บาท	112	3.45	0.58	ภายในกลุ่ม	396	133.91	0.34		
	3) 28,001 - 38,000 บาท	67	3.41	0.56	รวม	399	134.14			
	4) 38,001 บาทหรือมากกว่า	100	3.39	0.52						

** $p < 0.01$, * $p < 0.05$

การวิเคราะห์อิทธิพลระหว่างทุนทางจิตวิทยากับสุขภาวะทางจิตของบุคลากรในอุตสาหกรรมการบิน แสดงผลว่าค่าความคลาดเคลื่อนระหว่างตัวแปรทำนายกับตัวแปรตามซึ่งเป็นอิสระต่อกัน มีค่าเท่ากับ 1.736 ซึ่งสอดคล้องค่าคะแนน 1.50 - 2.50 ตามเกณฑ์ของ Durbin and Watson (1950, 1951) จึงกล่าวว่าทุนทางจิตวิทยามีความสัมพันธ์กับสุขภาวะทางจิตของบุคลากรในอุตสาหกรรมการบิน สามารถคาดคะเนสุขภาวะทางจิตของบุคลากรในอุตสาหกรรมการบินได้ ($r = 0.47$, $F = 3.69$, $p = 0.01$) สัมประสิทธิ์ของการพยากรณ์ที่ปรับแก้แล้ว (Adjusted R^2) เท่ากับ 0.22 จึงอธิบายความผันแปรของสุขภาวะทางจิตของบุคลากรในอุตสาหกรรมการบิน ร้อยละ 22.00 เมื่อวิเคราะห์อิทธิพลของตัวแปรที่ศึกษา แสดงผลว่า ทุนทางจิตวิทยามีอิทธิพลกับสุขภาวะทางจิตของบุคลากรในอุตสาหกรรมการบิน ($p < 0.01$, 0.05) เมื่อพิจารณาองค์ประกอบย่อยของต้นทุนจิตวิทยา พบว่า ความหวัง ($b = 0.27$, $t = 4.30$, $p = 0.00$) และการรับรู้ความสามารถของตนเอง ($b = 0.12$, $t = 1.94$, $p = 0.04$) มีอิทธิพลกับสุขภาวะทางจิตของบุคลากรในอุตสาหกรรมการบินที่ระดับ 0.01 และ 0.05 ตามลำดับ จึงเขียนสมการทำนาย คือ สุขภาวะทางจิต = $1.88 + 0.27 \times X_1 + 0.12 \times X_3$ ดังตารางที่ 4

ตารางที่ 4 การวิเคราะห์อิทธิพลระหว่างทุนทางจิตวิทยากับสุขภาวะทางจิตของบุคลากรในอุตสาหกรรมการบิน

ทุนทางจิตวิทยา	b	S.E.	β	t	p	Tolerance	VIF
(ค่าคงที่)	1.88	0.16		12.03	0.00		
ความหวัง (X_1)	0.27	0.06	0.34	4.30**	0.00	0.31	3.21
ความสามารถในการฟื้นฟูพลัง (X_2)	-0.05	0.06	-0.07	-0.91	0.37	0.38	2.65
การรับรู้ความสามารถของตนเอง (X_3)	0.12	0.06	0.16	1.94*	0.04	0.31	3.27
การมองโลกในแง่ดี (X_4)	0.05	0.05	0.06	0.88	0.38	0.40	2.50

$R = 0.47$, $R^2 = 0.22$, $\text{Adj.}R^2 = 0.22$, $\text{SE}_{\text{est}} = \pm 0.51$, $F = 3.69$, $p = 0.01$, Durbin-Watson = 1.76

** $p < 0.01$, * $p < 0.05$

สรุป และอภิปรายผลการวิจัย

สรุปผลการวิจัย เรื่อง อิทธิพลของทุนทางจิตวิทยาต่อสุขภาวะทางจิตของบุคลากรในอุตสาหกรรมการบิน พบว่า บุคลากรในอุตสาหกรรมการบินมีทุนทางจิตวิทยาและสุขภาวะทางจิตระดับสูง นอกจากนี้บุคลากรในอุตสาหกรรมการบินที่มีตำแหน่งงานและประสบการณ์การทำงานต่างกันมีสุขภาวะทางจิตแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.05 ส่วนทุนทางจิตวิทยามีอิทธิพลกับสุขภาวะทางจิตของบุคลากรในอุตสาหกรรมการบินอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.01 สามารถอภิปรายผลการวิจัยตามวัตถุประสงค์ ดังนี้

1. การวิเคราะห์ระดับทุนทางจิตวิทยาและสุขภาวะทางจิตของบุคลากรในอุตสาหกรรมการบิน พบว่า บุคลากรในอุตสาหกรรมการบินมีทุนทางจิตวิทยาระดับสูง สอดคล้องกับ Estiri et al. (2024) และ Han and Cai (2024) เพราะบุคลากรในอุตสาหกรรมการบินต้องรับมือกับความไม่แน่นอนและความกดดันสูง มักพัฒนาทุนทางจิตวิทยาอย่างต่อเนื่องเพื่อปรับตัวในสถานการณ์ต่าง ๆ สอดคล้องกับทุนทางจิตวิทยาของ Luthans et al. (2007) คือ ลักษณะด้านบวกของจิตใจของบุคคลที่สามารถผ่านหรือก้าวข้ามปัญหาต่าง ๆ เห็นคุณค่าในตนเอง ความสามารถรู้คิด และความสามารถทางอารมณ์ที่บุคคลใช้ให้บรรลุเป้าหมายในชีวิต ในขณะเดียวกันบุคลากรในอุตสาหกรรมการบินมีสุขภาวะทางจิตระดับสูงเช่นเดียวกัน สอดคล้องกับ Cinalioglu and Gazioğlu (2022) และ Kim et al. (2024) เพราะระบบการฝึกอบรมและชักจูงจากการจำลองสถานการณ์ต่าง ๆ เพื่อเตรียมความพร้อมกับสถานการณ์ต่าง ๆ ที่จะเกิดขึ้นแบบทั้งคาดคิดและไม่คาดคิดเพื่อความปลอดภัยสูงสุดในการปฏิบัติงานของอุตสาหกรรมการบิน (Cahill, Cullen & Gaynor 2023) สอดคล้องกับแนวคิดสุขภาวะทางจิต คือ จิตลักษณะที่มีความหลากหลายต่อการพัฒนาการและการเจริญเติบโตของบุคคล (กิ่งแก้ว ทรัพย์พระวงศ์, 2554) ที่มีความเป็นตัวของตัวเอง การยอมรับตนเอง ความเจริญงอกงามในตน สัมพันธภาพที่ดีกับผู้อื่น ความสามารถจัดการกับเหตุการณ์ต่าง ๆ และจุดมุ่งหมายในชีวิต (Ryff & Keyes, 1995)

2. การเปรียบเทียบสุขภาวะทางจิตกับปัจจัยชีวสังคมของบุคลากรในอุตสาหกรรมการบิน พบว่าบุคลากรในอุตสาหกรรมการบินที่มีตำแหน่งงานต่างกันมีสุขภาวะทางจิตแตกต่างกัน หากเปรียบเทียบค่าเฉลี่ยเป็นรายคู่ พบว่า บุคลากรในอุตสาหกรรมการบินตำแหน่งปฏิบัติการมีสุขภาวะทางจิตสูงกว่าบุคลากรในอุตสาหกรรมการบินตำแหน่งผู้บริหาร ในทางกลับกัน Houkamau et al. (2024) ที่พบว่า บุคลากรตำแหน่งบริหารมีสุขภาวะทางจิตสูงกว่า ซึ่งความแตกต่างดังกล่าวอาจเกิดจากลักษณะงาน ภาระหน้าที่ และความคาดหวังที่แตกต่างกันในแต่ละตำแหน่งงาน และควรมีการศึกษาเพิ่มเติมในเชิงลึกเพื่อเปรียบเทียบบริบทระหว่างประเทศและประเภทอุตสาหกรรมบริการ

บุคลากรในอุตสาหกรรมการบินที่มีประสบการณ์การทำงานต่างกันมีสุขภาวะทางจิตแตกต่างกัน หากเปรียบเทียบค่าเฉลี่ยเป็นรายคู่ พบว่าบุคลากรในอุตสาหกรรมการบินที่มีประสบการณ์การทำงาน 16 - 20 ปี และ 21 ปีหรือมากกว่ามีสุขภาวะทางจิตสูงกว่าบุคลากรในอุตสาหกรรมการบินที่มีประสบการณ์การทำงาน 6 - 10 ปี สอดคล้องกับ Alenezi et al. (2024) ที่พบว่า ระยะเวลาการทำงานที่ยาวนานมีความสัมพันธ์กับระดับสุขภาวะทางจิตที่สูงขึ้นอย่างมีนัยสำคัญ โดยชี้ให้เห็นว่า ประสบการณ์ที่สั่งสมมาในระยะยาวช่วยเสริมสร้างทักษะการจัดการความเครียด การปรับตัว และมุมมองเชิงบวกต่อการทำงาน อันส่งผลให้บุคลากรมีความมั่นคงทางจิตใจมากยิ่งขึ้น

บุคลากรในอุตสาหกรรมการบินที่มีเพศต่างกันมีสุขภาวะทางจิตไม่แตกต่างกัน สอดคล้องกับ Rodrigues and Junça Silva (2024) ที่ระบุว่า ไม่ว่าจะเป็นเพศใด มนุษย์สามารถบ่มเพาะทุนทางจิตวิทยาผ่านการเผชิญสถานการณ์ปกติและไม่ปกติ และพัฒนากลยุทธ์ในการจัดการปัญหาอย่างมีประสิทธิภาพ อย่างไรก็ตามข้อค้นพบนี้ขัดแย้งกับ Singhal and Rastogi (2018) ซึ่งอาจเนื่องมาจากอิทธิพลของบริบทวัฒนธรรมและบทบาททางเพศที่แตกต่างกันในแต่ละพื้นที่ (Houkamau et al., 2024) นอกจากนี้บุคลากรในอุตสาหกรรมการบินที่มีอายุต่างกันมีสุขภาวะทางจิตไม่แตกต่างกัน สอดคล้องกับ Alenezi et al. (2024) ถึงแม้จะขัดแย้งกับผลการศึกษาของ Şeşen et al. (2019) Singhal and Rastogi (2018) และ Wardani and Noviyani (2020) แต่ในบริบทของอุตสาหกรรมการบิน ความแตกต่างทางอายุไม่ได้เป็นอุปสรรคต่อการทำงานร่วมกัน เนื่องจากวัฒนธรรมองค์กรมีลักษณะของความเป็นกัลยาณมิตร การถ่ายทอดองค์ความรู้ และการให้กำลังใจซึ่งกันและกันในที่ทีม ซึ่งมีส่วนสำคัญในการรักษาระดับทุนทางจิตวิทยาให้สมดุลในทุกช่วงวัย

บุคลากรในอุตสาหกรรมการบินที่มีระดับการศึกษาต่างกันมีสุขภาวะทางจิตไม่แตกต่างกัน ทั้งนี้ความแตกต่างของสุขภาวะทางจิตในกลุ่มตัวอย่าง ซึ่งอาจเป็นผลจากกิจกรรมพัฒนาทักษะชีวิตหลังสำเร็จการศึกษาที่ช่วยเสริมสร้างศักยภาพในการปรับตัวและรับมือกับปัญหาได้ดี อย่างไรก็ตาม ข้อค้นพบนี้ขัดแย้งกับผลการศึกษาของ Kimbu et al. (2023) Şeşen et al. (2019) และ Singhal and Rastogi (2018) ซึ่งอาจสะท้อนถึงความคาดหวังหรือบริบทของแรงงานในแต่ละวัฒนธรรมที่แตกต่างกัน (Ying-Sin et al., 2023) อีกทั้งบุคลากรในอุตสาหกรรมการบินที่มีรายได้ต่างกันมีสุขภาวะทางจิตไม่แตกต่างกันสอดคล้อง Li et al. (2015) ที่ได้ทำการศึกษาเกี่ยวกับพนักงานในกลุ่มอุตสาหกรรมการบริการทางการเงินธนาคาร ไม่มีผลต่อสุขภาวะทางจิต กล่าวได้ว่ารายได้ส่งผลเชิงอ้อมผ่านทุนทางจิตวิทยา แต่ไม่ใช่ตัวแปรที่มีอิทธิพลโดยตรงต่อสุขภาวะทางจิต ถึงแม้ว่าเพศอายุ หรือระดับการศึกษา จะเกี่ยวข้องกับความคิดเห็นน้อย (burnout) แต่ทุนทางจิตวิทยาเป็นตัวกลางลดผลกระทบเหล่านี้จะเห็นได้ว่าปัจจัยชีวสังคมไม่ได้ส่งผลโดยตรงต่อสุขภาวะทางจิต เมื่อเปรียบเทียบกับอิทธิพลของทุนทางจิตวิทยา

3. การวิเคราะห์อิทธิพลระหว่างทุนทางจิตวิทยากับสุขภาวะทางจิตของบุคลากรในอุตสาหกรรมการบินพบว่า ทุนทางจิตวิทยามีอิทธิพลกับสุขภาวะทางจิตของบุคลากรในอุตสาหกรรมการบิน สอดคล้องกับ Ashmawy (2024) Heman et al. (2024) Henriques et al. (2024) Mahipalan and Garg (2024) Manzanares et al. (2024) Mansour and Faysal-Azeem (2024) และ Plessis and Altintas (2024) สะท้อนให้เห็นว่าทุนทางจิตวิทยามีบทบาทสำคัญในการส่งเสริมสุขภาวะทางจิตของบุคลากรในองค์กรบริการต่าง ๆ ที่มีแรงกดดันสูง สะท้อนให้เห็นว่า บุคลากรที่มีทุนทางจิตวิทยาสูงมักมีทักษะในการฟื้นตัวจากสถานการณ์ที่ตึงเครียด มีทัศนคติเชิงบวกต่อชีวิตและการทำงาน สามารถมองเห็นคุณค่าในตนเอง รวมถึงมีเป้าหมายและความหมายในการดำรงชีวิต ซึ่งองค์ประกอบเหล่านี้สอดคล้องกับแนวคิดทุนทางจิตวิทยาของ Luthans et al. (2007) ที่ประกอบด้วย ความหวัง (Hope) การรับรู้ความสามารถของตนเอง (Efficacy) ความสามารถในการฟื้นพลัง (Resilience) และการมองโลกในแง่ดี (Optimism) (HERO) ซึ่งเป็นกลไกสำคัญในการเสริมสร้างสุขภาวะทางจิตทั้ง 6 มิติ คือ ความเป็นตัวของตัวเอง การยอมรับตนเอง ความเจริญงอกงามในตน สัมพันธภาพที่ดีกับผู้อื่น ความสามารถจัดการกับเหตุการณ์ต่าง ๆ และจุดมุ่งหมายในชีวิต (Ryff & Keyes, 1995) โดยเฉพาะอย่างยิ่งในบริบทของอุตสาหกรรมการบิน ซึ่งเป็นงานที่มีความเสี่ยงสูง รับแรงกดดันจากผู้โดยสาร การทำงานข้ามและ/หรือล่วงเวลา การตัดสินใจที่ต้องอาศัยความแม่นยำ รวมถึงการสร้างความปลอดภัยสูงสุดในระหว่างการทำงาน (Cahill, Cullen & Gaynor 2023) การมีทุนทางจิตวิทยาในระดับสูงจึงถือเป็น “ทรัพยากรภายในตน” ที่ช่วยให้บุคลากรสามารถรักษาสถิตทางจิตใจ ลดความเครียด และมีคุณภาพชีวิตที่ดีในระยะยาว โดยมีการให้การเสริมสร้างทุนทางจิตวิทยา สามารถทำได้ผ่านการฝึกอบรมและโปรแกรมพัฒนาทักษะ ตัวอย่างเช่น การฝึกอบรมเชิงบวก (Positive Psychological Training) การฝึกฝนความยืดหยุ่นทางจิตใจ (Resilience Training) และการสร้างความหวัง (Hope Intervention) ซึ่งช่วยให้บุคลากรมีทักษะการจัดการความเครียด มุมมองเชิงบวก และการฟื้นฟูพลังใจจากสถานการณ์ตึงเครียด (Luthans et al., 2007; Youssef & Luthans, 2007) รวมไปถึงการได้รับการสนับสนุนจากองค์กร กล่าวคือสำนักงานการบินพลเรือนแห่งประเทศไทยออกกฎระเบียบการปฏิบัติการบิน เรื่อง TCAR OPS Part-CAT เพื่อกำหนดกรอบการช่วยเหลือทางจิตใจสำหรับบุคลากรทางการบิน (Support Program) โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อยกระดับด้านการบินของไทยให้มีมาตรฐานสากลและส่งเสริมความปลอดภัยในการบินผ่านดูแลสุขภาพจิตของนักบินและเจ้าหน้าที่ที่เกี่ยวข้องกับอุตสาหกรรมการบิน (เวิร์คพอยต์, 2566) และการส่งเสริมวัฒนธรรมองค์กรที่เป็นมิตรยังมีส่วนช่วยส่งเสริมสุขภาวะทางจิตของบุคลากรได้อย่างมีประสิทธิภาพ (Walsh, 2011)

การวิจัยครั้งนี้เป็นการศึกษาทุนทางจิตวิทยาและสุขภาวะทางจิตของบุคลากรในอุตสาหกรรมการบินภาพรวมเท่านั้น อีกทั้งการวิจัยในบริบทอุตสาหกรรมการบินมีลักษณะเฉพาะและมีข้อจำกัดการวิจัยที่หลากหลาย เช่น สภาพการทำงานที่กดดันสูง ชั่วโมงการทำงานไม่แน่นอน และความเสี่ยงทางสุขภาวะทางจิต ทำให้ผลลัพธ์ที่ได้รับจากการวิจัยนำไปเปรียบเทียบหรือประยุกต์ใช้กับอุตสาหกรรมการบริการอื่น ๆ อย่างระมัดระวัง อีกทั้งการเก็บข้อมูลของงานวิจัยเน้นบุคลากรในอุตสาหกรรมการบินในประเทศไทย อาจจะทำให้ผลการวิจัยไม่สามารถอธิบายมุมมองของบุคลากรในอุตสาหกรรมการบินบริบทสากลได้อย่างครอบคลุมเพราะทุนทางจิตวิทยาและสุขภาวะทางจิตอาจตีความตามวัฒนธรรมที่ต่างกัน นอกจากนี้ในเชิงทฤษฎีมุ่งเน้นศึกษาอิทธิพลของทุนทางจิตวิทยาและสุขภาวะทางจิต แต่ยังมีปัจจัยอื่น ๆ ที่อาจจะมีอิทธิพลร่วม เช่น ความฉลาดทางอารมณ์ การสนับสนุนจากองค์กร ความยืดหยุ่นทางจิตใจ เป็นต้น ซึ่งยังไม่ได้อธิบายในครั้งนี้

ข้อเสนอแนะ

ข้อเสนอแนะจากผลการวิจัย

ทุนทางจิตวิทยามีอิทธิพลกับสุขภาวะทางจิตของบุคลากรในอุตสาหกรรมการบินอย่างมีนัยสำคัญ ดังนั้นองค์กรควรให้ความสำคัญกับการพัฒนาทุนทางจิตวิทยาในทุกมิติ เช่น การสร้างความหวัง ความเชื่อมั่นในตนเอง ความยืดหยุ่นทางอารมณ์ และทัศนคติเชิงบวก ผ่านกิจกรรมเสริมสร้างจิตใจและระบบสนับสนุนด้านจิตวิทยาอย่างเป็นระบบอย่างต่อเนื่อง รวมถึงควรบริหารจัดการแรงงานโดยคำนึงถึงความแตกต่างตามตำแหน่งงานและประสบการณ์ เพื่อส่งเสริมสุขภาวะทางจิตในลักษณะที่เหมาะสมกับบริบทของแต่ละกลุ่มบุคลากร และช่วยเพิ่มประสิทธิภาพการทำงานอย่างยั่งยืนในระยะยาว

ข้อเสนอแนะสำหรับการวิจัยครั้งต่อไป

ผู้ที่สนใจหรือนักวิจัยควรศึกษาทุนทางจิตวิทยาในเชิงลึกมากขึ้นโดยแยกวิเคราะห์แต่ละองค์ประกอบ เช่น ความหวัง ความเชื่อมั่นในตนเอง ความยืดหยุ่น และการมองโลกในแง่ดี เพื่อให้เข้าใจถึงอิทธิพลที่แท้จริงต่อสุขภาวะทางจิตในแต่ละมิติ นอกจากนี้ควรใช้วิธีวิจัยแบบผสม (Mixed Methods) เพื่อเสริมความเข้าใจเชิงลึกจากมุมมองของบุคลากร รวมถึงควรขยายกลุ่มตัวอย่างไปยังอุตสาหกรรมบริการที่มีลักษณะงานกดดันสูงอื่น ๆ เพื่อเปรียบเทียบบริบทและควรพิจารณาการวิเคราะห์ความสัมพันธ์ด้วยโมเดลสมการโครงสร้าง (Structural Equation Modeling: SEM) เพื่ออธิบายกลไกและปัจจัยแทรกซ้อนที่ส่งผลต่อสุขภาวะทางจิตอย่างเป็นระบบและครอบคลุมมากยิ่งขึ้น

เอกสารอ้างอิง

- กิ่งแก้ว ทรัพย์พระวงศ์. (2554). จิตวิทยาเพื่อพัฒนาคุณภาพชีวิต. มหาวิทยาลัยกรุงเทพ.
- พงษ์ศักดิ์ ชิมมอนต์ส. (2560). การทดสอบข้อตกลงเบื้องต้นของการวิเคราะห์การถดถอยเชิงเส้นตรง. *วารสารวิจัยและพัฒนาหลักสูตร*, 7(2), 20-37.
- เวิร์คพอยท์. (2566). ทำความรู้จักองค์กรที่ดูแลทุกเรื่องการบิน ให้กับประชาชนและผู้โดยสารชาวไทย. https://workpointtoday.com/caat/#google_vignette
- สำนักงานสภาพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ. (2561). ยุทธศาสตร์ชาติ 20 ปี (พ.ศ. 2561–2580). https://www.nesdc.go.th/ewt_dl_link.php?nid=6422
- Alenezi, A., Alhowaymel, F. M., Abaoud, A. F., & Mostafa, M. H. (2024). The relationship between psychological capital and humanistic caring ability among mental health nurses in Saudi Arabia. *BMC Nursing*, 23(1), 688.
- Ashmawy, I. K. I. (2024). The influence of peer support on employee psychological capital during the COVID-19 pandemic. *International Journal of Public Administration*, 47(2), 130-140.
- Best, J. W. (1970). *Consumer behavior* (2nd ed). Prentice-Hall.
- Cahill, J., Cullen, P., & Gaynor, K. (2023). The case for change: aviation worker wellbeing during the COVID 19 pandemic, and the need for an integrated health and safety culture. *Cognition, Technology & Work*, 25(1), 75-117.
- Carmine, E., & Zeller, R. (1979). *Reliability and validity assessment*. Sage Publications.
- Chakrapani, C. (2011). *Statistical reasoning vs. magical thinking: Shamanism as statistical knowledge: Is a sample size of 30 all you need?*. <http://www.chuckchakrapani.com/articles/pdf/0411chakrapani.pdf>
- Cinalioğlu, E. A., & Gazioğlu, E. İ. (2022). Psychological well-being in emerging adulthood: The role of loneliness, social support, and sibling relationships in Turkey. *Canadian Journal of Family and Youth/Le Journal Canadien de Famille et de la Jeunesse*, 14(1), 102-123.

- Cronbach, L. J. (1990). *Essential of psychological testing*. Harper & Row.
- Durbin, J., & Watson, G. S. (1950). Testing for serial correlation in least squares regression, I. *Biometrika*, 37(3-4), 409-428.
- Durbin, J., & Watson, G. S. (1951). Testing for serial correlation in least squares regression, II. *Biometrika*, 38(1-2), 159-179.
- Estiri, M., Nargesian, A., Rafiee, S. M., & Hosseinzadeh, M. A. (2024). The impact of psychological capital and organizational justice on flight attendants' performance: The mediating role of mental health. *The International Journal of Aerospace Psychology*, 34(4), 225-245.
- Han, E. J., & Cai, L. (2024). Impact of psychological capital on organizational commitment and turnover intention: Evidence from Korean flight attendants. *Iranian Journal of Public Health*, 53(7), 1578.
- Heman, O. U., Olabode, O. O., & Amram, A. (2024). Work condition factors and employee engagement: The mediating role of psychological capital. *Jurnal Manajemen dan Kewirausahaan*, 26(1), 1-12.
- Henriques, J., Luis, S., Rivero, C., Gonçalves, S. P., Tavares, L. P., & Marujo, H. Á. (2024). The impact of community resilience, well-being, and community attachment on human service workers' burnout. *Journal of Social Work*, 24(3). 1-17. doi.org/10.1177/14680173231225113
- Houkamau, C., Lilly, K., Newth, J., Dell, K., Mika, J., & Sibley, C. (2024). Better off solo? Comparative well-being of Māori employers, sole traders and paid employees. *Economic and Industrial Democracy*, 45(4), 1294-1324. doi.org/10.1177/0143831X231224587
- International Air Transport Association. (2020). *Aviation benefits beyond borders*.
<https://www.iata.org/en/publications/economic-reports/aviation-benefits-beyond-borders/>
- International Air Transport Association. (2023). *The value of air transport to Thailand*.
<https://www.iata.org/en/iata-repository/publications/economic-reports/the-value-of-air-transport-to-thailand/>
- Kimbu, A. N., Adam, I., Dayour, F., & de Jong, A. (2023). COVID-19-induced redundancy and socio-psychological well-being of tourism employees: Implications for organizational recovery in a resource-scarce context. *Journal of Travel Research*, 62(1), 55-74.
- Kim, S., Choi, D., & Nam, H. (2024). Enhancing flight attendants' well-being: exploring the impact of social exchange relationships and job crafting. *Service Business*, 18, 503-522.
- Kwak, S. G., & Park, S. H. (2019). Normality test in clinical research. *Journal of Rheumatic Diseases*, 26(1), 5-11.
- Li, X., Kan, D., Liu, L., Shi, M., Wang, Y., Yang, X., Wang, J., Wang, L., & Wu, H. (2015). The mediating role of psychological capital on the association between occupational stress and job burnout among bank employees in China. *International Journal of Environmental Research and Public Health*, 12(3), 2984-3001.
- Likert, R. A. (1932). Technique for measurement of attitude. *Archives Psychological*, 3(1), 42-48.
- Lilliefors, H. W. (1967). On the Kolmogorov-Smirnov test for normality with mean and variance unknown. *Journal of the American statistical Association*, 62(318), 399-402.
- Luthans, F., Youssef, C. M., & Avolio, B. J. (2007). *Psychological capital: Developing the human competitive edge*. Oxford University Press.

- Mahipalan, M., & Garg, N. (2024). Does workplace toxicity undermine psychological capital (PsyCap) of the employees? Exploring the moderating role of gratitude. *International Journal of Organizational Analysis*, 32(3), 476-503.
- Mansour, S., & Faysal-Azeem, M. (2024). How do increased job demands resulting from rationalization of costs exhaust flight attendants and push them to leave? An international study. *Journal of Air Transport Management*, 115, 102539.
- Manzanares, S., Martínez-Corts, I., Hernández, A., Demerouti, E., & Medina, F. J. (2024). Crafting behaviours and employees' and their partners' well-being: A weekly study. *European Journal of Work and Organizational Psychology*, 33(3), 340-355.
- Maslach, C., & Leiter, M. P. (2016). Understanding the burnout experience: recent research and its implications for psychiatry. *World Psychiatry*, 15(2), 103-111.
- Plessis, C., & Altintas, E. (2024). We can be heroes at work: The relationship between psychological capital, motivation and well-being during the great resignation. *Journal of Organizational Change Management*. 37(3), 581-602.
- Rodrigues, R. I., & Junça Silva, A. (2024). Harmonizing emotions in the workplace: exploring the interaction between emotional intelligence, positive psychological capital, and flourishing. *Frontiers in Psychology*, 14, 1343043.
- Rovinelli, R. J., & Hambleton, R. K. (1977). On the use of content specialists in the assessment of criterion-referenced test item validity. *Tijdschrift voor Onderwijsresearch*, 2(2), 49–60.
- Ryff, C. D., & Keyes, C. M. (1995). The structure of psychological well-being revisited. *Journal of Personality and Social Psychology*, 69(4), 719-727.
- Şeşen, H., Sürücü, L., & Maşlakçı, A. (2019). On the relation between leadership and positive psychological capital in the hospitality industry. *International Journal of Business*, 24(2), 182-197.
- Singhal, H., & Rastogi, R. (2018). Psychological capital and career commitment: The mediating effect of subjective well-being. *Management Decision*, 56(2), 458-473.
- Walsh, F. (2011). *Strengthening family resilience* (2nd ed.). Guilford Press
- Wardani, L. M. I., & Noviyani, T. (2020). Employee well-being as a mediator of correlation between psychological capital and psychological climate. *Journal of Educational, Health and Community Psychology*, 9(2), 47-63.
- Williams, L. J., & Abdi, H. (2010). Fisher's least significant difference (LSD) test. *Encyclopedia of Research Design*, 218(4), 840-853.
- Yamane, T. (1973). *Statistics – An introductory analysis*. John Weather Hill.
- Ying-Sin, C., Azlan Mohamad, A., & Lo, M. C. (2023). Sustainable human resource management practices in achieving employees' sustainable performance: Evidence in the hospitality sector. *Enlightening Tourism: A Pathmaking Journal*. 13(2), 106-137.
- Youssef, C. M., & Luthans, F. (2007). Positive organizational behavior in the workplace: The impact of hope, optimism, and resilience. *Journal of Management*, 33(5), 774–800.

การศึกษาแนวทางการใช้ทรัพยากรทางการศึกษาร่วมกันของสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน
ในประเทศไทย

A Study of the Approaches to Shared Utilization of Educational Resources
among Basic Education Institutions in Thailand

พัชรภา ตันติชูเวช¹
Patcharapa Tantichuwet

Received: July 14, 2025
Revised: August 24, 2025
Accepted: August 31, 2025

บทคัดย่อ

งานวิจัยเรื่องนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อ 1) เพื่อวิเคราะห์สภาพ ปัญหา หลักการ ปัจจัยสู่ความสำเร็จ และแนวทางการใช้ทรัพยากรทางการศึกษาร่วมกันของสถานศึกษาขั้นพื้นฐานของประเทศไทยและต่างประเทศ 2) จัดทำข้อเสนอแนะเชิงนโยบายเกี่ยวกับการใช้ทรัพยากรทางการศึกษาร่วมกันของสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน โดยวิธีการศึกษาเอกสารจากประเทศไทย เยอรมนี มาเลเซีย และกัมพูชา ผู้วิจัยเลือกประเทศด้วยวิธีการเลือกแบบเจาะจง จำนวน 4 ประเทศ เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย คือ แบบประเมินคุณภาพงานวิจัยและแบบบันทึกข้อมูลงานวิจัย วิเคราะห์ข้อมูลด้วยวิธีการวิเคราะห์เนื้อหา

ผลการวิจัยพบว่า

1. การใช้ทรัพยากรทางการศึกษาร่วมกันของสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน พบว่า ประเทศไทย เป็นการใช้ทรัพยากรร่วมกันระหว่างหน่วยงานการศึกษา กับสถานศึกษาโดยทางอ้อม ประเทศเยอรมนี การใช้ทรัพยากรทางการศึกษาร่วมกันเป็นลักษณะของการให้ความร่วมมือทางวิชาการทั้งในและต่างประเทศ ประเทศมาเลเซีย การใช้ทรัพยากรร่วมกันในประเทศมาจากการจัดสรรงบประมาณจากรัฐบาลกลาง และประเทศกัมพูชา ไม่ปรากฏการใช้ทรัพยากรร่วมกัน แต่เน้นการระดมทรัพยากรเพื่อการศึกษาจากผู้มีส่วนได้ส่วนเสีย รวมถึงการระดมทุนจากองค์กรต่าง ๆ ในต่างประเทศ

2. ข้อเสนอแนะนโยบายต่อการใช้ทรัพยากรทางการศึกษาร่วมกันของสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน พบว่าระดับนโยบาย ได้แก่ ส่งเสริมและสนับสนุนสถานศึกษาในสังกัดให้มีการใช้ทรัพยากรทางการศึกษาร่วมกัน โดยใช้การบริหารสถานศึกษาแบบเครือข่ายการมีส่วนร่วม ปรับปรุงกฎหมาย กฎระเบียบ และข้อบังคับด้านงบประมาณที่ยืดหยุ่น ระดับสถานศึกษา ควรสร้างเครือข่ายการใช้ทรัพยากรทางการศึกษาร่วมกันพร้อมทั้งกำหนดขอบข่าย และหน้าที่ให้ชัดเจน พัฒนาระบบข้อมูลการใช้ทรัพยากรทางการศึกษาร่วมกัน ทั้งที่เป็นตัวเงิน และไม่ใช่ว่าเงิน เป็นต้น

คำสำคัญ: การใช้ทรัพยากรร่วมกัน, ทรัพยากรทางการศึกษา, สถานศึกษาขั้นพื้นฐาน

Abstract

This research aimed to: (1) analyze the conditions, problems, principles, success factors, and approaches to the shared utilization of educational resources among basic education institutions in Thailand and selected countries; and (2) develop policy recommendations regarding the shared use of educational resources among the basic education institutions. The study employed a documentary research method based on documents from Thailand, Germany, Malaysia, and Cambodia. These four countries were selected through purposive sampling. The research instruments included a research quality assessment form and a research data recording form. The data were analyzed using content analysis.

¹ รองศาสตราจารย์ ดร., ภาควิชาครุศึกษา คณะศึกษาศาสตร์และพัฒนศาสตร์ มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์ วิทยาเขตกำแพงแสน
Assoc. Prof. Dr., Department of Teacher Education, Faculty of Educational & Development Sciences, Kasetsart University
E-mail: patcharapa.ta@ku.th

The results indicate that:

1. In Thailand, the sharing of educational resources predominantly occurs through indirect collaboration between educational agencies and schools. In Germany, such practices are embedded in both domestic and cross-border academic cooperation frameworks. In Malaysia, resource sharing is primarily driven by centralized fiscal allocations from the federal government. In contrast, Cambodia demonstrates limited inter-institutional collaboration, with a predominant focus on resource mobilization through stakeholder engagement and international funding agencies.

2. The proposed policy recommendations regarding the sharing of educational resources are articulated at two levels. At the macro (policy) level, it is suggested that governments promote institutional collaboration through decentralized, network-based governance models, while revising existing legal and regulatory frameworks to allow greater budgetary flexibility. At the micro (institutional) level, schools should establish formalized networks for resource sharing with clearly delineated roles and scopes, and develop comprehensive information systems to monitor both tangible and intangible educational resource utilization.

Keywords: Shared Utilization of Resources, Educational Resources, Basic Education Institutions

ที่มาและความสำคัญของปัญหา

ความสำคัญของทรัพยากรทางการศึกษาปรากฏในรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พ.ศ. 2560 หมวด 5 หน้าที่ของรัฐ มาตรา 54 ที่ระบุว่า รัฐต้องดำเนินการให้เด็กทุกคนได้รับการศึกษาเป็นเวลาสิบสองปีตั้งแต่ก่อนวัยเรียนจนจบการศึกษาภาคบังคับอย่างมีคุณภาพโดยไม่เก็บค่าใช้จ่าย ดังปรากฏในพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2542 และที่แก้ไขเพิ่มเติม (ฉบับที่ 2) พ.ศ. 2545 หมวด 2 มาตรา 10 การจัดการศึกษา ที่รัฐต้องจัดให้บุคคลมีสิทธิและโอกาสเสมอกันในการรับการศึกษาขั้นพื้นฐานไม่น้อยกว่าสิบสองปีที่รัฐต้องจัดให้อย่างทั่วถึงและมีคุณภาพโดยไม่เก็บค่าใช้จ่าย (กระทรวงศึกษาธิการ, ม.ป.ป.) และเพื่อให้การจัดการศึกษาในระดับการศึกษาขั้นพื้นฐานเป็นไปตามเจตนารมณ์ของกฎหมาย รัฐจึงจัดสรรงบประมาณแผ่นดินเพื่อสนับสนุนทรัพยากรทางการศึกษา โดยมุ่งจัดสรรทรัพยากรให้ผู้เรียนตามสิทธิที่พึงมี พึงได้ และพื้นฐานปัจจัยแวดล้อมที่แตกต่างกันของแต่ละบุคคลให้เกิดความเสมอภาคและเท่าเทียมกัน (สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน, 2553, น. 12) อย่างไรก็ตาม ที่ผ่านมการจัดสรรงบประมาณแผ่นดินของภาครัฐเพื่อสนับสนุนทรัพยากรทางการศึกษายังคงพบประเด็นท้าทายเกี่ยวกับประสิทธิภาพการใช้ทรัพยากรทางการศึกษาในระดับมหภาค ที่ถึงแม้รัฐจะใช้จ่ายงบประมาณด้านการศึกษาที่สูงแต่ผลลัพธ์ทางการเรียนรู้อย่างต้องเร่งพัฒนา ซึ่งสาเหตุสำคัญประการหนึ่งคือ การจัดสรรทรัพยากรทางการศึกษาในระดับสถานศึกษาให้มีความพอเพียงและความเสมอภาค เพื่อให้สถานศึกษาดำเนินการจัดการศึกษาได้อย่างมีคุณภาพ

แนวทางในการปฏิบัติที่นิยมประการหนึ่งเพื่อให้มีทรัพยากรทางการศึกษาที่มากเพียงพอต่อการจัดดำเนินการศึกษาได้อย่างมีคุณภาพก็คือการระดมทรัพยากรเพื่อการศึกษา โดยพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2542 และที่แก้ไขเพิ่มเติม (ฉบับที่ 2) พ.ศ. 2545 ได้กำหนดหลักการจัดระบบ โครงสร้าง และกระบวนการจัดการศึกษาไว้ในมาตรา 9 หลายประการ โดยกำหนดให้ (5) ระดมทรัพยากรจากแหล่งต่าง ๆ มาใช้ในการจัดการศึกษา และ (6) การมีส่วนร่วมของบุคคล ครอบครัว ชุมชน องค์กรชุมชน องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น เอกชน องค์กรเอกชน องค์กรวิชาชีพ สถาบันศาสนา สถานประกอบการ และสถาบันสังคมอื่น ทั้งนี้ ได้ขยายความไว้ในหมวด 8 ทรัพยากรและการลงทุนเพื่อการศึกษา มาตรา 58 - 62 โดยสรุปดังต่อไปนี้ มาตรา 58 ให้มีการระดมทรัพยากรและการลงทุนด้านงบประมาณ การเงิน และทรัพย์สิน ทั้งจากรัฐ องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น บุคคล ครอบครัว ชุมชน องค์กรชุมชน เอกชน องค์กรเอกชน องค์กรวิชาชีพ สถาบันศาสนา สถานประกอบการ สถาบันสังคมอื่น และต่างประเทศมาใช้จัดการศึกษา ดังนี้ (1) ให้รัฐและองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นระดมทรัพยากรเพื่อการศึกษา โดยอาจจัดเก็บภาษี

เพื่อการศึกษาได้ตามความเหมาะสม ทั้งนี้ ให้เป็นไปตามที่กฎหมายกำหนด (2) ให้บุคคล ครอบครัว ชุมชน องค์กร ชุมชน องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น เอกชน องค์กรเอกชน องค์กรวิชาชีพ สถาบันศาสนา สถานประกอบการ และสถาบันสังคมอื่น ระดมทรัพยากรเพื่อการศึกษา โดยเป็นผู้จัดและมีส่วนร่วมในการจัดการศึกษา บริจาคทรัพย์สิน และทรัพยากรอื่นให้แก่สถานศึกษา และมีส่วนร่วมรับภาระค่าใช้จ่ายทางการศึกษาตามความเหมาะสมและความจำเป็น มาตรา 59 ให้สถานศึกษาของรัฐที่เป็นนิติบุคคล มีอำนาจในการปกครอง ดูแลบำรุงรักษา ใช้และจัดหาผลประโยชน์ จากทรัพย์สินของสถานศึกษา มาตรา 60 ให้รัฐจัดสรรงบประมาณแผ่นดินให้กับการศึกษาในฐานะที่มีความสำคัญสูงสุด ต่อการพัฒนาที่ยั่งยืนของประเทศโดยจัดสรรเป็นเงินงบประมาณเพื่อการศึกษา มาตรา 62 ให้มีระบบการตรวจสอบ ติดตามและประเมินประสิทธิภาพและประสิทธิผล การใช้จ่ายงบประมาณการจัดการศึกษาให้สอดคล้องกับหลัก การศึกษา แนวการจัดการศึกษาและคุณภาพมาตรฐานการศึกษาโดยหน่วยงานภายในและหน่วยงานของรัฐที่มีหน้าที่ ตรวจสอบภายนอก หลักเกณฑ์ และวิธีการในการตรวจสอบ ติดตามและการประเมินให้เป็นไปตามที่กำหนดใน กฎกระทรวง (กระทรวงศึกษาธิการ, ม.ป.ป.).

อย่างไรก็ตาม จากการศึกษาวิจัยโดยสำนักงานเลขาธิการสภาการศึกษา (2562, น. 7) พบว่าการระดม ทรัพยากรเพื่อการศึกษายังมีปัญหาอยู่บางประการที่ส่งผลต่อความสำเร็จของการระดมทรัพยากรเพื่อการศึกษา คือ ประชาชนขาดการมีส่วนร่วม ขาดศรัทธาในผู้นำ การไม่เห็นความสำคัญของการศึกษาของประชาชนบางส่วน ไม่มีแผนงาน โครงการและวัตถุประสงค์ที่ชัดเจน ขาดแรงจูงใจในการสนับสนุนทรัพยากร สภาพเศรษฐกิจและฐานะ ความยากจนในชุมชน และการแทรกแซงทางการเมืองในพื้นที่

จากข้อจำกัดดังกล่าวประกอบกับทรัพยากรทางการศึกษาที่มีอยู่อย่างจำกัด การใช้ทรัพยากรทางการศึกษา ร่วมกันระหว่างสถานศึกษา จึงเป็นวิธีการหนึ่งของการบริหารจัดการที่สำคัญ โดยอาศัยหลักการบริหารแบบบูรณาการ (Integration Management) การบริหารแบบเครือข่าย (Network Management) และการบริหารแบบมีส่วนร่วม (Participatory Management) ซึ่งมีความสอดคล้องกับนโยบายสำคัญของกระทรวงศึกษาธิการในปี พ.ศ. 2566 ที่ต้องการพัฒนาโรงเรียนคุณภาพระดับการศึกษาขั้นพื้นฐานในเชิงพื้นที่เพื่อเป็นแม่ข่ายในการใช้ทรัพยากร ทางการศึกษาร่วมกัน อันนำไปสู่การยกระดับคุณภาพของสถานศึกษาขั้นพื้นฐานทั่วประเทศ โดยแนวทางในการใช้ ทรัพยากรทางการศึกษาร่วมกัน ที่มีความเป็นไปได้เหมาะสม และมีประสิทธิภาพและประสิทธิผลในการใช้ทรัพยากร ทางการศึกษาร่วมกันของสถานศึกษา พบว่ามี 10 แนวทาง คือ 1) เจ้าหน้าที่ธุรการกลาง เป็นแนวทางในการใช้ บุคลากรร่วมกันระหว่างสถานศึกษา 2) การเรียนรวมระหว่างสถานศึกษาบางช่วงชั้น เป็นแนวทางในการใช้บุคลากร อาครสถานที่สื่ออุปกรณ์ และงบประมาณร่วมกันระหว่างสถานศึกษากับสถานศึกษา 3) ศูนย์การเรียนรู้ เป็นแนวทาง ในการใช้บุคลากร อาครสถานที่หรือแหล่งเรียนรู้ สื่ออุปกรณ์เพื่อการเรียนรู้ งบประมาณ ร่วมกันระหว่างสถานศึกษากับสถานศึกษา 4) ครูหมุนเวียน เป็นแนวทางในการใช้บุคลากรร่วมกันระหว่างสถานศึกษากับสถานศึกษา 5) ครูอาสา เป็นแนวทางในการใช้บุคลากรร่วมกันระหว่างสถานศึกษากับสถานศึกษา 6) ความร่วมมือระหว่างสถานศึกษากับหน่วยงานการศึกษา 7) การทำความตกลงกันอย่างชัดเจนโดยการทำเป็นบันทึกข้อตกลงเป็นหนังสือไว้ต่อกัน เพื่อถือเป็นแนวปฏิบัติต่อกัน 8) สนามกีฬากลาง เป็นแนวทางในการใช้อาคารสถานที่หรือแหล่งเรียนรู้ร่วมกัน 9) คอมพิวเตอร์เคลื่อนที่ เป็นแนวทางในการใช้สื่ออุปกรณ์เพื่อการเรียนรู้ร่วมกันระหว่างสถานศึกษากับสถานศึกษา 10) ห้องสมุดเคลื่อนที่ เป็นแนวทางในการใช้สื่ออุปกรณ์เพื่อการเรียนรู้ร่วมกันระหว่างสถานศึกษากับสถานศึกษา (จำนง กมลศิลป์, 2558, น. 110-112)

การศึกษาของชาญทนต์ บุญรักษา (2557, น. 78) พบว่า แนวปฏิบัติการใช้ทรัพยากรร่วมกันคือ 1) การใช้ บุคลากรร่วมกัน 2) การใช้โรงฝึกงาน/ห้องปฏิบัติการร่วมกัน 3) การใช้ศูนย์วิทยบริการร่วมกัน 4) การใช้งาน งบประมาณร่วมกัน สอดคล้องกับการศึกษาของ กวินทร์เกียรติ นนธ์พละ (2551, น. 65) พบว่า แนวปฏิบัติการใช้ ทรัพยากรร่วมกันประกอบด้วย 11 แนวทาง ได้แก่ 1) ครูหมุนเวียน 2) ครูอาสา 3) การเรียนรวมระหว่างสถานศึกษา บางช่วงชั้น 4) ศูนย์การเรียนรู้ 5) เจ้าหน้าที่ธุรการกลาง 6) ความร่วมมือระหว่างสถานศึกษากับหน่วยงานการศึกษา 7) สนามกีฬากลาง 8) คอมพิวเตอร์เคลื่อนที่ 9) ห้องสมุดเคลื่อนที่ 10) ความร่วมมือระหว่างสถานศึกษากับองค์กร ปกครองส่วนท้องถิ่น และ 11) ความร่วมมือระหว่างสถานศึกษากับส่วนราชการ

อย่างไรก็ดี จากการศึกษาเอกสารพบว่า แนวทางการใช้ทรัพยากรทางการศึกษาร่วมกันของสถานศึกษาขั้นพื้นฐานของประเทศไทยและต่างประเทศยังมีจำนวนไม่มากนักโดยยังขาดแนวปฏิบัติ ปัญหา ปัจจัยที่ส่งผลกระทบต่อการทำงานและนโยบายที่ชัดเจน ผู้วิจัยจึงมีความประสงค์ที่จะศึกษาแนวทางการใช้ทรัพยากรทางการศึกษาร่วมกันของสถานศึกษาขั้นพื้นฐานทั้งในไทยและต่างประเทศ เพื่อให้เห็นสภาพ ปัญหา แนวปฏิบัติ ปัจจัยที่ส่งผลกระทบต่อการทำงาน และนโยบายของต่างประเทศ ทั้งนี้เพื่อนำข้อมูลดังกล่าวมาจัดทำข้อเสนอแนะเชิงนโยบายต่อการใช้ทรัพยากรทางการศึกษาร่วมกันของสถานศึกษาขั้นพื้นฐานให้กับสำนักงานเลขาธิการสภาการศึกษา ผู้ที่สนใจและหน่วยงานทางการศึกษานำไปใช้ประโยชน์ต่อไป

วัตถุประสงค์การวิจัย

- 1) เพื่อวิเคราะห์สภาพ ปัญหา หลักการ ปัจจัยสู่ความสำเร็จ และแนวทางการใช้ทรัพยากรทางการศึกษาร่วมกันของสถานศึกษาขั้นพื้นฐานของประเทศไทยและต่างประเทศ
- 2) เพื่อจัดทำข้อเสนอแนะเชิงนโยบายเกี่ยวกับการใช้ทรัพยากรทางการศึกษาร่วมกันของสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน

วิธีดำเนินการวิจัย

งานวิจัยเรื่องนี้เป็นการศึกษาเอกสาร (Documentary research) โดยศึกษาเอกสารและงานวิจัยจากฐานข้อมูลระดับชาติและนานาชาติ ที่เกี่ยวกับการใช้ทรัพยากรทางการศึกษาร่วมกันของสถานศึกษาขั้นพื้นฐานทั้งในประเทศไทยและต่างประเทศ มีวิธีดำเนินการวิจัย ดังนี้

กลุ่มเป้าหมาย

กลุ่มเป้าหมายในการศึกษาเอกสาร คือ ประเทศไทย ประเทศเยอรมนี ประเทศมาเลเซีย และประเทศกัมพูชา ผู้วิจัยเลือกกลุ่มเป้าหมายแบบเฉพาะเจาะจง (Purposive sampling) โดยเลือกประเทศที่มีบริบททางเศรษฐกิจ สังคม และการศึกษาที่ดีกว่าประเทศไทย ได้แก่ ประเทศเยอรมนี ประเทศที่มีบริบทใกล้เคียงประเทศไทย ได้แก่ มาเลเซีย และประเทศที่มีบริบทด้อยกว่าประเทศไทย ได้แก่ กัมพูชา ซึ่งพิจารณาจากผลิตภัณฑ์มวลรวมภายในประเทศ (Gross Domestic Product; GDP) ปี ค.ศ. 2023 และผลคะแนนสอบ PISA ในปี ค.ศ. 2022 โดยมีรายละเอียดอันดับผลิตภัณฑ์มวลรวมภายในประเทศ หรือ GDP และคะแนนสอบ PISA เมื่อเทียบกับประเทศต่างๆ ทั่วโลก ดังแสดงในตารางที่ 1

ตารางที่ 1 อันดับผลิตภัณฑ์มวลรวมภายในประเทศปี 2023 และลำดับผลคะแนนสอบ PISA ปี 2022

ประเทศ	อันดับผลิตภัณฑ์มวลรวมภายในประเทศปี 2023 จากทั้งหมด 213 ประเทศ	อันดับผลคะแนนสอบ PISA ปี 2022 จากทั้งหมด 81 ประเทศ
เยอรมนี	3	24
ไทย	30	63
มาเลเซีย	36	55
กัมพูชา	110	81

หมายเหตุ. ตารางนี้แสดงอันดับผลิตภัณฑ์มวลรวมภายในประเทศปี 2023 และลำดับผลคะแนนสอบ PISA ปี 2022, จาก World Population Review, 2024, (www.worldpopulationreview.com/country-rankings/pisa-scores-by-country)

เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย

เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัยนี้มี 2 รายการ ได้แก่

1. แบบประเมินคุณภาพงานวิจัย

ผู้วิจัยได้สร้างขึ้นเพื่อบันทึกรายละเอียด โดยมีขั้นตอน คือ จัดทำแบบประเมินคุณภาพของเอกสาร ประกอบด้วยข้อมูลพื้นฐานของงานวิจัยและการประเมินคุณภาพของเอกสาร จากนั้นศึกษาโครงสร้างและองค์ประกอบของเอกสารที่คัดเลือกมาเป็นประชากรที่ใช้ในการศึกษานี้ที่มีความครอบคลุมหรือสอดคล้องกับเนื้อหาสาระที่ต้องการศึกษาวิจัย

2. แบบบันทึกข้อมูลงานวิจัย ประกอบด้วยประเด็นสำคัญที่สอดคล้องและครอบคลุมกับขอบเขตด้านเนื้อหาในการวิจัย คือ แนวคิดหลักการ สภาพการใช้ทรัพยากรทางการศึกษาร่วมกัน ปัจจัยสู่ความสำเร็จ ปัญหาและอุปสรรคของการใช้ทรัพยากรทางการศึกษาร่วมกันของสถานศึกษา

การหาคุณภาพของเครื่องมือ

ผู้วิจัยหาคุณภาพของเครื่องมือโดยให้ผู้เชี่ยวชาญจำนวน 3 คนตรวจสอบความตรงเชิงเนื้อหาของแบบประเมินคุณภาพงานวิจัยด้วยวิธีการหาค่าดัชนีความสอดคล้องระหว่างข้อคำถามกับวัตถุประสงค์ (Index of item-objective congruence; IOC) โดยพิจารณาจากข้อคำถามที่มีค่าดัชนีความสอดคล้องอยู่ระหว่าง 0.67 - 1.00

การเก็บรวบรวมข้อมูล

ผู้วิจัยรวบรวมข้อมูลโดยแบ่งเป็น 2 ระยะ คือ

ระยะที่ 1 รวบรวมข้อมูลพื้นฐาน

ผู้วิจัยใช้การสังเคราะห์เอกสารทั้งในและต่างประเทศ โดยมีขอบเขตด้านเนื้อหาที่สำคัญ คือ

- 1) แนวคิดและหลักการในการใช้ทรัพยากรทางการศึกษาร่วมกันของสถานศึกษา
- 2) สภาพการใช้ทรัพยากรทางการศึกษาร่วมกันระหว่างสถานศึกษา ได้แก่ 2.1) งบประมาณทางการศึกษา 2.2) บุคลากรทางการศึกษา (ผู้บริหาร ครู และบุคลากร) 2.3) สื่ออุปกรณ์เพื่อการเรียนรู้ (กายภาพและดิจิทัล) 2.4) แหล่งเรียนรู้ภายในสถานศึกษา/อาคารสถานที่ 2.5) เทคโนโลยี/นวัตกรรมในการจัดการศึกษา
- 3) ปัจจัยสู่ความสำเร็จและปัญหาอุปสรรคของการใช้ทรัพยากรทางการศึกษาร่วมกันของสถานศึกษา

ระยะที่ 2 รวบรวมข้อมูลเพื่อจัดทำข้อเสนอแนะเชิงนโยบายต่อการใช้ทรัพยากรทางการศึกษาร่วมกันของสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน ดำเนินการ 3 ขั้นตอน คือ

- 1) ขั้นการร่างข้อเสนอแนะเชิงนโยบาย จากผลการศึกษาเอกสาร
- 2) ขั้นการตรวจสอบรูปแบบโดยผู้ทรงคุณวุฒิ ที่สำนักงานเลขาธิการสภาการศึกษากำหนด โดยตรวจสอบเอกสาร
- 3) ขั้นปรับปรุงและนำเสนอข้อเสนอแนะเชิงนโยบาย จากผลการตรวจสอบเอกสารดังกล่าว โดยนำเสนอตามวัตถุประสงค์ของการวิจัย

การวิเคราะห์ข้อมูล

ผู้วิจัยวิเคราะห์โดยการวิเคราะห์เนื้อหา (Content Analysis) จากข้อมูลการศึกษาเอกสาร และใช้วิธีการตรวจสอบข้อมูลแบบสามเส้าด้านข้อมูล (Data Triangulation) โดยตรวจสอบข้อมูลจากแหล่งข้อมูลที่แตกต่างกันอย่างน้อย 3 รายการ หลังจากนั้นนำข้อมูลที่ได้มาสังเคราะห์และสร้างข้อสรุปตามวัตถุประสงค์การวิจัย

ผลการวิจัย

1. สภาพ ปัญหา หลักการ ปัจจัยสู่ความสำเร็จ และแนวทางการใช้ทรัพยากรทางการศึกษาร่วมกันของสถานศึกษาขั้นพื้นฐานของประเทศไทยและต่างประเทศ

1.1 สภาพ ปัญหา หลักการ ปัจจัยสู่ความสำเร็จ และแนวทางการใช้ทรัพยากรทางการศึกษาร่วมกันของสถานศึกษาขั้นพื้นฐานในประเทศไทย พบว่า แนวคิดในการบริหารทรัพยากรทางการศึกษาของประเทศไทยเป็นไปตามที่พระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2542 ได้ระบุไว้เกี่ยวกับหลักการและแนวคิดในการระดมทรัพยากร

และการลงทุนด้านงบประมาณการเงินและทรัพย์สิน โดยบัญญัติให้ภาครัฐ องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น บุคคล ครอบครัวยุวมชน องค์กรชุมชน เอกชน องค์กรเอกชน องค์กรวิชาชีพ สถาบันศาสนา สถานประกอบการสถาบันสังคมอื่น รวมถึงจากต่างประเทศมีส่วนร่วมในการระดมทรัพยากรการศึกษาโดยมีหน่วยตรวจสอบในรูปแบบของ "Performance Audit" ตรวจสอบ ติดตามและประเมินประสิทธิภาพและประสิทธิผลการใช้จ่ายงบประมาณการจัดการศึกษา ให้สอดคล้องกับหลักการศึกษานวการจัดการศึกษา และคุณภาพมาตรฐานการศึกษาโดยหน่วยงานภายใน และหน่วยงานของรัฐ

แนวปฏิบัติการใช้ทรัพยากรทางการศึกษาร่วมกันพบว่า งบประมาณทางการศึกษา ไม่ปรากฏว่ามีหน่วยงานการศึกษาใดสามารถให้บริการด้านงบประมาณที่เป็นตัวเงินให้แก่สถานศึกษาได้โดยตรง แต่อาจอยู่ในรูปแบบของการใช้งบประมาณร่วมกันระหว่างหน่วยงานการศึกษากับสถานศึกษาโดยทางอ้อม เช่น การให้บริการทางวิชาการกับสถานศึกษาอื่น โดยใช้งบประมาณของสถานศึกษาผู้ให้บริการทางวิชาการ ด้านบุคลากรทางการศึกษา (ผู้บริหาร ครู และบุคลากร) แนวปฏิบัติการใช้ทรัพยากรบุคลากรทางการศึกษาร่วมกันสามารถดำเนินการได้โดย (1) การใช้คำสั่งแต่งตั้งเพื่อทำงานหรือกิจกรรมต่าง ๆ ร่วมกันเป็นครั้งคราว เช่น การเป็นวิทยากร การจัดกิจกรรม พัฒนาผู้เรียนในโรงเรียนเครือข่ายร่วมกัน เป็นต้น (2) การใช้ครูผู้สอนร่วมกันระหว่างสถานศึกษา เช่น การนำนักเรียน ในโรงเรียนประถมศึกษา มาเรียนที่โรงเรียนมัธยมศึกษา (3) การจัดตั้งศูนย์การเรียนรู้ในโรงเรียนรวมหรือในโรงเรียน คุณภาพ เพื่อให้ครูที่มีความรู้ความสามารถและความถนัดในแต่ละสาระการเรียนรู้เป็นวิทยากรแนวทางในการใช้ บุคลากรร่วมกัน (4) การจ้างวิทยากรร่วมสอนในกลุ่มโรงเรียนเครือข่ายผ่านการระดมทุนร่วมกันของสถานศึกษา ด้านสื่ออุปกรณ์เพื่อการเรียนรู้ ทั้งทางกายภาพและดิจิทัล อาทิ คอมพิวเตอร์ หนังสือ เครื่องฉายภาพแบบแอลซีดี โปรเจคเตอร์ จะเป็นลักษณะของการยืมไปใช้เป็นการชั่วคราวหรือเป็นการได้รับบริจาคจากสถาบันอุดมศึกษา หรือหน่วยงานภาคเอกชน ด้านแหล่งเรียนรู้ภายในสถานศึกษา/อาคารสถานที่ ได้แก่ การใช้แหล่งเรียนรู้ภายใน สถานศึกษาร่วมกัน เช่น ห้องคอมพิวเตอร์ ห้องสมุด ห้องประชุม ห้องห้องปฏิบัติการทางภาษาและทางวิทยาศาสตร์ สถานศึกษาที่เป็นกลุ่มเครือข่าย สนามกีฬาหรือสระว่ายน้ำ เป็นต้น โดยสถานศึกษาหลักที่มีความพร้อมด้านแหล่งเรียนรู้ มากกว่าจะเปิดให้สถานศึกษาเครือข่ายที่มีความพร้อมน้อยกว่ามาใช้บริการเป็นครั้งคราวผ่านการทำเอกสารที่มีลักษณะ เป็นลายลักษณ์อักษรในการขอใช้บริการหรือผ่านการทำหนังสือบันทึกความเข้าใจร่วมกัน (MOU) ด้านเทคโนโลยี/ นวัตกรรมในการจัดการศึกษา ตัวอย่างนวัตกรรมในการจัดการศึกษา เช่น การพัฒนาระบบประกันคุณภาพภายใน สถานศึกษาของโรงเรียนในเครือข่ายผ่านการทำงานร่วมกัน โดยมีกระบวนการทำงานที่เป็นระบบ ต่อเนื่อง ตรวจสอบได้ และเชื่อถือได้ โดยอาศัยความร่วมมือจากทุกภาคส่วนในการขับเคลื่อนกระบวนการประกันคุณภาพภายในสถานศึกษา ได้แก่ ผู้บริหาร ครู ผู้ปกครอง คณะกรรมการสถานศึกษา นักเรียนและผู้มีส่วนได้ส่วนเสียในการจัดการศึกษาที่สำคัญ โรงเรียนเกือบทุกโรงเรียนมีนวัตกรรมด้านการบริหารเพื่อขับเคลื่อนกระบวนการทำงาน และมีการนิเทศติดตามสนับสนุน จากหน่วยงานต้นสังกัดในการขับเคลื่อนกระบวนการทำงานเพื่อรองรับการประกันคุณภาพการศึกษาภายนอก

ปัจจัยสู่ความสำเร็จในการใช้ทรัพยากรทางการศึกษาร่วมกันของสถานศึกษา พบว่า ผู้บริหาร สถานศึกษามีภาวะผู้นำทางวิชาการและมีความจริงใจต่อการพัฒนาการบริหารจัดการทรัพยากรของโรงเรียน มีเครือข่าย ความร่วมมือทางวิชาการในการร่วมกันจัดการศึกษาและใช้ทรัพยากรทางการศึกษาร่วมกัน มีการจัดตั้งคณะกรรมการ ในการทำงานร่วมกัน มีการจัดทำหนังสือบันทึกความเข้าใจร่วมกัน (Memorandum of Understanding; MOU) การได้รับการสนับสนุนเชิงนโยบายและในทางปฏิบัติจากสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาที่เอื้อต่อการบริหารจัดการ ทรัพยากรทางการศึกษาร่วมกัน โดยเฉพาะอย่างยิ่งด้านงบประมาณ ทุกภาคส่วนที่เกี่ยวข้องทั้งในระดับผู้บริหาร ครู และบุคลากรทางการศึกษามีความตระหนัก และมีส่วนร่วมรับผิดชอบในการจัดการศึกษาร่วมกัน มีการประชาสัมพันธ์ และการสื่อสารระหว่างสถานศึกษาหลักกับสถานศึกษาเครือข่ายให้เกิดความเข้าใจที่ตรงกันในการใช้ทรัพยากร ทางการศึกษาร่วมกัน หน่วยงานและสถานศึกษาต้องใช้แผนเป็นเครื่องมือในการพัฒนาสถานศึกษา และเห็นความสำคัญ ในการปฏิบัติงานตามบทบาทหน้าที่ของผู้ที่เกี่ยวข้อง และการมีสิ่งแวดล้อมที่เอื้ออำนวยต่อการใช้ทรัพยากร ทางการศึกษาร่วมกัน เช่น ความสะดวกต่อการคมนาคมขนส่ง การได้รับการสนับสนุนงบประมาณที่เหมาะสม ต่อการใช้ทรัพยากร เป็นต้น

ปัญหาและอุปสรรคของการใช้ทรัพยากรทางการศึกษาร่วมกันของสถานศึกษา พบว่า ข้อจำกัดเกี่ยวกับระเบียบกฎหมายในการใช้จ่ายงบประมาณร่วมกัน ยังไม่มีความชัดเจน และความยืดหยุ่นในทางปฏิบัติจริง ข้อจำกัดในด้านงบประมาณของหน่วยงานการศึกษาและสถานศึกษาที่ไม่เอื้อต่อการใช้ทรัพยากรทางการศึกษาร่วมกัน ผู้บริหารสถานศึกษาไม่สามารถประสานงานหรือสร้างเครือข่ายความร่วมมือทางการศึกษาได้ อันเนื่องมาจากขาดภาวะผู้นำทางวิชาการ การไม่ได้รับความร่วมมือจากสถานศึกษาที่อยู่ใกล้เคียงเท่าที่ควร ข้อจำกัดด้านบุคลากร มีหลายปัจจัยที่ส่งผลต่อปัญหาและอุปสรรคในการใช้ทรัพยากรทางการศึกษาร่วมกัน ได้แก่ จำนวนบุคลากรที่มีจำกัด ระยะทางที่อยู่ห่างไกล สถานศึกษาตั้งอยู่ห่างไกลกันทำให้เสียเวลาในการเดินทางไปใช้บริการ รวมถึงความไม่สะดวกในการขาดยานพาหนะรับ-ส่ง และค่าใช้จ่ายในการเดินทางไม่คุ้มค่ากับการลงทุน ความไม่สะดวกหรือไม่คล่องตัวในการไปใช้สื่อร่วมกัน ข้อจำกัดด้านสื่อและอุปกรณ์ในการเรียนรู้ ได้แก่ สื่อและอุปกรณ์ในการเรียนรู้บางประเภทไม่เหมาะสมในการเคลื่อนย้ายบ่อย ๆ เพราะอาจทำให้เกิดการชำรุดเสียหาย ในพื้นที่จังหวัดชายแดนภาคใต้ มีข้อจำกัดด้านความมั่นคงและความปลอดภัย ไม่สามารถที่จะดำเนินการให้เป็นไปตามนโยบายได้ (ชาญทนต์ บุญรักษา, 2557, น. 56-57)

1.2 สภาพ ปัญหา หลักการ ปัจจัยสู่ความสำเร็จ และแนวทางการใช้ทรัพยากรทางการศึกษาร่วมกันของสถานศึกษาขั้นพื้นฐานในประเทศเยอรมนี พบว่า ด้วยจุดเด่นของระบบการศึกษาแบบทวิภาคี (dual system) ซึ่งเป็นระบบการอาชีวศึกษาที่มีชื่อเสียงของประเทศเยอรมนี การใช้ทรัพยากรทางการศึกษาร่วมกันจึงเป็นลักษณะของการให้ความร่วมมือทางวิชาการกับประเทศอื่น ๆ อาทิ ประเทศไทย ผ่านการจัดตั้งสถาบันการศึกษา เช่น มหาวิทยาลัยเทคโนโลยีพระจอมเกล้าพระนครเหนือ ผ่านโครงการต่าง ๆ เช่น โครงการบ้านนักวิทยาศาสตร์น้อย ประเทศไทย และการแลกเปลี่ยนนักเรียน นักศึกษา และบุคลากรทางการศึกษา และสนับสนุนทุนการศึกษาและการวิจัยสำหรับนักศึกษาและนักวิชาการของไทย การเปิดสอนวิชาไทยศึกษา (Thai Studies) และภาษาไทยในมหาวิทยาลัยของเยอรมนี ได้แก่ มหาวิทยาลัยฮัมบูร์ก (Hamburg University) มหาวิทยาลัยฮุมโบลด์ท (Humboldt University) มหาวิทยาลัยพัสเซา (Passau University) เป็นต้น

สภาพการใช้ทรัพยากรทางการศึกษาร่วมกันระหว่างสถานศึกษา พบว่า ไม่ปรากฏชัดเจน อันเนื่องมาจากการได้รับการจัดสรรในด้านงบประมาณจากรัฐบาลกลางอย่างเพียงพอ สำหรับกระทรวงศึกษาธิการและการวิจัยของรัฐบาลกลาง เพื่อใช้กับด้านการศึกษา การวิจัย และวิชาการ ให้กับประชากรในประเทศอย่างทั่วถึง (ประเทศที่พัฒนาแล้วและมีบริบทเหนือประเทศไทย) ด้านบุคลากรทางการศึกษา จะเน้นที่การฝึกอบรมครู โดยอาชีวครูมีค่าตอบแทนสูง ด้านสื่ออุปกรณ์เพื่อการเรียนรู้ รัฐบาลกลางให้ความสำคัญกับการพัฒนาสื่อการเรียนรู้ การมีโครงสร้างพื้นฐานดิจิทัลที่โรงเรียนโดยรัฐบาลกลางจัดหาเงินทุนเพิ่มเติม เพื่อจัดให้นักเรียนมีอุปกรณ์เคลื่อนที่ที่เกี่ยวข้องกับโรงเรียนที่นักเรียนสามารถยืมได้โดยไม่ต้องเข้าถึงอุปกรณ์ดิจิทัลที่บ้านเพื่อเข้าเรียนบทเรียนเสมือนจริง ด้านแหล่งเรียนรู้ภายในสถานศึกษา/อาคารสถานที่ ในประเทศเยอรมนีมักจะมีลักษณะที่โดดเด่นด้วยความทันสมัย และการออกแบบที่มุ่งเน้นความสะดวกสบายและการใช้พื้นที่อย่างเหมาะสมสำหรับการเรียนการสอน ตัวอาคารอาจมีลักษณะหลายแบบตามวัตถุประสงค์การใช้งาน โดยอาคารเรียนในประเทศเยอรมนีมีการใช้เทคโนโลยีในการสร้างและการเรียนการสอนเป็นอย่างมาก ด้านเทคโนโลยี/นวัตกรรมในการจัดการศึกษา พบว่า การใช้เทคโนโลยีเพื่อการศึกษาในประเทศเยอรมนีมีความสำคัญและเป็นที่ยอมรับอย่างกว้างขวาง และรัฐบาลเน้นการนำเทคโนโลยีมาใช้ในการจัดการเรียนการสอนและพัฒนาคุณภาพการศึกษาเป็นอย่างมาก โดยประเทศเยอรมนีได้กำหนดโครงสร้างพื้นฐานด้านเทคโนโลยีและความสามารถด้านดิจิทัลของโรงเรียนไว้โดย Länder มีการจัดเตรียมโครงสร้างพื้นฐานคลาวด์แบบไดนามิกสำหรับโรงเรียนทั่วไปและอาชีวศึกษาในรูปแบบของสภาพแวดล้อมการสอนการเรียนรู้ออนไลน์ที่เปิดใช้งานรูปแบบการสอนเสมือนจริงและแบบผสมผสาน ด้านการประกันคุณภาพการศึกษา พบว่า สภารับรองระบบของประเทศเยอรมนี (German Accreditation Council) เป็นสถาบันร่วมของสหพันธ์รัฐเยอรมันที่รับผิดชอบในการรับรองโปรแกรมการศึกษาและการประกันคุณภาพในระบบการศึกษาระดับอุดมศึกษาของเยอรมัน สภาพและการทำงานของหน่วยงานรับรองระบบและรับรองความโปร่งใสและการประกันคุณภาพในกระบวนการรับรอง โดยมีหน่วยงานรับรองระบบเป็นหน่วยงานอิสระหลายแห่งในเยอรมนีที่มีหน้าที่ดำเนินการตามขั้นตอนการรับรองเพื่อประเมินคุณภาพของข้อเสนอทางการศึกษา

ปัจจัยสู่ความสำเร็จในการใช้ทรัพยากรทางการศึกษาร่วมกันของสถานศึกษา พบว่า รัฐบาลสามารถบริหารจัดการให้ทุกคนสามารถเข้าถึงการศึกษาได้โดยไม่เสียค่าใช้จ่าย และในแต่ละรัฐมีกระทรวงศึกษาธิการของตนเอง ทำให้มีความสะดวกต่อการบริหารจัดการ การให้ความสำคัญกับระบบการศึกษาและการฝึกอบรมสายอาชีพแบบทวิศึกษา ซึ่งได้รับการยอมรับอย่างสูงทั่วโลกและเป็นโครงสร้างพื้นฐานของการศึกษาในประเทศเยอรมนี ที่สำคัญมีการผสมผสานระหว่างทฤษฎีในห้องเรียนและการฝึกอบรมในสภาพแวดล้อมการทำงานในชีวิตจริง ลักษณะสำคัญของระบบทวิศึกษา คือความร่วมมือระหว่างบริษัทขนาดเล็กและขนาดกลางส่วนใหญ่ และได้รับการสนับสนุนเงินทุนจากภาครัฐภายใต้การควบคุมของกฎหมาย การได้รับความร่วมมือทั้งจากรัฐบาลและเอกชน การมีกฎหมายที่เกี่ยวข้องกับการระดมทุน หรือการให้ความช่วยเหลือด้านงบประมาณทางการศึกษาที่ชัดเจนจากรัฐบาลกลาง เป็นต้น (Anu Augustine, 2023)

ปัญหาและอุปสรรคของการใช้ทรัพยากรทางการศึกษาร่วมกันของสถานศึกษา พบว่า ความไม่เท่าเทียมกันทางเศรษฐกิจภายในประเทศ การขาดแคลนบุคลากรอื่นเนื่องมาจากการกระจายโอกาสทางการศึกษาอย่างไม่เป็นธรรม การส่งเสริมนวัตกรรมและการเรียนรู้ในสถานศึกษายังมีไม่เพียงพอต่อความเปลี่ยนแปลงของโลกและสังคมปัจจุบัน เป็นต้น

1.3 สภาพ ปัญหา หลักการ ปัจจัยสู่ความสำเร็จ และแนวทางการใช้ทรัพยากรทางการศึกษาร่วมกันของสถานศึกษาขั้นพื้นฐานในประเทศมาเลเซีย พบว่า เป็นการใช้ความร่วมมือทางวิชาการ การให้ทุนการศึกษา และฝึกอบรมทั้งต่างประเทศและภายในประเทศเพื่อพัฒนาคุณภาพการศึกษาของบุคลากรในประเทศเช่นเดียวกันกับประเทศเยอรมนี อาทิ การสนับสนุนทุนรัฐบาลมาเลเซียและทุนฝึกอบรมต่าง ๆ ที่ให้แก่ นักเรียน นักศึกษา และบุคลากรทางการศึกษา

สภาพการใช้ทรัพยากรทางการศึกษาร่วมกันระหว่างสถานศึกษา พบว่า ไม่ปรากฏชัดเจนแต่โดยสภาพ การใช้ทรัพยากรร่วมกันทั้งด้านงบประมาณการศึกษาของโรงเรียนในประเทศมาเลเซียมาจากรัฐบาลกลาง ซึ่งรัฐบาลกลางมีหน้าที่แบ่งสรรปันส่วนงบประมาณให้แก่แต่ละโรงเรียนในประเทศมาเลเซีย รวมถึงด้านบุคลากร สื่ออุปกรณ์เพื่อการเรียนรู้ แหล่งเรียนรู้ภายในสถานศึกษา/อาคารสถานที่ และเทคโนโลยี/นวัตกรรมในการจัดการศึกษา ด้านการรับรองระบบและการประกันคุณภาพการศึกษาในประเทศมาเลเซียส่วนใหญ่ดำเนินการผ่านกรมอุดมศึกษา กระทรวงศึกษาธิการ ทั้งนี้มาเลเซียจะให้ความสำคัญกับการพัฒนาบุคลากรทางการศึกษา โดยเฉพาะครูเป็นพิเศษผ่านสถาบันฝึกอบรมครู และกฎหมายที่เกี่ยวข้องในการมุ่งเน้นการสร้างความมาตรฐานที่สูงขึ้นในการจัดการและดำเนินงานในระบบการศึกษาของประเทศมาเลเซีย เพื่อให้การศึกษามีคุณภาพและเป็นประโยชน์แก่นักเรียนทุกคน

ปัจจัยสู่ความสำเร็จในการใช้ทรัพยากรทางการศึกษาร่วมกันของสถานศึกษา พบว่า เกิดจากการที่รัฐบาลตระหนักถึงความสำคัญของการให้การศึกษาแก่ประชากรในประเทศผ่านนโยบายต่าง ๆ ของกระทรวงศึกษาธิการ โดยมีเครือข่ายระหว่างภาคเอกชนและภาครัฐ เพื่อวางแผน พัฒนา ติดตามและกำกับดูแลโปรแกรมการศึกษา เพื่อตอบสนองความต้องการของตลาดงานและบรรลุการยอมรับในระดับโลก การมีกฎระเบียบที่ยืดหยุ่น เอื้อต่อการใช้ทรัพยากรทางการศึกษาร่วมกัน มีการประสานความร่วมมือกับทุกภาคส่วนเพื่อพัฒนาคุณภาพการศึกษาสู่ระดับสากล เป็นต้น

ปัญหาและอุปสรรคของการใช้ทรัพยากรทางการศึกษาร่วมกันของสถานศึกษาในมาเลเซีย พบว่า เกิดความเหลื่อมล้ำทางการศึกษาที่มีคุณภาพระหว่างพื้นที่เมืองและชนบทของประเทศ ความไม่เสมอภาคทางการใช้ทรัพยากรทางการศึกษาทำให้ผลการเรียนรู้ของนักเรียนในพื้นที่เมืองสูงกว่า รวมถึงความไม่เสมอภาคทางเพศและสถานภาพทางสังคม

1.4 สภาพ ปัญหา หลักการ ปัจจัยสู่ความสำเร็จ และแนวทางการใช้ทรัพยากรทางการศึกษาร่วมกันของสถานศึกษาขั้นพื้นฐานในประเทศกัมพูชา พบว่า ปัจจุบันยังคงต้องการการมีส่วนร่วม การสนับสนุน และการระดมทรัพยากรจากชุมชนและภาคประชาสังคมเพื่อการพัฒนาโรงเรียน สถาบันการศึกษา ซึ่งโรงเรียนได้รับการจัดสรรงบประมาณจากรัฐบาลทุกปีแต่ไม่เพียงพอต่อการพัฒนาการศึกษา การใช้ทรัพยากรทางการศึกษาร่วมกันของประเทศกัมพูชา คือ การแลกเปลี่ยนทางด้านวิชาการกับประเทศอื่น ๆ ผ่านโครงการและการสร้างความร่วมมือทางการศึกษากับประเทศที่พัฒนาแล้วหรือพัฒนามากกว่า

สภาพการใช้ทรัพยากรทางการศึกษาร่วมกันระหว่างสถานศึกษา พบว่า ด้านงบประมาณจะไม่ปรากฏในการใช้งบประมาณร่วมกัน แต่รัฐบาลก็มุ่งที่จะสนับสนุนให้ผู้บริหารการศึกษาทุกระดับมีส่วนร่วมในการส่งเสริมสนับสนุนการระดมทรัพยากรเพื่อการศึกษาจากผู้มีส่วนได้ส่วนเสีย เช่น บุคคล กลุ่มศรัทธา ครอบครัว ชุมชน ระดับชาติและนานาชาติ องค์กรเอกชน สถาบันของรัฐและเอกชนต่างก็มีสิทธิเข้าร่วมและจัดหาทรัพยากรในรูปแบบต่างๆ เช่น การเงิน วัสดุ เทคนิค คำแนะนำ แรงงาน และอื่นๆ รวมถึงการระดมทุนจากองค์กรต่าง ๆ ในต่างประเทศ เช่นเดียวกันกับด้านบุคลากรทางการศึกษา สื่ออุปกรณ์เพื่อการเรียนรู้ แหล่งเรียนรู้ภายในสถานศึกษา/อาคารสถานที่ เทคโนโลยี/นวัตกรรมในการจัดการศึกษา ที่ถึงแม้รัฐบาลก็มุ่งที่จะให้ความสำคัญในการพัฒนาการศึกษา แต่ยังคงต้องใช้ความร่วมมือทางวิชาการจากต่างประเทศเป็นหลัก

ปัจจัยสู่ความสำเร็จในการใช้ทรัพยากรทางการศึกษาร่วมกันของสถานศึกษา พบว่า รัฐบาลให้การสนับสนุนด้านการศึกษา ส่งเสริมให้ผู้บริหารการศึกษาทุกระดับมีส่วนร่วมในการส่งเสริมสนับสนุนการระดมทรัพยากรเพื่อการศึกษาจากผู้มีส่วนได้ส่วนเสีย จัดหาวัสดุอุปกรณ์แหล่งเรียนรู้ สื่อเทคโนโลยีที่ช่วยในการเรียนรู้ของผู้เรียนจากการให้การสนับสนุนของรัฐบาลมากกว่าการใช้ทรัพยากรทางการศึกษาร่วมกัน การได้รับความร่วมมือและความช่วยเหลือทางการศึกษาจากองค์กรภาครัฐและภาคเอกชนทั้งภายในประเทศ และนอกประเทศ โดยเฉพาะอย่างยิ่งการให้ความช่วยเหลือทางด้านวิชาการผ่านการแลกเปลี่ยนนักเรียน นักศึกษา และบุคลากรทางการศึกษา

ปัญหาและอุปสรรคของการใช้ทรัพยากรทางการศึกษาร่วมกันของสถานศึกษา พบว่า งบประมาณที่ไม่เพียงพอต่อการใช้ทรัพยากรทางการศึกษาร่วมกัน โดยรัฐบาลต้องใช้การระดมทรัพยากรจากภาคส่วนต่าง ๆ โดยเฉพาะเงินบริจาคจากต่างประเทศเป็นสำคัญมากกว่าการมีนโยบายใช้ทรัพยากรทางการศึกษาร่วมกัน ตัวอย่างความไม่เพียงพอของงบประมาณ เช่น เงินเดือนของข้าราชการครูไม่เพียงพอต่อการดำรงชีพของครู ทำให้อาชีพครูเป็นเพียงอาชีพทางเลือก การขาดแคลนทรัพยากรทางการศึกษาในทุกมิติ และความเหลื่อมล้ำของประชาชนในประเทศ ทำให้ไม่สามารถเกิดการใช้ทรัพยากรทางการศึกษาร่วมกันระหว่างสถานศึกษาขั้นพื้นฐานได้

ผลการศึกษาสรุปได้ดังตารางที่ 2

ตารางที่ 2 เปรียบเทียบผลการศึกษาสภาพ ปัญหา หลักการ ปัจจัยสู่ความสำเร็จ และแนวทางการใช้ทรัพยากรทางการศึกษาร่วมกันของสถานศึกษาขั้นพื้นฐานในประเทศไทยและต่างประเทศ

ประเด็น/ประเทศ	ไทย	เยอรมนี	มาเลเซีย	กัมพูชา
1. แนวคิดและหลักการในการใช้ทรัพยากรทางการศึกษาร่วมกันของสถานศึกษา	เป็นไปตามที่พระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2542 เกี่ยวกับแนวทางการใช้ทรัพยากรร่วมกันทางการศึกษา	การใช้ทรัพยากรทางการศึกษาร่วมกันจึงเป็นลักษณะของการให้ความร่วมมือทางวิชาการ	การใช้ทรัพยากรทางการศึกษาร่วมกันระหว่างการศึกษาของประเทศมาเลเซียจะเน้นความร่วมมือทางวิชาการ	เน้นการระดมทรัพยากรเพื่อการศึกษามากกว่าการใช้ทรัพยากรร่วมกัน
2. สภาพ การใช้ทรัพยากรทางการศึกษาร่วมกันระหว่างสถานศึกษา	อยู่ในรูปแบบของการใช้งบประมาณร่วมกันระหว่างหน่วยงานการศึกษากับสถานศึกษา โดยทางอ้อม การยืมใช้ชั่วคราว การทำ MOU เป็นต้น	การจัดสรรงบประมาณจากรัฐเป็นส่วนใหญ่ โดยรัฐบาลของสหพันธ์รัฐมีหน้าที่รับผิดชอบด้านการศึกษา และรัฐบาลกลางมีส่วนร่วมในงานด้านการศึกษาบางอย่าง เน้นการแลกเปลี่ยนทางวิชาการ	การใช้งบประมาณคือ กระทรวงศึกษาธิการมีหน้าที่รับผิดชอบการจัดสรรงบประมาณประจำปี	เน้นการระดมทรัพยากรทั้งจากในและต่างประเทศ ถึงแม้รัฐบาลจะเพิ่มงบประมาณให้กับกระทรวงศึกษาธิการเยาวชนและกีฬา แต่ยังคงไม่เพียงพอ ยังคงต้องมีการระดมทุนโดยองค์กรต่าง ๆ ทั้งในและต่างประเทศ

ประเด็น/ประเทศ	ไทย	เยอรมนี	มาเลเซีย	กัมพูชา
3. ปัจจัยสู่ความสำเร็จและปัญหาอุปสรรคของการใช้ทรัพยากรทางการศึกษาร่วมกันของสถานศึกษา	เช่น ภาวะผู้นำทางวิชาการของผู้บริหาร และมีความจริงใจต่อการพัฒนาการบริหารจัดการทรัพยากรของโรงเรียน การมีเครือข่ายความร่วมมือทางวิชาการ เป็นต้น	รัฐบาลสามารถบริหารจัดการให้ทุกคนสามารถเข้าถึงการศึกษาได้โดยไม่เสียค่าใช้จ่าย ตอบโจทย์ตลาดแรงงาน และได้รับความร่วมมือทั้งจากรัฐบาลและเอกชน	กระทรวงศึกษาธิการ มีนโยบายส่งเสริมและสนับสนุนการจัดการศึกษาที่ชัดเจน มีการประสานความร่วมมือกับทุกภาคส่วน เพื่อพัฒนาคุณภาพการศึกษาสู่ระดับสากล การมีกฎระเบียบที่ยืดหยุ่น	รัฐบาลให้การสนับสนุนการระดมทรัพยากร การได้รับความร่วมมือและความช่วยเหลือจากองค์กรภาครัฐและภาคเอกชนทั้งภายในประเทศและนอกประเทศ
4. ปัญหาและอุปสรรคของการใช้ทรัพยากรทางการศึกษาร่วมกันของสถานศึกษา	เช่น ข้อจำกัดเกี่ยวกับระเบียบกฎหมายในการใช้จ่ายงบประมาณร่วมกันที่ไม่ชัดเจนและไม่ยืดหยุ่นในทางปฏิบัติจริง การที่ผู้บริหารไม่สามารถสร้างเครือข่ายทางการศึกษาได้ เป็นต้น	เช่น การขาดแคลนครู ความไม่เท่าเทียมในการศึกษา	เช่น ความเหลื่อมล้ำทางการศึกษาที่มีคุณภาพระหว่างพื้นที่เมืองและชนบทของประเทศ รวมถึงความเหลื่อมล้ำทางเพศ ความยากจน	เช่น งบประมาณที่ไม่เพียงพอ การขาดแคลนทรัพยากรทางการศึกษาในทุกมิติ และความเหลื่อมล้ำของประชาชนในประเทศ

หมายเหตุ ผู้วิจัย (2567)

2. ข้อเสนอเชิงนโยบายต่อการใช้ทรัพยากรทางการศึกษาร่วมกันของสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน

2.1 ระดับนโยบาย ได้แก่ กระทรวงศึกษาธิการและหน่วยงานทางการศึกษาที่เกี่ยวข้องส่งเสริมและสนับสนุนสถานศึกษาในสังกัดให้มีการใช้ทรัพยากรทางการศึกษาร่วมกัน โดยใช้การบริหารสถานศึกษาแบบเครือข่ายการมีส่วนร่วมปรับปรุงกฎหมาย กฎระเบียบ และข้อบังคับด้านงบประมาณที่ยืดหยุ่น และเอื้อต่อการใช้ทรัพยากรทางการศึกษาร่วมกันของสถานศึกษา เพิ่มมาตรการทางภาษี ให้ครอบคลุมถึงใช้ทรัพยากรทางการศึกษาร่วมกันของสถานศึกษากำหนดเกณฑ์การสนับสนุนการใช้ทรัพยากรทางการศึกษาร่วมกันระหว่างสถานศึกษากับองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น ให้มีความเหมาะสมและสอดคล้องกับรายได้และความต้องการจำเป็นทางการศึกษาในท้องถิ่น ส่งเสริมและพัฒนาผู้บริหารและบุคลากรครู ให้มีภาวะผู้นำทางวิชาการ มีความรู้ความสามารถ และสมรรถนะในการสร้างเครือข่ายทางการศึกษา สามารถเข้าถึงแหล่งทรัพยากรทางการศึกษา ส่งเสริมสนับสนุนให้ครอบครัว ชุมชน เอกชน องค์กรเอกชน องค์กรวิชาชีพ สถานประกอบการ องค์กรภายนอกและเครือข่ายสถานศึกษาทั้งในประเทศและต่างประเทศเข้ามามีส่วนร่วมทางการศึกษา หรือเป็นผู้นำในการใช้ทรัพยากรทางการศึกษาร่วมกันส่งเสริมให้เกิดการนำเทคโนโลยีทันสมัยและนวัตกรรมมาใช้ในการใช้ทรัพยากรทางการศึกษาทั้งที่เป็นตัวเงินและไม่ใช้ตัวเงินร่วมกัน เช่น การใช้แอปพลิเคชันในการเรียนรู้ การสนับสนุนและพัฒนาวิชาการจากแหล่งความรู้ทันสมัยทั้งในและต่างประเทศ เพื่อลดปัญหาเรื่องของระยะทาง การเสียหายของสื่อและอุปกรณ์การเรียนรู้ระหว่างเคลื่อนย้าย สร้างแรงจูงใจและส่งเสริมให้ภูมิปัญญาที่มีอยู่ในท้องถิ่นได้เข้ามามีส่วนร่วมในการสนับสนุนการจัดการเรียนรู้ทั้งในรูปของผู้สอน วิทยากร และแหล่งเรียนรู้ อย่างทั่วถึง โดยรัฐจัดสรรเงินสนับสนุนค่าใช้จ่ายในการเดินทาง สิ่งอำนวยความสะดวก สิทธิพิเศษบางประการ และการยกย่องอย่างเป็นรูปธรรม แล้วแต่กรณี หน่วยงานเหนือสถานศึกษาควรสร้างแรงจูงใจให้แก่บุคลากรในสถานศึกษาที่มีการใช้ทรัพยากรทางการศึกษาร่วมกันอย่างมีประสิทธิภาพ เช่น กำหนดเกณฑ์การเลื่อนระดับตำแหน่ง การเลื่อนขั้นเงินเดือน การนำผลงานมาประกอบการขอเลื่อนวิทยฐานะ เป็นต้น

2.2 ระดับสถานศึกษา ได้แก่ ผู้บริหารสถานศึกษา ครู และบุคลากรในสถานศึกษาควรสร้างเครือข่ายการใช้ทรัพยากรทางการศึกษาร่วมกัน ทั้งที่เป็นบุคคล กลุ่มบุคคล และองค์กร แต่งตั้งคณะกรรมการหรือคณะทำงานในการใช้ทรัพยากรทางการศึกษาร่วมกัน โดยคณะกรรมการหรือคณะทำงานควรประกอบด้วยบุคคลภายในสถานศึกษา และบุคคลหรือกลุ่มบุคคลภายนอกสถานศึกษา พร้อมทั้งกำหนดขอบข่ายและหน้าที่ให้ชัดเจน พัฒนาระบบข้อมูลการใช้ทรัพยากรทางการศึกษาร่วมกัน ทั้งที่เป็นตัวเงิน และไม่ใช่ตัวเงิน กำหนดหน้าที่ผู้รับผิดชอบในการประสานงานสถานศึกษาหลักและสถานศึกษาเครือข่าย พร้อมเผยแพร่ประชาสัมพันธ์เพื่อให้ความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับการใช้ทรัพยากรทางการศึกษาร่วมกัน เสริมสร้างภาวะผู้นำทางวิชาการให้กับผู้บริหารสถานศึกษา สร้างความสัมพันธ์ที่ดีกับชุมชน บริหารจัดการทรัพยากรด้วยความโปร่งใสและตรวจสอบได้ จัดสรรและใช้จ่ายทรัพยากรทางการศึกษาให้เป็นไปอย่างมีประสิทธิภาพ ติดตาม ตรวจสอบและรายงานผลการใช้ทรัพยากรให้เป็นไปตามวัตถุประสงค์ นำเทคโนโลยีมาใช้ในการใช้ทรัพยากรทางการศึกษาร่วมกัน นำหลัก 7 M มาใช้ในการบริหารจัดการทรัพยากรทางการศึกษา ข้อเสนอแนะเชิงนโยบายดังกล่าวสรุปได้ดังตารางที่ 3

ตารางที่ 3 สรุปข้อเสนอเชิงนโยบายต่อการใช้ทรัพยากรทางการศึกษาร่วมกันของสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน

ระดับนโยบาย	ระดับสถานศึกษา
กระทรวงศึกษาธิการและหน่วยงานทางการศึกษาที่เกี่ยวข้อง ควร - ส่งเสริมและสนับสนุนสถานศึกษาในสังกัดให้มีการใช้ทรัพยากรทางการศึกษาร่วมกัน โดยใช้การบริหารสถานศึกษาแบบเครือข่ายการมีส่วนร่วม - ปรับปรุงกฎหมาย กฎระเบียบ และข้อบังคับด้านงบประมาณที่ยืดหยุ่น และเอื้อต่อการใช้ทรัพยากรทางการศึกษาร่วมกันของสถานศึกษา - เพิ่มมาตรการทางภาษี - ส่งเสริมสนับสนุนให้ครอบครัว ชุมชน เอกชน องค์กร เอกชน องค์กรวิชาชีพ สถานประกอบการ องค์กรภายนอกและเครือข่ายสถานศึกษาทั้งในประเทศและต่างประเทศเข้ามามีส่วนร่วมทางการศึกษา - สร้างแรงจูงใจให้แก่บุคลากรในสถานศึกษาที่มีการใช้ทรัพยากรทางการศึกษาร่วมกัน	ผู้บริหารสถานศึกษา ครู และบุคลากรในสถานศึกษาควร - สร้างเครือข่ายการใช้ทรัพยากรทางการศึกษาร่วมกันผ่านการแต่งตั้งคณะกรรมการหรือคณะทำงาน พร้อมทั้งกำหนดขอบข่ายและหน้าที่ให้ชัดเจน - พัฒนาระบบข้อมูลการใช้ทรัพยากรทางการศึกษาร่วมกัน ทั้งที่เป็นตัวเงิน และไม่ใช่ตัวเงิน - ให้ความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับการใช้ทรัพยากรทางการศึกษาร่วมกัน - เสริมสร้างภาวะผู้นำทางวิชาการให้กับผู้บริหารสถานศึกษา - สร้างความสัมพันธ์ที่ดีกับชุมชน - บริหารจัดการทรัพยากรด้วยความโปร่งใสและตรวจสอบได้

การอภิปรายผลการวิจัย

จากวัตถุประสงค์การวิจัยข้อแรก พบว่า นโยบายและกฎหมายที่เกี่ยวข้องกับการใช้ทรัพยากรทางการศึกษาร่วมกันของสถานศึกษา (ไทย) ล้วนเกี่ยวกับการศึกษาเพื่อมวลชน (Education for all) และมวลชนเพื่อการศึกษา (All for education) เพื่อเสริมสร้างความเสมอภาค คุณภาพและประสิทธิภาพทางการศึกษา ด้วยหลักการมีส่วนร่วมและการนำทรัพยากรมาใช้เพื่อการศึกษา ซึ่งเป็นไปตามบทบัญญัติแห่งพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2542 (กระทรวงศึกษาธิการ, ม.ป.ป.) ที่สถานศึกษาต้องดำเนินการภายใต้พระราชบัญญัติดังกล่าว โดยต้องมีการนำแผนนโยบายตามบทบัญญัตินี้ไปปฏิบัติให้เกิดประสิทธิภาพและประสิทธิผล และยังสอดคล้องกับแนวคิดการจัดการศึกษาของประเทศต่างๆ เช่น เยอรมนี มาเลเซีย กัมพูชา (Anu Augustine, 2023, Ministry of Education, Youth and Sport, 2021, Unicef, 2018) จึงนับเป็นแนวคิดและหลักการที่เป็นสากล นอกจากนั้น พบว่า ประเทศที่พัฒนาแล้ว (เยอรมนี) (Nationaler Bildungsbericht, 2022) แนวทางการใช้ทรัพยากรทางการศึกษาร่วมกันมีขึ้นเพื่อพัฒนาคุณภาพของการศึกษาให้มีความเท่าเทียมกันหรือดีขึ้นจากเดิม แต่ในขณะที่ประเทศกำลังพัฒนา

(ไทย มาเลเซีย) แนวทางที่สำคัญคือ การกำหนดหน้าที่ความรับผิดชอบของภาคส่วนต่าง ๆ ไว้ในกฎหมายและการขอรับการสนับสนุนจากต่างประเทศในรูปแบบต่าง ๆ โดยเฉพาะความร่วมมือและการแลกเปลี่ยนทางวิชาการ และประเทศที่มีบริบทต่ำกว่าประเทศไทย เช่น กัมพูชา จะเป็นการขอรับการระดมทุนจากหน่วยงาน องค์กรต่าง ๆ จากภาคเอกชน และประเทศที่พัฒนาแล้วเพื่อพัฒนาคุณภาพการศึกษาให้ดีขึ้นมากกว่าการใช้ทรัพยากรทางการศึกษาร่วมกัน

แนวปฏิบัติการใช้ทรัพยากรทางการศึกษาร่วมกันพบว่า งบประมาณทางการศึกษา ไม่ปรากฏว่ามีหน่วยงานการศึกษาใดสามารถให้บริการด้านงบประมาณที่เป็นตัวเงินให้แก่สถานศึกษาได้โดยตรง นอกเหนือจากงบประมาณที่มาจากส่วนกลางของรัฐบาล (ไทย เยอรมนี มาเลเซีย และกัมพูชา) (สำนักงานเลขาธิการสภาการศึกษา, 2562, Anu Augustine, 2023) แต่อาจอยู่ในรูปแบบของการใช้งบประมาณร่วมกันระหว่างหน่วยงานการศึกษา กับสถานศึกษา โดยทางอ้อม เช่น การให้บริการทางวิชาการกับสถานศึกษาอื่น โดยใช้งบประมาณของสถานศึกษาผู้ให้บริการทางวิชาการ (ไทย) (กวินทร์เกียรติ นนธ์พละ, 2551, น. 85-87) นอกจากนี้การได้งบประมาณจากการระดมทุนหรือรับบริจาคจากประเทศที่พัฒนาแล้วอาจเป็นทางเลือกหนึ่งในการจัดสรรงบประมาณให้มีเพียงพอกับความต้องการจัดการศึกษา (กัมพูชา)

ด้านบุคลากรทางการศึกษา (ผู้บริหาร ครู และบุคลากร) แนวปฏิบัติการใช้ทรัพยากรบุคลากรทางการศึกษาร่วมกันสามารถดำเนินการได้โดย (1) การใช้คำสั่งแต่งตั้งเพื่อทำงานหรือกิจกรรมต่าง ๆ ร่วมกันเป็นครั้งคราว เช่น การเป็นวิทยากร การจัดกิจกรรมพัฒนาผู้เรียนในโรงเรียนเครือข่ายร่วมกัน เป็นต้น (2) การใช้ครูผู้ส่วนร่วมกันระหว่างสถานศึกษา เช่น การนำนักเรียนในโรงเรียนประถมศึกษามาเรียนที่โรงเรียนมัธยมศึกษา (3) การจัดตั้งศูนย์การเรียนรู้ในโรงเรียนรวมหรือในโรงเรียนคุณภาพ เพื่อให้ครูที่มีความรู้ความสามารถและความถนัดในแต่ละสาระการเรียนรู้เป็นวิทยากรแนวทางในการใช้บุคลากรร่วมกัน (4) การจ้างวิทยากรร่วมสอนในกลุ่มโรงเรียนเครือข่ายผ่านการระดมทุนร่วมกันของสถานศึกษา (ไทย) รวมถึงการร่วมมือทางวิชาการในการพัฒนาครู บุคลากรทางการศึกษา และการแลกเปลี่ยนนักเรียน นักศึกษา (เยอรมนี มาเลเซีย กัมพูชา) (Malaysia Education info, 2023) ซึ่งแนวปฏิบัติดังกล่าวสอดคล้องกับหลักการบริหารจัดการทรัพยากรทางการศึกษาด้านการบริหารบุคคล (Man) เน้นการมีส่วนร่วมในการวางแผนและการใช้ทรัพยากรบุคคลร่วมกันเพื่อให้มีประสิทธิภาพสูงสุด (เทวิล ศรีสองเมือง, 2565, น. 33)

เช่นเดียวกันกับด้านสื่ออุปกรณ์เพื่อการเรียนรู้ ทั้งทางกายภาพและดิจิทัล จะเป็นลักษณะของการยืมไปใช้เป็นการชั่วคราวหรือเป็นการได้รับบริจาคจากสถาบันอุดมศึกษาหรือหน่วยงานภาคเอกชน (ไทย) ด้านแหล่งเรียนรู้ภายในสถานศึกษา/อาคารสถานที่ ได้แก่ การใช้แหล่งเรียนรู้ภายในสถานศึกษาร่วมกัน โดยสถานศึกษาหลักที่มีความพร้อมด้านแหล่งเรียนรู้มากกว่าจะเปิดให้สถานศึกษาเครือข่ายที่มีความพร้อมน้อยกว่ามาใช้บริการเป็นครั้งคราวผ่านการทำเอกสารที่มีลักษณะเป็นลายลักษณ์อักษรในการขอใช้บริการหรือผ่านการทำหนังสือบันทึกความเข้าใจร่วมกัน (MOU) (ไทย) ด้านเทคโนโลยี/นวัตกรรมในการจัดการศึกษา ตัวอย่างนวัตกรรมในการจัดการศึกษา เช่น การพัฒนาระบบประกันคุณภาพภายในสถานศึกษาของโรงเรียนในเครือข่ายผ่านการทำงานร่วมกัน โดยมีกระบวนการทำงานที่เป็นระบบ ต่อเนื่อง ตรวจสอบได้ และเชื่อถือได้ โดยอาศัยความร่วมมือจากทุกภาคส่วนในการขับเคลื่อนกระบวนการประกันคุณภาพภายในสถานศึกษา ผลการศึกษาดังกล่าวสอดคล้องกับแนวทางการบริหารทรัพยากรทางการศึกษาโดยใช้หลักการบริหารแบบเครือข่าย (Network Management) การบริหารแบบมีส่วนร่วม (Participatory Management) และการบริหารจัดการทรัพยากรทางการศึกษาแบบ 7 M ซึ่งประกอบด้วย การบริหารบุคคล (Man) การบริหารเครื่องจักร (Machine) การบริหารจัดการวัสดุอุปกรณ์ (Material) วิธีการปฏิบัติงาน (Method) การบริหารจัดการ (Management) การบริหารงบประมาณ (Money) และการสร้างขวัญและกำลังใจ (Moral)

ปัจจัยความสำเร็จที่ส่งผลต่อการใช้ทรัพยากรทางการศึกษาที่พบได้แก่ ภาวะผู้นำของผู้บริหาร การสร้างความสัมพันธ์ที่ดีกับชุมชน การมีส่วนร่วมของประชาชนและผู้เกี่ยวข้อง การมีบุคคล องค์กรและหน่วยงานสนับสนุน การบริหารจัดการที่ดีทั้งด้านความโปร่งใส ความรับผิดชอบที่ตรวจสอบได้ และการประสานงานที่ดี ตลอดจนการประชาสัมพันธ์ และการติดตามประเมินผล ล้วนเป็นปัจจัยสำคัญทางการบริหารจัดการศึกษาและใช้ทรัพยากรทางการศึกษาร่วมกันของประเทศไทย ขณะที่ต่างประเทศจะเป็นปัจจัยในเรื่องของความร่วมมือทางวิชาการเป็นสำคัญ รวมถึงความจริงใจในการพัฒนาคุณภาพการศึกษาของรัฐบาลโดยเฉพาะอย่างยิ่งในประเทศพัฒนาแล้ว เช่น เยอรมนี (International Graduate Center, 2023) และประเทศที่มีบริบทใกล้เคียงกับไทย เช่น มาเลเซีย (UNESCO, 2023)

ปัญหาและอุปสรรคของการใช้ทรัพยากรทางการศึกษาร่วมกันของสถานศึกษา พบว่า ข้อจำกัดเกี่ยวกับระเบียบกฎหมายในการใช้จ่ายงบประมาณร่วมกัน ยังไม่มีความชัดเจน และความยืดหยุ่นในทางปฏิบัติจริง ข้อจำกัดในด้านงบประมาณของหน่วยงานการศึกษาและสถานศึกษาที่ไม่เอื้อต่อการใช้ทรัพยากรทางการศึกษาร่วมกัน ผู้บริหารสถานศึกษาไม่สามารถประสานงานหรือสร้างเครือข่ายความร่วมมือทางการศึกษาได้ อันเนื่องมาจากขาดภาวะผู้นำทางวิชาการ การไม่ได้รับความร่วมมือจากสถานศึกษาที่อยู่ใกล้เคียงเท่าที่ควร ข้อจำกัดด้านบุคลากร มีหลายปัจจัยที่ส่งผลกระทบต่อปัญหาและอุปสรรคในการใช้ทรัพยากรทางการศึกษาร่วมกัน ได้แก่ จำนวนบุคลากรที่มีจำกัด ระยะเวลาที่อยู่ห่างไกล สถานศึกษาตั้งอยู่ห่างไกลกันทำให้เสียเวลาในการเดินทางไปใช้บริการ รวมถึงความไม่สะดวกในการขาดยานพาหนะรับ-ส่ง และค่าใช้จ่ายในการเดินทางไม่คุ้มค่ากับการลงทุน ความไม่สะดวกหรือไม่คล่องตัวในการไปใช้สื่อร่วมกัน ข้อจำกัดด้านสื่อและอุปกรณ์ในการเรียนรู้ ได้แก่ สื่อและอุปกรณ์ในการเรียนรู้บางประเภทไม่เหมาะสมในการเคลื่อนย้ายบ่อย ๆ เพราะอาจทำให้เกิดการชำรุดเสียหาย ในพื้นที่จังหวัดชายแดนภาคใต้ มีข้อจำกัดด้านความมั่นคง และความปลอดภัยไม่สามารถที่จะดำเนินการให้เป็นไปตามนโยบายได้ (ไทย) (สำนักงานเลขาธิการสภาการศึกษา, 2562) เช่นเดียวกันกับในต่างประเทศที่ไม่มีกฎหมายที่กำหนดชัดเจนถึงการใช้ทรัพยากรทางการศึกษาร่วมกัน (เยอรมนี มาเลเซีย กัมพูชา) นอกจากนี้ ปัญหาเรื่องความเหลื่อมล้ำทางสังคม เศรษฐกิจ (เยอรมนี มาเลเซีย กัมพูชา) และเพศ (กัมพูชา) ยังคงเป็นปัญหาและอุปสรรคสำคัญในการใช้ทรัพยากรทางการศึกษาร่วมกัน สำหรับประเทศที่มีบริบทด้อยกว่าประเทศไทย ความยากจนของประชาชน และคุณภาพการศึกษา เป็นอุปสรรคสำคัญในการจัดการทรัพยากรทางการศึกษา (กัมพูชา) (Sut Sorin, 2560)

ผลการศึกษาในวัตถุประสงค์ข้อที่ 2 พบว่า นโยบายที่เหมาะสมและสามารถดำเนินการได้ในประเทศไทย โดยต้องใช้ความร่วมมือของทุกภาคส่วน โดยเฉพาะหน่วยงานจากภาครัฐที่เป็นหน่วยเหนือในการออกนโยบาย อาทิ การส่งเสริมและสนับสนุนสถานศึกษาในสังกัดให้มีการใช้ทรัพยากรทางการศึกษาร่วมกัน โดยใช้การบริหารสถานศึกษาแบบเครือข่ายการมีส่วนร่วม ปรับปรุงกฎหมาย กฎระเบียบ และข้อบังคับด้านงบประมาณที่ยืดหยุ่น เป็นต้น

ข้อเสนอแนะ

1. ข้อเสนอแนะจากการวิจัย

เพื่อให้มีการนำผลของการวิจัยไปใช้ประโยชน์ต่อการใช้ทรัพยากรทางการศึกษาร่วมกันอย่างจริงจัง งานวิจัยเรื่องนี้จึงมีข้อเสนอแนะ ดังนี้

1.1 ระดับนโยบาย กระทรวงศึกษาธิการ องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น และหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง ควรได้มีการนำข้อเสนอที่ปรากฏในงานวิจัยในระดับนโยบายไปกำหนดเป็นนโยบายของหน่วยงานเพื่อการนำไปสู่การปฏิบัติ สำหรับข้อเสนอด้านการปรับปรุงกฎหมาย ระเบียบ หรือการกำหนดกฎเกณฑ์ ควรมีการจัดตั้งคณะกรรมการหรือคณะทำงานเพื่อการปรับปรุงต่อไป

1.2 ระดับสถานศึกษา นำข้อเสนอที่ปรากฏในงานวิจัยในระดับสถานศึกษาไปใช้ให้สอดคล้องกับบริบทของสถานศึกษา และให้ความสำคัญกับการใช้ทรัพยากรทางการศึกษาร่วมกันทั้งที่เป็นตัวเงิน และไม่ใช้ตัวเงินในระดับที่เท่าเทียมกัน เพื่อการพัฒนาคุณภาพการเรียนการสอน การลดความเหลื่อมล้ำ และเสริมสร้างโอกาสทางการศึกษาของผู้เรียนอย่างมีประสิทธิภาพในที่สุด

2. ข้อเสนอแนะสำหรับการวิจัยครั้งต่อไป

เนื่องจากการศึกษาในครั้งนี้เป็นการศึกษาวิจัยเอกสาร ดังนั้น งานวิจัยอนาคตควรได้มีการ

2.1 ศึกษาแนวทางการใช้ทรัพยากรทางการศึกษาร่วมกันของสถานศึกษาขั้นพื้นฐานในแต่ละสังกัด เป็นการเฉพาะจากผู้บริหารสถานศึกษา ครู บุคลากรทางการศึกษา คณะกรรมการสถานศึกษา และผู้มีส่วนเกี่ยวข้อง เพื่อให้เห็นสภาพการใช้ทรัพยากร ปัจจัย ปัญหา และอุปสรรคที่ส่งผลกระทบต่อความสำเร็จในการใช้ทรัพยากรทางการศึกษาร่วมกันที่ตรงประเด็นมากขึ้น

2.2 ศึกษาแนวทางการพัฒนากฎหมายและนโยบายการใช้ทรัพยากรทางการศึกษาร่วมกันที่สอดคล้องกับสถานศึกษาทุกระดับประเภท เพื่อให้เกิดประโยชน์สูงสุดต่อการนำทรัพยากรทางการศึกษาไปใช้ร่วมกันได้จริง

กิตติกรรมประกาศ

งานวิจัยเรื่องนี้ได้รับทุนอุดหนุนการวิจัยจากสำนักงานเลขาธิการสภาการศึกษาในปี 2567

เอกสารอ้างอิง

- กระทรวงศึกษาธิการ. (ม.ป.ป.). พระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2542. <https://www.moe.go.th>
- กวิทร์เกียรติ นนธ์พละ. (2551). แนวทางในการใช้ทรัพยากรทางการศึกษาร่วมกันของสถานศึกษาในเขตพื้นที่การศึกษาเพชรบุรี เขต 1. [วิทยานิพนธ์ปริญญาศึกษาศาสตรดุษฎีบัณฑิต]. มหาวิทยาลัยขอนแก่น.
- จำนง กมลศิลป์. (มกราคม-มิถุนายน 2558). การพัฒนาแนวทางในการใช้ทรัพยากรทางการศึกษาร่วมกันของสถานศึกษาสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาร้อยเอ็ด เขต 1. วารสารมหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย วิทยาเขตร้อยเอ็ด, 4 (1), 328-336.
- ชาญณรงค์ บุญรักษา. (2557). รูปแบบการบริหารการใช้ทรัพยากรร่วมกันเพื่อการจัดการศึกษาระดับปริญญาตรีในสถาบันการอาชีวศึกษา. [วิทยานิพนธ์ปริญญาการศึกษาดุษฎีบัณฑิต]. มหาวิทยาลัยนเรศวร.
- สถานเอกอัครราชทูต ณ กรุงเบอร์ลิน. (2564). ความสัมพันธ์ด้านการศึกษา. <http://www.berlin.thaiembassy.org/th/page/>.
- สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน. (2553). คู่มือการสร้างเครือข่ายร่วมพัฒนาและการส่งเสริมศักยภาพผู้เรียน. ชุมชนสหกรณ์การเกษตรแห่งประเทศไทย จำกัด.
- สำนักงานเลขาธิการสภาการศึกษา. (2562). รูปแบบการระดมทรัพยากรเพื่อการศึกษา. โรงพิมพ์พริกหวานกราฟฟิค จำกัด.
- Anu Augustine. (2023). *What makes the German education system so?*. University of Europe. <http://www.ue-germany.com/news-centre/blog/what-makes-the-german-education-system-so>.
- Federal Ministry of Education and Research. (2022). *The Budget of the Federal Ministry of Education and Research*. http://www.bmbf.de/bmbf/en/ministry/budget/budget_node.html.
- International Graduate Center. (2023). *Higher Education Sector in Germany – Accreditations and Quality Characteristics*. <http://www.graduatecenter.org/en/blog/detail/higher-education-sector-in-germany-accreditations-and-quality-characteristics.html>.
- Malaysia Education info. (2023). *Accreditation and Quality Assurance*. <http://www.malaysiaeducation.info/education-system/accreditation-and-quality-assurance-in-malaysia.html>.
- Ministry of Education, Youth and Sport. (2021). *Cambodia Secondary Education Blueprint 2030*. <https://www.scribd.com/document/780639119/Cambodia-Secondary-Education-Blueprint-2030-English>
- Ministry of Foreign Affairs and International Cooperation of Cambodia. (2023). *The Kingdom of Cambodia*. <https://www.mfaic.gov.kh/informationforvisitor>.
- Nationaler Bildungsbericht. (2022). *Bildung in Deutschland 2022*. <http://www.bildungsbericht.de/de/bildungsberichte-seit-2006/bildungsbericht-2022>.
- Sut Sorin. (2560). รูปแบบการจัดศึกษาในราชอาณาจักรกัมพูชา. http://www.camsociety.blogspot.com/2017/10/blog-post_30.html.
- UNESCO. (2023). *Technology in education: a case study on Malaysia*. <http://www.unesdoc.unesco.org/ark:/48223/pf0000387742>.
- Unicef. (2018). *Education Cambodia*. <http://www.unicef.org/cambodia/education>.
- World Population Review. (2024). *PISA score by country 2024*. <http://www.worldpopulationreview.com/country-rankings/pisa-scores-by-country>.

ภัยคุกคามจากอาชญากรรมไซเบอร์: กรณีศึกษาอาชญากรรมรูปแบบการโจมตีแบบฟิชชิ่ง

Cybercrime Threats: A Case Study of Phishing Attacks

หทัยชนก อินทรวิจิตร¹
Hathaichanok Intravichit

Received: May 27, 2025

Revised: July 7, 2025

Accepted: July 25, 2025

บทคัดย่อ

บทความวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษารูปแบบของภัยคุกคามจากอาชญากรรมไซเบอร์ กรณีการโจมตีแบบฟิชชิ่งที่เกิดขึ้นในประเทศไทย และเพื่อเสนอแนวทางป้องกันที่เหมาะสมและมีประสิทธิภาพในบริบทของสังคมดิจิทัล โดยใช้การวิเคราะห์เชิงเอกสารจากงานวิจัยและข้อมูลจากหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง ร่วมกับการประยุกต์ใช้กรอบแนวคิดทางอาชญาวิทยา

ผลการศึกษานี้แสดงให้เห็นว่า การโจมตีแบบฟิชชิ่งในประเทศไทยมีความหลากหลายและซับซ้อนยิ่งขึ้น โดยรูปแบบการโจมตีแบบฟิชชิ่งนั้น มักอาศัยเทคนิควิศวกรรมสังคมเพื่อหลอกลวงเหยื่อโดยอาศัยช่องว่างของระบบดิจิทัลและความไม่รู้เท่าทันของเหยื่อ ขณะเดียวกันจากการศึกษา พบว่า ประเทศไทยยังเผชิญกับอุปสรรคด้านกฎหมายความร่วมมือระหว่างประเทศ และข้อจำกัดด้านทรัพยากรบุคลากร จึงนำไปสู่การนำเสนอแนวทางการป้องกันที่สำคัญ เพื่อสร้างความมั่นคงทางไซเบอร์อย่างยั่งยืนในระยะยาว

คำสำคัญ: ภัยคุกคามทางไซเบอร์, อาชญากรรมไซเบอร์, การโจมตีแบบฟิชชิ่ง

Abstract

This research article aims to examine the patterns of cybercrime threats, with a particular focus on phishing attacks in Thailand, and propose appropriate and effective preventive measures within the context of a digital society. The study employs a documentary research methodology, drawing on academic literature and data from relevant agencies, together with the application of criminological theoretical frameworks.

The findings indicate that phishing attacks in Thailand have become increasingly diverse and sophisticated. These attacks commonly utilize social engineering techniques to deceive victims by exploiting vulnerabilities in digital systems and their lack of cybersecurity awareness. Furthermore, the study reveals that Thailand continues to face several challenges in combating phishing, including legal limitations, barriers to international cooperation, and shortages of skilled personnel. To address these challenges, this research article proposes key preventive strategies aimed at enhancing long-term cybersecurity resilience and fostering a more secure digital environment.

Keywords: Cyber Threats, Cybercrime, Phishing Attacks

¹ นักศึกษาปริญญาเอก คณะรัฐศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

Ph.D. Student, Faculty of Political Science, Chulalongkorn University

E-mail: 6381019624@student.chula.ac.th

บทนำ

ในยุคที่เทคโนโลยีสารสนเทศและอินเทอร์เน็ตมีบทบาทสำคัญในการดำเนินชีวิต อาชญากรรมก็ปรับเปลี่ยนรูปแบบตามไปด้วย โดยเฉพาะการเคลื่อนย้ายของอาชญากรเข้าสู่โลกออนไลน์ ซึ่งส่งผลให้อาชญากรรมไซเบอร์ (Cybercrime) กลายเป็นภัยคุกคามสำคัญของสังคมยุคใหม่ที่ไม่อาจมองข้าม เนื่องจากสามารถก่อให้เกิดความเสียหายได้ทั้งต่อชีวิต ทรัพย์สิน และความมั่นคงของรัฐ โดยอาศัยเพียงอุปกรณ์อิเล็กทรอนิกส์และอินเทอร์เน็ตเป็นเครื่องมือ ถึงแม้ว่าอาชญากรรมไซเบอร์จะยังไม่มีนิยามทางกฎหมายที่เป็นสากล แต่สามารถเข้าใจโดยทั่วไปว่า หมายถึง การกระทำความผิดกฎหมายที่เกี่ยวข้องกับการใช้เทคโนโลยีสารสนเทศ ไม่ว่าจะเป็นในฐานะเครื่องมือหรือเป้าหมายของการโจมตี โดยแบ่งได้เป็น 2 ประเภทหลัก ได้แก่ อาชญากรรมไซเบอร์โดยตรง เช่น การแฮกระบบหรือปล่อยมัลแวร์ และอาชญากรรมที่ใช้เทคโนโลยีเป็นเครื่องมือ เช่น การฉ้อโกง ฟอกเงิน และการโจมตีแบบฟิชซิง เป็นต้น และในส่วนของการฟิชซิง (Phishing) ถือเป็นภัยคุกคามอาชญากรรมทางเทคโนโลยีที่พบได้บ่อยในปัจจุบัน โดยใช้กลวิธีวิศวกรรมสังคม (Social Engineering) หลอกให้เหยื่อหลงเชื่อและเปิดเผยข้อมูลส่วนบุคคลผ่านการปลอมแปลงอัตลักษณ์ เช่น การแอบอ้างเป็นหน่วยงานราชการ ธนาคาร หรือบริษัทเอกชน (Cambridge Dictionary, n.d.) ทั้งนี้ จากรายงานของ Anti-Phishing Working Group (APWG) ประจำปี 2566 ระบุว่า มีเหตุการณ์ฟิชซิงที่ถูกรายงานทั่วโลกมากกว่า **4.7 ล้านครั้งภายในปีเดียว** และมีแนวโน้มเพิ่มขึ้นอย่างต่อเนื่องในปี 2567 โดยเฉพาะในกลุ่มบริการการเงินและโซเชียลมีเดีย (APWG, 2024) ซึ่งสะท้อนให้เห็นถึงการปรับตัวของอาชญากรที่สอดคล้องกับพฤติกรรมผู้ใช้งานในโลกยุคดิจิทัล

ในประเทศไทย แนวโน้มอาชญากรรมฟิชซิงยังคงขยายตัวอย่างต่อเนื่องและมีความหลากหลายมากขึ้น โดยเฉพาะหลังวิกฤตการแพร่ระบาดของโควิด-19 ซึ่งส่งผลให้ประชาชนจำนวนมากหันมาใช้บริการออนไลน์เพิ่มขึ้นอย่างรวดเร็ว ทั้งในการศึกษา การทำงาน และการทำธุรกรรมทางการเงิน แม้เทคโนโลยีจะช่วยเพิ่มความสะดวกรวดเร็วในชีวิตประจำวัน แต่อาชญากรก็อาศัยช่องโหว่ในระบบเหล่านี้ในการก่อเหตุได้เช่นเดียวกัน

จากบริบทและข้อมูลดังกล่าวมาข้างต้น การศึกษาครั้งนี้จึงมีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษารูปแบบของภัยคุกคามจากอาชญากรรมไซเบอร์ กรณีการโจมตีแบบฟิชซิงที่เกิดขึ้นในประเทศไทย พร้อมทั้งนำเสนอแนวทางการป้องกันที่เหมาะสมและมีประสิทธิภาพ เพื่อเสริมสร้างความสามารถในการรับมือกับภัยไซเบอร์อย่างยั่งยืน

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

1. เพื่อศึกษารูปแบบภัยคุกคามจากอาชญากรรมไซเบอร์ กรณีการโจมตีแบบฟิชซิงที่เกิดขึ้นในประเทศไทย
2. เพื่อศึกษาแนวทางการป้องกันภัยคุกคามอาชญากรรมไซเบอร์ กรณีการโจมตีแบบฟิชซิง

ทบทวนวรรณกรรม

ความหมายของอาชญากรรมไซเบอร์

อาชญากรรมไซเบอร์ (Cybercrime) อาจไม่มีนิยามทางกฎหมายที่ชัดเจนเพียงประการเดียว แต่มีลักษณะร่วมกันที่สามารถเข้าใจได้ว่าเป็นการกระทำความผิดกฎหมายที่เกี่ยวข้องกับการใช้ระบบคอมพิวเตอร์ เทคโนโลยีสารสนเทศ และเครือข่ายอินเทอร์เน็ต ทั้งในฐานะเครื่องมือในการกระทำความผิด หรือเป้าหมายของการโจมตี

โดยทั่วไป อาชญากรรมไซเบอร์สามารถจำแนกได้เป็น 2 กลุ่มหลัก คือ 1) อาชญากรรมทางไซเบอร์โดยตรง ซึ่งมุ่งเน้นการทำลายหรือแทรกแซงระบบคอมพิวเตอร์โดยตรง และ 2) อาชญากรรมที่ใช้ไซเบอร์เป็นเครื่องมือ

สำหรับในประเทศไทย แม้พระราชบัญญัติว่าด้วยการกระทำความผิดเกี่ยวกับคอมพิวเตอร์ พ.ศ. 2550 (แก้ไขเพิ่มเติม 2560) จะยังไม่มีนิยามคำว่า อาชญากรรมไซเบอร์ ไว้อย่างชัดเจน แต่จากบริบทของกฎหมาย ก็สามารถอนุมานได้ว่า หมายถึงการกระทำใด ๆ ที่ใช้ระบบคอมพิวเตอร์หรือข้อมูลคอมพิวเตอร์เพื่อก่อให้เกิดความเสียหาย โดยมีมูลเหตุจูงใจทางอาญาและเจตนาแสวงหาผลประโยชน์อย่างมิชอบ

กล่าวโดยสรุป อาชญากรรมไซเบอร์ คือ การกระทำผิดกฎหมายที่เกี่ยวข้องกับการใช้ระบบคอมพิวเตอร์ เทคโนโลยีสารสนเทศ หรือเครือข่ายอินเทอร์เน็ต ทั้งในฐานะเครื่องมือหรือเป้าหมาย เพื่อแสวงหาผลประโยชน์หรือก่อให้เกิดความเสียหายโดยมิชอบ

การศึกษาเกี่ยวกับสถานการณ์ภัยคุกคามอาชญากรรมไซเบอร์ และอาชญากรรมไซเบอร์รูปแบบการโจมตีแบบฟิชซิง

ในปัจจุบันภัยคุกคามอาชญากรรมทางไซเบอร์ไม่ได้เป็นเรื่องไกลตัวอีกต่อไป แต่กลายเป็นปัญหาที่แทรกซึมอยู่ในชีวิตประจำวันของประชาชนไทยอย่างแนบเนียน โดยเฉพาะ “การโจมตีแบบฟิชซิง” ที่ไม่ต้องใช้ความสามารถทางเทคนิคสูงก็สามารถก่อเหตุได้ เพียงมีข้อมูลที่ดูน่าเชื่อถือ ลิงก์ปลอมสักลิงก์ หรือเสียงปลอมที่แอบอ้างว่าเป็นเจ้าหน้าที่ ผู้ใช้งานก็อาจตกเป็นเหยื่อในชั่วพริบตา

สิ่งที่น่ากังวลคือ อาชญากรไซเบอร์มีการพัฒนารูปแบบอย่างต่อเนื่องและรวดเร็ว จนผู้ใช้งานทั่วไปตามไม่ทัน ไม่ว่าจะเป็นการใช้ AI ปลอมเสียง Deepfake โทรหลอกเหยื่อ หรือการสร้างเว็บปลอมให้ติดอันดับ Google Search ได้ภายในไม่กี่ชั่วโมง และจากข้อมูลหลายแหล่งชี้ตรงกันว่า ฟิชซิงยังคงเป็นรูปแบบอาชญากรรมไซเบอร์ที่สร้างความเสียหายมากที่สุดในระดับโลกและในประเทศไทย

ทั้งนี้จากการศึกษา พบว่าประเทศไทยมีการใช้งานอินเทอร์เน็ตสูงและพฤติกรรมการใช้โซเชียลอย่างกว้างขวางยิ่งทำให้กลายเป็นเป้าหมายของเหล่าอาชญากรไซเบอร์ ไม่ว่าจะเป็นในระดับบุคคลหรือองค์กร ดังนั้น การเข้าใจรูปแบบการโจมตีอย่างลึกซึ้ง พร้อมทั้งรับรู้สถานการณ์ปัจจุบันอย่างเท่าทัน จึงเป็นสิ่งสำคัญที่สุดในการลดความเสี่ยงและรับมือกับภัยคุกคามเหล่านี้อย่างมีประสิทธิภาพ

สถานการณ์ภัยคุกคามอาชญากรรมไซเบอร์ รูปแบบการโจมตีแบบฟิชซิง

จากการศึกษาสถานการณ์การโจมตีแบบฟิชซิงในประเทศไทย พบว่าอัตราการตกเป็นเหยื่อฟิชซิงของประชาชนเพิ่มขึ้นอย่างต่อเนื่อง โดยอาชญากรมักใช้เทคนิควิศวกรรมสังคม (Social Engineering) เพื่อหลอกลวงเหยื่อให้เปิดเผยข้อมูลส่วนบุคคล หรือข้อมูลทางการเงิน โดยประเทศไทยเผชิญกับการโจมตีฟิชซิงหลากหลายรูปแบบจากการศึกษารวบรวมข้อมูลทั้งจากงานวิจัย สื่อมวลชน และสถิติของหน่วยงานรัฐ พบว่ามี 8 รูปแบบฟิชซิงหลัก ได้แก่

1. **Email Phishing** จากการศึกษาถือเป็นรูปแบบฟิชซิงที่พบมากที่สุด โดยอาชญากรจะส่งอีเมลที่ปลอมแปลงว่าเป็นหน่วยงานน่าเชื่อถือ เช่น ธนาคาร ไปรษณีย์ หรือหน่วยงานรัฐ พร้อมแนบลิงก์ปลอมไปยังเว็บไซต์ที่มีหน้าตาเหมือนจริง เพื่อหลอกให้เหยื่อกรอกข้อมูลสำคัญ เช่น Username, Password หรือรหัส OTP เป็นต้น

2. **Spear Phishing** จากการศึกษาถือเป็นฟิชซิงที่เจาะจงเป้าหมายเฉพาะ เช่น พนักงานการเงินขององค์กร ข้าราชการ หรือกลุ่มผู้สูงวัย โดยอาชญากรจะศึกษาข้อมูลเหยื่อจากโซเชียลมีเดียและแหล่งออนไลน์ต่าง ๆ เพื่อสร้างความน่าเชื่อถือ เช่น รู้ชื่อ ตำแหน่ง เบอร์โทร และจะส่งอีเมลหรือข้อความที่ดูเป็นเรื่องส่วนตัว เพื่อหลอกให้เปิดไฟล์แนบหรือคลิกลิงก์อันตราย

3. **Whaling Phishing** จากการศึกษา พบว่าเป็นลักษณะมุ่งเป้าไปที่ผู้บริหารระดับสูงหรือผู้มีอำนาจตัดสินใจในองค์กร เช่น CEO หรือ CFO โดยแฮกเกอร์อาจปลอมอีเมลเป็นคู่ค้า หรือนักกฎหมาย แจ้งเตือนเรื่องเร่งด่วนเกี่ยวกับเอกสาร หรือการดำเนินคดี พร้อมลิงก์แนบปลอม องค์กรขนาดใหญ่ในไทยตกเป็นเป้าโจมตีลักษณะนี้หลายกรณี เช่น บริษัทพลังงาน บริษัทการเงิน และหน่วยงานราชการ

4. **Smishing (SMS Phishing)** จากการศึกษาถือเป็นการฟิชซิงผ่านข้อความ SMS และมักอ้างว่ามาจากธนาคาร บริษัทขนส่ง หรือแอปชำระเงิน เช่น “พบธุรกรรมผิดปกติในบัญชีของคุณ กรุณาคลิกที่นี่” เหยื่อที่คลิกลิงก์มักถูกขโมย OTP หรือรหัสผ่าน พบสถิติในปี 2566 ว่ามีผู้เสียหายจาก SMS ปลอมมากกว่า 30,000 รายทั่วประเทศ โดยหลายคนไม่ทันสังเกตว่า URL นั้นเป็นของปลอม

5. **Vishing (Voice Phishing)** จากการศึกษา ฟิชซิงประเภทนี้เป็นเทคนิคที่แก๊งคอลเซนเตอร์ใช้โดยคนร้ายจะโทรศัพท์ติดต่อเหยื่อโดยตรง แอบอ้างเป็นเจ้าหน้าที่จากหน่วยงานที่มีความน่าเชื่อถือ เช่น ตำรวจ ธนาคาร

สำนักงานศุลกากร หรือหน่วยงานรัฐต่าง ๆ พร้อมแจ้งว่าเหยื่อมีส่วนเกี่ยวข้องกับการกระทำผิดกฎหมาย หรือมีปัญหาทางบัญชีทางการเงิน จากนั้นจะใช้เทคนิคกดดันทางจิตวิทยา เช่น ช่มชู้ว่าเหยื่อจะถูกดำเนินคดี ถูกอายัดบัญชี หรือมีหมายจับ เพื่อให้เหยื่อตื่นตระหนก และยอมทำตามคำสั่ง ซึ่งมักลงท้ายด้วยการให้โอนเงินเข้าบัญชีตรวจสอบที่อ้างว่าใช้ตรวจสอบเส้นทางการเงิน แท้จริงแล้วเป็นเพียงบัญชีม้าที่กลุ่มมิจฉาชีพใช้โอนเงินต่อไปยังเครือข่ายฟิชซิงในรูปแบบนี้ทำให้เหยื่อจำนวนมากสูญเสียเงินอย่างรวดเร็ว บางรายเสียหายเป็นหลักแสนถึงหลักล้านบาทภายในเวลาไม่กี่ชั่วโมง

6. Angler Phishing จากการศึกษา พบว่ามักเกิดบนแพลตฟอร์มโซเชียลมีเดีย เช่น Facebook, Instagram หรือ X (Twitter) โดยแฮกเกอร์จะแฝงตัวเป็นแอดมินแบรนด์สินค้า/บริการที่เหยื่อร้องเรียน และส่งข้อความ “ติดต่อกลับด่วน” พร้อมลิงก์ปลอม โดยอ้างว่าจะช่วยเหลือหรือตรวจสอบให้ พบมากในกรณีร้องเรียนบริษัทขนส่ง ธนาคาร และบริการโทรศัพท์มือถือ

7. Search Engine Phishing จากการศึกษา พบว่าเป็นเทคนิคใหม่ที่ใช้การ “ปลอมเว็บไซต์” แล้วซื้อโฆษณาผ่าน Google Ads หรือทำ SEO ให้ติดอันดับแรก ๆ ของผลการค้นหา เช่น เว็บปลอมของธนาคาร หรือเว็บปลอมรับสมัครงาน เมื่อผู้ใช้คลิกและกรอกข้อมูล จะตกเป็นเหยื่อทันที พบมากในกลุ่มผู้สูงอายุหรือผู้ใช้ที่ไม่เชี่ยวชาญเทคโนโลยี

8. CEO Fraud (Business Email Compromise) จากการศึกษาถือเป็นรูปแบบที่พบในองค์กรระดับกลางถึงใหญ่ โดยแฮกเกอร์จะปลอมอีเมลของผู้บริหาร เช่น CEO แล้วส่งคำสั่งให้ฝ่ายบัญชีโอนเงินไปยังบัญชีปลอม โดยใช้ถ้อยคำที่ดูเป็นทางการ และมีความเร่งด่วน

แนวคิดเกี่ยวกับอาชญากรรมไซเบอร์กับการเปลี่ยนแปลงเทคโนโลยี

Jonathan Clough (2016) ชี้ให้เห็นว่า อาชญากรรมไซเบอร์มิได้เกิดจากการกระทำของผู้กระทำผิดเพียงฝ่ายเดียวเท่านั้น หากแต่เป็นผลลัพธ์จากโครงสร้างทางสังคมและเทคโนโลยีที่เอื้อต่อการกระทำผิด ซึ่งพัฒนาควบคู่ไปกับความก้าวหน้าของเทคโนโลยีดิจิทัล โดยเฉพาะอย่างยิ่งในบริบทที่ข้อมูลได้กลายเป็นทรัพย์สินที่มีมูลค่าสูงในยุคเศรษฐกิจดิจิทัล การป้องกันภัยคุกคามทางไซเบอร์จึงมิใช่เพียงการใช้เครื่องมือด้านเทคโนโลยี เช่น ซอฟต์แวร์รักษาความปลอดภัยเท่านั้น หากแต่ต้องอาศัยการตระหนักรู้และความเข้าใจในลักษณะของภัยคุกคามที่มีการเปลี่ยนแปลงอยู่ตลอดเวลา ทั้งนี้ Jonathan Clough (2016) ระบุว่า โลกไซเบอร์มีลักษณะเฉพาะที่เอื้อต่อการก่ออาชญากรรมในสามมิติหลัก ได้แก่ ขนาดของความเสียหาย (Scale), ความง่ายในการเข้าถึง (Accessibility), การปกปิดตัวตน (Anonymity)

เมื่อรวมเข้ากับแนวคิด Space Transition Theory ของ Karuppannan Jaishankar (2008) จะพบว่าพฤติกรรมของมนุษย์สามารถเปลี่ยนแปลงได้เมื่อเข้าสู่พื้นที่ออนไลน์ โดยเฉพาะเมื่อรู้สึกว่ามีตัวตน และไม่ต้องรับผิดชอบบุคคลธรรมดาในโลกออฟไลน์จึงอาจกลายเป็นผู้กระทำผิดในโลกไซเบอร์ได้ แนวคิดนี้สามารถอธิบายพฤติกรรมของอาชญากรในรูปแบบ **ฟิชซิง (Phishing)** ได้อย่างน่าสนใจ กล่าวคือ ฟิชซิงเป็นหนึ่งในอาชญากรรมไซเบอร์ที่เติบโตควบคู่กับเทคโนโลยีดิจิทัล โดยอาศัยการแอบอ้างตัวตน อาทิเช่น ธนาคาร หน่วยงานรัฐ หรือผู้บริหาร ผ่านช่องทางต่าง ๆ ไม่ว่าจะเป็นอีเมล ข้อความ หรือเว็บไซต์เลียนแบบ เป็นต้น เพื่อหลอกให้เหยื่อเปิดเผยข้อมูลสำคัญ เช่น รหัสผ่าน หรือข้อมูลบัญชี การกระทำของผู้กระทำผิดมักใช้เทคนิค **วิศวกรรมสังคม (Social Engineering)** เข้าถึงจุดอ่อนของเหยื่อ ทั้งจากความไม่รู้เท่าทัน ความไวใจ และความเร่งรีบ จนนำไปสู่ความเสียหายที่รุนแรงได้

ในประเทศไทย พฤติกรรมของผู้ใช้งานอินเทอร์เน็ตมีการเปลี่ยนแปลงอย่างชัดเจน โดยเฉพาะในช่วงการแพร่ระบาดของโรคโควิด-19 ซึ่งเป็นปัจจัยเร่งให้ผู้บริโภคย้ายกิจกรรมจากออฟไลน์สู่โลกออนไลน์อย่างเต็มรูปแบบ ส่งผลให้การโจมตีแบบฟิชซิงเพิ่มขึ้นอย่างรวดเร็ว ตัวอย่างเช่น **Vishing Phishing** ในรูปแบบแก๊งคอลเซนเตอร์ และ **Smishing Phishing** ผ่านข้อความ SMS พร้อมลิงก์ปลอม ซึ่งมักอาศัยช่องโหว่จากความเร่งรีบ ความเป็นส่วนตัวที่ต่ำ และการกระตุ้นอารมณ์ เช่น ความกลัวหรือความโลภของเหยื่อ เป็นต้น

แนวคิดทฤษฎีเกี่ยวกับการกระทำผิดอาชญากรรมไซเบอร์

ทฤษฎีการเลือกอย่างมีเหตุผล (Rational Choice Theory)

ทฤษฎีการเลือกอย่างมีเหตุผล (Rational Choice Theory) เสนอว่า การกระทำผิดของมนุษย์เกิดจากกระบวนการตัดสินใจที่มีเหตุผล โดยผู้กระทำจะทำการประเมินและชั่งน้ำหนักระหว่าง “ต้นทุน” กับ “ผลตอบแทน” ก่อนตัดสินใจกระทำผิด (Becker, 1968; Sullivan, 1973) กล่าวคือ หากบุคคลประเมินแล้วว่าผลตอบแทนจากการกระทำผิดมีมากกว่าความเสี่ยงที่จะถูกจับกุม ถูกลงโทษ หรือเสียชื่อเสียง ก็มีแนวโน้มที่จะเลือกกระทำผิดในที่สุด และเมื่อพิจารณาในบริบทของอาชญากรรมไซเบอร์ โดยเฉพาะ การโจมตีแบบฟิชซิง (Phishing) จะพบว่าทฤษฎีนี้สามารถอธิบายพฤติกรรมของผู้กระทำได้อย่างชัดเจน เนื่องจากการกระทำผิดในลักษณะนี้มีต้นทุนต่ำ ความเสี่ยงต่ำ แต่ผลตอบแทนสูง ตัวอย่างเช่น การสร้างเว็บไซต์ปลอม การส่งอีเมลหลอกลวง หรือการใช้ SMS เพื่อล่อลวงข้อมูลส่วนตัวของเหยื่อ ล้วนสามารถดำเนินการได้โดยไม่ต้องลงทุนด้านอุปกรณ์หรือทักษะที่ซับซ้อนมากนัก ที่สำคัญคือ ความเสี่ยงในการถูกจับกุมในคดีฟิชซิงมักจะต่ำกว่าคดีอาชญากรรมทั่วไป เนื่องจากผู้กระทำผิดสามารถซ่อนตัวอยู่ในโลกออนไลน์ ใช้เทคนิคปิดตัวตนหรือกระทำจากต่างประเทศ ซึ่งทำให้กระบวนการสืบสวนมีข้อจำกัดเชิงเทคนิคและกฎหมายข้ามแดน นี่จึงเป็นปัจจัยที่ทำให้ “ผลตอบแทนคุ้มค่า” ในมุมมองของอาชญากรไซเบอร์

กล่าวโดยสรุป ทฤษฎีการเลือกอย่างมีเหตุผลช่วยให้เข้าใจว่า การกระทำผิดในโลกไซเบอร์ โดยเฉพาะ ฟิชซิง มิได้เกิดจากแรงกดดันทางสังคมเพียงอย่างเดียว แต่เป็นผลจากกระบวนการตัดสินใจเชิงเหตุผลของผู้กระทำผิดที่มองเห็นต้นทุนต่ำ ความเสี่ยงน้อย และผลตอบแทนที่คุ้มค่าในบริบทของโลกออนไลน์ ซึ่งเอื้อต่อการก่ออาชญากรรมได้มากกว่าสังคมจริง

ทฤษฎีการคบค้าสมาคมที่แตกต่าง (Differential Association Theory)

Edwin H. Sutherland (1939) ได้เสนอทฤษฎีการคบค้าสมาคมที่แตกต่าง (Differential Association Theory) ซึ่งเป็นหนึ่งในแนวคิดหลักของอาชญาวิทยาเชิงสังคม โดยอธิบายว่า พฤติกรรมอาชญากรรมเกิดจากกระบวนการเรียนรู้ผ่านการปฏิสัมพันธ์กับบุคคลหรือกลุ่มที่มีค่านิยมสนับสนุนการกระทำผิด หากบุคคลได้รับอิทธิพลจากกลุ่มที่มองว่าการกระทำผิดเป็นเรื่องยอมรับได้บ่อยกว่ากลุ่มที่ต่อต้าน บุคคลนั้นก็มีแนวโน้มจะพัฒนาเป็นผู้กระทำผิด ในบริบทของฟิชซิง (Phishing) ทฤษฎีนี้สามารถอธิบายได้อย่างชัดเจน โดยเฉพาะในยุคดิจิทัลที่กระบวนการเรียนรู้ทางสังคมไม่ได้จำกัดอยู่เพียงในโลกจริง หากแต่ขยายสู่แพลตฟอร์มดิจิทัล เช่น กลุ่มใน Telegram, Discord, Dark Web หรือคลิปวิดีโอบน YouTube และ TikTok ซึ่งอาจเผยแพร่เทคนิคการหลอกลวงอย่างเปิดเผย ทำให้พฤติกรรมการกระทำผิดสามารถถ่ายทอดและเรียนรู้ได้รวดเร็วและกว้างขวางยิ่งขึ้น ทั้งนี้ บุคคลที่เริ่มต้นจากความอยากรู้อยากลอง หรือแม้เพียงการเข้าไปสังเกตการณ์ในกลุ่มที่สนับสนุนพฤติกรรมผิดกฎหมาย อาจนำไปสู่การซึมซับแนวคิดและพฤติกรรมผ่านกระบวนการเรียนรู้เชิงประสบการณ์ เช่น การสร้างเว็บไซต์ปลอมเลียนแบบธนาคาร การพัฒนาโปรแกรมหรือสคริปต์เพื่อหลอกขอรหัส OTP การจัดการข้อมูลของเหยื่อ การถอนเงินผ่านช่องทางต่าง ๆ หรือแม้แต่การซื้อขายบัญชีธนาคารของผู้อื่น (บัญชีม้า) เมื่อบุคคลมีปฏิสัมพันธ์บ่อยครั้ง กับกลุ่มที่มองว่าการกระทำผิดเป็นพฤติกรรมที่ยอมรับได้ ย่อมเพิ่มความเสี่ยงต่อการเกิดพฤติกรรมเลียนแบบ และอาจนำไปสู่การกลายเป็นส่วนหนึ่งของเครือข่ายอาชญากรรมทางไซเบอร์โดยไม่รู้ตัว Sutherland และ Cressey (1996) ระบุว่า การเรียนรู้พฤติกรรมอาชญากรรมไม่ได้จำกัดเพียงแค่ทักษะทางเทคนิคเท่านั้น แต่ยังครอบคลุมถึงการเรียนรู้เจตคติ แรงจูงใจ และเหตุผลที่สนับสนุนการกระทำผิด เช่น แนวคิดที่มองว่า “เหยื่อสมยอมเอง” หรือ “เป็นเพียงการหลอกลวงไม่ได้ใช้ความรุนแรง” ซึ่งกรอบความคิดเหล่านี้มีส่วนสำคัญในการลดทอนความรู้สึกผิดของผู้กระทำ และเพิ่มแนวโน้มที่จะตัดสินใจกระทำความผิดมากยิ่งขึ้น

กล่าวสรุปได้ว่า ในปัจจุบัน โลกออนไลน์มิได้เป็นเพียงพื้นที่สำหรับการแลกเปลี่ยนข้อมูลข่าวสารอย่างเสรีเท่านั้น หากแต่ได้กลายเป็นพื้นที่สำหรับการก่อให้เกิดชุมชนอาชญากรรมที่เอื้อต่อการเรียนรู้ และถ่ายทอดพฤติกรรมผิดกฎหมายได้อย่างรวดเร็ว ไร้พรมแดน การเข้าถึงกลุ่มที่ส่งเสริมพฤติกรรมฟิชซิงผ่านช่องทางดิจิทัลจึงไม่ใช่เรื่องยาก และมักนำไปสู่การก้าวเข้าสู่วงจรอาชญากรรมไซเบอร์ของบุคคลได้อย่างง่ายดายในบริบทของยุคดิจิทัล

ทฤษฎีข้อแก้ตัว (Neutralization Theory)

Sykes และ Matza (1957) ได้เสนอ ทฤษฎีข้อแก้ตัว (Techniques of Neutralization) โดยมีจุดมุ่งหมายเพื่ออธิบายว่า เหตุใดบุคคลจำนวนมากซึ่งโดยปกติแล้วยึดถือค่านิยมทางศีลธรรมและรู้ว่าการกระทำผิดเป็นสิ่งไม่ดี กลับสามารถตัดสินใจกระทำความผิดได้โดยไม่รู้สึกละอายหรือขัดแย้งกับจิตสำนึกของตนเอง ทั้งนี้ ผู้กระทำผิดมักใช้ข้อแก้ตัว (Neutralization Techniques) เพื่อลดแรงต้านภายในจิตใจ ทำให้การกระทำผิดของตนดูสมเหตุสมผลในสายตาของตนเองหรือแม้แต่ในสังคม และรูปแบบข้อแก้ตัวที่พบได้บ่อย ได้แก่ 1) การปฏิเสธความรับผิดชอบ โดยอ้างว่าไม่มีทางเลือก เช่น แค่เปิดบัญชีให้ผู้อื่น หรือกดส่งลิงก์ตามคำสั่งโดยไม่รู้ว่าเป็นภัยคุกคาม 2) การปฏิเสธความเสียหาย เช่น มองว่าการกระทำไม่ร้ายแรง ไม่ได้ขโมยเงินเอง 3) การปฏิเสธการมีเหยื่อ เช่น มองว่าเหยื่อสมควรได้รับผลเพราะโลภหรือไม่ยอมฟังคำเตือน 4) การกล่าวโทษผู้อื่น เช่น โทษระบบธนาคาร แอปพลิเคชัน หรือการทำงานของเจ้าหน้าที่รัฐ และ 5) การยกเหตุผลด้านอุดมการณ์ เช่น ต้องหาเงินเลี้ยงดูครอบครัว ส่งลูกเรียน หรือรักษาคณินในบ้าน เป็นต้น

จากการศึกษากรณีอาชญากรรมฟิชซิง พบว่า ผู้กระทำผิดมักใช้ข้อแก้ตัวเพื่อลดแรงกดดันทางศีลธรรมภายในจิตใจ ซึ่งช่วยให้การกระทำที่ผิดกฎหมายดูเหมือนเป็นสิ่งที่ยอมรับได้ โดยเฉพาะในบริบทของแรงกดดันทางเศรษฐกิจและสังคมที่ส่งผลต่อกระบวนการตัดสินใจ แม้ผู้กระทำผิดจะทราบดีว่าการกระทำนั้นผิดกฎหมาย แต่ข้อแก้ตัวเหล่านี้กลับทำหน้าที่เป็นกลไกทางจิตใจ ที่ช่วยลดความรู้สึกผิดและความขัดแย้งในตนเอง ทฤษฎีนี้จึงชี้ให้เห็นว่า เบื้องหลังของการโจมตีแบบฟิชซิงในหลายกรณี ไม่ได้เกี่ยวข้องกับแค่ทักษะหรือเทคนิคเท่านั้น แต่ยังเกี่ยวข้องกับกระบวนการคิดและการให้เหตุผลของผู้กระทำผิด ที่ทำให้พฤติกรรมผิดกฎหมายถูกมองว่าชอบธรรมชั่วคราวในมุมมองของผู้กระทำผิดเอง

ทฤษฎีการเปลี่ยนผ่านเชิงพื้นที่ (Space Transition Theory)

Karuppannan Jaishankar (2008) ได้นำเสนอทฤษฎี Space Transition Theory เพื่ออธิบายพฤติกรรมที่เปลี่ยนแปลงไปของบุคคลเมื่อเคลื่อนย้ายจากโลกแห่งความเป็นจริงเข้าสู่โลกไซเบอร์ ซึ่งเป็นพื้นที่ไร้พรมแดนมีลักษณะไม่ระบุตัวตน และเปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็ว โดยระบุว่าบุคคลอาจแสดงพฤติกรรมที่แตกต่างกันระหว่างสองบริบทนี้ ในกรณีของอาชญากรรมไซเบอร์ประเภทฟิชซิง (Phishing) ทฤษฎีดังกล่าวสามารถอธิบายได้ว่า บุคคลที่ไม่กล้ากระทำความผิดในชีวิตจริง เช่น การหลอกลวงหรือการขโมยข้อมูลส่วนบุคคล อาจกล้ากระทำในโลกออนไลน์มากขึ้น เนื่องจากสามารถปกปิดตัวตน แอบอ้างเป็นบุคคลหรือหน่วยงานที่น่าเชื่อถือ และลดแรงกดดันทางสังคมหรือความกลัวต่อการถูกลงโทษได้ (Jaishankar, 2011)

กล่าวได้ว่า ทฤษฎีนี้อธิบายได้อย่างชัดเจนว่า โลกไซเบอร์กลายเป็นพื้นที่ใหม่ที่เอื้อต่อพฤติกรรมอาชญากรรมฟิชซิง โดยเฉพาะในกลุ่มบุคคลที่ไม่สามารถหรือไม่กล้ากระทำความผิดในชีวิตจริง แต่พบว่าตนเองสามารถลงมือได้ง่ายขึ้นภายใต้การปกปิดตัวตนและขาดการควบคุมจากสังคม

แนวคิดทฤษฎีเกี่ยวกับสาเหตุของการตกเป็นเหยื่ออาชญากรรมไซเบอร์

การศึกษาพฤติกรรมของ “เหยื่อ” ถือเป็นองค์ประกอบสำคัญในการวิเคราะห์อาชญากรรมไซเบอร์ โดยเฉพาะกรณีฟิชซิง (Phishing) ที่เหยื่อมักถูกหลอกลวงให้เปิดเผยข้อมูลสำคัญของตนเองผ่านวิธีที่ดูเหมือนไม่เป็นอันตราย เช่น การคลิกลิงก์ในอีเมลปลอม หรือการกรอกข้อมูลผ่านเว็บไซต์เลียนแบบองค์กรทางการ ฟิชซิงจึงไม่ใช่อาชญากรรมที่เกิดจากตัวอาชญากรเพียงฝ่ายเดียว หากแต่เกี่ยวข้องกับพฤติกรรมของเหยื่อที่อาจเปิดช่องทางให้การกระทำผิดเกิดขึ้นได้เช่นกัน

ทฤษฎีกิจวัตรประจำวัน (Routine Activity Theory)

Cohen และ Felson (1979) ได้นำเสนอทฤษฎี กิจวัตรประจำวัน (Routine Activity Theory) โดยระบุว่าอาชญากรรมจะเกิดขึ้นได้เมื่อมีองค์ประกอบ 3 ประการ ได้แก่ (1) ผู้ที่มีแนวโน้มจะกระทำความผิด, (2) เป้าหมายที่เหมาะสม และ (3) การขาดผู้พิทักษ์ที่มีประสิทธิภาพ

ในกรณีของอาชญากรรมไซเบอร์ประเภท ฟิชซิง (Phishing) ทฤษฎีนี้สามารถนำมาใช้ในการวิเคราะห์ได้อย่างเหมาะสม โดยผู้ใช้งานอินเทอร์เน็ตที่มีพฤติกรรมออนไลน์เป็นประจำ เช่น การใช้โซเชียลมีเดียอย่างต่อเนื่อง หรือการทำธุรกรรมออนไลน์บ่อยครั้ง มักตกอยู่ในสถานะของ “เป้าหมายที่เหมาะสม” โดยเฉพาะเมื่อขาดการป้องกัน

ด้านความปลอดภัย เช่น การไม่ตั้งรหัสผ่านที่รัดกุม การไม่ตรวจสอบความถูกต้องของ URL หรือการคลิกลิงก์จากแหล่งที่น่าเชื่อถือ ซึ่งล้วนเป็นช่องโหว่ที่ผู้กระทำผิดสามารถใช้เป็นจุดเริ่มต้นในการโจมตีทางไซเบอร์ ไม่ว่าจะเป็นการเปิดเผยข้อมูลในที่สาธารณะ การคลิกลิงก์โดยไม่ตรวจสอบแหล่งที่มา หรือการดาวน์โหลดไฟล์จากอีเมลที่น่าเชื่อถือ ล้วนสะท้อนถึงการขาดผู้พิทักษ์ที่มีประสิทธิภาพ ซึ่งเป็นองค์ประกอบสำคัญประการหนึ่งในทฤษฎีกิจกรรมประจำวัน และเป็นปัจจัยที่เอื้อต่อการเกิดอาชญากรรมไซเบอร์ประเภทฟิชซิงได้อย่างชัดเจน

แนวคิดเกี่ยวกับแนวทางการป้องกันอาชญากรรมไซเบอร์

ทฤษฎีการบังคับใช้กฎหมาย (Law Enforcement Theory) เป็นแนวคิดทางอาชญาวิทยาที่เน้นบทบาทของรัฐในการควบคุม ป้องกัน และปราบปรามอาชญากรรมผ่านกระบวนการทางกฎหมายอย่างมีประสิทธิภาพ (Grabosky, 2001) โดยมุ่งหวังให้สังคมมีความสงบเรียบร้อย และสามารถยับยั้งพฤติกรรมที่ผิดกฎหมายได้ ทั้งในเชิงป้องปรามและการดำเนินคดีกับผู้กระทำผิด ในบริบทของอาชญากรรมไซเบอร์ที่มีลักษณะไร้พรมแดนและเปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็ว โดยเฉพาะการโจมตีแบบฟิชซิง ซึ่งส่งผลกระทบต่อประชาชนอย่างกว้างขวาง การบังคับใช้กฎหมายจึงต้องปรับตัวให้ทันกับภัยคุกคามรูปแบบใหม่ ทั้งด้านองค์ความรู้ เทคโนโลยี และแนวทางปฏิบัติ (สำนักงานพัฒนาธุรกรรมทางอิเล็กทรอนิกส์, 2566) ทฤษฎีนี้สนับสนุนแนวทางเชิงรุกของเจ้าหน้าที่รัฐในการลดความเสี่ยงของการตกเป็นเหยื่อฟิชซิง โดยผ่านกลไกหลัก 3 ประการ ได้แก่

1. การป้องกันเชิงรุก ได้แก่ หน่วยงานที่เกี่ยวข้องควรติดตามภัยคุกคามอย่างใกล้ชิด เช่น เฝ้าระวังเว็บไซต์ต้องสงสัย แจ้งเตือนประชาชน และร่วมมือกับภาคเอกชน

2. การสืบสวนและดำเนินคดีอย่างมีประสิทธิภาพ ต้องอาศัยความเชี่ยวชาญด้านนิติวิทยาศาสตร์ดิจิทัล การวิเคราะห์ข้อมูล และการรวบรวมพยานหลักฐานอิเล็กทรอนิกส์ที่ถูกต้องตามกฎหมาย เพื่อให้สามารถดำเนินคดีได้อย่างมั่นคงและโปร่งใส

3. การป้องปรามผ่านบทลงโทษที่ชัดเจน ถือเป็นการลงโทษผู้กระทำผิดอย่างเด็ดขาด ช่วยลดแรงจูงใจในการก่อเหตุ และการประชาสัมพันธ์ผลการจับกุมหรือการดำเนินคดีมีส่วนเสริมสร้างความกลัวต่อกฎหมาย

กล่าวโดยสรุป การนำแนวคิดทฤษฎีการบังคับใช้กฎหมายมาใช้ในการวางยุทธศาสตร์ป้องกันอาชญากรรมไซเบอร์ โดยเฉพาะการตกเป็นเหยื่อฟิชซิง เป็นแนวทางที่มีความจำเป็นอย่างยิ่งในยุคที่ภัยคุกคามเปลี่ยนแปลงรวดเร็วและซับซ้อน เจ้าหน้าที่ตำรวจจึงต้องมียุทธศาสตร์มากกว่าการปราบปราม คือ เป็นผู้สร้างกลไกเชิงป้องกันในระดับสังคม พร้อมทั้งรักษาสมดุลระหว่างการบังคับใช้กฎหมายอย่างเด็ดขาดกับการคุ้มครองสิทธิของเหยื่ออย่างเหมาะสม

ทฤษฎีการป้องกัน (Defense หรือ Deterrence Theory)

ทฤษฎีการป้องกันอาชญากรรม หรือที่รู้จักกันทั่วไปในชื่อ **ทฤษฎียับยั้ง (Deterrence Theory)** เป็นแนวคิดพื้นฐานในศาสตร์อาชญาวิทยา ซึ่งมุ่งเน้นการป้องกันไม่ให้อาชญากรรมเกิดขึ้นตั้งแต่ต้นทางการแก้ไขภายหลัง โดยเชื่อว่าการลงโทษผู้กระทำผิดอย่างชัดเจน เด็ดขาด และทันเวลา จะทำให้ผู้ที่มีแนวโน้มจะกระทำความผิดเกิดความกลัวต่อผลที่จะตามมา และเลือกจะไม่ลงมือกระทำความผิดในที่สุด (Beccaria, 1764 อ้างใน Siegel, 2015)

ทั้งนี้ในบริบทของอาชญากรรมไซเบอร์ โดยเฉพาะการโจมตีแบบฟิชซิง ทฤษฎีนี้มีบทบาทสำคัญในการออกแบบมาตรการป้องกัน โดยมุ่งเน้นการใช้กลไกความกลัวต่อกฎหมายเป็นเครื่องมือขัดขวางพฤติกรรมของอาชญากร เช่น การเผยแพร่ผลการจับกุมคดีฟิชซิง การประกาศบทลงโทษในกรณีการใช้บัญชีม้า หรือการเข้าถึงข้อมูลโดยมิชอบผ่านทางแอปพลิเคชันปลอม การที่ประชาชนรับรู้ว่าการกระทำเหล่านี้มีโทษรุนแรงและมีแนวโน้มสูงที่จะถูกติดตามจับกุมได้ จะช่วยสร้างแรงยับยั้งเชิงจิตวิทยาให้กับผู้ที่คิดจะกระทำความผิด (Paternoster, 2010)

กล่าวโดยสรุป **Deterrence Theory** ถือเป็นแนวคิดที่สามารถนำมาประยุกต์ใช้กับการป้องกันอาชญากรรมไซเบอร์ยุคใหม่ได้อย่างสอดคล้อง โดยเฉพาะในกรณีของฟิชซิง ซึ่งผู้กระทำผิดมักใช้วิธีการแฝงตัว ปกปิดตัวตน และเล็งเป้าหมายไปยังผู้ที่ไม่มีความคุ้นเคยทางเทคโนโลยี การใช้บทลงโทษอย่างชัดเจน การดำเนินคดีอย่างรวดเร็ว และการประชาสัมพันธ์ให้ประชาชนรู้เท่าทัน จึงเป็นแนวทางที่สะท้อนจิตวิญญาณของทฤษฎีนี้อย่างแท้จริง ทั้งในมิติของการยับยั้งผู้กระทำผิด และการป้องกันไม่ให้ประชาชนตกเป็นเหยื่อ

ทฤษฎีชุมชนสัมพันธ์ (Community Relations Approach)

แนวคิดด้านสิ่งแวดล้อมทางอาชญาวิทยา (The Ecological School of Criminology) เป็นหนึ่งในทฤษฎีที่มีรากฐานมาจากการศึกษาของสำนักชิคาโก (Chicago School) ซึ่งเชื่อว่า อาชญากรรมสามารถควบคุมได้จากภายในชุมชน โดยไม่จำเป็นต้องพึ่งพาหน่วยงานรัฐเพียงอย่างเดียว (Shaw & McKay, 1942) ทฤษฎีนี้เสนอว่าโครงสร้างทางสังคม เช่น ความสัมพันธ์ระหว่างเพื่อนบ้าน ความไว้วางใจ และการมีส่วนร่วมทางสังคม มีอิทธิพลต่อระดับการเกิดอาชญากรรมในพื้นที่อย่างมีนัยสำคัญ เมื่อประยุกต์แนวคิดดังกล่าวเข้าสู่บริบทของ อาชญากรรมไซเบอร์ โดยเฉพาะการหลอกลวงแบบ ฟิชซิง (Phishing) จะพบว่า “ชุมชนออนไลน์” หรือ “เครือข่ายผู้ใช้งาน” ต่างก็สามารถทำหน้าที่คล้ายคลึงกับชุมชนในโลกแห่งความเป็นจริง กล่าวคือ หากประชาชนสามารถเชื่อมโยงและร่วมมือกับเจ้าหน้าที่รัฐ โดยเฉพาะตำรวจไซเบอร์ ในการสอดส่องพฤติกรรมต้องสงสัย แจ้งเตือนกันเอง หรือแชร์ข้อมูลภัยคุกคามล่าสุด ก็จะเป็นการยกระดับกลไกการป้องกันอาชญากรรมได้โดยไม่ต้องรอการเข้ามาแทรกแซงจากรัฐแต่เพียงฝ่ายเดียว (Sampson, Raudenbush, & Earls, 1997)

แนวคิดข้างต้นสามารถเชื่อมโยงได้อย่างชัดเจนกับ ทฤษฎีการเปลี่ยนผ่านในพื้นที่ไซเบอร์ (Space Transition Theory) ของ Jaishankar (2008) ซึ่งเสนอว่า พฤติกรรมของคนในโลกไซเบอร์มักเปลี่ยนไปจากพฤติกรรมในโลกจริง เนื่องจากพื้นที่ออนไลน์มีลักษณะเปิดกว้าง ขาดโครงสร้างควบคุมที่เข้มแข็ง และเอื้อให้ผู้ใช้งานสามารถปกปิดตัวตนหรือทดลองพฤติกรรมใหม่ ๆ ได้โดยไม่ต้องรับผลกระทบในทันที จากมุมมองของ Space Transition Theory การที่ผู้กระทำผิดสามารถแฝงตัวภายใต้นามแฝง (anonymous) หรือซ่อนพฤติกรรมหลอกลวงไว้ในเว็บไซต์ปลอม แอปพลิเคชันเลียนแบบ หรือบัญชีโซเชียลมีเดียที่ดูน่าเชื่อถือ ย่อมส่งผลให้ผู้ใช้งานที่ขาดความรู้เท่าทันกลายเป็นเหยื่อได้อย่างง่ายดาย โดยเฉพาะในสถานการณ์ที่เกิดความเร่งรีบ ตกใจ หรือหลงเชื่อในบุคคลที่แอบอ้าง

กล่าวโดยสรุป การประยุกต์ใช้แนวคิดจาก The Ecological School of Criminology และ Space Transition Theory ช่วยขยายแนวทางการป้องกันอาชญากรรมไซเบอร์ให้ครอบคลุมทั้งในมิติของโครงสร้างทางสังคม และพฤติกรรมเชิงจิตวิทยา ซึ่งล้วนมีบทบาทสำคัญในการลดความเสี่ยงของการตกเป็นเหยื่อ โดยเฉพาะในยุคที่ภัยฟิชซิงสามารถเข้าถึงผู้ใช้งานได้แทบทุกช่วงเวลาและทุกอุปกรณ์ที่เชื่อมต่ออินเทอร์เน็ต

งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

การศึกษาศักยภาพจากอาชญากรรมไซเบอร์ โดยเฉพาะรูปแบบการโจมตีแบบฟิชซิง (Phishing) เป็นประเด็นที่ได้รับความสนใจอย่างต่อเนื่องในวงวิชาการทั้งในระดับนโยบายและพฤติกรรมปัจเจก งานวิจัยหลายชิ้นได้เสนอข้อค้นพบที่สามารถเชื่อมโยงกับการศึกษาในครั้งนี้ ทั้งในด้านพฤติกรรมของผู้กระทำผิด วิธีการก่อเหตุ และปัจจัยของเหยื่อที่เปิดช่องให้เกิดอาชญากรรม โดยสามารถสรุปสาระสำคัญของงานวิจัยที่เกี่ยวข้องได้ดังนี้

จิรวรรณ มหรรณพ (2564) ศึกษาการแพร่กระจายของความรู้และเครื่องมือทางอาชญากรรมไซเบอร์ในกลุ่มออนไลน์ เช่น Telegram, Discord และ ใน Dark Web ซึ่งพบว่า กลุ่มเหล่านี้เป็นพื้นที่แลกเปลี่ยนเทคนิคการก่อเหตุฟิชซิงอย่างกว้างขวาง ไม่ว่าจะเป็นการเขียนสคริปต์หลอกลวง การปลอมแปลงเว็บไซต์ หรือแม้แต่การจัดหา “บัญชีม้า” เพื่อใช้รับเงินจากเหยื่อ ซึ่งสอดคล้องกับผลการศึกษาในบทความนี้ที่ชี้ให้เห็นว่า ผู้กระทำผิดส่วนหนึ่งไม่ได้มีพื้นฐานทางเทคนิคสูง แต่สามารถเรียนรู้วิธีการกระทำผิดได้จากแหล่งออนไลน์เหล่านี้

ธีรยุทธ สุนทร (2566) พบว่า แพลตฟอร์มโซเชียลมีเดีย เช่น Facebook และ LINE ถูกใช้เป็นเครื่องมือหลักในการแอบอ้างตัวตนเพื่อหลอกเหยื่อ โดยการดึงข้อมูลจากโพสต์สาธารณะ เช่น ชื่อ เบอร์โทร ตำแหน่งงาน หรือกิจกรรมที่กำลังทำ เพื่อสร้างข้อความที่ดูน่าเชื่อถือและตรงกับบริบทชีวิตจริงของเหยื่อ จุดนี้สะท้อนกับการศึกษาครั้งนี้ที่พบว่าการโจมตีแบบ Spear Phishing และ Angler Phishing ในประเทศไทยมีการปรับเนื้อหาตามข้อมูลส่วนตัวของเหยื่ออย่างแนบเนียน

ในมิติของพฤติกรรมผู้ใช้งาน **สกวาดิณ แสงสุวรรณ (2565)** ได้ศึกษาความเปราะบางของกลุ่มผู้สูงอายุในการใช้เทคโนโลยี โดยพบว่าเหยื่อส่วนใหญ่มักเชื่อถือข้อความจากหน่วยงานที่ดูน่าเชื่อถือ และไม่สามารถแยกแยะ URL ปลอมจากจริงได้ โดยเฉพาะในสถานการณ์ที่ถูกกระตุ้นด้วยความกลัวหรือเร่งด่วน เช่น การถูกแจ้งว่าบัญชีจะถูกระงับ หากไม่ยืนยันตัวตนภายใน 15 นาที ซึ่งตรงกับรูปแบบ Vishing และ Smishing ที่พบในกรณีศึกษาของบทความนี้

นอกจากนี้ **นักสตร เรื่องรอง (2563)** ยังระบุว่า กลุ่มเยาวชนและผู้ใช้งานทั่วไปที่มีทักษะรู้เท่าทันดิจิทัลต่ำ มักตกเป็นเหยื่อของฟิชซิงที่แฝงมาในรูปแบบของโพรม็อกซ์ หรือของรางวัล เช่น ลิงก์ให้กรอกข้อมูลเพื่อรับสิทธิ์ลดราคา หรือของแจกฟรี ซึ่งเป็นเทคนิคที่พบได้บ่อยในกรณี Angler Phishing และ Search Engine Phishing ที่กล่าวถึงในบทความนี้

ในด้านแนวทางเชิงนโยบาย **ปรัชญา พิพัฒน์พงศ์ (2562)** ได้ศึกษาการตอบสนองของภาครัฐต่ออาชญากรรมไซเบอร์ และเสนอให้มีการจัดตั้งเครือข่าย “อาสาสมัครดิจิทัล” เพื่อให้ประชาชนมีบทบาทในการเฝ้าระวังภัยไซเบอร์ ร่วมกับหน่วยงานรัฐ ซึ่งสอดคล้องกับข้อเสนอของบทความนี้ที่ชี้ว่า ชุมชนออนไลน์สามารถมีบทบาทสำคัญในการแจ้งเตือนภัยและร่วมป้องกันอาชญากรรมได้ หากได้รับการส่งเสริมและเชื่อมโยงอย่างเหมาะสม

จากงานวิจัยที่กล่าวมาข้างต้น จะเห็นได้ว่า มีความสอดคล้องอย่างมีนัยสำคัญกับผลการศึกษารัชนี โดยเฉพาะในมิติของพฤติกรรมผู้กระทำผิด การใช้ช่องทางดิจิทัลในการก่อเหตุ และพฤติกรรมของเหยื่อที่ขาดความรู้เท่าทันภัยไซเบอร์ การหยิบยกงานวิจัยเหล่านี้มาประกอบการอภิปรายผล จึงมีส่วนช่วยยืนยันความถูกต้องของผลการศึกษา และแสดงให้เห็นถึงความเป็นไปได้ในการนำข้อค้นพบไปใช้ประโยชน์ต่อยอดในทางนโยบายและการป้องกัน

วิธีการดำเนินการวิจัย

การศึกษาวิจัยในครั้งนี้เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) โดยใช้วิธีการวิเคราะห์เนื้อหา (Content Analysis) เป็นกรอบแนวทางหลักในการรวบรวม วิเคราะห์ และตีความข้อมูลจากแหล่งข้อมูลทุติยภูมิ (Secondary Data) โดยเน้นการสังเคราะห์องค์ความรู้จากเอกสารทางวิชาการ บทความวิจัย รายงานของหน่วยงานภาครัฐและเอกชน รวมถึงข่าวสารจากสื่อมวลชนที่มีความน่าเชื่อถือ ซึ่งเกี่ยวข้องกับกรณีการโจมตีแบบฟิชซิง (Phishing Attacks) ที่เกิดขึ้นในประเทศไทย

ทั้งนี้ การเลือกกรณีศึกษา (Case Selection) เป็นไปตามหลักเกณฑ์การเลือกแบบมีจุดมุ่งหมาย (Purposive Sampling) โดยเน้นเหตุการณ์ที่มีความชัดเจนของรูปแบบการกระทำความผิด รวมถึงถูกเผยแพร่ในแหล่งข้อมูลที่น่าเชื่อถือ เช่น สื่อกระแสหลัก ฐานข้อมูลข่าวออนไลน์ งานวิจัย และรายงานหน่วยงานที่มีความน่าเชื่อถือ เพื่อให้ครอบคลุมสถานการณ์ภัยคุกคามในบริบทร่วมสมัยของยุคดิจิทัล โดยการวิเคราะห์ข้อมูลใช้กระบวนการถอดความ (Transcription) เพื่อหาความเชื่อมโยงระหว่างรูปแบบการกระทำความผิด พฤติกรรมของเหยื่อ และประสิทธิภาพของการบังคับใช้กฎหมาย อันจะนำไปสู่ข้อเสนอแนะแนวทางในการป้องกันภัยคุกคามอาชญากรรมไซเบอร์ประเภทฟิชซิงได้อย่างมีประสิทธิภาพ

ผลการวิจัย

1. รูปแบบของภัยคุกคามการโจมตีแบบฟิชซิงในประเทศไทย

จากผลการศึกษา พบว่า การโจมตีแบบฟิชซิงในประเทศไทยมีแนวโน้มเพิ่มขึ้นอย่างต่อเนื่อง ซึ่งสอดคล้องกับพฤติกรรมของประชาชนที่เปลี่ยนผ่านเข้าสู่โลกออนไลน์มากยิ่งขึ้น ไม่ว่าจะเป็นการทำธุรกรรมทางการเงิน การซื้อขายสินค้าและบริการผ่านแพลตฟอร์มดิจิทัล ตลอดจนการใช้บริการภาครัฐในรูปแบบอิเล็กทรอนิกส์ การโจมตีแบบฟิชซิงจึงทวีความถี่และมีความซับซ้อนมากยิ่งขึ้น โดยผู้กระทำผิดมีการพัฒนาเทคนิคให้แนบเนียน และยากต่อการตรวจจับด้วยวิธีการทั่วไป จากการวิเคราะห์ข้อมูล พบว่า รูปแบบการโจมตีแบบฟิชซิงในบริบทของประเทศไทยสามารถจำแนกได้เป็น 8 รูปแบบหลัก ได้แก่

1) **Email Phishing** เป็นรูปแบบฟิชซิงที่พบได้มากที่สุด โดยผู้กระทำผิดจะส่งอีเมลปลอมที่แอบอ้างว่าเป็นหน่วยงานหรือองค์กรที่มีความน่าเชื่อถือ เช่น ธนาคาร บริษัทเทคโนโลยี บริษัทขนส่ง หรือหน่วยงานของรัฐ อีเมลมักประกอบด้วยข้อความที่สร้างสถานการณ์เร่งด่วน เช่น “บัญชีของคุณถูกระงับชั่วคราว”, “ตรวจพบการเข้าสู่ระบบจากต่างประเทศ” หรือ “กรุณายืนยันตัวตนภายใน 24 ชั่วโมง” พร้อมแนบลิงก์ที่ปลอมแปลงให้มีหน้าตาคล้ายเว็บไซต์จริงของหน่วยงานเหล่านั้น เมื่อเหยื่อคลิกที่ลิงก์ จะเข้าสู่เว็บไซต์ที่มีแบบฟอร์มให้กรอกข้อมูลส่วนตัว เช่น ชื่อผู้ใช้ รหัสผ่าน เลขบัตรประชาชน หรือ OTP เมื่อกรอกข้อมูลเสร็จ ข้อมูลเหล่านี้จะถูกส่งไปยังคนร้ายทันที และอาจถูกใช้เพื่อเข้าสู่ระบบจริงของธนาคารหรือแพลตฟอร์มออนไลน์ เพื่อขโมยทรัพย์สินหรือข้อมูล ตัวอย่างเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นจริงเมื่อปี พ.ศ.2566 ผู้ใช้งานอีเมลจำนวนมากได้รับอีเมลปลอมแอบอ้างเป็น “KBank Official” โดยมีหัวข้อเร่งด่วน เช่น

“บัญชีถูกระงับ” พร้อมแนบลิงก์ปลอมที่หน้าตาเหมือนเว็บไซต์ธนาคารกสิกรไทย (เช่น kbank-th-hecksecure.com) เมื่อเหยื่อกรอกข้อมูลและ OTP คนร้ายจะนำไปเข้าสู่ระบบ K PLUS และโอนเงินออกทันที เช่นในกรณีชายวัย 38 ปี ในกรุงเทพฯ ที่สูญเสียเงินกว่า 85,000 บาท ภายใน 30 นาที อีเมลดังกล่าวส่งมาจากเซิร์ฟเวอร์ต่างประเทศ **หน่วยงาน ThaiCERT และธนาคาร** ได้ออกประกาศเตือน พร้อมแนะนำให้ประชาชนหลีกเลี่ยงการคลิกลิงก์จากอีเมลที่น่าสงสัย เป็นต้น และจากการศึกษาพบว่า **กลุ่มเป้าหมายของ Email Phishing** ส่วนใหญ่คือผู้ใช้ทั่วไปที่ใช้อีเมลในการทำธุรกรรมออนไลน์ เช่น การเข้าสู่ระบบธนาคาร, อีคอมเมิร์ซ, หรือบริการภาครัฐ โดยเฉพาะช่วงอายุ **25 - 45 ปี** ซึ่งเป็นกลุ่มที่มีพฤติกรรมออนไลน์สูง และมักมีบัญชีเงินเดือนหรือระบบชำระเงินดิจิทัล

2) Spear Phishing เป็นรูปแบบการโจมตีทางไซเบอร์ที่มุ่งเป้าแบบเฉพาะเจาะจง (Targeted Attack) โดยคนร้ายจะใช้วิธีการ **เก็บรวบรวมข้อมูลของเหยื่อ** จากแหล่งต่าง ๆ เช่น โซเชียลมีเดีย (LinkedIn, Facebook), เว็บไซต์บริษัท, รายชื่อพนักงานในเอกสารประชาสัมพันธ์ หรือแม้แต่ข้อมูลจากการรั่วไหลของระบบฐานข้อมูลออนไลน์ จากนั้นคนร้ายจะออกแบบอีเมลหรือข้อความให้ดูเหมือนเป็นการติดต่อจากบุคคลที่เหยื่อรู้จัก เช่น หัวหน้าในที่ทำงาน เพื่อนร่วมโครงการ หรือคู่ค้าทางธุรกิจ โดยใช้คำเสี่ยงและเนื้อหาที่สมจริง อีเมลมักแนบไฟล์เอกสาร เช่น .pdf, .docx หรือ .xls ที่ฝังมัลแวร์ไว้ หรือมีลิงก์ปลอมที่เมื่อคลิกแล้วจะติดตั้ง Remote Access Trojan (RAT) หรือดึงข้อมูลสำคัญออกจากเครื่องเหยื่อ ตัวอย่างเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นจริง เมื่อปี พ.ศ.2565 มีพนักงานการเงินของบริษัทเทคโนโลยี ในกรุงเทพฯ ได้รับอีเมลจากผู้บริหารฝ่ายบัญชีของบริษัทในต่างประเทศ โดยเป็นอีเมลที่เขียนอย่างเป็นทางการ ใช้ชื่อที่ถูกต้อง และแนบไฟล์เอกสารเกี่ยวกับ “แผนการโอนเงินระหว่างบริษัท” ซึ่งเป็นเรื่องที่อยู่ในขอบเขตงานของผู้รับ และเมื่อเปิดไฟล์และกรอกพาสเวิร์ดเพื่อดูเอกสาร (ตามคำแนะนำในอีเมล) เครื่องของเหยื่อก็กมัลแวร์เจาะระบบ และดึงรหัสผ่านของระบบบัญชีออกไป จากนั้นมีการพยายามโอนเงินออกจากบัญชีบริษัทภายในไม่กี่ชั่วโมงถัดมา **เคราะห์ดีที่ฝ่ายตรวจสอบบัญชีของสำนักงานใหญ่สังเกตเห็นความผิดปกติและระงับธุรกรรมได้ทันเวลา** โดย**จากการศึกษา พบว่า กลุ่มเป้าหมายของ Spear Phishing** ได้แก่ พนักงานบริษัทระดับกลางขึ้นไป เจ้าหน้าที่รัฐ หรือบุคลากรฝ่ายการเงิน ที่มีอำนาจเข้าถึงระบบภายในหรือข้อมูลสำคัญขององค์กร

3) Whaling Phishing เป็นการโจมตีทางไซเบอร์ที่เจาะจงกลุ่มผู้บริหารระดับสูงขององค์กร เช่น ผู้อำนวยการฝ่ายบัญชีและการเงิน เป็นต้น โดยใช้เทคนิควิศวกรรมสังคม (Social Engineering) ที่มีความซับซ้อนสูง และออกแบบเนื้อหาให้เหมาะสมกับตำแหน่งหน้าที่ของเหยื่อโดยเฉพาะ อีเมลมักถูกเขียนให้มี ภาษาทางธุรกิจที่เป็นทางการ, มีรายละเอียดที่เฉพาะเจาะจงเกี่ยวกับองค์กร และมีลักษณะเร่งด่วน เช่น “ขอให้คุณตรวจสอบและอนุมัติเอกสารบัญชีที่แนบภายในวันนี้เป็นอย่างเป็นความลับ” หรือ “มีเอกสารจากหน่วยงานกำกับดูแล ขอให้คุณดูรายละเอียดในไฟล์แนบโดยด่วน” ภายในอีเมลมักแฝงลิงก์ปลอม หรือแนบไฟล์เอกสารที่ฝังมัลแวร์ เมื่อเหยื่อเปิดไฟล์ ระบบขององค์กรอาจถูกดึงข้อมูลออกไปโดยไม่รู้ตัว ตัวอย่างเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นจริง กล่าวคือ ในช่วง ปี พ.ศ. 2565 มีการรายงานจากหลายจังหวัดว่ามีข้าราชการในสำนักงานจังหวัดต่าง ๆ ได้รับอีเมลจากผู้ปลอมชื่อและที่อยู่อีเมลให้เหมือนเป็น “ผู้ว่าราชการจังหวัด” โดยมีเนื้อหาขอให้ **อนุมัติงบประมาณเร่งด่วน** เพื่อจัดซื้ออุปกรณ์หรือครุภัณฑ์ เช่น คอมพิวเตอร์ โน้ตบุ๊ก และเครื่องมือทางการแพทย์ พร้อมแนบไฟล์ที่มีข้อมูลบัญชีธนาคารของ “ผู้จัดจำหน่าย” ซึ่งเป็นปลายทางของคนร้าย แม้อีเมลดังกล่าวเขียนด้วยภาษาทางการ ใช้รูปแบบลายเซ็นและตำแหน่งคล้ายของจริง และมีหัวเรื่องว่า “เรื่องเร่งด่วน - อนุมัติการดำเนินการจัดซื้อเพื่อสนับสนุนภารกิจส่วนกลาง” มีเจ้าหน้าที่บางรายเกือบดำเนินการอนุมัติตามคำสั่ง แต่พบความผิดปกติ เช่น ที่อยู่อีเมลที่ลงท้ายด้วย @gmail.com แทนที่จะเป็นอีเมลทางราชการ และเอกสารแนบไม่มีเลขที่หนังสือราชการหรือลายเซ็นรับรอง จึงแจ้งเตือนและรายงานไปยังหน่วยงานระดับจังหวัด และ **กระทรวงมหาดไทย**

กรณีนี้แสดงให้เห็นถึงการใช้เทคนิค Whaling Phishing กับกลุ่มเป้าหมายระดับ “ข้าราชการระดับกลาง-สูง” โดยอาศัยความเคารพในลำดับชั้นการสั่งงานของระบบราชการ เพื่อเร่งรัดให้เจ้าหน้าที่ดำเนินการอนุมัติรายการที่ผิดปกติโดยไม่ตรวจสอบให้รอบคอบ และจากการศึกษาพบว่า**กลุ่มเป้าหมายของการโจมตีครั้งนี้** คือ ข้าราชการหรือเจ้าหน้าที่พัสดุ-การเงิน ในสำนักงานจังหวัด หรือหน่วยงานราชการ ที่มีหน้าที่อนุมัติงบประมาณ โดยเฉพาะระดับหัวหน้างาน อายุ 35 - 55 ปี

4) **Smishing** เป็นการโจมตีผ่านข้อความ SMS โดยผู้กระทำผิดจะส่งข้อความสั้นที่ปลอมตัวเป็นหน่วยงานที่ประชาชนรู้จักและไว้วางใจ เช่น ธนาคาร บริษัทขนส่ง ร้านค้าออนไลน์ หรือหน่วยงานของรัฐ โดยมีก๊อแงเหตุผลเร่งด่วน เช่น “พบการใช้จ่ายผิดปกติในบัญชีของคุณ”, “พัสดุของคุณถูกระงับ” หรือ “กรุณายืนยันตัวตนภายใน 24 ชั่วโมง” พร้อมแนบลิงก์ปลอมให้คลิกเพื่อกรอกข้อมูลส่วนตัว เช่น เลขบัตรประชาชน หมายเลขบัตร ATM รหัส OTP หรือข้อมูลเข้าสู่ระบบของแอปธนาคารเพื่อความใน SMS มักสั้น กระชับ และมีการใช้ถ้อยคำที่ก่อให้เกิดความตกใจ เช่น “ด่วน!”, “บัญชีของคุณถูกล็อก”, หรือ “มีรายการต้องยืนยัน” เพื่อกระตุ้นให้เหยื่อคลิกลิงก์และตอบสนองโดยไม่ทันพิจารณาตัวอย่างเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นจริง กล่าวคือในห้วง พ.ศ. 2566 มีผู้เสียหายจำนวนมากในเขตกรุงเทพมหานครและปริมณฑลได้รับข้อความ SMS ที่แอบอ้างว่าเป็นของธนาคารโดยมีเนื้อความว่า “บัญชีของคุณถูกระงับชั่วคราว กรุณายืนยันตัวตนทันทีโดยมีการแนบลิงก์เว็บไซต์มาพร้อมข้อความด้วย ซึ่งเว็บไซต์ดังกล่าวเป็นเว็บไซต์ปลอมที่มีหน้าตาคล้ายแอปพลิเคชัน K PLUS ของธนาคารจริง เมื่อผู้ใช้งานกรอกหมายเลขบัตรประชาชน รหัส PIN และ OTP ที่ได้รับใน SMS จริง ๆ คนร้ายจะนำข้อมูลไปเข้าสู่บัญชีของเหยื่อและทำธุรกรรมโอนเงินออกทันที ผู้เสียหายหลายรายสูญเสียเงินตั้งแต่หลักพันจนถึงหลักแสนบาท โดยหนึ่งในนั้นเป็นหญิงวัย 34 ปี สูญเงินกว่าหลักแสนบาทภายในเวลา 15 นาทีหลังจากกรอกข้อมูล เนื่องจากคนร้ายใช้ระบบโอนเงินรวดเร็วแบบพร้อมเพย์ และโอนต่อไปยังบัญชีปลายทางหลายชั้นอย่างรวดเร็ว ทำให้ติดตามได้ยาก จากการศึกษาพบว่า กลุ่มเป้าหมายของ Smishing ส่วนใหญ่เป็นผู้ใช้งานโทรศัพท์มือถือที่มีแอปธนาคาร โดยเฉพาะผู้ที่มีอายุ 30 ปีขึ้นไป ซึ่งมักมีบัญชีเงินเดือน บัญชีออมทรัพย์ และทำธุรกรรมออนไลน์เป็นประจำ

5) **Vishing** เป็นเทคนิคที่ผู้กระทำผิดใช้ การโทรศัพท์หลอกลวง โดยปลอมตัวเป็นเจ้าของหน้าที่ของหน่วยงานรัฐ ธนาคาร บริษัทเอกชน หรือแม้แต่เจ้าหน้าที่ตำรวจหรือเจ้าหน้าที่ศาล มักอ้างว่าเหยื่อมีความเกี่ยวข้องกับคดีอาญา เช่น การฟอกเงิน การเปิดบัญชีม้า หรือมีหมายจับออกในระบบ ซึ่งสร้างความตกใจให้กับเหยื่อ จนนำไปสู่การโอนเงินเพื่อ “พิสูจน์ความบริสุทธิ์” หรือการให้รหัส OTP เพื่อเข้าถึงบัญชีธนาคารหรือแอปพลิเคชันทางการเงิน ผู้กระทำผิดมักปลอมหมายเลขโทรศัพท์ ตัวตนให้ดูเหมือนว่ามาจากหน่วยงานราชการจริง เช่น เบอร์สำนักงานตำรวจแห่งชาติ เบอร์ธนาคาร หรือเบอร์ศาล เพื่อเพิ่มความน่าเชื่อถือ และเร่งรัดให้เหยื่อตอบสนองทันที เช่น การยืนยันตัวตนภายใน 5 นาที หรือการโอนเงินเข้าบัญชีที่อ้างว่าเป็น “บัญชีกลางของศาล” ตัวอย่างเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นจริง ในห้วงปี พ.ศ. 2566 มีผู้เสียหายรายหนึ่งอายุ 62 ปี อาศัยอยู่ในจังหวัดนครราชสีมา ได้รับโทรศัพท์จากบุคคลที่แอบอ้างว่าเป็นเจ้าหน้าที่จากกรมสอบสวนคดีพิเศษ (DSI) อ้างว่าเธอมีข้อพิพาทกับการฟอกเงินจากบัญชีม้าในจังหวัดเชียงราย และหากไม่โอนเงินเข้าบัญชีเพื่อให้ “ศาลตรวจสอบเส้นทางการเงิน” จะมีหมายจับออกภายในวันเดียวกัน ผู้เสียหายตื่นตระหนกและโอนเงินทั้งหมดที่มีอยู่ในบัญชีจำนวน 450,000 บาท ภายในเวลาไม่ถึงชั่วโมง โดยอ้างว่าได้รับคำแนะนำให้ “ยุติการติดต่อกับผู้อื่น” และอย่าบอกข้อมูลกับใครเพราะอยู่ใน “ขั้นตอนลับของกระบวนการยุติธรรม” ต่อมาจึงทราบว่าถูกหลอกลวงจากชาวเดือนภัยของสำนักงานตำรวจแห่งชาติ จึงเข้าร้องทุกข์ต่อเจ้าพนักงานตำรวจ

จากการศึกษากลุ่มเป้าหมายที่ตกเป็นเหยื่อส่วนใหญ่มักเป็น ผู้สูงอายุ หรือบุคคลที่ไม่คุ้นเคยกับเทคโนโลยีดิจิทัล เช่น ผู้ที่ไม่ได้ใช้อินเทอร์เน็ตเป็นประจำ หรือไม่สามารถตรวจสอบความถูกต้องของหมายเลขโทรศัพท์ เว็บไซต์ หรือเอกสารที่ได้รับได้ด้วยตนเอง นอกจากนี้ ยังพบว่ากลุ่มเป้าหมายเหล่านี้มักมีแนวโน้มที่จะเชื่อฟังบุคคลในเครื่องแบบหรือเจ้าหน้าที่รัฐโดยไม่ตั้งคำถาม ทำให้ตกอยู่ในภาวะตื่นตระหนกและยินยอมทำตามคำสั่งของคนร้ายโดยง่าย เช่น โอนเงิน ส่ง OTP หรือให้ข้อมูลส่วนตัว แนวโน้มการหลอกลวงด้วยวิธีการโทรศัพท์จึงกลายเป็นภัยคุกคามที่สำคัญต่อความมั่นคงปลอดภัยของประชาชน โดยเฉพาะในกลุ่มเปราะบางทางเทคโนโลยี และจำเป็นต้องได้รับการแก้ไขด้วยมาตรการทั้งเชิงเทคนิค เช่น ระบบแจ้งเตือนสายหลอกลวง และเชิงสังคม เช่น การรณรงค์ให้ความรู้แก่ผู้สูงวัยและบุคคลทั่วไปเกี่ยวกับรูปแบบของการหลอกลวงที่เปลี่ยนแปลงอยู่ตลอดเวลา

6) **Angler Phishing** เป็นการหลอกลวงผ่าน โซเชียลมีเดีย เช่น Facebook, X (Twitter) หรือ Instagram โดยคนร้ายมักปลอมแปลงตัวเองเป็นผู้ดูแลเพจหรือฝ่ายบริการลูกค้าของแบรนด์ที่มีชื่อเสียง เช่น บริษัทขนส่ง แพลตฟอร์มอีคอมเมิร์ซ หรือธนาคาร โดยใช้ชื่อเพจที่คล้ายกับของจริง พร้อมโลโก้และภาพประกอบที่น่าเชื่อถือเพื่อสร้างความไว้วางใจ รูปแบบการโจมตีจะเริ่มจากการที่ผู้ใช้งานแสดงความคิดเห็นหรือโพสต์ร้องเรียนเกี่ยวกับปัญหา

การใช้บริการ เช่น สินค้าส่งล่าช้า หรือบริการล้มเหลว จากนั้น “มิจนาศีพ” จะเข้าไปตอบกลับโดยใช้บัญชีปลอมที่ดูเหมือนเจ้าหน้าที่จริง พร้อมแนบลิงก์ปลอม เช่น ฟอรัมขอคืนเงิน, ลิงก์ตรวจสอบสถานะ หรือ แบบสอบถามรับส่วนลด เพื่อหลอกล่อให้กรอกข้อมูลส่วนตัว หมายเลขบัตรเครดิต หรือ OTP ตัวอย่างเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นจริงในช่วงต้นปี พ.ศ. 2566 เกิดกรณี ผู้ใช้บริการขนส่งเอกชนรายหนึ่ง (J&T Express) ได้โพสต์ร้องเรียนบน Facebook ว่าสินค้าส่งล่าช้า หลังจากนั้นไม่นานมี “เพจปลอม” ที่ใช้ชื่อย่อคล้าย J&T Express พร้อมโลโก้สีแดง เข้าไปแสดงความคิดเห็นว่า “ขออภัยในความไม่สะดวก กรุณาคลิกที่ลิงก์นี้เพื่อตรวจสอบสถานะพัสดุของคุณและกรอกข้อมูลรับเงินคืน” ซึ่งผู้ใช้จำนวนหนึ่งหลงเชื่อและคลิกลิงก์ดังกล่าว ก่อนจะกรอกข้อมูลบัตรเครดิต และต่อมาพบว่ามีการถูกหักเงินออกจากบัญชีจำนวนหลายหมื่นบาท จากการศึกษากลุ่มเป้าหมายของ Angler Phishing พบว่ามักเป็นผู้ใช้งานโซเชียลมีเดียในช่วงอายุ 20 - 35 ปี ซึ่งมีพฤติกรรมติดต่อบริการหรือร้องเรียนผ่านเพจต่าง ๆ เป็นประจำ และมักตอบสนองอย่างรวดเร็วต่อข้อความที่ดูเหมือนมาจาก “แอดมินจริง”

7) Search Engine Phishing เป็นเทคนิคที่ผู้กระทำผิดสร้างเว็บไซต์ปลอมขึ้นมาโดยเลียนแบบเว็บไซต์ของธนาคาร หน่วยงานรัฐ หรือร้านค้าออนไลน์ที่ประชาชนใช้บริการบ่อย เช่น เว็บไซต์กรมการขนส่งทางบก เว็บไซต์ยื่นภาษี หรือเว็บไซต์ของบริษัทขนส่ง จากนั้นใช้เทคนิคการทำ Search Engine Optimization (SEO) หรือซื้อโฆษณาผ่านแพลตฟอร์มเช่น Google Ads เพื่อให้เว็บไซต์ปลอมแสดงอยู่ในอันดับต้น ๆ ของผลการค้นหาเมื่อผู้ใช้งานค้นหาข้อมูล เช่น “ต่อทะเบียนรถออนไลน์” หรือ “สมัครสินเชื่อ ธ.ก.ส.” แล้วคลิกเข้าเว็บไซต์ที่ดูน่าเชื่อถือ แต่เป็นเว็บไซต์ปลอมที่มีหน้าตาคล้ายของจริง ระบบจะให้กรอกข้อมูลส่วนตัว เช่น ชื่อ-นามสกุล เลขบัตรประชาชน หมายเลขบัญชีธนาคาร และรหัส OTP ซึ่งคนร้ายจะนำข้อมูลเหล่านี้ไปใช้โจรกรรมทางการเงิน ทั้งนี้พบมีตัวอย่างเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นจริงในปี พ.ศ. 2566 มีผู้ใช้งานจำนวนมากหลงเชื่อเข้าเว็บไซต์ปลอมที่เลียนแบบเว็บของกรมการขนส่งทางบก โดยเว็บไซต์ดังกล่าวถูกทำ SEO และซื้อ Google Ads ให้ขึ้นเป็นอันดับแรกในการค้นหาคำว่า “ต่อทะเบียนรถออนไลน์” เมื่อผู้ใช้เข้าไปและกรอกข้อมูลบัตรประชาชน เลขทะเบียนรถ และข้อมูลบัญชีธนาคาร ระบบจะส่ง OTP เพื่อตรวจสอบ แล้วนำข้อมูลเหล่านี้ไปใช้ถอนเงินออกจากบัญชีจริงของเหยื่อ ทั้งนี้มีผู้เสียหายรายหนึ่งในจังหวัดชลบุรี สูญเงินกว่า 92,000 บาท ภายใน 5 นาทีหลังกรอกข้อมูลผ่านเว็บปลอม โดยไม่ทันรู้ตัวว่าไม่ใช่เว็บไซต์ของหน่วยงานรัฐ ข้อมูลดังกล่าวได้รับการเผยแพร่ผ่านช่องทางหลัก และได้รับการเตือนจาก ThaiCERT ว่า Search Engine Phishing กำลังเป็นภัยคุกคามที่เพิ่มขึ้นอย่างรวดเร็วในประเทศไทย โดยเฉพาะกับประชาชนทั่วไปที่มีอายุตั้งแต่ 40 ปีขึ้นไป ซึ่งไม่คุ้นชินกับการตรวจสอบ URL หรือไม่ทราบถึงความแตกต่างระหว่างเว็บไซต์จริงและปลอม

8) CEO Fraud เป็นเทคนิคที่ผู้กระทำผิดปลอมแปลงอีเมลของผู้บริหารระดับสูงในองค์กร เช่น CEO หรือ CFO โดยใช้วิธีการ email spoofing เพื่อให้ดูเหมือนว่าอีเมลส่งมาจากบุคคลจริง เช่น ceo@company.com จากนั้นจะส่งคำสั่งไปยังฝ่ายบัญชีหรือการเงินให้ดำเนินการโอนเงินไปยังบัญชีที่คนร้ายควบคุมอยู่ โดยมักเป็นคำสั่งที่มีลักษณะ **เร่งด่วน มีความเป็นทางการ และแฝงความลับ** เช่น “ขอให้โอนเงินจำนวน xx ล้านบาทไปยังบัญชีต่างประเทศภายในวันนี้ ห้ามแจ้งทีมอื่น เนื่องจากเป็นโครงการลับของบริษัท”

ลักษณะสำคัญของ CEO Fraud คือการ **ใช้ความไว้วางใจในตำแหน่งหน้าที่และลำดับอำนาจ** ในองค์กรมาเป็นเครื่องมือในการกดดันให้ผู้รับคำสั่งเร่งดำเนินการโดยไม่ตรวจสอบซ้ำ อีกทั้งมักพุ่งเป้าไปยังผู้ที่รับผิดชอบด้านบัญชี การเงิน หรือเลขานุการส่วนตัวของผู้บริหาร ที่อยู่ในช่วงอายุ 30 - 45 ปี ซึ่งเป็นวัยทำงานหลักขององค์กร

รูปแบบเหล่านี้ล้วนมีจุดร่วมสำคัญคือ การใช้เทคนิควิศวกรรมสังคม (Social Engineering) ที่อาศัยความไว้วางใจ ความไม่รู้เท่าทัน และสถานการณ์ที่บีบบังคับทางอารมณ์ของเหยื่อเพื่อให้เกิดการกระทำที่เป็นประโยชน์ต่อผู้กระทำผิด เช่น การเปิดเผยข้อมูลส่วนบุคคล การโอนเงิน หรือการให้สิทธิ์เข้าถึงระบบ เป็นต้น

2. ปัจจัยที่ส่งผลต่อการเกิดอาชญากรรมฟิชซิง

จากผลการศึกษาพบว่า การเกิดอาชญากรรมฟิชซิงเป็นผลลัพธ์ของความเชื่อมโยงกันระหว่างพฤติกรรมของผู้กระทำผิดและเหยื่อ ซึ่งทั้งสองฝ่ายล้วนมีปัจจัยสนับสนุนที่ส่งผลให้อาชญากรรมเกิดขึ้นได้อย่างมีประสิทธิภาพ โดยเฉพาะในยุคดิจิทัลที่ช่องทางการกระทำความผิดมีความหลากหลายและซับซ้อนยิ่งขึ้น ผู้กระทำผิดในคดีฟิชซิงไม่ได้จำกัดอยู่เฉพาะกลุ่มอาชญากรมืออาชีพ หากแต่รวมถึงบุคคลทั่วไปที่เข้าสู่วงจรนี้จากการเรียนรู้ผ่านสื่อสังคมออนไลน์

แพลตฟอร์มอย่าง Telegram, Discord และฟอรัมใน Dark Web กลายเป็นแหล่งเรียนรู้การกระทำผิดที่มีทั้งเครื่องมือ เทคนิค และการสนับสนุนเชิงแนวคิดอย่างครบถ้วน พฤติกรรมของผู้กระทำผิดสามารถอธิบายได้ผ่านกรอบคิดของทฤษฎีการเลือกอย่างมีเหตุผล (Rational Choice Theory) ที่เสนอว่าผู้กระทำผิดจะตัดสินใจโดยพิจารณาผลตอบแทนและความเสี่ยง ซึ่งในกรณีพิชชิงถือว่ามีความเสี่ยงต่ำและผลตอบแทนสูง จึงเป็นทางเลือกที่น่าสนใจโดยเฉพาะสำหรับผู้ต้องหาแหล่งรายได้รวดเร็วโดยไม่ต้องใช้ต้นทุนมากนัก ทั้งนี้ ทฤษฎีการคบค้าสมาคมที่แตกต่าง (Differential Association Theory) ยังช่วยอธิบายว่าการเรียนรู้พฤติกรรมอาชญากรรมเกิดจากปฏิสัมพันธ์กับกลุ่มที่มีแนวโน้มสนับสนุนการกระทำผิด หากบุคคลถูกแวดล้อมด้วยกลุ่มที่เห็นว่าพิชชิงเป็นเรื่องปกติหรือน่าทึ่งลอง ก็จะมีแนวโน้มรับเอาความคิดและพฤติกรรมนั้นมาใช้ ทฤษฎีข้อแก้ตัว (Neutralization Theory) ก็ให้มุมมองเสริมว่าผู้กระทำผิดจำนวนไม่น้อยใช้ข้ออ้างเชิงจริยธรรมและสังคม เช่น "เหยื่อประมาทเอง" หรือ "ไม่ได้ขโมยเอง" เพื่อลดแรงกดดันภายในใจและทำให้การกระทำของตนดูสมเหตุสมผล ขณะที่ทฤษฎีการเปลี่ยนผ่านเชิงพื้นที่ (Space Transition Theory) ระบุว่า โลกออนไลน์เอื้อให้คนที่ไม่กล้าทำผิดในชีวิตจริงสามารถกล้าทำในสภาพแวดล้อมที่ไร้ตัวตนและไร้ขอบเขต เช่นเดียวกับที่พบในกรณีผู้กระทำผิดที่เริ่มต้นจากความอยากรู้อยากลองแต่กลับกลายเป็นหนึ่งในเครือข่ายอาชญากรรมไซเบอร์อย่างเต็มตัว

ในด้านของเหยื่อ พบว่าเหยื่อจำนวนมากตกเป็นเป้าหมายจากพฤติกรรมที่เปิดโอกาส เช่น การคลิกลิงก์จากข้อความแปลกปลอม การกรอกข้อมูลในเว็บไซต์ที่ไม่น่าเชื่อถือ หรือการเปิดเผยข้อมูลส่วนตัวโดยไม่ตระหนักถึงความเสี่ยง ทฤษฎีกิจวัตรประจำวัน (Routine Activity Theory) และทฤษฎีสามเหลี่ยมอาชญากรรม (Crime Triangle Theory) ช่วยอธิบายว่าเมื่อผู้กระทำผิดมีแรงจูงใจ เหยื่อมีลักษณะเป็นเป้าหมายที่เหมาะสม และไม่มีระบบป้องกันที่เพียงพอ อาชญากรรมก็มีแนวโน้มจะเกิดขึ้นได้อย่างง่ายดาย ทั้งนี้ ทฤษฎีการมีส่วนร่วมของเหยื่อ (Victim Participation Theory) ของ Wolfgang ยังเน้นย้ำว่าแม้เหยื่อจะไม่ได้ตั้งใจยั่ว แต่พฤติกรรมบางประการของเหยื่อ เช่น ความไม่ระมัดระวัง หรือความไว้วางใจต่อเทคโนโลยี ก็อาจกลายเป็นปัจจัยกระตุ้นให้เกิดเหตุการณ์พิชชิงได้ โดยไม่รู้ตัว ในบริบทนี้ ทฤษฎีเทคโนโลยีสมัยใหม่ (New Technology Theory) ได้ชี้ให้เห็นว่า ความสะดวกของเทคโนโลยีกลับกลายเป็นความเปราะบางใหม่ โดยผู้ใช้งานที่คุ้นชินกับการใช้แอปพลิเคชัน ธุรการออนไลน์ และโซเชียลมีเดีย มักหลงเชื่อการหลอกลวงที่แนบเนียนโดยขาดการตรวจสอบ

กล่าวได้ว่า การเกิดอาชญากรรมพิชชิงไม่ใช่เพียงการกระทำผิดเชิงเทคนิค แต่เป็นผลรวมของพฤติกรรมที่มีกลไกคิดและวัฒนธรรมดิจิทัลเป็นพื้นฐานรองรับ ทั้งในมุมของผู้กระทำผิดที่มีเหตุผล แรงจูงใจ และข้อแก้ตัว ในเชิงจิตวิทยา และในมุมของเหยื่อที่ขาดการป้องกันตัว ขาดความรู้เท่าทัน และเปิดโอกาสให้ตนเองกลายเป็นเป้าหมายโดยไม่รู้ตัว ความเข้าใจปัจจัยทั้งสองด้านจึงเป็นพื้นฐานสำคัญในการออกแบบมาตรการป้องกันและรับมือกับภัยคุกคามอาชญากรรมไซเบอร์ในยุคปัจจุบัน

3. แนวทางการป้องกันอาชญากรรมไซเบอร์ กรณีการโจมตีแบบพิชชิง

จากการศึกษา พบว่าแนวทางการรับมือกับภัยคุกคามอาชญากรรมไซเบอร์ รูปแบบการโจมตีแบบพิชชิง จำเป็นต้องอาศัยกลไกเชิงรุกในหลายระดับ ทั้งด้านกฎหมาย การยับยั้งเชิงจิตวิทยา และการมีส่วนร่วมของสังคม โดยสามารถจำแนกแนวทางที่สำคัญออกเป็น 5 ด้าน ดังนี้

1) การเสริมสร้างศักยภาพของกลไกการบังคับใช้กฎหมายอย่างครอบคลุมและทันสมัย กล่าวคือหน่วยงานของรัฐ โดยเฉพาะหน่วยงานด้านความมั่นคงและตำรวจไซเบอร์ ต้องพัฒนาขีดความสามารถทั้งด้านองค์ความรู้ เทคโนโลยี และบุคลากรให้สามารถรับมือกับภัยคุกคามรูปแบบใหม่ได้อย่างรวดเร็วและมีประสิทธิภาพ

2) การบังคับใช้กฎหมายเพื่อสร้างแรงยับยั้งทางจิตวิทยา ในการลงโทษผู้กระทำผิดเป็นเพียงส่วนหนึ่งของการดำเนินงานทางกฎหมาย แต่การยับยั้งไม่ให้เกิดอาชญากรรมตั้งแต่แรกเริ่มนั้นมีประสิทธิภาพยิ่งกว่า ทฤษฎีการป้องกัน (Deterrence Theory) ชี้ให้เห็นว่าการถูกลงโทษส่งผลต่อการตัดสินใจของผู้ที่กำลังจะกระทำผิดมากกว่า ความรุนแรงของบทลงโทษ ดังนั้น ภาครัฐควรเน้นการเปิดเผยข้อมูลผลการจับกุมคดีพิชชิง การเร่งรัดกระบวนการพิจารณาคดี และการประชาสัมพันธ์บทลงโทษผ่านช่องทางต่าง ๆ เพื่อสร้างแรงกดดันในเชิงจิตวิทยาแก่ผู้ที่มีแนวโน้มจะก่ออาชญากรรม

3) การสร้างกลไกความร่วมมือจากชุมชนออนไลน์ในฐานะเกราะป้องกัน ควรส่งเสริมให้มีกลไกการป้องกันในระดับชุมชน โดยเฉพาะในบริบทของชุมชนออนไลน์ ตามแนวคิดจาก The Ecological School of Criminology ซึ่งชี้ให้เห็นว่า เมื่อสมาชิกในชุมชนมีความสัมพันธ์ที่เข้มแข็งและมีความไว้วางใจกัน ย่อมสามารถลดโอกาสการเกิดอาชญากรรมได้

4) การส่งเสริมความรู้เท่าทันภัยไซเบอร์ในระดับประชาชน จากการศึกษาประชาชนส่วนใหญ่ที่ตกเป็นเหยื่อฟิชซิงมักเป็นผู้ที่ขาดความรู้หรือประสบการณ์เกี่ยวกับการใช้งานเทคโนโลยีสารสนเทศ โดยเฉพาะกลุ่มเปราะบาง เช่น ผู้สูงอายุ เยาวชน หรือผู้มีการศึกษาด้านเทคโนโลยีน้อย การส่งเสริมให้ประชาชนมีภูมิคุ้มกันไซเบอร์ (Cyber Immunity) จึงเป็นสิ่งจำเป็น

5) การทำความเข้าใจพฤติกรรมของผู้กระทำผิดในพื้นที่ดิจิทัล จากการศึกษาแนวคิดจาก Space Transition Theory ของ Jaishankar ซึ่งชี้ให้เห็นว่าพฤติกรรมของบุคคลในโลกไซเบอร์มักแตกต่างจากโลกแห่งความเป็นจริงอย่างมีนัยสำคัญ เนื่องจากพื้นที่ออนไลน์เปิดโอกาสให้ผู้ใช้งานสามารถปกปิดตัวตน หรือแสดงพฤติกรรมที่ตนไม่กล้าทำในโลกจริง ดังนั้น การรับมือกับอาชญากรไซเบอร์จึงจำเป็นต้องเข้าใจธรรมชาติของอาชญากรรมแบบแฝงตัวด้วย

สรุปและอภิปรายผล

จากการศึกษาพบว่า การโจมตีแบบฟิชซิงในประเทศไทยมีแนวโน้มเพิ่มขึ้นอย่างต่อเนื่องและมีความซับซ้อนมากขึ้น โดยอาชญากรปรับเปลี่ยนกลยุทธ์ให้สอดคล้องกับพฤติกรรมของผู้ใช้งานดิจิทัล เช่น การปลอมตัวผ่านเว็บไซต์หรือโซเชียลมีเดีย สะท้อนให้เห็นว่า ฟิชซิงเป็นทั้งอาชญากรรมเชิงเทคโนโลยีและอิงพฤติกรรมมนุษย์ และเมื่อวิเคราะห์ผ่านกรอบทฤษฎีต่าง ๆ ได้แก่ ทฤษฎีการบังคับใช้กฎหมาย ทฤษฎีภัยคุกคาม ทฤษฎีชุมชนสัมพันธ์ และทฤษฎีการเปลี่ยนผ่านเชิงพื้นที่ พบว่าการรับมือกับฟิชซิงต้องอาศัยความร่วมมือแบบบูรณาการจากทุกภาคส่วน จะเห็นได้ว่า ผู้กระทำผิดมักตัดสินใจก่ออาชญากรรมจากการประเมินผลตอบแทนที่คุ้มค่าเมื่อเทียบกับความเสี่ยงที่ต่ำ ขณะที่เหยื่อส่วนใหญ่มักตกเป็นเป้าหมายจากความไม่รู้เท่าทันและการขาดระบบป้องกัน แม้จะมีความพยายามในด้านกฎหมาย แต่ข้อจำกัดด้านการตีความ การเข้าถึงข้อมูล และบุคลากรเฉพาะทาง ยังคงเป็นอุปสรรคต่อการป้องกันและปราบปราม ทั้งนี้ แนวทางการป้องกันที่มีประสิทธิภาพควรครอบคลุมทั้งการพัฒนากลไกกฎหมาย การใช้บทลงโทษเชิงยับยั้ง การสร้างเครือข่ายชุมชนออนไลน์ การยกระดับความรู้ประชาชน และการเข้าใจพฤติกรรมของผู้กระทำผิดในโลกไซเบอร์ ซึ่งสามารถนำไปต่อยอดเป็นนโยบายป้องกันเชิงรุกได้อย่างเป็นรูปธรรม

ข้อเสนอแนะ

จากผลการศึกษา ผู้วิจัยเห็นว่า การรับมือกับภัยคุกคามดังกล่าวควรดำเนินไปทั้งในระดับนโยบายและระดับปฏิบัติ โดยมีข้อเสนอแนะ ดังนี้

1. ข้อเสนอแนะเชิงนโยบาย

1.1 ปรับปรุงและพัฒนากฎหมายให้สอดคล้องกับภัยคุกคามรูปแบบใหม่ กล่าวคือ กฎหมายที่มีอยู่ในปัจจุบัน แม้จะสามารถบังคับใช้กับการกระทำผิดหลายลักษณะได้ แต่ยังขาดความยืดหยุ่นและความทันสมัยในการรองรับภัยคุกคามที่เปลี่ยนแปลงตลอดเวลา ดังนั้น ควรมีการทบทวนบทบัญญัติกฎหมายให้ครอบคลุมมากขึ้น

1.2 ส่งเสริมความร่วมมือระหว่างประเทศ เนื่องจากอาชญากรรมไซเบอร์มักมีลักษณะข้ามพรมแดน การสืบสวนสอบสวนจำเป็นต้องอาศัยความร่วมมือจากต่างประเทศ เพื่อให้เจ้าหน้าที่สามารถขอข้อมูลได้อย่างมีประสิทธิภาพ ลดระยะเวลาในการดำเนินคดี และเพิ่มอัตราการจับกุมผู้กระทำผิดในระดับนานาชาติ

1.3 จัดตั้งศูนย์ปฏิบัติการไซเบอร์ระดับชาติแบบเบ็ดเสร็จ เพื่อให้การรับมือภัยคุกคามทางไซเบอร์มีความคล่องตัวและทันต่อสถานการณ์

2. ข้อเสนอแนะเชิงปฏิบัติ

2.1 พัฒนาศักยภาพบุคลากรด้านอาชญากรรมไซเบอร์อย่างต่อเนื่อง เพื่อให้สามารถตอบสนองต่อเทคนิคการหลอกลวงแบบใหม่ ๆ ได้อย่างมีประสิทธิภาพ

2.2 ออกแบบสื่อการเรียนรู้ที่เข้าถึงง่ายและทันสมัยสำหรับประชาชน กล่าวคือ ประชาชนควรได้รับการสื่อสารข้อมูลในรูปแบบที่เข้าใจง่าย สนุก และสื่อสารผ่านช่องทางที่เข้าถึงได้ โดยควรใช้ภาษาที่เป็นมิตร ทันสมัย และไม่ซับซ้อน เพื่อให้ประชาชนทุกช่วงวัยสามารถเข้าใจได้

2.3 ส่งเสริมบทบาทของชุมชนออนไลน์และอาสาสมัครดิจิทัล รัฐควรส่งเสริมให้เกิดเครือข่ายอาสาสมัครดิจิทัลในชุมชน เพื่อรายงานพฤติกรรมต้องสงสัยไปยังหน่วยงานที่เกี่ยวข้องเพื่อสร้างเครือข่ายและการป้องกันที่เหมาะสม

2.4 ส่งเสริมบทบาทเชิงรุกของภาคเอกชน โดยเฉพาะธนาคาร กล่าวคือองค์กรภาคเอกชนต่าง ๆ ควรมีระบบแจ้งเตือนภัยล่วงหน้าแก่ลูกค้าหรือผู้มีส่วนเกี่ยวข้อง รวมถึงควรมีนโยบายการเยียวยาเหยื่อในกรณีที่เกิดปัญหาเป็นความผิดพลาดจากระบบ เพื่อสร้างความมั่นใจในการใช้งานระบบดิจิทัลอย่างปลอดภัย

เอกสารอ้างอิง

- กขพรรณ มณีภาค และ อุนิษา เลิศโตมรสกุล. (2563). การตกเป็นเหยื่ออาชญากรรมจากการกระทำผิดในโลกอินเทอร์เน็ต: กรณีศึกษา การรังแกกันในโลกไซเบอร์ในรูปแบบการคุกคามทางเพศในเขตกรุงเทพมหานคร. *คณะรัฐศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย*.
- กรุงเทพธุรกิจ. (2565). แคมเปญสก็๊ฟ 4 ภัยคุกคาม สะเทือนโลกออนไลน์ปี 2565. สืบค้นจาก <https://www.bangkokbiznews.com/tech/982543>
- คำสั่งคณะกรรมการเทคโนโลยีสารสนเทศแห่งชาติที่ 11/2542 เรื่อง แต่งตั้งคณะกรรมการเฉพาะกิจยกร่างกฎหมายเกี่ยวกับอาชญากรรมทางคอมพิวเตอร์จำนวน 22 คน.
- จิรวรรณ มหรรณพ. (2564). *การแพร่กระจายความรู้ด้านอาชญากรรมไซเบอร์ในกลุ่มออนไลน์*. วิทยานิพนธ์นิติศาสตรมหาบัณฑิต, มหาวิทยาลัยเชียงใหม่.
- ญาณพล ยิ่งยืน. (2548). อาชญากรรมคอมพิวเตอร์. สืบค้นจาก <http://www.ku.ac.th/netday2005/document/yanpon.pdf>
- ธีรยุทธ สุคนธ์. (2566). *การใช้ Social Engineering ในอาชญากรรมไซเบอร์: กรณีศึกษาแพลตฟอร์มโซเชียลมีเดีย*. วารสารอาชญาวิทยาและนโยบายอาญา, 28(2), 55–74.
- นภัสสร เรืองรอง. (2563). *แนวทางการป้องกันการหลอกลวงทางอินเทอร์เน็ตในกลุ่มเยาวชน: กรณีศึกษาเขตกรุงเทพมหานคร*. วารสารเทคโนโลยีสารสนเทศและนวัตกรรม, 9(1), 45–62.
- ปรัชญา พิพัฒน์พงศ์. (2562). *การตอบสนองของหน่วยงานรัฐต่ออาชญากรรมไซเบอร์: ศึกษากรณีการหลอกลวงแบบฟิชซิง*. วารสารรัฐประศาสนศาสตร์, 21(3), 112–130.
- สกวเดือน แสงสุวรรณ. (2565). *พฤติกรรมการใช้งานอินเทอร์เน็ตของผู้สูงอายุที่มีความเสี่ยงต่อการตกเป็นเหยื่อฟิชซิง*. วิทยานิพนธ์รัฐศาสตรมหาบัณฑิต, มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์.
- สำนักงานพัฒนาธุรกรรมทางอิเล็กทรอนิกส์. (2565). *รายงานผลการสำรวจพฤติกรรมผู้ใช้อินเทอร์เน็ตในประเทศไทย ปี พ.ศ. 2565*. กระทรวงดิจิทัลเพื่อเศรษฐกิจและสังคม.
- สำนักงานพัฒนาธุรกรรมทางอิเล็กทรอนิกส์. (2566). *รายงานผลการสำรวจพฤติกรรมผู้ใช้อินเทอร์เน็ตในประเทศไทย ปี พ.ศ. 2566*. กระทรวงดิจิทัลเพื่อเศรษฐกิจและสังคม.
- สาวตรี สุขศรี. (2563). *กฎหมายว่าด้วยอาชญากรรมคอมพิวเตอร์และอาชญากรรมไซเบอร์ (พิมพ์ครั้งที่ 2)*. คณะนิติศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์.
- ศูนย์ประสานการรักษาความมั่นคงปลอดภัยระบบคอมพิวเตอร์ประเทศไทย. (2562). สถิติด้านภัยคุกคามไซเบอร์ของไทยเมื่อ พ.ศ. 2562. สืบค้นจาก <https://www.thaicert.or.th/statistics/statistics2019.html>
- Anti-Phishing Working Group (APWG). (2024). *Phishing Activity Trends Report Q4 2023*. Retrieved from <https://apwg.org/trendsreports/>

- Beccaria, C. (1764). *On crimes and punishments*. (Reprinted and translated editions available; commonly cited from modern interpretations).
- Becker, G. S. (1968). Crime and punishment: An economic approach. *Journal of Political Economy*, 76, 169.
- Cambridge Dictionary. (n.d.). *Phishing*. Retrieved from <https://dictionary.cambridge.org>
- Clough, J. (2016). *Principles of cybercrime* (2nd ed.). Cambridge University Press.
- Cohen, L. E., & Felson, M. (1979). Social change and crime rate trends: A routine activity approach. *American Sociological Review*, 44(4), 588–608.
- Council of Europe. (2001). *Convention on Cybercrime*. Retrieved from <http://www.refworld.org/docid/47fdfb202.html>
- Eck, J. E. (1994). *Drug markets and drug places: A case-control study of the spatial structure of illicit drug dealing*. *Crime Prevention Studies*, 2, 67–115.
- Grabosky, P. N. (1996). Unintended consequences of crime prevention. *Crime Prevention Studies*, 5, 1–30.
- Jaishankar, K. (2008). *Space Transition Theory of Cyber Crimes*. *Indian Journal of Criminology*, 36(2), 1–9.
- Jaishankar, K. (2008). Space transition theory of cyber crime. In F. Schmallager & M. Pittaro (Eds.), *Crimes of the internet* (pp. 283–301). Prentice Hall Press.
- Nagin, D. S. (2013). Deterrence in the twenty-first century. *Crime and Justice*, 42(1), 199–263.
- Paternoster, R. (2010). How much do we really know about deterrence? *Journal of Criminal Law and Criminology*, 100(3), 765–824.
- Sampson, R. J., Raudenbush, S. W., & Earls, F. (1997). Neighborhoods and violent crime: A multilevel study of collective efficacy. *Science*, 277(5328), 918–924.
- Shaw, C. R., & McKay, H. D. (1942). *Juvenile delinquency and urban areas*. Chicago, IL: University of Chicago Press.
- Siegel, L. J. (2015). *Criminology: The core* (5th ed.). Belmont, CA: Cengage Learning.
- Sullivan, L. (1973). *Criminal Behavior: A Process of Rational Decision Making*. In S. B. Warner (Ed.), *Theories of Criminal Behavior*. New York: Random House.
- Sutherland, E. H., & Cressey, D. R. (1996). *Principles of criminology* (10th ed.). Lippincott.
- Sutherland, E. H., & Cressey, D. R. (1996). *Principles of Criminology* (11th ed.). Lanham, MD: Rowman & Littlefield.
- Sykes, G. M., & Matza, D. (1957). Techniques of neutralization: A theory of delinquency. *American Sociological Review*, 22(6), 664–670.
- Wall, D. S. (2007). *Cybercrime: The transformation of crime in the information age*. Polity Press.

การศึกษาความต้องการและแนวทางการจัดการเรียนการสอนวิชาภาษาอังกฤษ
ในหมวดวิชาเลือกเสรีของนักเรียนนายร้อย โรงเรียนนายร้อยพระจุลจอมเกล้า
A Study of Needs and Teaching Approaches for English Elective Courses of
Cadets at Chulachomklao Royal Military Academy

ชญาณันท์ จิตต์จำนงค์¹
Chayanant Jitjumnong

Received: July 14, 2025
Revised: October 2, 2025
Accepted: October 3, 2025

บทคัดย่อ

การวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์ 1) เพื่อศึกษาความต้องการในการเรียนวิชาภาษาอังกฤษในหมวดวิชาเลือกเสรีของนักเรียนนายร้อย โรงเรียนนายร้อยพระจุลจอมเกล้า และ 2) เพื่อศึกษาแนวทางการสอนภาษาอังกฤษในหมวดวิชาเลือกเสรี โรงเรียนนายร้อยพระจุลจอมเกล้า ระเบียบวิธีวิจัยที่ใช้เป็นการวิจัยแบบผสมผสาน (Mixed Methods Research) กลุ่มตัวอย่าง คือ นักเรียนนายร้อยชั้นปีที่ 4 โรงเรียนนายร้อยพระจุลจอมเกล้า ปีการศึกษา 2568 จำนวน 324 นาย ที่ได้จากการเลือกกลุ่มตัวอย่างแบบเจาะจง เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัยคือ แบบสอบถามและแบบสัมภาษณ์ สถิติที่ใช้ในการวิเคราะห์ข้อมูล คือ ร้อยละ ค่าเฉลี่ย ค่าความถี่ ค่าเบี่ยงเบนมาตรฐาน และการวิเคราะห์เชิงหัวข้อ (Thematic Analysis) คือ การรวบรวมข้อมูล และนำมาจัดกลุ่มความคิดเห็นเป็นหมวดหมู่

ผลการวิจัย พบว่า

1) กลุ่มตัวอย่างส่วนใหญ่มีความต้องการเรียนภาษาอังกฤษในหมวดวิชาเลือกเสรีในทักษะการพูดมากที่สุด จำนวน 188 นาย คิดเป็นร้อยละ 58.33 โดยมีความต้องการด้านเนื้อหาและกิจกรรมเกี่ยวกับการสนทนาเพื่อนำไปใช้ในชีวิตประจำวันมากที่สุด ($M = 4.44$, $SD = 0.69$) มีความต้องการเรียนภาษาอังกฤษด้วยสื่อวีดิทัศน์ต่าง ๆ มากที่สุด ($M = 4.40$, $SD = 0.76$) และมีความต้องการวัดผลแบบมีการเก็บคะแนนควบคู่ไปกับการสอบระหว่างภาคและประจำภาคมากที่สุด ($M = 3.73$, $SD = 1.00$) เมื่อจัดกลุ่มความต้องการในการเรียนภาษาอังกฤษในหมวดวิชาเลือกเสรีของนักเรียนนายร้อย มีปัจจัยที่ส่งผลต่อแนวทางการสอน ประกอบด้วย 1) ความต้องการเรียนเพื่อใช้งานจริงในชีวิตและอาชีพ 2) ความชอบในการเรียนรู้ผ่านสื่อที่สนุกและเข้าถึงง่าย 3) อุปสรรคในการเรียนภาษาอังกฤษ 4) วิธีการเรียนที่ตอบโจทย์ และ 5) ความคาดหวังต่อรายวิชาเลือกเสรีภาษาอังกฤษ

2) แนวทางการสอนภาษาอังกฤษในหมวดวิชาเลือกเสรี ผู้สอนควรออกแบบการเรียนการสอนให้สอดคล้องกับบริบททางทหาร และความต้องการพัฒนาทักษะการฟังและการพูดของนักเรียนนายร้อย โดยเรียนผ่านกิจกรรมที่สื่อสารจริงในสถานการณ์ต่าง ๆ รวมถึง มีการประเมินผลแบบใช้งานจริง พร้อมทั้งใช้สื่อการเรียนรู้ที่หลากหลาย และมีการจัดกิจกรรมนอกห้องเรียน เพื่อเพิ่มแรงจูงใจและประสิทธิภาพในการเรียนรู้

คำสำคัญ: ความต้องการในการเรียน, วิชาภาษาอังกฤษ, นักเรียนนายร้อย

¹ อาจารย์ ส่วนการศึกษา โรงเรียนนายร้อยพระจุลจอมเกล้า
Instructor, Academic Division, Chulachomklao Royal Military Academy
E-mail: chayanant.ji@crma.ac.th

Abstract

This research aimed to 1) examine the cadets' need for English elective courses at Chulachomklao Royal Military Academy (CRMA) and 2) study instructional guidelines for English elective courses at CRMA. A mixed-methods research design was employed. The sample consisted of 324 fourth-year cadets enrolled at CRMA in the academic year 2025, selected through purposive sampling. Research instruments included a questionnaire and an interview. Data were analyzed using percentage, mean, frequency, standard deviation, and thematic analysis, which involved organizing and categorizing qualitative responses.

The research findings revealed that:

1) The majority of the sample group, 188 cadets (58.33%), conveyed the highest demand for speaking skills. They expressed the highest need for content and activities related to conversational English for use in daily life ($M = 4.44$, $SD = 0.69$), and preferred learning English primarily through various video media ($M = 4.40$, $SD = 0.76$). For assessment, their highest preference was for a combination of scoring alongside midterm and final examinations ($M = 3.73$, $SD = 1.00$). Thematic grouping of needs identified five key factors influencing the instructional guidelines: 1) the need for practical use in daily life and careers, 2) preferences for engaging and easily accessible learning media, 3) obstacles in English learning, 4) effective learning methods, and 5) expectations for English elective courses.

2) Guidelines for English instruction in elective courses include designing teaching and learning that correspond to military contexts and cadets' needs in order to develop listening and speaking skills through authentic communicative activities, along with practical assessments. Using various learning materials and conducting activities outside the classroom increase motivation and help cadets learn more effectively.

Keywords: Needs Assessment for Learning, English Language, Cadets

บทนำ

ภาษาอังกฤษมีบทบาทสำคัญอย่างยิ่งในทุกภาคส่วน โดยเฉพาะสำหรับนักเรียนนายร้อยที่มีเป้าหมายในการปฏิบัติหน้าที่ในฐานะผู้นำของกองทัพ และของหน่วยทหารที่มีการติดต่อระหว่างประเทศ รวมถึงการเดินทางไปยังต่างประเทศเพื่อฝึกอบรมหรือเพื่อภารกิจของกองทัพ ความสามารถในการใช้ภาษาอังกฤษอย่างมีประสิทธิภาพจึงเป็นสิ่งจำเป็นสำหรับการปฏิบัติงานในระดับชาติและระดับนานาชาติ เช่น การสื่อสารระหว่างประเทศ การเข้าร่วมการประชุมระดับสากล การทำงานร่วมกับกองกำลังผสม หรือการศึกษาต่อในหลักสูตรทางการทหารและความมั่นคงที่จัดสอนเป็นภาษาอังกฤษในต่างประเทศ นอกจากนี้ ภาษาอังกฤษยังมีบทบาทสำคัญในการส่งเสริมศักยภาพของนักเรียนนายร้อยในการเข้าถึงข้อมูลความรู้ในหลากหลายสาขา ไม่ว่าจะเป็นด้านยุทธศาสตร์ การวางแผน การปฏิบัติการ หรือการวิจัยทางการทหาร ที่มักใช้เอกสารหรือแหล่งข้อมูลที่จัดทำเป็นภาษาอังกฤษ การพัฒนาทักษะภาษาอังกฤษจึงจำเป็นต่อนักเรียนนายร้อย และส่งผลต่อความสามารถในการปรับตัวให้เข้ากับสถานการณ์ที่มีความหลากหลายและซับซ้อนในระดับนานาชาติ

อย่างไรก็ตาม จากการประเมินแนวทางการเรียนการสอนวิชาภาษาอังกฤษในหมวดวิชาเลือกเสรีปัจจุบันนี้ ซึ่งมีการเรียนการสอนเพียง 2 วิชา คือ วิชาการสนทนาและอภิปราย (Conversation and Discussion) และวิชาวิดีโอเกมในฐานะวรรณกรรม (Video Games as Literature) พบว่ายังไม่ครอบคลุมทักษะทางภาษาอังกฤษเฉพาะด้านของนักเรียนนายร้อย เช่น ทักษะการพูดในที่ประชุม การเขียนรายงานทางการทหาร หรือการใช้คำศัพท์เฉพาะ

ในบริบททางยุทธศาสตร์และการปฏิบัติการ (โรงเรียนนายร้อยพระจุลจอมเกล้า, 2565) เนื่องจาก ภาษาอังกฤษมีบทบาทสำคัญต่อการสื่อสารและการปฏิบัติงานในระดับสากล โดยเฉพาะในบริบทของนักเรียนนายร้อยที่ต้องเตรียมความพร้อมสู่การเป็นผู้นำในหน่วยงานด้านความมั่นคง ซึ่งจำเป็นต้องใช้ภาษาอังกฤษทั้งในการสื่อสาร การเข้าร่วมภารกิจระหว่างประเทศ และการศึกษาต่อในระดับที่สูงขึ้น อย่างไรก็ตาม ข้อมูลเบื้องต้นเกี่ยวกับทักษะภาษาอังกฤษของนักเรียนนายร้อยในปัจจุบันสะท้อนให้เห็นว่ายังมีข้อจำกัดในการฟัง พูด อ่าน และเขียน โดยเฉพาะทักษะการสื่อสารที่นำไปใช้ในสถานการณ์จริง ซึ่งยังไม่สอดคล้องกับความต้องการของหน่วยงานหรือองค์กร หากปัญหานี้ไม่ได้รับการแก้ไข อาจส่งผลให้บุคคลขาดความมั่นใจในการใช้ภาษาอังกฤษ ส่งผลต่อโอกาสในการพัฒนาและความก้าวหน้าในสายงาน (กรมยุทธการทหารบก, 2563)

การปรับปรุงและออกแบบวิชาเลือกเสรีด้านภาษาอังกฤษจึงควรตั้งอยู่บนพื้นฐานของความต้องการจำเป็นของนักเรียนนายร้อย (Needs Analysis) ซึ่งเป็นกระบวนการที่ช่วยให้เข้าใจถึงทักษะที่ขาด ทักษะที่ควรเสริม และความคาดหวังของผู้เรียนอย่างเป็นระบบ ข้อมูลที่ได้จากการศึกษาเชิงสำรวจนี้จะเป็นแนวทางในการออกแบบหลักสูตรที่สอดคล้องกับความเป็นจริงทางการศึกษาทางทหารและสอดคล้องกับเป้าหมายของกองทัพในการพัฒนากำลังพลที่มีความพร้อมทั้งทางวิชาการและภาคปฏิบัติ (กองทัพบก, 2565) โดยแนวทางการสอนภาษาอังกฤษในปัจจุบันมุ่งเน้นการพัฒนาผู้เรียนให้สามารถใช้ภาษาอังกฤษเพื่อการสื่อสารอย่างมีประสิทธิภาพ เน้นผู้เรียนเป็นศูนย์กลาง (Learner-centered Approach) ส่งเสริมให้เกิดการเรียนรู้จากการลงมือปฏิบัติจริง (Active Learning) และเน้นการบูรณาการทักษะภาษาอังกฤษทั้ง 5 ด้าน ได้แก่ การฟัง การพูด การอ่าน การเขียน และการออกเสียงผ่านกิจกรรมที่หลากหลาย เช่น การสนทนาในชั้นเรียน การทำงานกลุ่ม การจำลองสถานการณ์ อีกทั้งยังใช้สื่อเทคโนโลยีสนับสนุนการเรียนการสอน เพื่อเพิ่มความน่าสนใจและเสริมแรงจูงใจให้ผู้เรียน (Bremner et al., 2022) โดยเฉพาะในกลุ่มนักเรียนนายร้อยที่จำเป็นต้องพัฒนาทักษะภาษาอังกฤษเพื่อการสื่อสาร

ดังนั้น การศึกษาเพื่อสำรวจความต้องการและความคาดหวังของนักเรียนนายร้อยต่อวิชาภาษาอังกฤษในหมวดวิชาเลือกเสรี จึงเป็นสิ่งสำคัญเพื่อออกแบบวิชาเลือกเสรีที่ตอบโจทย์ความต้องการในด้านวิชาการและการปฏิบัติหน้าที่ในอนาคตของนักเรียนนายร้อยมากยิ่งขึ้น โดยจะช่วยวางรากฐานสำหรับการเรียนการสอนภาษาอังกฤษในหมวดวิชาเลือกเสรี ที่มีความเหมาะสมสำหรับนักเรียนนายร้อยในระยะยาว รวมถึงการนำไปสู่การออกแบบและพัฒนาวิชาเลือกเสรีภาษาอังกฤษที่ตอบสนองต่อความต้องการของนักเรียนนายร้อยได้อย่างแท้จริง

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

1. เพื่อศึกษาความต้องการในการเรียนวิชาภาษาอังกฤษในหมวดวิชาเลือกเสรีของนักเรียนนายร้อย โรงเรียนนายร้อยพระจุลจอมเกล้า
2. เพื่อศึกษาแนวทางการสอนภาษาอังกฤษในหมวดวิชาเลือกเสรีของโรงเรียนนายร้อยพระจุลจอมเกล้า

ขอบเขตของการวิจัย

1. ขอบเขตด้านเนื้อหา

การวิจัยครั้งนี้เป็นการศึกษาความต้องการจำเป็นในการเรียนวิชาภาษาอังกฤษในหมวดวิชาเลือกเสรีของนักเรียนนายร้อย โดยมุ่งเน้นการพัฒนาทักษะภาษาอังกฤษทั้ง 5 ด้าน ได้แก่ การฟัง การพูด การอ่าน การเขียน และการออกเสียง โดยพิจารณาจากองค์ประกอบของความต้องการจำเป็นในการใช้ภาษาอังกฤษ คือ ความจำเป็น ข้อบกพร่อง และความต้องการ ซึ่งสะท้อนถึงจุดอ่อนและความคาดหวังของผู้เรียนในการใช้ภาษาอังกฤษในบริบทจริง ข้อมูลเหล่านี้ถูกนำมาวิเคราะห์เพื่อใช้เป็นแนวทางในการออกแบบและพัฒนารายวิชาเลือกเสรีภาษาอังกฤษให้สอดคล้องกับบริบทของผู้เรียน โดยครอบคลุมทักษะภาษาอังกฤษที่จำเป็นต้องพัฒนา เนื้อหาและกิจกรรมการเรียนรู้ที่เหมาะสม วิธีการเรียนรู้ที่ตอบสนองต่อผู้เรียน และวิธีการวัดผลที่สามารถประเมินได้ทั้งความรู้และการใช้ภาษาอังกฤษอย่างมีประสิทธิภาพ

2. ขอบเขตด้านประชากร

ประชากรสำหรับการวิจัย คือ นักเรียนนายร้อยชั้นปีที่ 1 - 4 ปีการศึกษา 2568 จำนวน 1,080 นาย กลุ่มตัวอย่างที่ใช้ในการวิจัย คือ นักเรียนนายร้อยชั้นปีที่ 4 จำนวน 324 นาย (ทุกนาย) ซึ่งเป็นการเลือกกลุ่มตัวอย่างแบบเจาะจง (Purposive Sampling) เนื่องจากเป็นนักเรียนนายร้อยชั้นปีที่ 4 เป็นชั้นปีเดียวที่ต้องเรียนวิชาเลือกตามข้อบังคับหลักสูตรของสถาบัน และกลุ่มตัวอย่างที่ใช้ในการสัมภาษณ์คือ ตัวแทนนักเรียนนายร้อยชั้นปีที่ 4 สาขาวิชาละ 1 นาย มีทั้งหมด 8 สาขาวิชา รวมทั้งหมด 8 นาย

3. ขอบเขตด้านระยะเวลา

ผู้วิจัยเริ่มทำการสำรวจความต้องการในการเรียนวิชาภาษาอังกฤษในหมวดวิชาเลือกเสรี ในเดือนเมษายน และทำการสัมภาษณ์ตัวแทนนักเรียนนายร้อยแต่ละสาขาวิชา ในเดือนพฤษภาคม โดยมีการวิเคราะห์ข้อมูลและอภิปรายผลการวิจัยระหว่างเดือนพฤษภาคมถึงเดือนกรกฎาคม ภาคเรียนที่ 1 ปีการศึกษา 2568

ทบทวนวรรณกรรม

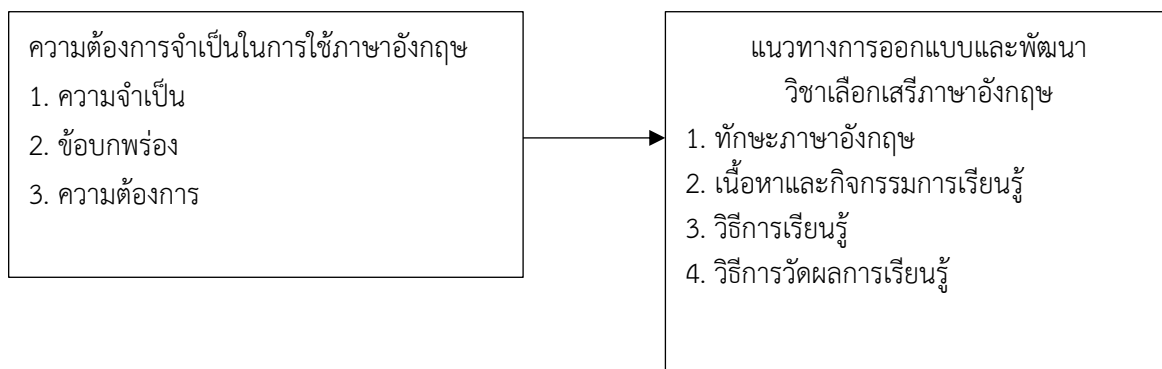
การศึกษาความต้องการจำเป็น (Needs Analysis) เป็นขั้นตอนที่สำคัญในการพัฒนาหลักสูตรหรือรายวิชาให้มีประสิทธิภาพ โดยเฉพาะอย่างยิ่งในบริบทของการเรียนรู้ภาษาต่างประเทศ (Brown, 2016) การทำความเข้าใจความต้องการของผู้เรียน เป้าหมายการเรียนรู้ และบริบทเฉพาะของผู้เรียน จะช่วยให้การออกแบบหลักสูตรมีความสอดคล้องและตอบสนองต่อผู้เรียนได้อย่างแท้จริง (สุตววรรณ โคตรนตร และคณะ, 2568) สำหรับนักเรียนนายร้อย โรงเรียนนายร้อยพระจุลจอมเกล้า ซึ่งมีบทบาทสำคัญในการเป็นผู้นำทางทหารในอนาคต ความสามารถทางภาษาอังกฤษจึงมีความสำคัญอย่างยิ่งต่อการปฏิบัติการในระดับนานาชาติ รวมถึงการพัฒนาตนเอง และการเข้าถึงองค์ความรู้ที่ทันสมัย

การศึกษาความต้องการจำเป็นในการเรียนภาษาอังกฤษในบริบทเฉพาะ Basturkmen (2010) ได้เสนอแนวทางในการวิเคราะห์ความต้องการของผู้เรียน โดยสามารถวิเคราะห์จากปัจจัย 3 ด้าน คือ ความจำเป็น (Necessities) ขอบกพร่อง (Lacks) และ ความต้องการ (Wants) การนำแนวคิดนี้มาใช้ในการศึกษาความต้องการของนักเรียนนายร้อย จะช่วยให้ผู้สอนหรือผู้ออกแบบหลักสูตรมีความเข้าใจถึงทักษะภาษาอังกฤษที่จำเป็นสำหรับการปฏิบัติหน้าที่ ข้อจำกัดทางภาษา และสิ่งที่ผู้เรียนต้องการจากการเรียนวิชาเลือกเสรีภาษาอังกฤษ นอกจากนี้ บริบทเฉพาะในการเรียนการสอนของนักเรียนนายร้อย สามารถศึกษาแนวทางจากการเรียนการสอนภาษาอังกฤษเพื่อวัตถุประสงค์เฉพาะ (English for Specific Purposes: ESP) เนื่องจากมีความต้องการทางภาษาที่เฉพาะเจาะจง โดยมีเนื้อหาที่เกี่ยวข้องกับวิชาชีพทหาร Flowerdew and Peacock (2017) อธิบายว่า การวิเคราะห์ความต้องการของผู้เรียน ESP ควรพิจารณาถึงลักษณะเฉพาะของวิชาชีพนั้น ๆ ว่ามีลักษณะเฉพาะอย่างไร ซึ่งสำหรับนักเรียนนายร้อย ความรู้และความต้องการเรียนวิชาภาษาอังกฤษอาจรวมถึงคำศัพท์ทางทหาร การสื่อสารในสถานการณ์การยุทธ์วิธี การอ่านคู่มือทางทหาร หรือการติดต่อสื่อสารกับกองทัพนานาชาติ นอกเหนือจากปัจจัยของบริบทเฉพาะทางวิชาชีพ ยังมีปัจจัยทางด้านยุคสมัย (Generation) ของผู้เรียนในปัจจุบันนี้ ซึ่งเป็นยุคดิจิทัล Thome and Reinhardt (2024) อธิบายถึงเปลี่ยนแปลงของความต้องการของผู้เรียนภาษาในยุคดิจิทัล ที่ให้ความสำคัญกับสื่อการเรียนรู้ที่ยืดหยุ่น เข้าถึงง่าย และสอดคล้องกับความสนใจส่วนบุคคล การศึกษาความต้องการของนักเรียนนายร้อยจึงควรตรวจสอบความชอบ รวมถึงแนวทางการเรียนรู้ที่นักเรียนนายร้อยต้องการในการเรียนวิชาเลือกเสรีภาษาอังกฤษ เช่น การใช้เทคโนโลยี แอปพลิเคชัน หรือแพลตฟอร์มออนไลน์ต่าง ๆ

การพัฒนาทักษะภาษาอังกฤษทั้ง 5 ด้าน ได้แก่ การฟัง การพูด การอ่าน การเขียน และการออกเสียง มีความสำคัญต่อการเสริมสร้างสมรรถนะการใช้ภาษาอังกฤษในชีวิตจริงของผู้เรียน โดยทักษะการฟังสามารถพัฒนาได้อย่างมีประสิทธิภาพผ่านการใช้สื่อของจริง (Jantasode & Ruangjaroon, 2023) ส่วนทักษะการพูดและการออกเสียงมีแนวโน้มพัฒนาได้ดีขึ้นเมื่อมีการใช้เทคโนโลยีช่วยสอน เช่น แอปพลิเคชันประเมินการออกเสียงอัตโนมัติ หรือกิจกรรมเลียนแบบการพูดในสถานการณ์จริง (Georgiou, 2025) ในขณะที่ทักษะการอ่านและเขียนควรถูกบูรณาการเข้ากับกิจกรรมสื่อสาร เพื่อให้เกิดการเชื่อมโยงระหว่างความเข้าใจและการถ่ายทอดภาษาอย่างถูกต้อง (Lai, 2025) งานวิจัยข้างต้นสนับสนุนการออกแบบกิจกรรมที่เน้นผู้เรียนเป็นศูนย์กลางและการใช้รูปแบบการเรียนรู้แบบบูรณาการระหว่างทักษะ ซึ่งสอดคล้องกับเป้าหมายของการพัฒนารายวิชาเลือกเสรีภาษาอังกฤษที่เน้นการตอบสนองต่อความจำเป็น ขอบกพร่อง และความต้องการของผู้เรียนในบริบทเฉพาะ

กรอบแนวคิดการวิจัย

กรอบแนวคิดนี้ของงานวิจัยนี้แสดงให้เห็นว่า การศึกษาความต้องการจำเป็นในการใช้ภาษาอังกฤษของนักเรียนนายร้อย ในด้านความจำเป็น (Necessities) ขอบกพร่อง (Lacks) และความต้องการ (Wants) จะเป็นข้อมูลสำคัญที่นำไปสู่การกำหนดแนวทางการออกแบบและพัฒนาวิชาเลือกเสรีภาษาอังกฤษให้มีความเหมาะสม ตรงตามความต้องการ และมีประสิทธิภาพในการส่งเสริมความสามารถทางภาษาอังกฤษของนักเรียนนายร้อยที่มีต่อวิชาชีพในอนาคต

รูปที่ 1 กรอบแนวคิดการวิจัย

วิธีดำเนินการวิจัย

การวิจัยครั้งนี้ใช้ระเบียบวิธีวิจัยแบบผสมผสาน (Mixed-Method Research) โดยใช้การวิจัยเชิงปริมาณ นำการวิจัยเชิงคุณภาพ ซึ่งมีการดำเนินการวิจัยตามลำดับขั้นตอน ดังนี้

1. เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย

1) แบบสอบถาม

เป็นแบบสอบถามมาตราส่วนประเมินค่าแบบ Likert Scale จำนวน 5 ระดับ โดยแบบสอบถามมีทั้งหมด 3 ตอน ดังนี้

ตอนที่ 1 ข้อมูลทั่วไปเกี่ยวกับนักเรียนนายร้อย จำนวน 4 ข้อ

ตอนที่ 2 ข้อมูลเกี่ยวกับการเรียนภาษาอังกฤษ จำนวน 8 ข้อ

ตอนที่ 3 ข้อมูลเกี่ยวกับความต้องการเรียนภาษาอังกฤษในหมวดวิชาเลือกเสรี จำนวน 5 ข้อ

การให้คะแนนมีจำนวน 5 ระดับ ได้แก่ ระดับ 5 คือ เห็นด้วยมากที่สุด ระดับ 4 คือ เห็นด้วยมาก ระดับ 3 คือ เห็นด้วยปานกลาง ระดับ 2 คือ เห็นด้วยน้อย ระดับ 1 คือ เห็นด้วยน้อยที่สุด

2) แบบสัมภาษณ์ เป็นแบบกึ่งโครงสร้าง (Semi – Structured Interview) เป็นการสัมภาษณ์รายบุคคล

(In – Dept Interview) เกี่ยวกับความต้องการเรียนภาษาอังกฤษในหมวดวิชาเลือกเสรี จำนวน 5 ข้อ โดยมีประเด็นในการสัมภาษณ์ คือ แรงจูงใจในการเลือกเรียนภาษาอังกฤษ เป้าหมายหรือความคาดหวังจากการเรียน ทักษะภาษาอังกฤษที่ต้องการพัฒนา รูปแบบการเรียนการสอนที่ต้องการ และข้อเสนอแนะในการจัดการเรียนการสอน

2. การสร้างและทดสอบเครื่องมือวิจัย มีรายละเอียด ดังนี้

ผู้วิจัยพัฒนาแบบสอบถามและแบบสัมภาษณ์จากการศึกษาเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง โดยมีผู้เชี่ยวชาญ 3 ท่าน ประกอบด้วย ผู้เชี่ยวชาญด้านการวิจัยทางการศึกษา ผู้เชี่ยวชาญการสอนภาษาอังกฤษ 1 ท่าน และผู้เชี่ยวชาญการสอนภาษาไทย 1 ท่าน ซึ่งผู้เชี่ยวชาญทั้ง 3 ท่านนี้ ตำแหน่ง อาจารย์ ส่วนการศึกษา โรงเรียนนายร้อยพระจุลจอมเกล้า และมีประสบการณ์ในการสอนนักเรียนนายร้อย โรงเรียนนายร้อยพระจุลจอมเกล้า มากกว่า 10 ปี การตรวจหาค่าความตรงเชิงเนื้อหา (IOC: Index of Item – Objective Congruence) ของทั้งแบบสอบถามและแบบสัมภาษณ์ มีค่าอยู่ระหว่าง 0.67 - 1.00 ผู้วิจัยได้ทดลองใช้ (Try – Out) แบบสอบถามและแบบสัมภาษณ์

กับนักเรียนนายร้อยชั้นปีที่ 5 สาขาสังคมศาสตร์เพื่อการพัฒนา ที่ไม่ใช่ประชากร จำนวน 40 นาย และจำนวน 10 นาย ตามลำดับ เพื่อทดสอบความเชื่อมั่น (Reliability) โดยใช้สูตรหาค่าสัมประสิทธิ์แอลฟาของครอนบาค (Cronbach's Alpha Coefficient) พบว่า มีค่าความเชื่อมั่นเท่ากับ 0.82 และ 0.78 ตามลำดับ ซึ่งอยู่ระหว่าง 0.70 - 0.95 แสดงว่าแบบสอบถามและแบบสัมภาษณ์มีความเชื่อมั่นเพียงพอที่สามารถนำไปใช้ได้ (เฉลิมพล ศรีหงษ์, 2565)

3. การเก็บรวบรวมข้อมูล

ผู้วิจัยแจกแบบสอบถามให้กับกลุ่มตัวอย่างที่เป็นนักเรียนนายร้อยชั้นปีที่ 4 โดยชี้แจงวัตถุประสงค์ของการวิจัย การตอบแบบสอบถาม และการรักษาความลับของผู้ให้ข้อมูลก่อนการเริ่มเก็บข้อมูล มีการนัดหมายเพื่อเก็บแบบสอบถามคืนภายในระยะเวลาที่กำหนด และมีการตรวจสอบความสมบูรณ์ของคำตอบก่อนนำไปวิเคราะห์ข้อมูล นอกจากนี้ยังได้ดำเนินการนัดหมายตัวแทนนักเรียนเพื่อดำเนินการสัมภาษณ์รายบุคคล โดยมีการขออนุญาตบันทึกเสียงเพื่อความถูกต้องในการถอดความข้อมูล

4. การวิเคราะห์ข้อมูล

ผู้วิจัยดำเนินการวิเคราะห์ข้อมูล ดังนี้

4.1 การวิเคราะห์ข้อมูลเกี่ยวกับความมั่นใจในการใช้และความต้องการเรียนภาษาอังกฤษในทักษะต่าง ๆ นำเสนอ โดยใช้ค่าความถี่ (Frequency) และร้อยละ (Percentage) พร้อมตารางประกอบคำบรรยาย

4.2 การวิเคราะห์ข้อมูลเกี่ยวกับความต้องการในการเรียน ด้านเนื้อหาและกิจกรรม ด้านวิธีการเรียนรู้ และด้านวิธีการวัดผลการเรียนรู้ภาษาอังกฤษ นำเสนอ โดยใช้ค่าเฉลี่ย (M) และค่าเบี่ยงเบนมาตรฐาน (SD) พร้อมตารางประกอบคำบรรยาย ซึ่งมีการแปลผลค่าเฉลี่ยเลขคณิตเมื่อเทียบกับเกณฑ์ ดังนี้ (Best, 1977)

ค่าเฉลี่ย 1.00 - 1.49 แสดงว่า ความต้องการในการเรียนด้านต่าง ๆ อยู่ในระดับน้อยที่สุด

ค่าเฉลี่ย 1.50 - 2.49 แสดงว่า ความต้องการในการเรียนด้านต่าง ๆ อยู่ในระดับน้อย

ค่าเฉลี่ย 2.50 - 3.49 แสดงว่า ความต้องการในการเรียนด้านต่าง ๆ อยู่ในระดับปานกลาง

ค่าเฉลี่ย 3.50 - 4.49 แสดงว่า ความต้องการในการเรียนด้านต่าง ๆ อยู่ในระดับมาก

ค่าเฉลี่ย 4.50 - 5.00 แสดงว่า ความต้องการในการเรียนด้านต่าง ๆ อยู่ในระดับมากที่สุด

4.3 การศึกษาแนวทางการสอนภาษาอังกฤษในหมวดวิชาเลือกเสรี ของโรงเรียนนายร้อยพระจุลจอมเกล้า ใช้การวิเคราะห์เชิงหัวข้อ (Thematic Analysis) คือ การรวบรวมข้อมูล และนำมาจัดกลุ่มความคิดเห็นให้เป็นหมวดหมู่ (เฉลิมพล ศรีหงษ์, 2565)

ผลการวิจัย

เพื่อศึกษาความต้องการในการเรียนวิชาภาษาอังกฤษในหมวดวิชาเลือกเสรีของนักเรียนนายร้อย โรงเรียนนายร้อยพระจุลจอมเกล้า

ผลการวิเคราะห์ข้อมูลทั่วไปเกี่ยวกับการเรียนภาษาอังกฤษ ตามตารางที่ 1 พบว่า นักเรียนนายร้อยชั้นปีที่ 4 จำนวน 324 นาย แบ่งเป็น 8 สาขาวิชา ดังนี้ 1) วิศวกรรมเครื่องกล 40 นาย 2) วิศวกรรมโยธา 34 นาย 3) วิศวกรรมอุตสาหการ 40 นาย 4) วิศวกรรมไฟฟ้า 22 นาย 5) วิศวกรรมแผนที่ 20 นาย 6) ความมั่นคงปลอดภัยทางไซเบอร์ 40 นาย 7) วิทยาศาสตร์และเทคโนโลยี 66 นาย 8) สังคมศาสตร์เพื่อการพัฒนา 62 นาย มีความมั่นใจในการใช้ภาษาอังกฤษในทักษะการอ่านมากที่สุด จำนวน 104 นาย คิดเป็นร้อยละ 32.10 รองลงมา คือ ทักษะการฟัง จำนวน 84 นาย คิดเป็นร้อยละ 25.93 ส่วนทักษะที่นักเรียนนายร้อยมีความมั่นใจน้อยที่สุด คือ ทักษะการออกเสียง จำนวน 31 นาย คิดเป็นร้อยละ 9.56 รายละเอียด ดังนี้

ตารางที่ 1 แสดงจำนวนและร้อยละของความมั่นใจในการใช้ภาษาอังกฤษในทักษะต่าง ๆ ของนักเรียนนายร้อย
โรงเรียนนายร้อยพระจุลจอมเกล้า

ความมั่นใจในการใช้ภาษาอังกฤษในทักษะต่าง ๆ	จำนวน (นาย)	ร้อยละ
การฟัง	84	25.93
การพูด	33	10.19
การอ่าน	104	32.10
การเขียน	72	22.22
การออกเสียง	31	9.56
รวม	324	100.00

จากการศึกษาความต้องการเรียนภาษาอังกฤษในหมวดวิชาเลือกเสรี ตามตารางที่ 2 พบว่า นักเรียนนายร้อยต้องการพัฒนาทักษะการพูดมากที่สุด จำนวน 188 นาย คิดเป็นร้อยละ 58.33 รองลงมา คือ การพัฒนาทักษะการฟัง จำนวน 94 นาย คิดเป็นร้อยละ 29.01 และทักษะที่ต้องการพัฒนาน้อยที่สุด คือ ทักษะการอ่าน จำนวน 12 นาย คิดเป็นร้อยละ 3.70 นอกจากนี้ยังพบว่าทักษะที่นักเรียนนายร้อยไม่ต้องการพัฒนา คือ ทักษะการออกเสียง ร้อยละเจ็ด ดังนี้

ตารางที่ 2 แสดงจำนวนและร้อยละของความต้องการเรียนภาษาอังกฤษในหมวดวิชาเลือกเสรีในทักษะต่าง ๆ
ของนักเรียนนายร้อย โรงเรียนนายร้อยพระจุลจอมเกล้า

ทักษะ	จำนวน (นาย)	ร้อยละ
การฟัง	94	29.01
การพูด	188	58.03
การอ่าน	12	3.70
การเขียน	30	9.26
การออกเสียง	0	0
รวม	324	100.00

จากการศึกษาความต้องการด้านเนื้อหาและกิจกรรมการเรียนรู้ภาษาอังกฤษ ตามตารางที่ 3 พบว่า นักเรียนนายร้อยมีความต้องการอยู่ในระดับมาก ($3.51 \leq M \leq 4.49$) เกือบทุกรายการ โดยความต้องการด้านเนื้อหาและกิจกรรมการเรียนรู้ภาษาอังกฤษเกี่ยวกับ การสนทนาเพื่อนำไปใช้ในชีวิตประจำวัน มากที่สุด ($M = 4.44, SD = 0.69$) รองลงมา คือ การเรียนภาษาผ่านการฟังเพลง ($M = 4.28, SD = 0.91$) ยกเว้น การเขียนบทคัดย่อ ที่นักเรียนนายร้อยมีความต้องการในระดับปานกลาง ($M = 3.48, SD = 1.12$)

ตารางที่ 3 แสดงความต้องการด้านเนื้อหาและกิจกรรมการเรียนรู้ภาษาอังกฤษ ของนักเรียนนายร้อย
โรงเรียนนายร้อยพระจุลจอมเกล้า

เนื้อหาและกิจกรรม	<i>M</i>	<i>SD</i>	การแปลความหมาย
การสนทนาเพื่อนำไปใช้ในชีวิตประจำวัน	4.44	0.69	มาก
การสนทนาเพื่อนำเสนองาน	3.89	0.94	มาก
การสนทนาเพื่อการอภิปราย	3.79	0.86	มาก
การสนทนาเพื่อการโต้เถียง	3.59	1.02	มาก
การเรียนภาษาผ่านการฟังเพลง	4.28	0.91	มาก
การเรียนภาษาผ่านการดูภาพยนตร์	4.19	0.84	มาก

เนื้อหาและกิจกรรม	<i>M</i>	<i>SD</i>	การแปลความหมาย
การเรียนรู้ภาษาผ่านการฟังข่าว	4.23	0.83	มาก
การออกเสียงให้ชัดเจนและถูกต้อง	4.14	0.82	มาก
การอ่านเพื่อจับใจความ	4.19	0.93	มาก
การเขียนจดหมาย	3.75	1.02	มาก
การเขียนบทคัดย่อ	3.48	1.12	ปานกลาง
การเขียนเรียงความ	3.60	1.10	มาก

จากการศึกษาความต้องการด้านวิธีการเรียนรู้ภาษาอังกฤษของนักเรียนนายร้อย โรงเรียนนายร้อยพระจุลจอมเกล้า ตามตารางที่ 4 พบว่า นักเรียนนายร้อยมีความต้องการอยู่ในระดับมาก ($3.51 \leq M \leq 4.49$) เกือบทุกรายการ โดยความต้องการเรียนรู้ภาษาอังกฤษด้วยวิธีการเรียนแบบมีสื่อวีดิทัศน์ต่าง ๆ มากที่สุด ($M = 4.40$, $SD = 0.76$) รองลงมา คือ การเรียนแบบมีเกมประกอบการเรียน ($M = 4.31$, $SD = 0.78$) ยกเว้น การเรียนแบบทำงานเดี่ยว ($M = 3.35$, $SD = 1.00$) และการเรียนแบบทำชิ้นงาน ($M = 3.33$, $SD = 0.98$) ที่นักเรียนนายร้อยมีความต้องการในระดับปานกลาง

ตารางที่ 4 แสดงความต้องการด้านวิธีการเรียนรู้ภาษาอังกฤษ ของนักเรียนนายร้อย โรงเรียนนายร้อยพระจุลจอมเกล้า

วิธีการเรียนรู้	<i>M</i>	<i>SD</i>	การแปลความหมาย
การเรียนแบบบรรยาย	3.73	0.92	มาก
การเรียนแบบทำงานเดี่ยว	3.35	1.00	ปานกลาง
การเรียนแบบทำงานคู่	3.61	0.88	มาก
การเรียนแบบทำกิจกรรมกลุ่ม	4.06	0.86	มาก
การเรียนแบบมีเกมประกอบการเรียน	4.31	0.78	มาก
การเรียนแบบทำชิ้นงาน	3.33	0.98	ปานกลาง
การเรียนโดยการทำแบบฝึกหัด	3.51	0.90	มาก
การเรียนแบบมีสื่อวีดิทัศน์ต่าง ๆ	4.40	0.76	มาก

จากการศึกษาความต้องการด้านวิธีการวัดผลการเรียนรู้ภาษาอังกฤษ ตามตารางที่ 5 พบว่า นักเรียนนายร้อยมีความต้องการวิธีการวัดผลการเรียนรู้แบบมีการเก็บคะแนนควบคุมไปกับการสอบระหว่างภาคและประจำภาค อยู่ในระดับมาก ($M = 3.73$, $SD = 1.00$) รองลงมาคือ มีการสอบเก็บคะแนนจากการปฏิบัติหรือการทำรายงาน ($M = 3.46$, $SD = 0.97$) ส่วนการสอบเก็บคะแนนท้ายคาบเรียน ($M = 3.25$, $SD = 0.92$) ที่นักเรียนนายร้อยมีความต้องการในระดับปานกลาง

ตารางที่ 5 แสดงความต้องการด้านวิธีการวัดผลการเรียนรู้การเรียนภาษาอังกฤษ ของนักเรียนนายร้อย
โรงเรียนนายร้อยพระจุลจอมเกล้า

วิธีการวัดผลการเรียนรู้	<i>M</i>	<i>SD</i>	การแปลความหมาย
มีการสอบเก็บคะแนนท้ายคาบเรียน	3.25	0.92	ปานกลาง
มีการสอบเก็บคะแนนจากการปฏิบัติหรือการทำรายงาน	3.46	0.97	ปานกลาง
มีการเก็บคะแนนควบคุมไปกับการสอบระหว่างภาคและประจำภาค	3.73	1.00	มาก

จากการวิเคราะห์ข้อมูลคำตอบปลายเปิดของนักเรียนนายร้อยเกี่ยวกับความต้องการเรียนภาษาอังกฤษ พบว่าเนื้อหาสามารถจัดกลุ่มคำตอบออกเป็น 5 ข้อหลัก ดังนี้

1. ความต้องการเรียนเพื่อใช้งานจริงในชีวิตและอาชีพ

ผู้ให้ข้อมูลร้อยละ 87 ระบุว่า มีความต้องการเรียนภาษาอังกฤษ โดยเฉพาะอย่างยิ่งในด้านทักษะการพูด และทักษะการฟัง ซึ่งมองว่าภาษาอังกฤษเป็นทักษะที่มีความจำเป็นอย่างยิ่งต่อการทำงานในอนาคต โดยเฉพาะในบริบทของภารกิจทางทหารที่มีความเกี่ยวข้องสัมพันธ์กับนานาชาติ ครอบคลุมทั้งการฝึกอบรม และการประสานงาน กับกองกำลังต่างชาติ ผู้ให้ข้อมูลจำนวนหนึ่งให้เหตุผลเชิงประสบการณ์และเจตคติที่เป็นไปในทิศทางเดียวกันว่า การใช้ภาษาอังกฤษได้อย่างคล่องแคล่วนั้น จะเป็นสิ่งที่ช่วยเพิ่มโอกาสที่ดีในการทำงานในกองทัพ เช่น การเข้าร่วม ภารกิจต่างประเทศหรือการอบรมหลักสูตรระหว่างประเทศที่ใช้ภาษาอังกฤษเป็นหลัก อีกทั้งยังมีความคิดเห็น ที่สะท้อนถึงสถานการณ์จริงในภารกิจทหารภายในประเทศที่ต้องร่วมปฏิบัติงานกับบุคลากรจากต่างชาติ เช่น การฝึกร่วม/ผสม Cobra Gold และ Hanuman Guardian เป็นต้น ซึ่งจำเป็นต้องใช้ทักษะการฟังและพูดภาษาอังกฤษ เพื่อสื่อสารระหว่างกันได้อย่างมีประสิทธิภาพ นอกจากนี้ ยังมีผู้ให้ข้อมูลร้อยละ 9 ที่มีเป้าหมายในระยะยาว เช่น การศึกษาต่อในระดับปริญญาที่สูงขึ้นทั้งในประเทศไทยและต่างประเทศ

2. ความชอบในการเรียนรู้ผ่านสื่อที่สนุกและเข้าถึงง่าย

จากการรวบรวมข้อมูล พบว่า ผู้ให้ข้อมูลร้อยละ 74 ชื่นชอบการเรียนรู้ภาษาอังกฤษผ่านสื่อบันเทิงที่สนุก และเข้าถึงง่าย ไม่ว่าจะเป็นเพลง ภาพยนตร์ ซีรีส์ เกมออนไลน์ หรือคลิปวิดีโอบนแพลตฟอร์มต่าง ๆ เช่น YouTube Tiktok และ Netflix เป็นต้น โดยให้เหตุผลว่า สื่อต่าง ๆ เหล่านี้สามารถช่วยให้การเรียนรู้เกิดขึ้นอย่างเป็นธรรมชาติ ไม่รู้สึกถึงความเครียด และยังส่งเสริมทักษะการฟัง การพูด และการจดจำคำศัพท์ได้อย่างมีประสิทธิภาพมากกว่า วิธีการเรียนรู้แบบดั้งเดิม นอกจากนี้ การดูหนังหรือซีรีส์ภาษาอังกฤษช่วยให้จดจำคำศัพท์และการออกเสียงได้ง่ายขึ้น ขณะที่ผู้ให้ข้อมูลร้อยละ 16 เรียนรู้จากคลิปสอนการออกเสียงผ่าน YouTube ซึ่งมีความสนุกสนานและเข้าใจง่าย โดยไม่รู้สึกเบื่อหรือฝืนใจ ผู้ให้ข้อมูลเห็นตรงกันว่า เพลงสากลก็เป็นอีกช่องทางหนึ่งที่ช่วยให้ผู้เรียนจำคำศัพท์ได้ อย่างแม่นยำ ด้วยจังหวะและทำนองที่เอื้อต่อการจดจำ

3. อุปสรรคในการเรียนภาษาอังกฤษ

จากการวิเคราะห์ข้อมูล พบว่า ผู้เรียนร้อยละ 58 รู้สึกว่าตนเองเผชิญกับอุปสรรคในการเรียนรู้ภาษาอังกฤษ 2 ประการ คือ ความไม่มั่นใจในการพูด และการขาดเวลาในการฝึกฝนทักษะภาษาอังกฤษนอกห้องเรียน ซึ่งปัจจัย เหล่านี้ได้ส่งผลต่อความต่อเนื่องและประสิทธิภาพของการเรียนรู้ โดยผู้ให้ข้อมูลร้อยละ 77 ลงความเห็นว่า ตนเอง ตระหนักถึงความสำคัญของภาษาอังกฤษ แต่ไม่กล้าแสดงออกทางภาษา โดยเฉพาะการพูดในที่ห้องเรียนและในที่สาธารณะ เนื่องจากกังวลว่าจะออกเสียงผิดหรือใช้ไวยากรณ์ไม่ถูกต้อง ซึ่งปัญหานี้สะท้อนถึงปัญหาเชิงจิตวิทยาที่มีผลต่อทัศนคติ และแรงจูงใจในการเรียน ขณะเดียวกัน อีกปัญหาสำคัญที่พบคือ ข้อจำกัดด้านเวลา โดยเฉพาะในบริบทของนักเรียน นายร้อยที่มีตารางเรียนและภารกิจประจำวันค่อนข้างมาก ทำให้ไม่มีเวลาสำหรับการฝึกฝนเพิ่มเติมนอกห้องเรียน ร้อยละ 93 ให้ความเห็นว่า เวลาเรียนในห้องเรียนไม่เพียงพอ และมีโอกาสใช้ภาษาอังกฤษในชีวิตประจำวันไม่มาก เท่าที่ควร

4. วิธีการเรียนที่ตอบโจทย์

จากการรวบรวมข้อมูล พบว่า ผู้เรียนร้อยละ 93 มีแนวโน้มให้ความสำคัญกับวิธีการเรียนรู้การสอน ที่เปิดโอกาสให้ผู้เรียนมีส่วนร่วมอย่างแท้จริง โดยเฉพาะกิจกรรมที่ช่วยกระตุ้นให้เกิดการใช้ภาษาอังกฤษอย่างเป็น ธรรมชาติ เช่น การทำกิจกรรมกลุ่ม การเล่นเกมภาษาอังกฤษ และการฝึกพูดในสถานการณ์จำลอง โดยผู้เรียนมองว่า รูปแบบการเรียนลักษณะนี้ ไม่เพียงช่วยให้เข้าใจเนื้อหาได้ดีขึ้น แต่ยังสร้างความมั่นใจและลดความกดดันในการใช้ภาษา ทั้งในห้องเรียนและนอกห้องเรียนอีกด้วย ผู้ให้ข้อมูลกล่าวว่า การฝึกสื่อสารกับเพื่อนในบรรยากาศที่เป็นกันเอง เช่น การสื่อสารเป็นคู่ หรือกลุ่มเล็ก ๆ ทำให้ตนเองกล้าพูดมากขึ้น นอกจากนี้ ยังมีข้อเสนอแนะให้จัดกิจกรรมการเรียน ที่จำลองสถานการณ์จริง (Role-Play) เพื่อฝึกฝนทักษะการใช้ภาษาที่จำเป็นในสถานการณ์ต่าง ๆ ผู้ให้ข้อมูลยังเล็งเห็นว่า การเรียนรู้ผ่านกิจกรรมกลุ่มช่วยให้ได้ทดลองสื่อสารภาษาอังกฤษโดยไม่รู้สึกเครียด ผู้ให้ข้อมูลบางคนเสนอว่า

หากมีการใช้เกมภาษาอังกฤษหรือกิจกรรมที่มีลักษณะโต้ตอบระหว่างการเรียน จะช่วยลดความเบื่อหน่าย เพิ่มความสนุกสนาน และทำให้ผู้เรียนเข้าใจในเนื้อหามากยิ่งขึ้น นอกจากนี้ ยังมีข้อเสนอเกี่ยวกับการออกแบบบทเรียนที่เปิดโอกาสให้ผู้เรียนได้คิด วิเคราะห์ และตอบคำถามด้วยตนเอง มากกว่าการฟังผู้สอนพูดฝ่ายเดียว ซึ่งเป็นการส่งเสริมการเรียนรู้เชิงรุก (Active Learning) ที่ทำให้ผู้เรียนมีบทบาทในการเรียนรู้ของตนเองอย่างแท้จริง

5. ความคาดหวังต่อรายวิชาเลือกเสรีภาษาอังกฤษ

ผู้ให้ข้อมูลร้อยละ 93 ระบุว่า ความคาดหวังต่อรายวิชาเลือกเสรีภาษาอังกฤษ ควรมีแนวโน้มเน้นไปที่การเรียนรู้ที่สามารถตอบโจทย์การใช้งานจริง โดยมีความยืดหยุ่นทั้งในด้านเนื้อหาและรูปแบบการเรียนการสอน ซึ่งผู้เรียนมีความต้องการให้เนื้อหาของรายวิชาสะท้อนถึงความเป็นจริงในการใช้ภาษาอังกฤษในชีวิตประจำวัน และตอบโจทย์บริบททางวิชาชีพมากกว่าการเน้นหลักไวยากรณ์ หนึ่งในข้อเสนอที่สำคัญคือ การจัดกิจกรรมการเรียนรู้ที่จำลองสถานการณ์จริง เช่น การฝึกพูดในสถานการณ์ที่อาจเกิดขึ้นจริงกับทหาร หรือการสื่อสารระหว่างปฏิบัติการกิจร่วมกับกองกำลังนานาชาติ ผู้ให้ข้อมูลแสดงความคิดเห็นว่า หากมีรายวิชาที่เน้นการฝึกพูดในลักษณะนี้ จะช่วยเตรียมความพร้อมให้แก่ผู้เรียน ซึ่งสามารถเพิ่มความมั่นใจในการพูดและลดความเข้าใจคลาดเคลื่อนระหว่างการสื่อสารได้อีกด้วย ในด้านของรูปแบบการเรียน รายวิชาควรเปิดโอกาสให้ผู้เรียนได้ลงมือปฏิบัติจริงมากขึ้น ไม่ใช่เพียงแค่นั่งฟังบรรยายหรือทำกิจกรรมเพียงเวลาสั้น ๆ เท่านั้น นอกจากนี้ การนำเทคโนโลยีหรือสื่อดิจิทัลเข้ามาประกอบการเรียนการสอน เช่น คลิปวิดีโอ หรือแอปพลิเคชันฝึกภาษา ยังช่วยให้ผู้เรียนสามารถทบทวนเนื้อหาได้ด้วยตนเองในเวลาว่าง ซึ่งจะช่วยเสริมความเข้าใจและพัฒนาทักษะได้ แม้ไม่ได้อยู่ในห้องเรียน

จากการสัมภาษณ์นักเรียนนายร้อยเกี่ยวกับความต้องการเรียนภาษาอังกฤษ พบว่า แรงจูงใจในการเรียนภาษาอังกฤษมาจากความจำเป็นในการใช้งานจริงในชีวิตประจำวัน โดยระบุว่า “ภาษาอังกฤษมีความจำเป็นอย่างมากในการสื่อสารและการฝึกกับต่างประเทศ” ขณะที่เป้าหมายหลักของการเรียนคือ “อยากใช้ภาษาอังกฤษได้คล่องทั้งฟัง พูด อ่าน เขียน โดยเฉพาะในบริบททางทหาร” สำหรับทักษะที่ต้องการพัฒนาเป็นพิเศษคือ “ทักษะการฟังและพูด เพราะต้องใช้ในการติดต่อกับทหารต่างชาติในโอกาสต่าง ๆ ” นักเรียนนายร้อยยังต้องการรูปแบบการเรียนที่เน้นการปฏิบัติจริง เช่น “อยากให้มีการจำลองสถานการณ์จริงทั้งในบริบททั่วไปและในบริบททางทหาร หรือบทสนทนาในชีวิตประจำวัน” และได้เสนอแนะว่า “ควรเพิ่มกิจกรรมที่เน้นการสนทนา” ซึ่งสะท้อนถึงความต้องการในการเรียนรู้ที่เน้นการใช้งานจริงและมีประสิทธิภาพ นอกจากนี้ นักเรียนนายร้อยยังให้ความเห็นว่า “การเรียนภาษาอังกฤษสามารถเรียนรู้ได้ทุกที่ ทุกเวลา ไม่จำกัดแค่เพียงในห้องเรียน” เพื่อจะได้พัฒนาทักษะภาษาอังกฤษอย่างรอบด้าน

จากการวิเคราะห์ข้อมูล ผู้วิจัยสามารถสรุปแนวทางการสอนภาษาอังกฤษในหมวดเลือกเสรี ดังนี้

ผู้สอนควรเน้นการเรียนรู้ที่สอดคล้องกับความต้องการของนักเรียนนายร้อย เพื่อมุ่งเน้นการพัฒนาทักษะการฟังและพูดผ่านกิจกรรมที่เน้นการสื่อสารจริงในชีวิตประจำวัน รวมถึงบริบททางทหารที่เป็นแกนหลักของโรงเรียน นายร้อยพระจุลจอมเกล้า ควรออกแบบเนื้อหาการเรียนการสอนให้เชื่อมโยงกับการปฏิบัติงานจริงในบริบททางทหาร เพื่อให้ นักเรียนนายร้อยสามารถนำความรู้ไปประยุกต์ใช้ได้ทันที เช่น บทสนทนาในสถานการณ์ฝึกระหว่างประเทศ การเขียนรายงานเป็นภาษาอังกฤษ และคำศัพท์เฉพาะทางทหาร โดยมีการประเมินผลที่เน้นทักษะการใช้ภาษาเชิงสื่อสารมากกว่าการท่องจำไวยากรณ์ เพื่อสะท้อนความสามารถที่แท้จริงของผู้เรียน รวมถึงการนำสื่อการเรียนรู้ที่หลากหลายมาใช้ เช่น วิดีโอ แอปพลิเคชัน และเกมทางภาษา เพื่อสร้างแรงจูงใจและเพิ่มความสุขในการเรียน วิชาเลือกเสรีจะเป็นอีกทางเลือกหนึ่งของนักเรียนนายร้อยจะได้ใช้ภาษาอังกฤษอย่างเต็มที่ ซึ่ง จะส่งผลให้การเรียนรู้มีประสิทธิภาพมากยิ่งขึ้น

อภิปรายผลการวิจัย

อภิปรายผลตามวัตถุประสงค์ของการวิจัยได้ ดังนี้

1. เพื่อศึกษาความต้องการจำเป็นในการเรียนวิชาภาษาอังกฤษในหมวดวิชาเลือกเสรีของนักเรียนนายร้อยโรงเรียนนายร้อยพระจุลจอมเกล้า

ผลการวิจัย พบว่า นักเรียนนายร้อยมีความมั่นใจในการใช้ภาษาอังกฤษในทักษะการอ่านมากที่สุด รองลงมา คือ ทักษะการฟัง และนักเรียนนายร้อยมีความต้องการเรียนทักษะการพูดมากที่สุด รองลงมา คือ ทักษะการฟัง ผลการวิจัยนี้ชี้ให้เห็นถึงความแตกต่างระหว่างความมั่นใจในการใช้ภาษาอังกฤษในแต่ละทักษะของนักเรียนนายร้อย ซึ่งสอดคล้องกับแนวคิดของ Krashen (2020) ที่เน้นความสำคัญของการรับภาษา (Receptive Skills) คือ การอ่านและการฟัง โดยทั่วไปแล้วนั้นผู้เรียนมักจะรู้สึกมั่นใจในการพัฒนาภาษาในทักษะเหล่านี้มากกว่าทักษะการผลิตภาษา (Productive Skills) อย่างการพูดและการเขียนในระยะเริ่มต้นของการเรียนรู้

อย่างไรก็ตาม ผลการวิจัยยังพบว่า นักเรียนนายร้อยมีความมั่นใจในการพูดและออกเสียงภาษาอังกฤษในระดับปานกลาง เนื่องจากขาดความมั่นใจในการพูดได้ตอบหรือสื่อสารแบบทันทีทันใด โดยเฉพาะเมื่อต้องสื่อสารกับชาวต่างชาติ หรืออยู่ในสถานการณ์ที่ไม่คุ้นเคย ซึ่งสอดคล้องกับงานวิจัยของ Zhang and Tsung (2021) ที่พบว่า ผู้เรียนภาษาอังกฤษในบริบทที่ไม่ได้ใช้ภาษาอังกฤษเป็นภาษาหลัก มักมีความวิตกกังวลในการสื่อสาร เนื่องจากกลัวการสื่อสารที่ผิดพลาดและส่งผลต่อความเข้าใจ นอกจากนี้ Wang et al. (2022) ยังชี้ว่า การใช้กิจกรรมแบบ Interactive หรือ การเรียนรู้แบบร่วมมือ (Collaborative Learning) สามารถช่วยลดความกังวลและช่วยส่งเสริมความมั่นใจในการพูดของผู้เรียนได้ ดังนั้นการออกแบบการเรียนการสอนควรมุ่งเน้นการสร้างสภาพแวดล้อมที่สนับสนุนการแสดงออกทางภาษาด้วยความมั่นใจ และเปิดโอกาสให้ผู้เรียนได้ฝึกฝนอย่างต่อเนื่องในหลากหลายสถานการณ์จริง

จากการแยกประเด็นการศึกษาความต้องการเรียนภาษาอังกฤษในหมวดวิชาเลือกเสรีออกเป็น 3 ด้าน สามารถอธิบายได้ กล่าวคือ นักเรียนนายร้อยมีความต้องการด้านเนื้อหาและกิจกรรมการเรียนรู้ภาษาอังกฤษเกี่ยวกับการสนทนาเพื่อนำไปใช้ในชีวิตประจำวัน และการเรียนภาษาผ่านการฟังเพลง ซึ่งสอดคล้องกับทฤษฎีการเรียนรู้ที่เน้นความเชื่อมโยงกับบริบทในชีวิตจริง (Authentic Learning) ซึ่งช่วยให้ผู้เรียนเห็นประโยชน์และความสำคัญของการเรียนรู้ภาษาอังกฤษเพื่อนำไปใช้ในชีวิตประจำวัน (Brown, 2020) การใช้เพลงเป็นสื่อการเรียนรู้ยังสอดคล้องกับแนวคิดของการเรียนรู้ผ่านความสนุกสนานที่สามารถช่วยกระตุ้นความสนใจและแรงจูงใจของผู้เรียน (Kapp, 2021)

ในส่วนของการต้องการเรียนรู้ภาษาอังกฤษด้วยวิธีการเรียนแบบมีสื่อวิดิทัศน์ต่าง ๆ และการเรียนแบบมีเกมประกอบการเรียน สะท้อนให้เห็นถึงความต้องการวิธีการเรียนรู้ที่หลากหลายและน่าสนใจ สื่อวิดิทัศน์สามารถนำเสนอเนื้อหาได้อย่างชัดเจน และเพลิดเพลิน ในขณะเดียวกัน เกมประกอบการเรียน (Gamification) สามารถเพิ่มปฏิสัมพันธ์ระหว่างผู้สอนกับผู้เรียน และมีความสนุกสนานในการเรียนรู้ ซึ่งสอดคล้องกับงานวิจัยที่สนับสนุนการใช้สื่อมัลติมีเดียและเกมในการส่งเสริมการเรียนรู้ภาษา (Kapp, 2021)

นอกจากนี้ นักเรียนนายร้อยมีความต้องการวิธีการวัดผลการเรียนรู้แบบมีการเก็บคะแนนควบคู่ไปกับการสอบระหว่างภาคและประจำภาค ซึ่งเป็นการประเมินผลที่ต่อเนื่องและครอบคลุม โดยสามารถช่วยให้ผู้เรียนติดตามความก้าวหน้าในการเรียนรู้ของตนเองได้อย่างสม่ำเสมอ (ปองรัตน์ ศรีสืบ และ ปัญชลี วาสนสมสิทธิ์, 2553)

2. เพื่อศึกษาแนวทางการสอนภาษาอังกฤษในหมวดวิชาเลือกเสรี ของโรงเรียนนายร้อยพระจุลจอมเกล้า

ผลการวิจัยพบว่า นักเรียนนายร้อยให้ความสำคัญกับความสามารถในการใช้ภาษาอังกฤษ โดยเฉพาะอย่างยิ่ง ทักษะการฟังและการพูด ซึ่งทั้ง 2 ทักษะนี้ ถูกมองว่าเป็นเครื่องมือที่สำคัญในการปฏิบัติหน้าที่ระดับสากล ในอนาคตหลังจากการจบการศึกษาจากโรงเรียนนายร้อย รวมถึงเล็งเห็นความสำคัญในการพัฒนาตนเองที่สอดคล้องกับแนวโน้มการเรียนรู้ในยุคปัจจุบันที่ผู้เรียนต้องการเรียนรู้ผ่านสื่อการเรียนรู้ที่ทันสมัย และมีการจัดการเรียนรู้ที่ยืดหยุ่น และสอดคล้องกับความสนใจส่วนบุคคล ซึ่งสามารถเพิ่มแรงจูงใจและส่งเสริมการเรียนรู้ทักษะภาษาอังกฤษอย่างรอบด้าน ข้อมูลเหล่านี้เน้นย้ำถึงความจำเป็นในการออกแบบการเรียนการสอนที่จะต้องสร้างความมั่นใจในการใช้ภาษาควบคู่ไปกับการจัดสภาพแวดล้อมที่เปิดโอกาสให้ผู้เรียนได้ฝึกฝนและพัฒนาตนเองอย่างต่อเนื่อง โดยจะต้องคำนึงถึง

ข้อจำกัดทางด้านเวลาในบริบทของโรงเรียนทหาร วิธีการเรียนที่เน้นการมีส่วนร่วม การปฏิบัติจริง และการใช้สื่อที่หลากหลายนั้น ได้รับการตอบรับที่ดีจากผู้เรียน โดยผู้เรียนมองว่าวิธีการเรียนที่กล่าวมาข้างต้น สามารถตอบโจทย์ทั้งความเข้าใจและการสร้างความมั่นใจในการใช้ภาษาอังกฤษได้อย่างแท้จริง ความคาดหวังต่อรายวิชาเลือกเสรีภาษาอังกฤษนี้ สะท้อนถึงความต้องการเรียนวิชาภาษาอังกฤษที่เปิดในหมวดวิชาเลือกเสรีที่เน้นการฝึกปฏิบัติ การใช้งาน ได้จริง ยืดหยุ่น และทันสมัย เพื่อตอบสนองความจำเป็นในการใช้ภาษาอังกฤษในบริบทของทหาร

ผลการวิจัยนี้สอดคล้องกับ ทฤษฎีการเรียนรู้ทางสังคม (Schunk & Usher, 2020) อธิบายว่าผู้เรียนสามารถเรียนรู้ผ่านการสังเกต การเลียนแบบ และการมีปฏิสัมพันธ์กับผู้อื่น การที่นักเรียนนายร้อยเล็งเห็นถึงความสำคัญของภาษาอังกฤษในการปฏิบัติหน้าที่ระดับสากล เป็นการสะท้อนถึงการสังเกตและรับรู้ถึงคุณค่าของทักษะนี้ในบริบททางสังคมและการทำงานจริงในอนาคต นอกจากนี้ ผลการวิจัยยังสนับสนุนแนวคิดทฤษฎีการตัดสินใจด้วยตนเอง (Ryan & Deci, 2020) ที่เน้นความสำคัญของความต้องการพื้นฐาน 3 ข้อ ในการส่งเสริมแรงจูงใจและการเรียนรู้ คือ ความเป็นอิสระ (Autonomy) ความสามารถ (Competence) และความสัมพันธ์ (Relatedness) โดยความต้องการสื่อการเรียนรู้ที่ยืดหยุ่นและสอดคล้องกับความสนใจส่วนบุคคลเป็นการตอบสนองความต้องการความเป็นอิสระ ในขณะที่การเน้นการฝึกปฏิบัติและการใช้งานได้จริงช่วยเสริมสร้างความรู้ถึงความสามารถ ส่วนการสภาพแวดล้อมการเรียนการสอนที่เปิดโอกาสให้ผู้เรียนฝึกฝนร่วมกัน เป็นการส่งเสริมความรู้สึกของความสัมพันธ์ นอกจากนี้ ผลการวิจัยยังสอดคล้องกับแนวโน้มในปัจจุบันที่เน้นการใช้เทคโนโลยีและสื่อที่หลากหลายในการจัดการเรียนรู้ภาษาอังกฤษ เพื่อตอบสนองความต้องการของผู้เรียนในยุคดิจิทัล (Thorne & Reinhardt, 2024) การที่ผู้เรียนชื่นชอบสื่อการเรียนรู้ที่ทันสมัยและยืดหยุ่น สะท้อนให้เห็นถึงความสำคัญของการบูรณาการเทคโนโลยีเข้ากับการสอนภาษา เพื่อเพิ่มแรงจูงใจและประสิทธิภาพในการเรียนรู้ให้มากยิ่งขึ้น อย่างไรก็ตาม การเรียนในบริบทของโรงเรียนทหารนั้นมีข้อจำกัดทางด้านเวลา ซึ่งเป็นสิ่งที่ต้องนำมาพิจารณาในการออกแบบการเรียนการสอน และต้องหาแนวทางที่สมดุลกันระหว่างการฝึกฝนทักษะภาษาอังกฤษและการบริหารจัดการเวลาที่มีอยู่อย่างจำกัด

ข้อเสนอแนะ

1. ข้อเสนอแนะจากผลการวิจัย

1.1 อาจารย์กองวิชาอักษรศาสตร์ ส่วนการศึกษา โรงเรียนนายร้อยพระจุลจอมเกล้า ควรมีการปรับปรุงและพัฒนาวิชาภาษาอังกฤษในหมวดวิชาเลือกเสรีให้มีรายวิชาที่หลากหลายมากยิ่งขึ้น โดยเฉพาะรายวิชาที่เน้นทักษะการฟังและการพูด ไม่จำเป็นต้องเป็นแค่วิชาอภิปรายภาษาอังกฤษที่ปัจจุบันนี้ได้เปิดสอนอยู่ เนื่องจากรายวิชานี้สามารถรับนักเรียนนายร้อยได้เพียง 20 นาย ดังนั้นควรจะเปิดรายวิชาเพิ่มเพื่อรองรับความต้องการเรียนทางด้านทักษะการฟังและการพูดที่สามารถนำไปประยุกต์ใช้ได้ สถานการณ์จริงทั้งในบริบททางวิชาชีพและการใช้ชีวิตประจำวันในระดับสากล

1.2 อาจารย์กองวิชาอักษรศาสตร์ ส่วนการศึกษา โรงเรียนนายร้อยพระจุลจอมเกล้า ควรออกแบบกิจกรรมการเรียนรู้ที่เน้นการสร้างความมั่นใจในการใช้ภาษาอังกฤษในทุกทักษะของนักเรียนนายร้อย โดยลดความกดดันและความเครียดในการเรียนรู้ และส่งเสริมผู้เรียนให้กล้าที่จะสื่อสารและฝึกฝนภาษาอังกฤษ

1.3 อาจารย์กองวิชาอักษรศาสตร์ ส่วนการศึกษา โรงเรียนนายร้อยพระจุลจอมเกล้า ควรคำนึงถึงข้อจำกัดทางด้านเวลา โดยการออกแบบกิจกรรมและเนื้อหา เพื่อให้การเรียนรู้อังกฤษเป็นไปได้อย่างมีประสิทธิภาพและไม่เป็นภาระกับนักเรียนนายร้อยมากเกินไป

2. ข้อเสนอแนะในการทำวิจัยครั้งต่อไป

งานวิจัยครั้งนี้เป็นการเก็บข้อมูลจากนักเรียนนายร้อยเพื่อพัฒนารายวิชาเลือกเสรีภาษาอังกฤษ ซึ่งเป็นส่วนหนึ่งของหลักสูตรของสถาบัน และเพื่อให้ได้ข้อมูลเชิงลึกที่จะสามารถนำไปถึงการพัฒนหลักสูตรวิชาภาษาอังกฤษนั้น การสัมภาษณ์ผู้ที่สำเร็จการศึกษาจากโรงเรียนนายร้อย และทำงาน ณ หน่วยที่ตั้งแล้วนั้น รวมทั้งการสัมภาษณ์อาจารย์และผู้เชี่ยวชาญด้านการจัดการเรียนการสอนภาษาอังกฤษ จะทำให้ได้ข้อมูลที่มีมิติและครอบคลุมถึงความต้องการของทหารอาชีพในกองทัพมากยิ่งขึ้น

เอกสารอ้างอิง

- กรมยุทธการทหารบก. (2563). หนังสือกรมยุทธการทหารบก ที่ กท 0403/11198 เรื่อง ขออนุมัติโครงการเสริมสร้างขีดความสามารถทางด้านภาษาอังกฤษของ ทบ. ระยะเวลา 5 ปี. (29 กรกฎาคม 2563).
- กองทัพบก. (2565). คำสั่งกองทัพบก (ลับ) ที่ 1/2565 เรื่อง นโยบายการฝึกอบรมและการศึกษาของกองทัพบก พ.ศ. 2566 – 2570. (13 กันยายน 2565).
- เฉลิมพล ศรีหงษ์. (2565). การประเมินความเชื่อมั่นของแบบสอบถาม: จะทำอย่างไรให้ถูกต้อง. *วารสารรวมคำแห่งฉบับรัฐประศาสนศาสตร์*, 5(1), 28–47. สืบค้น จาก <https://so16.tcithaijo.org/index.php/RJPA/article/view/2123>
- ปองรัตน์ ศรีสืบ และ ปัญชลี วาสนสมสิทธิ์. (2553). การศึกษาความต้องการในการเรียนภาษาอังกฤษเป็นภาษาที่สามของนักเรียนระดับมัธยมศึกษาในโรงเรียนเอกชนสอนศาสนาอิสลามในจังหวัดนราธิวาส. *Princess of Naradhiwas University Journal*, 2(3). retrieved from <https://li01.tci-thaijo.org/index.php/pnujr/article/view/53684>
- โรงเรียนนายร้อยพระจุลจอมเกล้า. (2025). *มคอ.2 รายวิชา: ภาษาอังกฤษเพื่อการสื่อสาร (คค)*. http://kmlo.crma.ac.th/qaedu_crma/wp-content/uploads/2025/06/มคอ-2-คค-ส่ง-สกศ.-22022568-อนุมัติสภาฯ.pdf
- สุदारณ โคตรเนตร, สรรพสิริ ส่งสุขจุโรจน์, และ กชกร ธิปัตติ. (2568). สภาพปัญหาและความต้องการจำเป็นในการจัดการเรียนรู้ภาษาอังกฤษโดยเน้นกระบวนการอภิปัญญาเพื่อพัฒนาผลการเรียนรู้และคุณลักษณะที่จำเป็นในการเรียนภาษาอังกฤษสำหรับนักเรียนระดับชั้นมัธยมศึกษาตอนต้น. *ปัญญา*, 32(1), 35–47. สืบค้น จาก <https://so06.tci-thaijo.org/index.php/panya-thjo/article/view/281589>
- Basturkmen, H. (2010). *Developing courses in English for specific purposes*. Palgrave Macmillan.
- Best, J.W. (1977). *Research in education* (3rd ed.) Englewood Cliffs, NJ: Prentice Hall.
- Bremner, N., Sakata, N., & Cameron, L. (2022). The outcomes of learner-centred pedagogy: A systematic review. *International Journal of Educational Development*, 94, 102649. <https://doi.org/10.1016/j.ijedudev.2022.102649>
- Brown, H. D. (2020). *Principles of language learning and teaching* (7th ed.). Pearson Education.
- Brown, J. D. (2016). *Introducing needs analysis*. Oxford University Press.
- Flowerdew, J., & Peacock, M. (Eds.). (2017). *The Routledge handbook of English for specific purposes*. Routledge.
- Georgiou, G. P. (2025). *Enhancing nonnative speech perception and production through an AI-powered application*. arXiv. <https://arxiv.org/abs/2503.22705>
- Jantasode, C., & Ruangjaroon, S. (2025). Addressing the role of structured extensive listening among low-proficiency Thai learners of English. *Studies in English Language and Education*, 12(1), 118-135.
- Kapp, K. M. (2021). *The gamification of learning and instruction fieldbook: Ideas into practice*. John Wiley & Sons.
- Krashen, S. D. (2020). *Second language acquisition and second language learning*. University of Southern California.
- Lai, P. Y. (2025). An integrated approach to language teaching and reading strategies. *ResearchGate*. <https://www.researchgate.net/publication/389875460>
- Ryan, R. M., & Deci, E. L. (2020). Intrinsic and extrinsic motivation from a self-determination theory perspective: Definitions, theory, practices, and future directions. *Contemporary Educational Psychology*, 61, 101860. <https://doi.org/10.1016/j.cedpsych.2020.101860>

- Schunk, D. H., & Usher, E. L. (2020). Motivation and self-regulation. In R. E. Mayer & P. A. Alexander (Eds.), *Handbook of research on learning and instruction* (3rd ed., pp. 128-151). Routledge.
- Thorne, S. L., & Reinhardt, J. (Eds.). (2024). *The Routledge handbook of language learning and technology* (2nd ed.). Routledge.
- Wang, Y., Chen, X., & Lin, J. (2022). Enhancing speaking confidence through collaborative learning: A study on EFL learners in military contexts. *English Language Teaching Journal*, 76(2), 150–162. <https://doi.org/10.1093/elt/ccac045>
- Zhang, Y., & Tsung, L. (2021). Foreign language anxiety and oral performance: A study of Chinese EFL learners. *Language Teaching Research*, 25(4), 493–510. <https://doi.org/10.1177/1362168820921895>

การศึกษาพลเมืองโลกศึกษาในพื้นที่จังหวัดชายแดนภาคใต้ในประเทศไทย
A Study of Global Citizenship Education in The Southern Border
Provinces of Thailand

ณัฐภรณ์ หลาวทอง¹
Nuttaporn Lawthong¹

ภุรินทร์ เทพสถิตย์^{2*}
Purin Thepsathit^{2*}

อรรถพล อนันตวรสกุล³
Athapol Anunthavorasakul³

Received: September 10, 2025

Revised: October 24, 2025

Accepted: October 29, 2025

บทคัดย่อ

การวิจัยครั้งนี้มีวัตถุประสงค์ของการวิจัย 2 ข้อ คือ 1) เพื่อศึกษาความเข้าใจและการรับรู้พลเมืองโลกศึกษาของครูในพื้นที่จังหวัดชายแดนภาคใต้ และ 2) เพื่อศึกษาสภาพการจัดการเรียนรู้ ปัญหาและความท้าทายในการจัดการเรียนรู้ และความต้องการในการพัฒนาและการสนับสนุนในการจัดการเรียนรู้พลเมืองโลกศึกษาของครูในพื้นที่จังหวัดชายแดนภาคใต้ กลุ่มตัวอย่างที่ใช้ในการวิจัย คือ ครูใน 3 จังหวัดชายแดนภาคใต้ จำนวน 490 คน ได้มาด้วยการสุ่มแบบแบ่งชั้น เก็บข้อมูลจากแบบสำรวจการจัดการเรียนรู้พลเมืองโลกศึกษา สถิติที่ใช้ในการวิเคราะห์ข้อมูลคือ ค่าเฉลี่ย ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน ความถี่ และร้อยละ ผลการวิจัย พบว่า 1) ครูมีความเข้าใจพลเมืองโลกในระดับค่อนข้างสูงทุกด้าน และมีการรับรู้ต่อแนวคิดพลเมืองโลกศึกษาแบบสากล 2) สภาพการจัดการเรียนรู้ หัวข้อการเรียนรู้ที่ครูใช้ในการสอนมากที่สุดคือ ความหลากหลายทางวัฒนธรรม รูปแบบวิธีการจัดการเรียนรู้และวัดประเมินผลที่มีการใช้มากที่สุดคือ การพูดคุยเกี่ยวกับข่าวสารและสถานการณ์ปัจจุบัน และการสังเกตพฤติกรรมเพื่อประเมินผลการเรียนรู้ ปัญหาและความท้าทายในการจัดการเรียนรู้ ได้แก่ การขาดความเข้าใจและความชำนาญในการจัดทำหลักสูตรบูรณาการ ความหลากหลายของผู้เรียน การจัดการเรียนรู้และวัดประเมินผลเพื่อพัฒนาด้านความรู้ ทักษะ และอารมณ์สังคม และจริยธรรมที่เป็นสากล การขาดการเชื่อมโยงกับความเป็นนานาชาติผ่านกิจกรรมและโครงการแลกเปลี่ยนทางวัฒนธรรมกับโรงเรียนในต่างประเทศ ซึ่งเป็นปัญหาและความท้าทายมากที่สุด สิ่งที่ต้องการการสนับสนุนและพัฒนามากที่สุด ได้แก่ ตัวอย่างหลักสูตรบูรณาการ หน่วยการเรียนรู้ แผนการจัดการเรียนรู้ สื่อและชุดกิจกรรมในการจัดการเรียนรู้พลเมืองโลกศึกษา การอบรมปฏิบัติการเพื่อพัฒนาสมรรถนะในการออกแบบและพัฒนาการวัดประเมินผลการจัดการเรียนรู้ สื่อและชุดกิจกรรมเพื่อการจัดการเรียนรู้ การได้รับการสนับสนุนการทำงานจากผู้บริหารสถานศึกษา และการมีระบบกิจกรรมของชุมชนเรียนรู้ทางวิชาชีพเพื่อการเรียนรู้ร่วมกันของครู

คำสำคัญ: พลเมืองโลก, พลเมืองโลกศึกษา, พื้นที่จังหวัดชายแดนภาคใต้ประเทศไทย

Abstract

This study aimed to investigate 1) teachers' understanding of global citizenship and their perspective on global citizenship education (GCED) and 2) the current state of GCED instructional practices, the challenges and obstacles in implementing GCED, as well as the needs for professional development and support in delivering GCED. Samples were 490 teachers in three provinces in the southern border provinces of Thailand, derived through stratified random sampling. The GCED survey was used

¹ อาจารย์ประจำ ภาควิชาวิจัยและจิตวิทยาการศึกษา คณะครุศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

Lecturer, Department of Educational Research and Psychology, Faculty of Education, Chulalongkorn University

E-mail: Nuttaporn.L@chula.ac.th

² ผู้ช่วยวิจัย ภาควิชาวิจัยและจิตวิทยาการศึกษา คณะครุศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

Research Assistant, Department of Educational Research and Psychology, Faculty of Education, Chulalongkorn University

E-mail: purin.tepsatit@gmail.com

³ อาจารย์ประจำ ภาควิชาหลักสูตรและการสอน คณะครุศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

Lecturer, Department of Curriculum and Instruction, Faculty of Education, Chulalongkorn University

E-mail: Athapol.A@chula.ac.th

* Corresponding Author

to collect the data. Mean, standard deviation, frequency, and percentage were used to analyze the data. The findings revealed that: 1) the teachers demonstrated relatively high levels of global citizenship understanding in all domains and possessed a global perspective on GCED; and 2) the most frequently taught GCED topics included intercultural and multicultural education. The most used instructional and assessment methods were discussions on current events and behavior observation for assessing learning outcomes. Regarding challenges of the implementation of GCED, the lack of understanding and expertise in designing integrated curricula, the diversity of student backgrounds, difficulties in instruction and assessment aimed at developing cognitive, social-emotional, and ethical competencies in line with global standards, and the lack of international connection through intercultural activities or exchange programs with schools abroad were the greatest challenges for the teachers. Regarding the needs for professional development and support, teachers expressed the strongest needs for examples of integrated curricula, lesson units, and instructional plans for GCED, instructional materials and activities to support GCED, workshop to enhance their competencies in designing assessments and instructional practices, administrative support from school administrators, and professional learning community that foster collaboration and shared learning among teachers.

Keywords: Global Citizens, Global Citizenship Education, Southern Border Provinces of Thailand

ที่มาและความสำคัญของปัญหา

พลเมืองโลกศึกษา (Global Citizenship Education: GCED) คือ กรอบแนวคิดทางการศึกษาที่มีเป้าหมายในการทำให้เกิดความเข้าใจและตระหนักถึงการพึ่งพาอาศัย (Interdependency) และการยึดโยงเชื่อมโยง (Interconnectedness) ในระดับชุมชน ประเทศ และโลก เพื่อเตรียมพร้อมให้ผู้เรียนมีความรู้ เจตคติ และทักษะที่จำเป็นสำหรับการสร้างโลกให้รองรับผู้คนที่หลากหลาย (Inclusive) ยุติธรรม (Just) และสงบสุข (Peaceful) พลเมืองโลกศึกษานับการพัฒนาผู้เรียนให้เป็นพลเมืองโลกผ่านมิติด้านความรู้ (Cognitive) อารมณ์สังคม (Socio-Emotional) และพฤติกรรม (Behavioral) โดยใช้เนื้อหาและวิธีการที่หลากหลาย (UNESCO, 2015)

สำหรับการจัดการเรียนรู้ที่เกี่ยวข้องกับพลเมืองโลกศึกษา ประเทศไทยได้มีการจัดทำยุทธศาสตร์พัฒนาการศึกษาเพื่อสร้างความเป็นพลเมือง พ.ศ. 2553 - 2561 โดยใช้การศึกษาเพื่อพัฒนาความเป็นพลเมืองตั้งแต่ระดับเด็กไปจนถึงผู้ใหญ่ มีการใช้สื่อมวลชนเพื่อสร้างความตระหนักในสังคม เน้นการสร้างพลเมืองในวงกว้าง โดยเน้นความร่วมมือจากทุกฝ่าย ทั้งภาครัฐ เอกชน ครอบครัวยุ และชุมชน และจากยุทธศาสตร์การพัฒนาพลเมืองจากการศึกษา กระทรวงศึกษาธิการได้ดำเนินการยกระดับคุณภาพการศึกษา โดยกำหนดเป้าหมายในการพัฒนาผู้เรียนให้มีศักยภาพเป็นพลเมืองโลกผ่านโรงเรียนมาตรฐานสากล (World-Class Standard School) โดยมีเป้าหมายที่เกี่ยวข้องกับการพัฒนาพลเมือง คือ การร่วมกันรับผิดชอบต่อสังคมโลก (จรรูกิตต์ สิทธิยานนท์ และบุษกร เลิศวีระศิริกุล, 2560; ปรดี ประทุมสุวรรณ, 2562; สำนักงานเลขาธิการสภาการศึกษา, 2554; สำนักบริหารงานการมัธยมศึกษาตอนปลาย, 2553)

นอกจากนี้ การพัฒนาพลเมืองโลกศึกษาในประเทศไทย ยังมีศูนย์วิจัยและพัฒนาการศึกษาเพื่อการพัฒนาที่ยั่งยืน คณะครุศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย ที่มีการดำเนินการศึกษาและจัดอบรมการจัดการเรียนรู้พลเมืองโลกศึกษาให้กับบุคลากรทางการศึกษาทั่วประเทศ โดยร่วมมือกับหน่วยงานต่าง ๆ ประกอบด้วย UNESCO, Asia-Pacific Centre of Education for International Understanding (APCEIU) และ United Nations Development Programme (UNDP) โดยมีเป้าหมายสอดคล้องกับพันธกิจของ APCEIU คือ การจัดการศึกษาเพื่อให้เกิดสันติภาพ การยุติความรุนแรงในรูปแบบต่าง ๆ การเคารพความแตกต่างทางวัฒนธรรม การเข้าใจร่วมกัน การอดทนอดกลั้น สิทธิมนุษยชน ประชาธิปไตย ความเท่าเทียมทางเพศ และการพัฒนาที่ยั่งยืน (UNESCOAPCEIU, n.d.) โดยหนึ่งในพื้นที่เป้าหมายของการสนับสนุนให้เกิดการจัดการเรียนรู้พลเมืองโลกศึกษาในประเทศไทย คือ พื้นที่จังหวัดชายแดนภาคใต้

พื้นที่จังหวัดชายแดนภาคใต้ ประกอบด้วย จังหวัดนราธิวาส ปัตตานี และยะลา เป็นพื้นที่ที่มีลักษณะเป็นสังคมพหุวัฒนธรรม (Multicultural) ที่มีความแตกต่างทางกลุ่มชาติพันธุ์ สังคม วัฒนธรรม และศาสนาสูงกว่าพื้นที่อื่นในประเทศไทย รวมถึงมีประวัติของการเกิดปัญหาเรื่องความขัดแย้ง ความรุนแรง และความไม่สงบในพื้นที่เกิดขึ้นอย่างต่อเนื่อง โดยมีสาเหตุมาจากประเด็นเรื่องความแตกต่างทางอัตลักษณ์และการดำเนินการที่ไม่เหมาะสมของรัฐและเจ้าหน้าที่รัฐ (ซินีเพ็ญ ศรีชัย, 2561; บุญเอื้อ บุญฤทธิ์, 2556) จากลักษณะของพื้นที่จังหวัดชายแดนภาคใต้ ดังกล่าว การจัดการเรียนรู้พลเมืองโลกศึกษาในพื้นที่จังหวัดชายแดนภาคใต้ จะมีคุณประโยชน์ในการพัฒนาเด็กและเยาวชนในพื้นที่ให้มีความเข้าใจและตระหนักในความแตกต่างทางเชื้อชาติ วัฒนธรรม และศาสนาของผู้อื่น รวมถึงแสดงออกและมีปฏิสัมพันธ์กับผู้อื่นที่มีความแตกต่างได้อย่างมีความเข้าใจ (Empathy) เพื่อช่วยลดความขัดแย้งและความรุนแรงที่เกิดขึ้นในพื้นที่ดังกล่าว

ดังนั้น การศึกษาเรื่องความเข้าใจพลเมืองโลกและการรับรู้เกี่ยวกับพลเมืองโลกศึกษาจึงมีความสำคัญ เพื่อให้ได้สารสนเทศที่จำเป็นสำหรับการออกแบบโปรแกรมการพัฒนาครู และการศึกษาสภาพการจัดการเรียนรู้ ปัญหาและความท้าทายในการจัดการเรียนรู้พลเมืองโลกศึกษาก็มีความจำเป็น เพื่อให้ได้สารสนเทศของสภาพการจัดการเรียนรู้ในปัจจุบันสำหรับการออกแบบการอบรมพัฒนาครู นอกจากนี้ การศึกษาความต้องการในการพัฒนาตนเองของครูจะทำให้ได้รับสารสนเทศสำหรับการสนับสนุนความรู้ เจตคติ และทักษะที่จำเป็นในการจัดการเรียนรู้พลเมืองโลกศึกษาของครูในพื้นที่จังหวัดชายแดนภาคใต้

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

1. เพื่อศึกษาความเข้าใจและการรับรู้พลเมืองโลกศึกษาของครูในพื้นที่จังหวัดชายแดนภาคใต้
2. เพื่อศึกษาสภาพการจัดการเรียนรู้ ปัญหาและความท้าทายในการจัดการเรียนรู้ และความต้องการในการพัฒนาและการสนับสนุนในการจัดการเรียนรู้พลเมืองโลกศึกษาของครูในพื้นที่จังหวัดชายแดนภาคใต้

วิธีการดำเนินการวิจัย

ระเบียบวิธีวิจัยในงานวิจัยครั้งนี้ คือ การวิจัยเชิงสำรวจ

ประชากรและกลุ่มตัวอย่างในการวิจัยครั้งนี้ คือ ครูประจำการจาก 3 จังหวัด ประกอบด้วย จังหวัดยะลา นราธิวาส และปัตตานี จากข้อมูลเว็บไซต์สารสนเทศด้านการศึกษาปีการศึกษา 2568 สำนักงานภาค 7 กระทรวงศึกษาธิการ รายงานสารสนเทศด้านจำนวนครูและบุคลากรทางการศึกษา ที่สังกัดสำนักงานขึ้นพื้นฐาน และสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาเอกชน มีจำนวนทั้งสิ้น 29,630 คน (ศูนย์ข้อมูลการศึกษา กระทรวงศึกษาธิการ, ม.ป.ป)

กลุ่มตัวอย่างวิจัยในงานวิจัยครั้งนี้ คือ ครูประจำการจาก 3 จังหวัด ประกอบด้วย จังหวัดยะลา นราธิวาส และปัตตานี จำนวน 490 คน การกำหนดขนาดกลุ่มตัวอย่าง จากการใช้โปรแกรมการคำนวณขนาดกลุ่มตัวอย่างที่พิจารณาการวิเคราะห์ข้อมูลด้วยค่าเฉลี่ย จากประชากร 29,630 คน ด้วยความเชื่อมั่น 95% ยอมให้มีความคลาดเคลื่อน ± 5 มีจำนวนกลุ่มตัวอย่างขั้นต่ำจำนวน 380 คน ขนาดกลุ่มตัวอย่าง 490 คน จึงมีความเพียงพอสำหรับการวิเคราะห์ข้อมูลสำหรับวิธีการสุ่มตัวอย่างได้ตัวอย่างวิจัยมาจากการสุ่มแบบแบ่งชั้น จำแนกตามสังกัดและจังหวัดของตัวอย่างวิจัย โดยสังกัดของครู ประกอบไปด้วย สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น และสำนักงานการศึกษาเอกชน ได้แก่ โรงเรียนเอกชนสอนศาสนา (ปอเนาะ) ศูนย์การศึกษาอิสลามประจำมัสยิด (ตาดีกา) และโรงเรียนเอกชนสอนสามัญ

ผลการวิเคราะห์ข้อมูลพื้นฐานของกลุ่มตัวอย่างวิจัย พบว่า ส่วนใหญ่เป็นเพศหญิง จำนวน 370 คน คิดเป็นร้อยละ 75.51 เมื่อจำแนกตามจังหวัด พบว่า ส่วนใหญ่อยู่ในจังหวัดยะลา จำนวน 192 คน คิดเป็นร้อยละ 39.18 ข้อมูลพื้นฐานของตัวอย่างวิจัย แสดงดังตารางที่ 1

ตารางที่ 1 สังกัดและจังหวัดของตัวอย่างวิจัย

สังกัด	จังหวัด			รวม
	นราธิวาส	ปัตตานี	ยะลา	
สำนักงานคณะกรรมการการศึกษา ขั้นพื้นฐาน	131 (26.73%)	46 (9.39%)	36 (7.35%)	213 (43.47%)
สำนักงานการศึกษาเอกชน สอนศาสนา (ปอเนาะ)	9 (1.84%)	41 (8.37%)	70 (14.29%)	120 (24.49%)
สำนักงานการศึกษาเอกชนสอนสามัญ	25 (5.10%)	26 (5.31%)	43 (8.76%)	94 (19.18%)
องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น	5 (5.56%)	11 (2.24%)	34 (6.94%)	50 (10.20%)
สำนักงานการศึกษาเอกชน ศูนย์การศึกษาอิสลามประจำมัสยิด (ตาดีกา)	1 (0.20%)	1 (0.20%)	7 (1.43%)	9 (1.84%)
อื่น ๆ	-	2 (0.41%)	2 (0.41%)	4 (0.82%)
รวม	171 (34.90%)	127 (25.92%)	192 (39.18%)	490 (100%)

จากตัวอย่างวิจัยจำนวน 490 คน มีการกระจายของจำนวนครูในทุกกลุ่มสาระวิชา โดยกลุ่มสาระการเรียนรู้ภาษาไทยมีจำนวนมากที่สุด 108 คน คิดเป็นร้อยละ 22.04 เมื่อจำแนกตามระดับชั้นที่สอน มีการกระจายของจำนวนครูในทุกระดับชั้น โดยระดับประถมศึกษาตอนต้นมีจำนวนมากที่สุด 225 คน คิดเป็นร้อยละ 45.92

เครื่องมือการวิจัย คือ แบบสำรวจการจัดการเรียนรู้พลเมืองโลกศึกษา ประกอบด้วยข้อคำถาม 5 ด้าน ประกอบด้วย 1) ข้อมูลพื้นฐาน 2) ความเข้าใจเกี่ยวกับพลเมืองโลกและการรับรู้เกี่ยวกับพลเมืองโลกศึกษา โดยข้อคำถามความเข้าใจเกี่ยวกับพลเมืองโลก ผู้วิจัยประยุกต์ใช้ข้อคำถามจาก Morais and Ogden (2011) จำนวน 5 ข้อ 3) สภาพการจัดการเรียนรู้พลเมืองโลกศึกษา ประกอบด้วย หัวข้อการเรียนรู้พลเมืองโลกศึกษา รูปแบบ/วิธีการจัดการเรียนรู้ และรูปแบบ/วิธีการวัดประเมินผล 4) ปัญหาและความท้าทายในการจัดการเรียนรู้พลเมืองโลกศึกษา ประกอบด้วย ด้านหลักสูตร ด้านการจัดการเรียนรู้ในชั้นเรียน ด้านการวัดผลและประเมินผล และ ด้านบริบทอื่น ๆ ในการปฏิบัติงานของครูผู้สอน และ 5) ความต้องการในการได้รับการสนับสนุนและพัฒนา ประกอบด้วย ด้านทรัพยากรการจัดการเรียนรู้ ด้านสมรรถนะของครู ด้านระบบการสนับสนุนการปฏิบัติงานของครู

ข้อคำถามลักษณะเป็นแบบตรวจสอบรายการและมาตราประมาณค่า โดยเครื่องมือผ่านการตรวจสอบความตรงเชิงเนื้อหาโดยผู้เชี่ยวชาญ โดยใช้การวิเคราะห์ความสอดคล้องของข้อคำถามกับสิ่งที่ต้องการวัด และการวิเคราะห์ค่าความเที่ยงแบบสอดคล้องภายในด้วยวิธีสัมประสิทธิ์แอลฟาของครอนบาค (Cronbach's Alpha Coefficient) โดยมีค่าความเที่ยงในด้านความเข้าใจเกี่ยวกับพลเมืองโลก เท่ากับ .80 การรับรู้เกี่ยวกับพลเมืองโลกศึกษา เท่ากับ .95 ปัญหาและความท้าทายในการจัดการเรียนรู้พลเมืองโลกศึกษาด้านหลักสูตร เท่ากับ .91 ด้านการจัดการเรียนรู้ในชั้นเรียน เท่ากับ .95 ด้านการวัดผลและประเมินผล เท่ากับ .92 และ ด้านบริบทอื่น ๆ ในการปฏิบัติงานของครูผู้สอน เท่ากับ .91 ความต้องการในการได้รับการสนับสนุนและพัฒนาด้านทรัพยากรการจัดการเรียนรู้ เท่ากับ .96 ด้านสมรรถนะของครู เท่ากับ .97 ด้านระบบการสนับสนุนการปฏิบัติงานของครู เท่ากับ .97 โดยเครื่องมือที่ดังกล่าวผ่านการตรวจสอบจริยธรรมการวิจัยในคน กลุ่มสหสถาบัน ชุดที่ 2 สังคมศาสตร์ มนุษยศาสตร์ และศิลปกรรมศาสตร์ เลขที่ COA No. 214/65

การเก็บรวบรวมข้อมูล ผู้วิจัยจัดทำแบบสำรวจเป็นแบบออนไลน์ จากนั้นกระจายแบบสำรวจโดยขอความร่วมมือจากหน่วยงานทางการศึกษาด้านสังกัดของตัวอย่างวิจัย ตั้งแต่เดือนมีนาคมถึงเดือนมิถุนายน พ.ศ. 2566 โดยเก็บรวบรวมข้อมูลได้ 490 คน มากกว่าจำนวนกลุ่มตัวอย่างที่กำหนดไว้ 380 คน คิดเป็นร้อยละ 128.94 จากนั้นรวบรวมผลการตอบเป็นไฟล์ เพื่อใช้ในการวิเคราะห์ข้อมูล

การวิเคราะห์ข้อมูล ผู้วิจัยใช้สถิติเชิงบรรยายในการวิเคราะห์ข้อมูล ได้แก่ ค่าเฉลี่ย ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน ความถี่ และร้อยละ

เกณฑ์การแปลผลข้อคำถามที่มีลักษณะเป็นมาตรประมาณค่า มีรายละเอียดรายประเด็นดังนี้

ความเข้าใจเกี่ยวกับพลเมืองโลก ใช้เกณฑ์การแปลผล 4 ระดับ ประกอบด้วย 0 - 0.75 คะแนน หมายถึง ต่ำ 0.76 - 1.5 คะแนน หมายถึง ค่อนข้างต่ำ 1.51 - 2.25 คะแนน หมายถึง ค่อนข้างสูง และ 2.26 - 3.00 คะแนน หมายถึง สูง

การรับรู้เกี่ยวกับพลเมืองโลกศึกษาใช้เกณฑ์การแปลผล 4 ระดับ ประกอบด้วย 0 - 0.75 คะแนน หมายถึง ไม่เห็นด้วยอย่างยิ่ง 0.76 - 1.50 คะแนน หมายถึง เห็นด้วยอย่างยิ่ง 1.51 - 2.25 คะแนน หมายถึง เห็นด้วย และ 2.26 - 3.00 คะแนน หมายถึง ไม่เห็นด้วย

รูปแบบ/วิธีการจัดการเรียนรู้ วิธีการวัดและประเมินผล และเครื่องมือการวัด/ประเมินผล ประกอบด้วย 0 - 0.8 คะแนน หมายถึง ไม่เคย (0 - 20%) 0.81 - 1.60 คะแนน หมายถึง น้อยครั้ง (21 - 40%) 1.61 - 2.40 คะแนน หมายถึง บางครั้ง (41 - 60%) 2.40 - 3.20 คะแนน หมายถึง บ่อยครั้ง (61 - 80%) และ 3.21 - 4.00 คะแนน หมายถึง เป็นประจำ (81 - 100%)

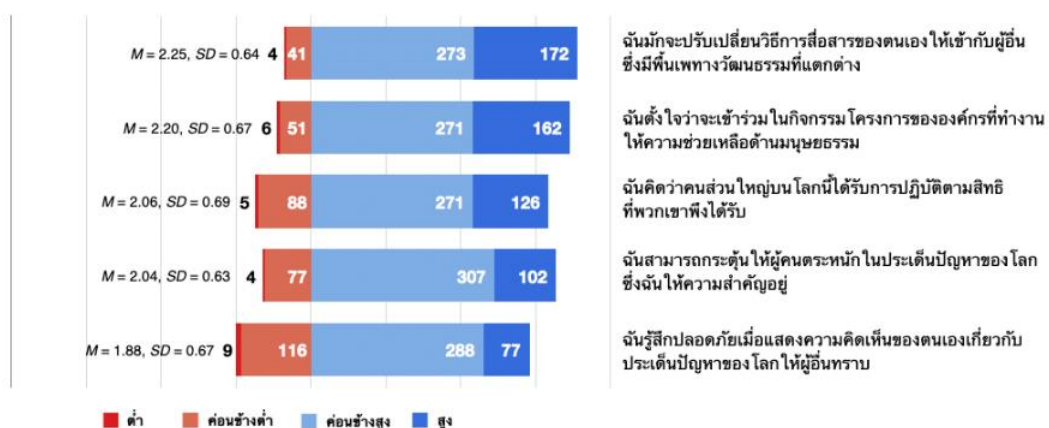
ปัญหาและความท้าทายในการจัดการเรียนรู้พลเมืองโลกศึกษา ใช้เกณฑ์การแปลผล 4 ระดับ ประกอบด้วย 0 - 0.75 คะแนน หมายถึง มีปัญหา/ความท้าทายน้อยมาก 0.76 - 1.5 คะแนน หมายถึง มีปัญหา/ความท้าทายน้อย 1.51 - 2.25 คะแนน หมายถึง มีปัญหา/ความท้าทายมาก และ 2.26 - 3.00 คะแนน หมายถึง มีปัญหา/ความท้าทายมากที่สุด

ความต้องการจำเป็นในการได้รับการสนับสนุนและพัฒนา ใช้เกณฑ์การแปลผล 5 ระดับ ประกอบด้วย 0 - 0.8 คะแนน หมายถึง มีความต้องการน้อยมาก 0.81 - 1.60 คะแนน หมายถึง มีความต้องการน้อย 1.61 - 2.40 คะแนน หมายถึง มีความต้องการปานกลาง 2.40 - 3.20 คะแนน หมายถึง มีความต้องการมาก และ 3.21 - 4.00 คะแนน หมายถึง มีความต้องการมากที่สุด

ผลการวิจัย

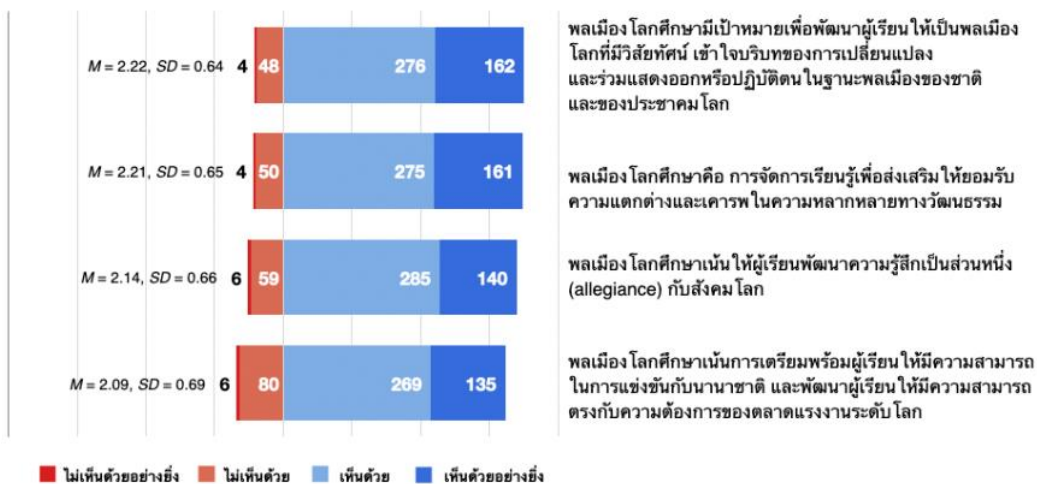
1. ผลการวิเคราะห์ความเข้าใจพลเมืองโลกและการรับรู้เกี่ยวกับพลเมืองโลกศึกษาของครูในพื้นที่จังหวัดชายแดนภาคใต้

ผลการวิเคราะห์ความเข้าใจเกี่ยวกับพลเมืองโลก พบว่า ครูในพื้นที่จังหวัดชายแดนภาคใต้มีความเป็นพลเมืองโลกในด้านต่าง ๆ อยู่ในระดับค่อนข้างสูง โดยข้อคำถามที่สะท้อนความเป็นพลเมืองโลกของครูมากที่สุด ได้แก่ ฉันมักจะปรับเปลี่ยนวิธีการสื่อสารของตนเองให้เข้ากับผู้อื่นซึ่งมีพื้นเพทางวัฒนธรรมที่แตกต่าง ส่วนข้อที่น้อยที่สุด คือ ฉันรู้สึกปลอดภัยเมื่อแสดงความคิดเห็นของตนเองเกี่ยวกับประเด็นปัญหาของโลกให้ผู้อื่นทราบ แสดงดังรูปที่ 1

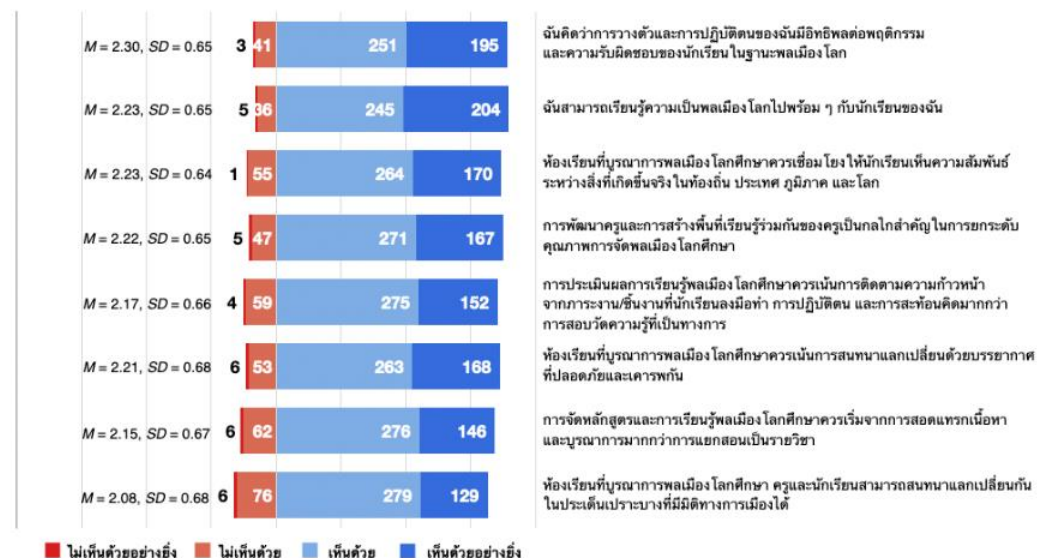
รูปที่ 1 ผลการวิเคราะห์ความเข้าใจเกี่ยวกับพลเมืองโลก

เมื่อพิจารณาการรับรู้เกี่ยวกับพลเมืองโลกศึกษา โดยข้อคำถาม 4 ข้อแรก เกี่ยวข้องกับแนวคิดพลเมืองโลกศึกษาใน 2 แนวคิด ประกอบด้วย 1) แนวคิดแบบสากล ได้แก่ พลเมืองโลกศึกษา คือ การจัดการเรียนรู้เพื่อส่งเสริมให้ยอมรับความแตกต่าง และเคารพในความหลากหลายทางวัฒนธรรม และ พลเมืองโลกศึกษามีเป้าหมายเพื่อพัฒนาผู้เรียนให้เป็นพลเมืองโลกที่มีวิสัยทัศน์ เข้าใจบริบทของการเปลี่ยนแปลง และร่วมแสดงออกหรือปฏิบัติตนในฐานะพลเมืองของชาติ และของประชาคมโลก 2) แนวคิดแบบเอเชียที่เน้นเศรษฐกิจ ได้แก่ พลเมืองโลกศึกษาเน้นการเตรียมพร้อมผู้เรียนให้มีความสามารถในการแข่งขันกับนานาชาติ และพัฒนาผู้เรียนให้มีความสามารถตรงกับความต้องการของตลาดแรงงานระดับโลก และ พลเมืองโลกศึกษาเน้นให้ผู้เรียนพัฒนาความรู้สึกเป็นส่วนหนึ่ง (allegiance) กับสังคมโลก (Ho, 2018) โดยผลการวิเคราะห์ พบว่า ครูในพื้นที่จังหวัดชายแดนภาคใต้มีการรับรู้ต่อแนวคิดพลเมืองโลกศึกษาแบบสากลมากกว่าแบบเอเชีย แสดงดังรูปที่ 2

รูปที่ 2 ผลการวิเคราะห์การรับรู้เกี่ยวกับพลเมืองโลกศึกษาในด้านแนวคิด

ผลการวิเคราะห์การรับรู้เกี่ยวกับพลเมืองโลกศึกษาในด้านการจัดการเรียนรู้ พบว่า ครูมีการรับรู้ว่าการวางตัวและการปฏิบัติตนของตนมีอิทธิพลต่อพฤติกรรมและความรับผิดชอบของนักเรียนในฐานะพลเมืองโลกมากที่สุด รองลงมาคือ ตนเองสามารถเรียนรู้ความเป็นพลเมืองโลกไปพร้อม ๆ กับนักเรียนได้ และห้องเรียนที่บูรณาการพลเมืองโลกศึกษาควรเชื่อมโยงให้นักเรียนเห็นความสัมพันธ์ระหว่างสิ่งที่เกิดขึ้นจริงในท้องถิ่น ประเทศ ภูมิภาค และโลก ส่วนการรับรู้ที่น้อยที่สุดคือ ครูและนักเรียนสามารถสนทนาแลกเปลี่ยนกันในประเด็นบางที่มีมิติทางการเมืองได้ แสดงดังรูปที่ 3

รูปที่ 3 ผลการวิเคราะห์การรับรู้เกี่ยวกับพลเมืองโลกศึกษาในด้านการจัดการเรียนรู้

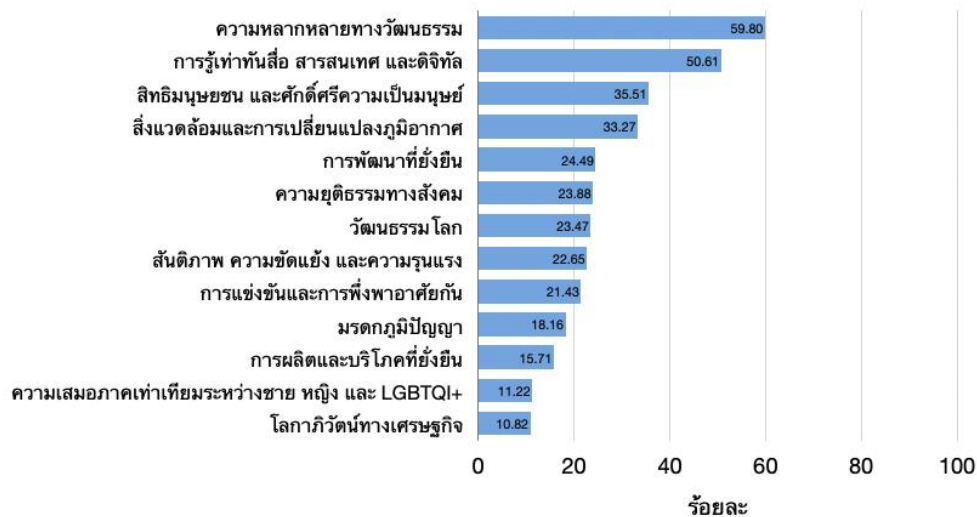
2. ผลการวิเคราะห์สภาพการจัดการเรียนรู้ ปัญหาและความท้าทายในการจัดการเรียนรู้ และความต้องการในการพัฒนาและการสนับสนุนในการจัดการเรียนรู้พลเมืองโลกศึกษาของครูในพื้นที่จังหวัดชายแดนภาคใต้

สภาพการจัดการเรียนรู้พลเมืองโลกศึกษา จำแนกเป็น 3 ด้าน ประกอบด้วย หัวข้อการเรียนรู้พลเมืองโลกศึกษา รูปแบบ/วิธีการจัดการเรียนรู้ และรูปแบบ/วิธีการการวัดและประเมินผล มีผลการวิเคราะห์ ดังนี้

หัวข้อการเรียนรู้พลเมืองโลกศึกษาที่ครูใช้ในการจัดการเรียนรู้ 3 อันดับแรก ประกอบด้วย 1) ความหลากหลายทางวัฒนธรรม 2) การรู้เท่าทันสื่อ สารสนเทศ และดิจิทัล และ 3) สิทธิมนุษยชน และศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ ส่วนหัวข้อที่ครูใช้น้อยที่สุด 3 อันดับ ประกอบด้วย 1) โลกาภิวัตน์ทางเศรษฐกิจ 2) ความเสมอภาคเท่าเทียมระหว่างชาย หญิง และ LGBTQI+ และ 3) การผลิตและบริโภคที่ยั่งยืน แสดงดังรูปที่ 4

ผลการวิเคราะห์รูปแบบและวิธีการจัดการเรียนรู้พลเมืองโลกศึกษา พบว่า รูปแบบ/วิธีการที่มีการใช้มากที่สุด ได้แก่ การเรียนรู้ผ่านการพูดคุยเกี่ยวกับข่าวสารและสถานการณ์ปัจจุบัน ส่วนรูปแบบ/วิธีการที่ใช้น้อยที่สุด คือ การเรียนรู้ผ่านเกม บอร์ดเกม และเกมพีเคชั่น แสดงดังรูปที่ 5

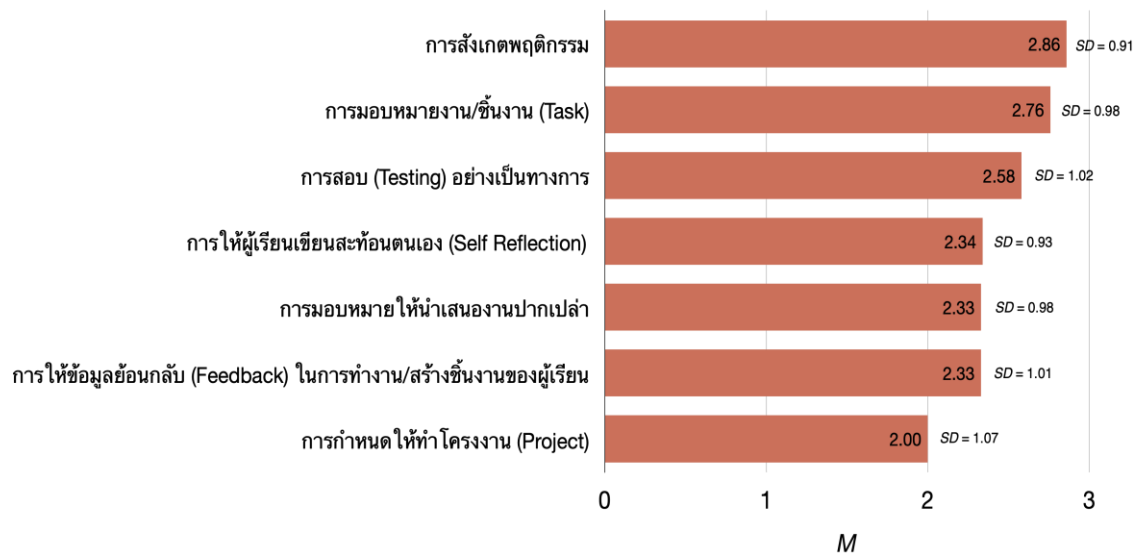
ผลการวิเคราะห์รูปแบบ/วิธีการการวัดและประเมินผล พบว่า รูปแบบ/วิธีการที่ใช้มากที่สุดคือ การสังเกต พฤติกรรม ส่วนวิธีการวัดและประเมินผลที่ปฏิบัติน้อยที่สุด คือ การกำหนดให้ทำโครงงาน ส่วนผลการวิเคราะห์เครื่องมือการวัดและประเมินผล พบว่า เครื่องมือที่ใช้ในการวัดและประเมินผลมากที่สุดคือ แบบสอบหลายตัวเลือก ส่วนเครื่องมือที่ใช้น้อยที่สุด คือ แบบสอบแบบประยุกต์ใช้ แสดงดังรูปที่ 6 และรูปที่ 7 ตามลำดับ

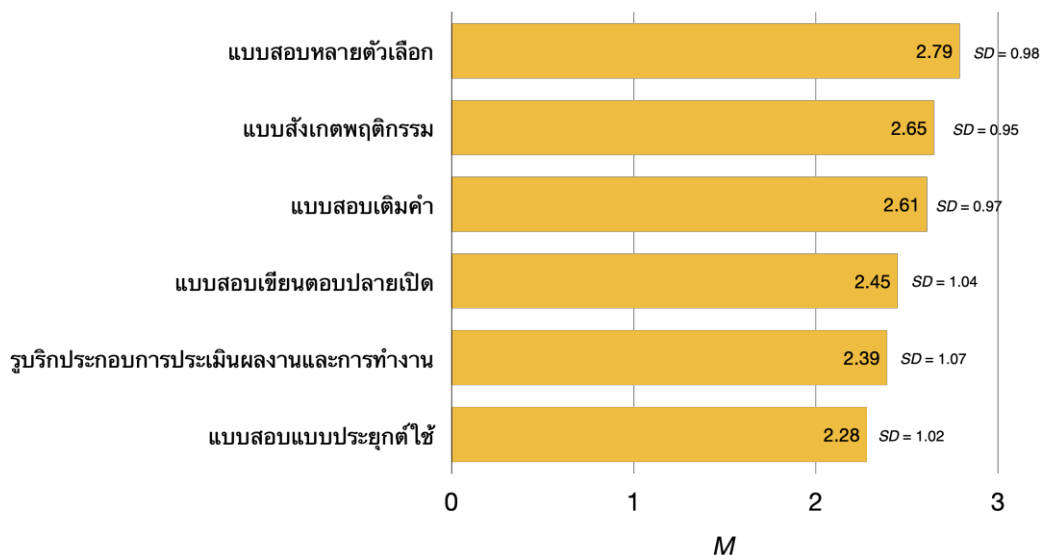
รูปที่ 4 ผลการวิเคราะห์หัวข้อการเรียนรู้พลเมืองโลกศึกษา

รูปที่ 5 ผลการวิเคราะห์รูปแบบและวิธีการจัดการเรียนรู้พลเมืองโลกศึกษา

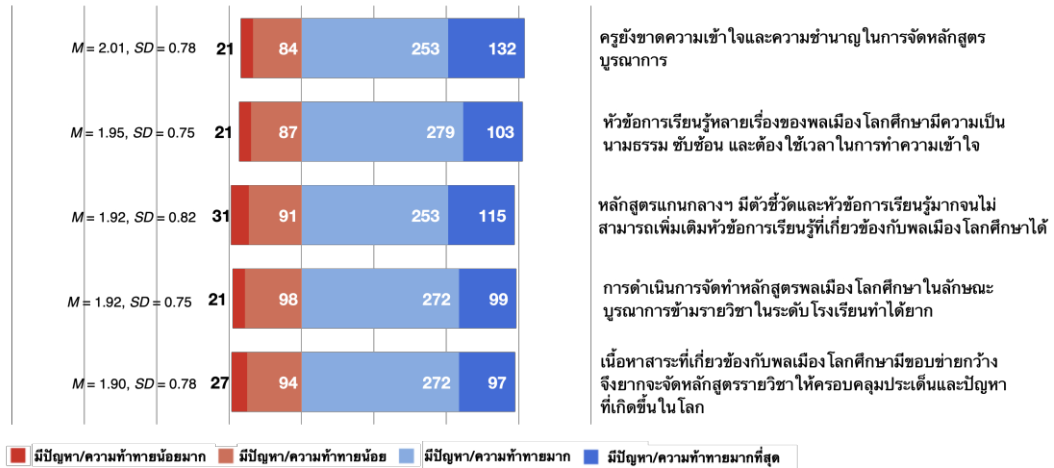

รูปที่ 6 ผลการวิเคราะห์รูปแบบและวิธีการวัดและประเมินผลพลเมืองโลกศึกษา

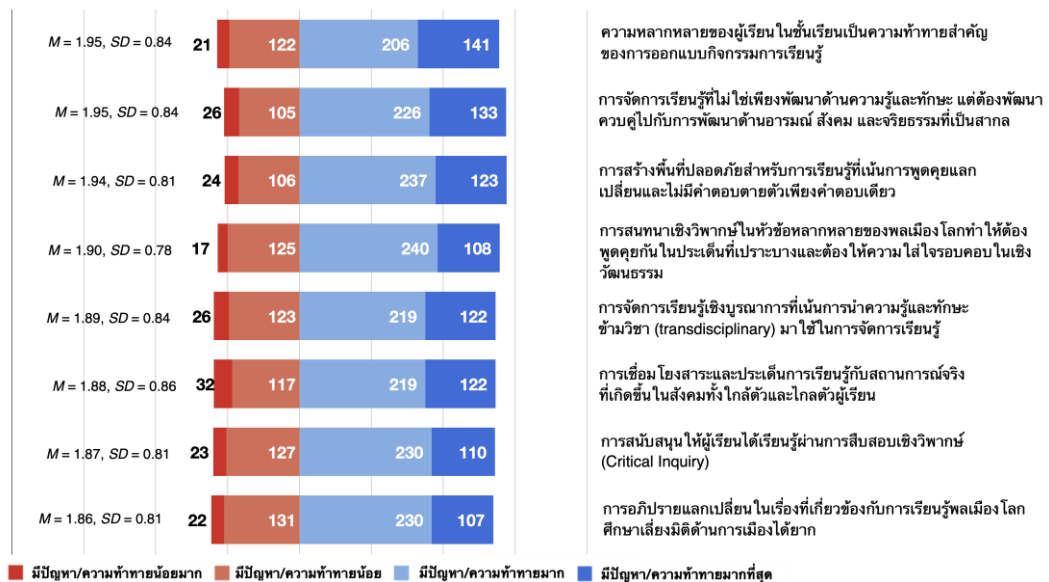

รูปที่ 7 ผลการวิเคราะห์เครื่องมือการวัดและประเมินผลพลเมืองโลกศึกษา

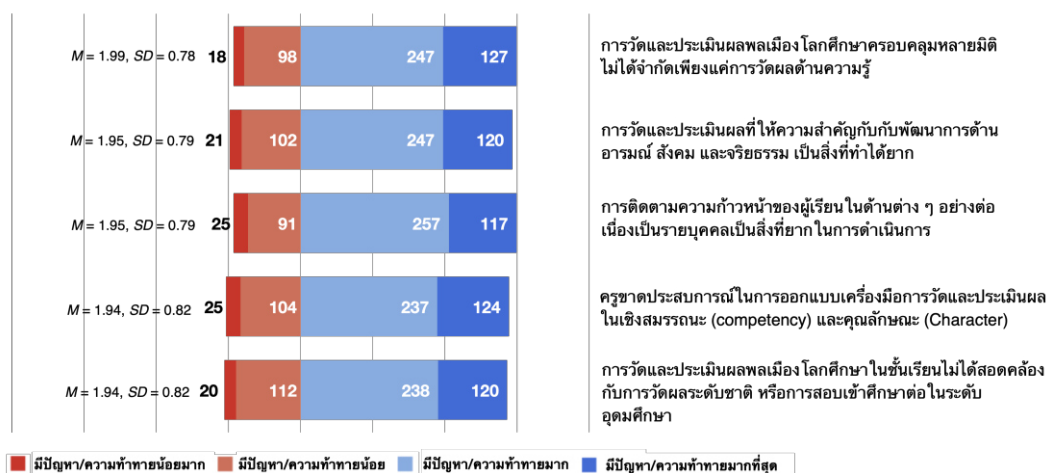
ผลการวิเคราะห์ปัญหาและความท้าทายในการจัดการเรียนรู้พลเมืองโลกศึกษา ด้านหลักสูตร พบว่า การขาดความเข้าใจและความชำนาญในการจัดหลักสูตรบูรณาการเป็นปัญหาและความท้าทายมากที่สุด ด้านการจัดการเรียนรู้ในชั้นเรียน ความหลากหลายของผู้เรียนในชั้นเรียน และการจัดการเรียนรู้เพื่อพัฒนาด้านความรู้ ทักษะ และอารมณ์ สังคม และจริยธรรมที่เป็นสากล เป็นปัญหาและความท้าทายมากที่สุดในการจัดการเรียนรู้พลเมืองโลกศึกษา ด้านการวัดผลและประเมินผล การวัดและประเมินผลพลเมืองโลกศึกษาคครอบคลุมหลายมิติมากกว่าแค่ความรู้ เป็นปัญหาและความท้าทายมากที่สุด และด้านบริบทอื่น ๆ ในการปฏิบัติงานของครูผู้สอน การเชื่อมโยงกับความเป็นนานาชาติผ่านกิจกรรมและโครงการแลกเปลี่ยนทางวัฒนธรรม (Cultural Exchange) กับโรงเรียนในต่างประเทศที่ยังมีน้อย เป็นปัญหาและความท้าทายในการปฏิบัติงานมากที่สุด แสดงดังรูปที่ 8, 9, 10, และ 11 ตามลำดับ

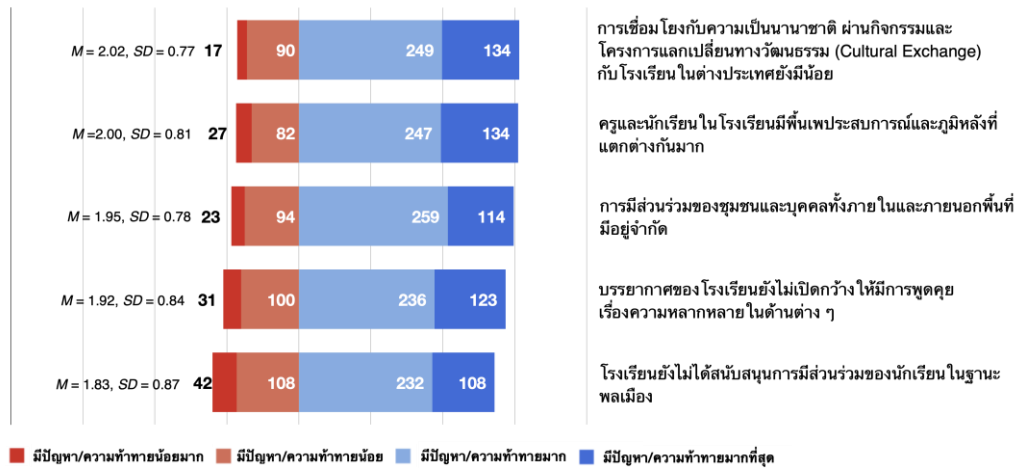
รูปที่ 8 ผลการวิเคราะห์ปัญหาและความท้าทายในด้านหลักสูตร

รูปที่ 9 ผลการวิเคราะห์ปัญหาและความท้าทายในการจัดการเรียนรู้

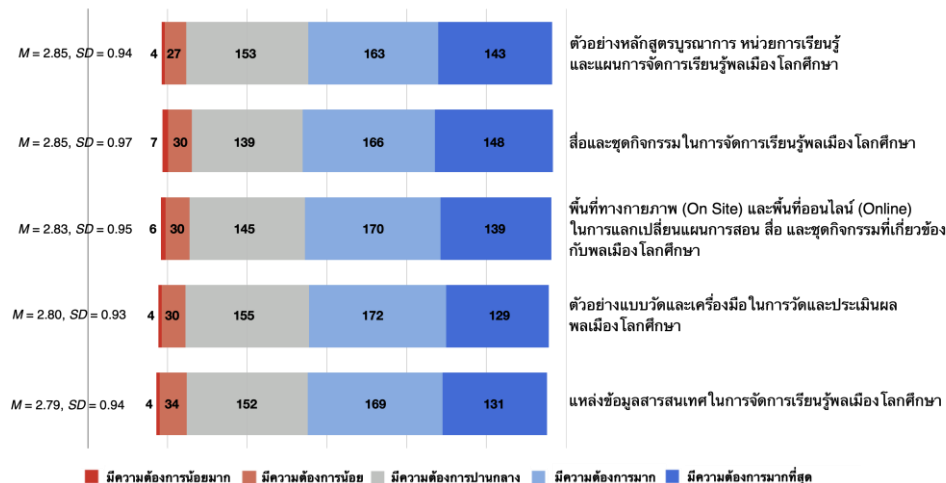

รูปที่ 10 ผลการวิเคราะห์ปัญหาและความท้าทายในการวัดและประเมินผล

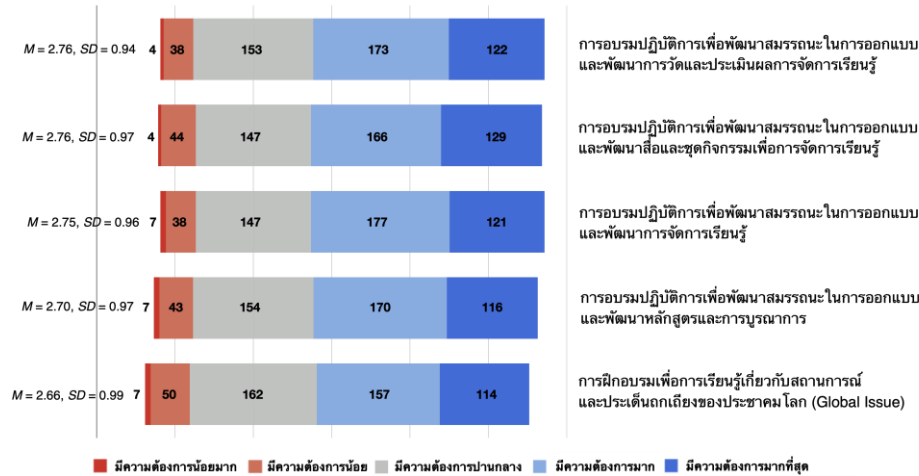

รูปที่ 11 ผลการวิเคราะห์ปัญหาและความท้าทายในด้านบริบทอื่น ๆ ในการปฏิบัติงานของครูผู้สอน

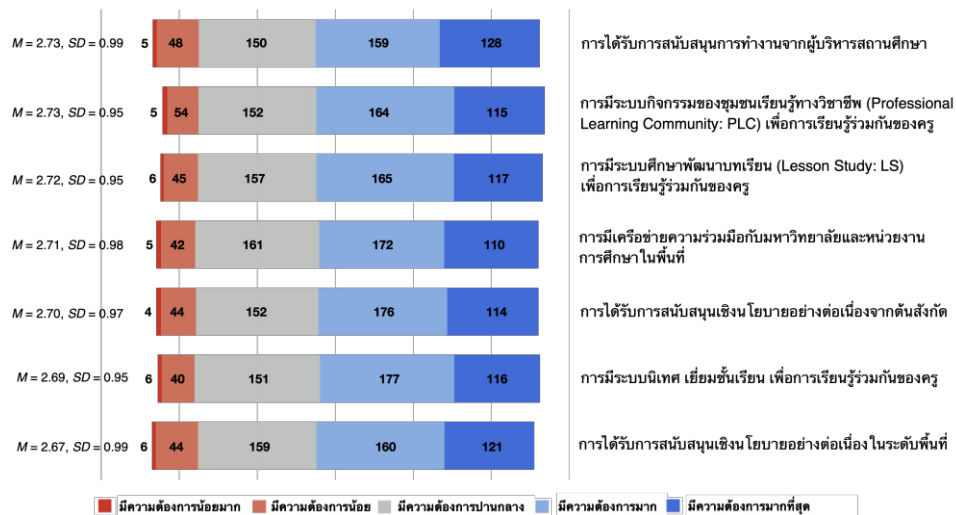
ผลการวิเคราะห์ความต้องการในการได้รับการสนับสนุนและพัฒนา ด้านทรัพยากรการจัดการเรียนรู้ พบว่า ตัวอย่างหลักสูตรบูรณาการ หน่วยการเรียนรู้ และแผนการจัดการเรียนรู้พลเมืองโลกศึกษา รวมถึงสื่อและชุดกิจกรรมในการจัดการเรียนรู้พลเมืองโลกศึกษา เป็นสิ่งที่ครูต้องการได้รับการสนับสนุนและพัฒนามากที่สุด ด้านสมรรถนะของครูพบว่า การอบรมปฏิบัติการเพื่อพัฒนาสมรรถนะในการออกแบบและพัฒนารวัดและประเมินผลการจัดการเรียนรู้ และการอบรมปฏิบัติการเพื่อพัฒนาสมรรถนะในการออกแบบและพัฒนาสื่อ รวมถึงชุดกิจกรรมเพื่อการจัดการเรียนรู้ เป็นสิ่งที่ครูต้องการได้รับการสนับสนุนและพัฒนามากที่สุด และด้านระบบการสนับสนุนการปฏิบัติงานของครู พบว่าการได้รับการสนับสนุนการทำงานจากผู้บริหารสถานศึกษา และการมีระบบกิจกรรมของชุมชนเรียนรู้ทางวิชาชีพ (Professional Learning Community: PLC) เพื่อการเรียนรู้ร่วมกันของครู เป็นสิ่งที่ครูต้องการได้รับการสนับสนุนและพัฒนามากที่สุด

รูปที่ 12 ผลการวิเคราะห์ความต้องการการสนับสนุนและพัฒนาด้านทรัพยากรการจัดการเรียนรู้

รูปที่ 13 ผลการวิเคราะห์ความต้องการการสนับสนุนและพัฒนาด้านสมรรถนะของครู

รูปที่ 14 ผลการวิเคราะห์ความต้องการการสนับสนุนและพัฒนาด้านระบบการสนับสนุนการปฏิบัติงานของครู

การอภิปรายผลการวิจัย

จากผลการวิเคราะห์ความเข้าใจเกี่ยวกับพลเมืองโลกและการรับรู้เกี่ยวกับพลเมืองโลกศึกษาที่พบว่า ครูมักจะปรับเปลี่ยนวิธีการสื่อสารของตนเองให้เข้ากับผู้อื่นซึ่งมีพื้นเพทางวัฒนธรรมที่แตกต่าง แสดงให้เห็นว่าครูมีสมรรถนะสากล (Global Competence) ในด้านการสื่อสารระหว่างวัฒนธรรม (Intercultural Communication) ที่สูง (Morais & Ogden, 2011) สอดคล้องกับ จินีเพ็ญ ศรีชัย (2561) ได้ศึกษาแนวทางการแก้ไขปัญหาในพื้นที่สามจังหวัดชายแดนภาคใต้ พบว่า พื้นที่จังหวัดชายแดนภาคใต้มีความแตกต่างทางวัฒนธรรม เชื้อชาติ และศาสนา มากกว่าส่วนอื่นในประเทศไทย และสอดคล้องกับบุศรินทร์ ปริยะ และคณะ (2565) และ สิทธิชัย ทองมาก และคณะ (2561) ผลการศึกษาพบว่า การจัดการศึกษาในพื้นที่จังหวัดชายแดนภาคใต้ยังมีความพิเศษมากกว่าพื้นที่อื่น ที่มักเกิดความไม่เข้าใจกันภายในโรงเรียนอันเนื่องมาจากความแตกต่างทางด้านศาสนา ภาษา วัฒนธรรม สมรรถนะสากล จึงเป็นสิ่งที่จำเป็นที่คนในพื้นที่ต้องใช้ในการอยู่ร่วมกับผู้อื่นในชีวิตประจำวัน จึงอาจเป็นเหตุผลที่ครูมีทักษะการสื่อสารระหว่างวัฒนธรรมที่สูง และผลการวิเคราะห์ยังสะท้อนให้เห็นจากแนวคิดการจัดการเรียนรู้พลเมืองโลกศึกษา ในการวิจัยครั้งนี้ ที่พบว่าครูมีความตระหนักถึงความสำคัญในการพัฒนาผู้เรียนให้ยอมรับความแตกต่างและเคารพในความหลากหลาย รวมถึงหัวข้อการเรียนรู้พลเมืองโลกศึกษาที่ครูนำมาใช้ในการจัดการเรียนรู้นั้นมากที่สุด คือ ความหลากหลายทางวัฒนธรรม

เมื่อพิจารณาความเข้าใจเกี่ยวกับพลเมืองโลกที่มีผลการวิเคราะห์น้อยที่สุด พบว่า ครูรู้สึกไม่ปลอดภัยเมื่อแสดงความคิดเห็นของตนเองเกี่ยวกับประเด็นปัญหาของโลกให้ผู้อื่นทราบ ซึ่งเป็นข้อคำถามที่เป็นตัวแทนของสมรรถนะสากล (Global Competence) ในด้านความรู้สากล (Global Knowledge) (Morais & Ogden, 2011) ทั้งนี้ อาจเป็นเพราะปัญหาด้านความมั่นคงและความขัดแย้งที่เกิดขึ้นอย่างต่อเนื่องในพื้นที่ สอดคล้องกับการศึกษาของฟิรนันท์ จารง และคณะ (2558) บุญเอื้อ บุญฤทธิ์ (2556) และสิทธิชัย ทองมาก และคณะ (2561) ส่งผลทำให้ครูรู้สึกไม่ปลอดภัยในการแสดงความคิดเห็นของตนเองเกี่ยวกับประเด็นปัญหาของโลกให้ผู้อื่นทราบ ซึ่งประเด็นดังกล่าวยังสะท้อนให้เห็นในการศึกษาครั้งนี้ ในส่วนของการรับรู้เกี่ยวกับพลเมืองโลกศึกษาในด้านการจัดการเรียนรู้ที่พบว่าครูในพื้นที่ที่มีการรับรู้ว่าตนเองและนักเรียนสามารถสนทนาแลกเปลี่ยนกันในพื้นที่ประเด็นบางที่มีมิติทางการเมืองได้น้อยที่สุดเช่นกัน

ในประเด็นเรื่องสภาพการจัดการเรียนรู้พลเมืองโลกศึกษา ด้านหัวข้อการเรียนรู้พลเมืองโลกศึกษา พบว่าหัวข้อที่ครูใช้ในการจัดการเรียนรู้มากที่สุด 3 อันดับแรก ประกอบด้วย ความหลากหลายทางวัฒนธรรม การรู้เท่าทันสื่อสารสนเทศ และดิจิทัล และ สิทธิมนุษยชน และศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ ทั้งนี้ อาจเป็นเพราะ เรื่องความแตกต่างหลากหลายในพื้นที่ดังที่กล่าวไว้ข้างต้น อาจเป็นปัจจัยที่ส่งผลให้ครูมีความตระหนักและให้ความสำคัญในเรื่องความหลากหลายทางวัฒนธรรมที่สูง ส่วนหัวข้อการรู้เท่าทันสื่อ สารสนเทศ และดิจิทัล ที่มีการเลือกใช้ในการจัดการเรียนรู้เป็นอันดับสอง อาจเป็นเพราะคนในพื้นที่จังหวัดชายแดนภาคใต้มีแนวคิดว่าการเข้ามาของเทคโนโลยีทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงของวิถีการดำรงชีวิต โดยเฉพาะของคนไทยเชื้อสายมลายู (นุมาน หะยิมะแซ, 2566) และเยาวชนในพื้นที่ยังถูกมองว่าแสดงออกทางสื่อสังคมออนไลน์อย่างไม่เหมาะสมตามหลักการของศาสนา และได้รับการชี้แนะแนวคิดตะวันตกผ่านสื่อต่าง ๆ จนละเลยวิถีการปฏิบัติที่ถูกต้องของมุสลิม (อับดุลเลาะ เจ๊ะหลง และเกษตรชัย และทีม, 2563) เยาวชนในพื้นที่จังหวัดชายแดนภาคใต้ส่วนใหญ่ที่มีพฤติกรรมรุนแรง ชอบเสพสื่อที่มีความรุนแรง (เกษตรชัย และทีม และดลมนรรัตน์ บากา, 2555) นอกจากนี้ สื่อยังมีการนำเสนอภาพลักษณ์ด้านลบของมุสลิมอยู่บ้าง ได้แก่ ความรุนแรง ความเหลื่อมล้ำทางเพศ ความแปลกแยก ความอ่อนแอ และความเจ้าเล่ห์เพทุบาย (ภาณุ อารี และสุเทพ เดชะชีพ, 2564) ซึ่งสิ่งเหล่านี้อาจเป็นปัจจัยหลักที่กระตุ้นให้ครูในพื้นที่ให้ความสำคัญกับการจัดการเรียนรู้ที่ทำให้ผู้เรียนรู้เท่าทันสื่อมากขึ้น

สำหรับหัวข้อที่มีการใช้ในการจัดการเรียนรู้มากที่สุดในลำดับที่ 3 คือ สิทธิมนุษยชนและศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ สอดคล้องกับงานวิจัยของ กรกฎ ทองชะโชค และคณะ (2559) กัลยา แซ่อึ้ง และคณะ (2565) พลธรรม์ ศิเญรมะขัน จันทรคำ (2565) ผลการวิจัย พบว่า พื้นที่จังหวัดชายแดนภาคใต้ ยังคงมีปัญหาความขัดแย้งของประชาชนและการใช้อำนาจของรัฐอยู่อย่างต่อเนื่อง และมีการดำเนินนโยบายการใช้กฎหมายพิเศษในพื้นที่ ที่แตกต่างจากส่วนอื่น ๆ ในประเทศ ดังนั้น เรื่องของสิทธิมนุษยชนและศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์จึงน่าจะเป็นเรื่องที่เกี่ยวข้องและส่งผลกระทบต่อกันในพื้นที่โดยตรง จึงทำให้ครูสอดแทรกแนวคิดเรื่องดังกล่าวในการจัดการเรียนรู้พลเมืองโลกศึกษาด้วย

เมื่อพิจารณาผลการวิจัยที่พบว่าหัวข้อความเสมอภาคเท่าเทียมระหว่างชาย หญิง และ LGBTQI+ ที่พบว่าครูเลือกใช้ในการจัดการเรียนรู้น้อยที่สุดเป็นอันดับสองนั้น ทั้งนี้ อาจเป็นเพราะ LGBTQI+ เป็นเรื่องที่อ่อนไหวและมีความซับซ้อน รวมถึงยังไม่เป็นที่ยอมรับตามหลักศาสนาอิสลาม โดยถือเป็นพฤติกรรมที่ละเมิดคำสอนและบริบทของพื้นที่ที่มีการกดทับวิถีชีวิตของกลุ่มคนดังกล่าวอยู่ (ปพน บุขยมาลย์, 2565; ปาลิดา จิรทิพย์, 2565; อันธิณา แสงชัย, 2560) ดังนั้น หัวข้อดังกล่าวจึงไม่ได้เป็นหัวข้อที่ครูส่วนใหญ่นำมาใช้ในการจัดการเรียนรู้นัก เนื่องจากเป็นหัวข้อเปราะบางในพื้นที่

เมื่อพิจารณารูปแบบและวิธีการวัดประเมินผลที่พบว่า ครูใช้วิธีการวัดและประเมินผลผู้เรียนจากการสังเกตพฤติกรรมมากที่สุด แต่ใช้เครื่องมือเป็นแบบสอบถามมากที่สุด ซึ่งอาจสะท้อนได้ว่า การสังเกตพฤติกรรมผู้เรียนที่ครูใช้นั้นอาจเป็นรูปแบบการวัดและประเมินผลการเรียนรู้แบบไม่เป็นทางการ ผ่านการสังเกตผู้เรียนเป็นรายบุคคล ซึ่งไม่ได้มีเครื่องมืออย่างแบบบันทึกพฤติกรรม แต่ใช้การสังเกตจากพฤติกรรม ผลงาน หรือการประเมินตามสภาพจริง (Authentic Assessment) โดยรูปแบบการประเมินแบบไม่เป็นทางการมีประโยชน์สำหรับการเรียนรู้ในห้องเรียน เพื่อให้ได้สารสนเทศของความสามารถผู้เรียน จุดแข็งและจุดอ่อน รวมถึงความต้องการของผู้เรียนเป็นรายบุคคล (Spinelli, 2008)

จากผลการวิจัยเกี่ยวกับปัญหาและความท้าทายในการจัดการเรียนรู้พลเมืองโลกศึกษา ด้านหลักสูตร พบว่าการขาดความเข้าใจและความชำนาญในการจัดหลักสูตรบูรณาการเป็นปัญหาและความท้าทายมากที่สุด ซึ่งอาจสะท้อนให้เห็นว่า ครูมีความเข้าใจเกี่ยวกับพลเมืองโลกศึกษาอยู่บ้างแล้ว เพราะพลเมืองโลกศึกษาเป็นกรอบแนวคิดการศึกษาที่สามารถสอดแทรกอยู่ได้ในทุกสาระวิชา ในรูปแบบการบูรณาการทั้งในสาระและข้ามสาระ (UNESCO, 2015) การรับรู้ว่าคุณเองมีปัญหาและความท้าทายในเรื่องการจัดหลักสูตรบูรณาการนั้น เป็นสารสนเทศที่เป็นประโยชน์สำหรับการระบุอุปสรรคของการนำพลเมืองโลกศึกษาไปดำเนินการจัดการเรียนรู้ในห้องเรียนหรือโรงเรียน

ปัญหาและความท้าทายในด้านการจัดการเรียนรู้ ที่พบว่า ความหลากหลายของผู้เรียนในชั้นเรียนเป็นความท้าทายสำคัญของการออกแบบกิจกรรมการเรียนรู้ ช่วยสะท้อนให้เห็นว่า ภายในห้องเรียนของพื้นที่สามจังหวัดชายแดนภาคใต้มีความหลากหลายสูง สอดคล้องกับสิ่งที่ผู้วิจัยอภิปรายมาก่อนหน้านี้ ซึ่งปัญหาความไม่เข้าใจกันอันเนื่องมาจากความแตกต่างที่เกิดขึ้น อาจเป็นปัจจัยสำคัญที่ทำให้เกิดความท้าทายในการจัดการเรียนรู้ โดยเฉพาะครูที่อาจมาจากต่างศาสนาและวัฒนธรรมกับผู้เรียนส่วนใหญ่ในห้องเรียน นอกจากนี้ในด้านของการวัดและประเมินผลครู พบว่าการวัดและประเมินผลที่ครอบคลุมความรู้ เจตคติ และพฤติกรรม เป็นความท้าทายของการวัดและประเมินผลการเรียนรู้ ซึ่งมีทั้ง 3 นี้ ถือเป็นผลลัพธ์การเรียนรู้ที่สำคัญของพลเมืองโลกศึกษา (UNESCO, 2015) ทั้งนี้ ผลการวิจัยนี้ยังสอดคล้องกับผลการวิจัยในส่วนของรูปแบบและวิธีการวัดประเมินผล ที่พบว่า การประเมินภาคปฏิบัติ เป็นรูปแบบการประเมินที่ครูใช้น้อยมากที่สุด สังเกตได้จากการให้ข้อมูลย้อนกลับและการกำหนดให้ทำโครงการมีการปฏิบัติ น้อยที่สุด รวมถึงเครื่องมืออย่างรูบริกและแบบสอบถามใช้ก็เป็นเครื่องมือที่มีการนำไปใช้น้อยที่สุดเช่นกัน

ส่วนปัญหาและความท้าทายในด้านการปฏิบัติงานของครู พบว่า โรงเรียนและชุมชนสนับสนุนการจัดการเรียนรู้และบรรยากาศที่เหมาะสมสำหรับพลเมืองโลกศึกษา สังเกตได้จากประเด็นดังกล่าวมีปัญหาและความท้าทายต่ำ แต่จะมีปัญหาในเรื่องที่คล้ายกับการจัดการเรียนรู้คือ ความหลากหลายของผู้เรียนแตกต่างกันมาก และกิจกรรมหรือโครงการแลกเปลี่ยนทางวัฒนธรรมในต่างประเทศยังมีน้อย

จากผลการวิจัยในส่วนความต้องการในการได้รับการสนับสนุนและพัฒนา ผู้วิจัยพบว่า ทุกข้อมีความต้องการในระดับมาก สะท้อนให้เห็นว่าครูมีความต้องการที่จะพัฒนาตนเองในแต่ละด้านอยู่ในระดับสูง โดยจากการศึกษาของทศนา แสงระวี และ เรชา ชูสุวรรณ (2565) ที่พบว่า ครูในพื้นที่จังหวัดชายแดนภาคใต้มองเห็นปัญหาเป็นสิ่งท้าทายในการเรียนรู้ มีความมุ่งมั่นในการพัฒนาตนเองให้มีความสามารถหรือทักษะที่หลากหลาย และมุ่งมั่นแก้ไขปัญหาการเรียนรู้ของผู้เรียนและยกระดับคุณภาพการศึกษาของผู้เรียน ซึ่งสะท้อนให้เห็นในผลการวิจัยที่พบว่า ครูมีความต้องการตัวอย่างหลักสูตรบูรณาการ แผนการจัดการเรียนรู้ สื่อ และชุดกิจกรรมพลเมืองโลกศึกษาในระดับสูง รวมถึงมีความต้องการในการอบรมปฏิบัติการเพื่อพัฒนาสมรรถนะการออกแบบการวัดและประเมินผลการเรียนรู้ รวมถึงสื่อและชุดกิจกรรม และการเรียนรู้ของผู้เรียนในระดับสูงเช่นกัน นอกจากนี้ ครูยังต้องการการได้รับการสนับสนุนการทำงานจากผู้บริหาร และการมีระบบกิจกรรมของชุมชนการเรียนรู้ทางวิชาชีพ สะท้อนให้เห็นความต้องการพัฒนาการทำงานของตนเอง

ข้อเสนอแนะ

1. ข้อเสนอแนะในการนำผลการวิจัยไปใช้

การศึกษาครั้งต่อไปควรมีการศึกษาเพิ่มเติมเกี่ยวกับเหตุผลและวิธีในการเลือกหัวข้อพลเมืองโลกศึกษาของครู รวมถึงวิธีที่ครูใช้ในการบริหารจัดการสภาพแวดล้อมในการเรียนรู้ของห้องเรียนพลเมืองโลกศึกษา ผ่านการเก็บรวบรวมข้อมูลเชิงคุณภาพ ได้แก่ การสัมภาษณ์หรือการสังเกตห้องเรียน นอกจากนี้ หน่วยงานหรือสถาบันการศึกษาที่เกี่ยวข้องกับการจัดการเรียนรู้ในโรงเรียนหรือการผลิตครู ควรนำผลการวิจัยครั้งนี้ ไปเป็นข้อมูลพื้นฐานเพื่อใช้ในการออกแบบการพัฒนาครูประจำการหรือนักศึกษาครูให้มีความพร้อมในการจัดการเรียนรู้พลเมืองโลกศึกษามากขึ้น

2. ข้อเสนอแนะในการวิจัยครั้งต่อไป

จากผลการศึกษาวิจัยที่พบว่า ปัญหาและความท้าทายในการจัดการเรียนรู้พลเมืองโลกศึกษาของครู คือ การขาดความเข้าใจและความชำนาญในการจัดหลักสูตรบูรณาการ การบูรณาการหน่วยการเรียนรู้และแผนการจัดการ

เรียนรู้ การพัฒนาเครื่องมือการประเมินในระดับการประยุกต์ใช้ รวมถึงความต้องการการสนับสนุนและพัฒนาเกี่ยวกับตัวอย่างหลักสูตรบูรณาการ หน่วยการเรียนรู้ และแผนการจัดการเรียนรู้ ซึ่งสะท้อนถึงการขาดความมั่นใจ ยังไม่กล้าที่จะพัฒนาการจัดการเรียนรู้ที่มีความยืดหยุ่นให้เหมาะสมกับบริบทท้องถิ่นด้วยตนเอง ซึ่งเป็นความท้าทายของหน่วยงานต้นสังกัดของครูในพื้นที่จังหวัดชายแดนภาคใต้ในการอบรมพัฒนาครูในอนาคต ในการพัฒนาครูเพื่อสร้างความมั่นใจ สร้างพลังการพัฒนา ผ่านการวิเคราะห์บริบทของพื้นที่ เพื่อนำมาสู่สร้างบทเรียนเชิงบูรณาการด้วยตนเองในอนาคต

กิตติกรรมประกาศ

ขอขอบคุณ Asia-Pacific Centre of Education for International Understanding (APCEIU) และ United Nations Development Programme (UNDP) ในการสนับสนุนทุนวิจัย

เอกสารอ้างอิง

- กรกฎ ทองชะโชค, ปาริฉัตร ตู่คำ, อีรพร ทองชะโชค และมูหำหมัด สาแลบิง. (2559). ความเชื่อมั่นของประชาชนในจังหวัดชายแดนภาคใต้ที่มีต่อการอำนวยความสะดวก: ขั้นตอนปัจจัยค้ำยันในกระบวนการยุติธรรมกระแสหลักและการใช้กฎหมายพิเศษ. *วารสารกระบวนการยุติธรรม*, 9(1), 43-68.
<https://so04.tci-thaijo.org/index.php/JTJS/article/view/246595/167519>
- กัลยา แซ่อึ้ง, รุสตั้ม หวันสู, มาโนชญ์ อารีย์ และภูมิ มุลศิลป์. (2565). กฎหมายและการบังคับใช้กฎหมายความมั่นคงในพื้นที่ 3 จังหวัดชายแดนภาคใต้และพื้นที่ 4 อำเภอในจังหวัดสงขลา. *รัฐศาสตร์สาร*, 43(1). 31-67.
<https://so06.tci-thaijo.org/index.php/PolscituJR/article/view/254643/172357>
- เกษตรชัย และหิม และดลมนรรัตน์ บากา. (2555). การศึกษาพฤติกรรมรุนแรงของเยาวชนในสามจังหวัดชายแดนภาคใต้. *วารสารพัฒนบริหารศาสตร์*, 52(1), 160-187. <https://so04.tci-thaijo.org/index.php/NDJ/article/view/3039/2594>
- จารุกิตติ์ สิทธิยานนท์ และบุษกร เลิศวีระศิริกุล. (2560). การพัฒนาการบริหารวิชาการของโรงเรียนมาตรฐานสากลตามแนวคิดพลเมืองโลกศึกษา. *วารสารอิเล็กทรอนิกส์ทางการศึกษา*, 12(3), 504-519.
<https://so01.tci-thaijo.org/index.php/OJED/article/view/184903/130095>
- ชินีเพ็ญ ศรีชัย. (2561). แนวทางการแก้ไขปัญหาในพื้นที่สามจังหวัดชายแดนภาคใต้. *สัปดาห์ : วารสารมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์*, 24, 1-9. <https://so05.tci-thaijo.org/index.php/tgt/article/view/214869/149569>
- ทิตนา แสงระวี และเรชา ชูสุวรรณ. (2565). องค์ประกอบการเรียนรู้อย่างต่อเนื่องของครู ของโรงเรียนประถมศึกษาในพื้นที่จังหวัดชายแดนภาคใต้. *วารสารมหาวิทยาลัยราชภัฏนครศรีธรรมราช*, 9(4), 93-109.
<https://so03.tci-thaijo.org/index.php/JMND/article/view/260480/173330>
- นุমান หะยีมะแซ. (2566). คดีขบวนการของมลายูมุสลิมจังหวัดชายแดนภาคใต้ : ความมีอยู่และ (กำลัง) จะหายไป. *รัฐมโน*, 44(1), 27-40. <https://so05.tci-thaijo.org/index.php/rusamelae/article/view/267312/179720>
- บุญเอื้อ บุญฤทธิ์. (2556). การก่อความไม่สงบใน 3 จังหวัดชายแดนภาคใต้กับอัตลักษณ์ของคนในพื้นที่และพฤติกรรมของเจ้าหน้าที่รัฐ. *วารสารเกษมบัณฑิต*, 14(2), 46-58.
<https://so04.tci-thaijo.org/index.php/jkbu/article/view/25267>
- บุศรินทร์ ปริยะ, นิตยา เรืองแป้น, จุณิ แก้วเอียน และพิมพ์วิมล สุวรรณโน. (2565). การนิเทศภายในกับการจัดการเรียนรู้หลักสูตรพหุวัฒนธรรมของโรงเรียนสังกัดสำนักงานการศึกษาเอกชน ในสามจังหวัดชายแดนภาคใต้. *วารสาร อัล-อิมมะฮ์ มหาวิทยาลัยฟาฏอนี*, 12(24), 209-225.
<https://so01.tci-thaijo.org/index.php/HIKMAH/article/view/256936/173234>
- ปพน บุญมาลัย. (2565). บทบาทของภาครัฐในการจัดการและแก้ไขปัญหาความหลากหลายทางเพศของชุมชนทางศาสนาในพื้นที่สามจังหวัดชายแดนภาคใต้. *วารสารรัฐศาสตร์รอบรู้และสหวิทยาการ*, 5(4), 219-230.
<https://so01.tci-thaijo.org/index.php/WPSMS/article/view/259485/172711>

- ปรีดี ประทุมสุรธรณ์. (2562). การศึกษาเพื่อพัฒนาความเป็นพลเมืองโลก: การเรียนรู้แบบบูรณาการสู่การพัฒนาอย่างยั่งยืน. *วารสารการบริหารและนวัตกรรมการศึกษา*, 2(1), 90-103. <https://so01.tci-thaijo.org/index.php/em/article/view/137577/129393>
- ปาลิดา จิรทิพย์. (2565). แนวทางกฎหมายในการจดทะเบียนรับรองสถานภาพทางกฎหมายของคู่รักเพศเดียวกัน. *วารสารมหาวิทยาลัยนครสวรรค์*, 9(2), 1-13. <https://so03.tci-thaijo.org/index.php/JMND/article/view/258826/172575>
- พลธรรม์ เคียรเมชั่น จันท์คำ. (2565). การสานเสวนาในฐานะนวัตกรรมการสันติภาพ: สถานภาพความรู้ และข้อเสนอแนะ. *Journal of Human Rights and Peace Studies*, 8(2), 335-352. <https://so03.tci-thaijo.org/index.php/HRPS/article/view/254115/176731>
- พินันท์ जारง, บุญทัน ดอกไธสง และวิมล หอมยี่ง. (2558). ประสิทธิภาพการนำสันติสุขกลับคืนสู่จังหวัดชายแดนภาคใต้. *ลักทอง : วารสารมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์*, 21(3), 160-169. <https://so05.tci-thaijo.org/index.php/tgt/article/view/47376/39266>
- ภาณุ อารี และสุเทพ เดชะชีพ. (2564). อัตลักษณ์มุสลิมในภาพยนตร์ไทย. *วารสารสหวิทยาการสังคมศาสตร์และการสื่อสาร*, 4(1), 103-122. <https://so02.tci-thaijo.org/index.php/ISSC/article/view/245799/167633>
- ศูนย์ข้อมูลการศึกษา กระทรวงศึกษาธิการ. (ม.ป.ป). *สารสนเทศด้านการศึกษา ปีการศึกษา 2568 สำนักงานศึกษาธิการภาค 7 กระทรวงศึกษาธิการ*. <https://edustatistics.moe.go.th/teacher207>
- สิทธิชัย ทองมาก, วุฒิชัย เนียมเทศ, เรชา ชูสุวรรณ และฤทัยชนนี สิทธิชัย. (2561). เหลียวหลังแลหน้าคุณภาพการศึกษาในสามจังหวัดชายแดนภาคใต้. *วารสารมหาวิทยาลัยนราธิวาสราชนครินทร์ สาขามนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์*, 5, 186-198. <https://so05.tci-thaijo.org/index.php/pnuhuso/article/view/117021/101895>
- สำนักงานเลขาธิการสภาการศึกษา. (2554). *ยุทธศาสตร์พัฒนาการศึกษาเพื่อสร้างความเป็นพลเมือง พ.ศ. 2553-2561*. วี.ที.ซี.คอมมิวนิเคชั่น.
- สำนักงานบริหารงานการมัธยมศึกษาตอนปลาย. (2553). *แนวทางการจัดการเรียนรู้ในโรงเรียนมาตรฐานสากล*. ชุมชนสหกรณ์การเกษตรแห่งประเทศไทย.
- อันธิมา แสงชัย. (2560). กรณีห้องเรียนเพศวิถี: สิทธิความหลากหลายทางเพศกับชายแดนใต้/ปาตานี. *วารสารประวัติศาสตร์ ธรรมศาสตร์*, 4(1), 209-268. https://so05.tci-thaijo.org/index.php/thammasat_history/article/view/92319/74547
- อับดุลเลาะ เจ๊ะหลง และเกษรชัย และหีม. (2563). ลักษณะพฤติกรรมที่ไม่สอดคล้องตามวิถีอิสลามของเยาวชนมุสลิมกลุ่มเสี่ยงในพื้นที่สามจังหวัดชายแดนภาคใต้. *วารสารมหาวิทยาลัยราชภัฏยะลา*, 15(2), 191-199. https://so04.tci-thaijo.org/index.php/yrh_human/article/view/243825/165769
- Ho, L. (2018). Conceptions of global citizenship education in East and Southeast Asia. In I. Davis, L. Ho, D. Kiwan, C. L. Peck, A. Peterson, E. Sant & Y. Wahhid (Eds.), *The Palgrave Handbook of Global Citizenship and Education* (pp. 83-96). Palgrave Macmillan.
- Morais, D. B., & Ogden, A. C. (2011). Initial development and validation of the global citizenship scale. *Journal of Studies in International Education*, 15(5), 445-466. <https://doi.org/10.1177/1028315310375308>
- Spinelli, C. G. (2008). Introduction: The benefits, uses, and practical application of informal assessment procedures. *Reading & Writing Quarterly*, 24(1), 1-6. <http://doi.org/10.1080/10573560701753005>
- UNESCO. (2015). *Global citizenship education: Topics and learning objectives*. UNESCO.
- UNESCOAPCEIU. (n.d.). *Mission & mandate*. https://www.unescoapceiu.org/document/a002_en

การบริหารสถานศึกษาที่มีความหลากหลายทางชาติพันธุ์ของโรงเรียนขนาดเล็ก
สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษากาญจนบุรี เขต 3
The Administration of Small Schools with Ethnic Diversity
under the Kanchanaburi Primary Educational Service Area Office 3

ทิพย์พร อินเกลี้ยง^{1*}
Tipachporn Inkliang^{1*}

สมิทร สุวรรณ²
Sumit Suwan²

Received: April 7, 2025
Revised: May 10, 2025
Accepted: May 10, 2025

บทคัดย่อ

การวิจัยครั้งนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษา 1) การบริหารสถานศึกษาที่มีความหลากหลายทางชาติพันธุ์ของโรงเรียนขนาดเล็ก สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษากาญจนบุรีเขต 3 และ 2) แนวทางการบริหารสถานศึกษาที่มีความหลากหลายทางชาติพันธุ์ของโรงเรียนขนาดเล็ก ประชากรที่ใช้ในการวิจัย ได้แก่ ผู้บริหารสถานศึกษาและครูโรงเรียนขนาดเล็ก สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษากาญจนบุรีเขต 3 จำนวน 112 คน และผู้ให้ข้อมูลในการสัมภาษณ์ ได้แก่ ผู้บริหารสถานศึกษาและครู จำนวน 7 คน เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย ได้แก่ แบบสอบถามและแบบสัมภาษณ์ วิเคราะห์ข้อมูลโดยการหาความถี่ ร้อยละ ค่าเฉลี่ย ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน และการวิเคราะห์เนื้อหา ผลการวิจัย พบว่า

1. การบริหารสถานศึกษาที่มีความหลากหลายทางชาติพันธุ์ของโรงเรียนขนาดเล็ก สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษากาญจนบุรี เขต 3 โดยภาพรวมและรายด้านมีค่าเฉลี่ยอยู่ในระดับมาก
2. แนวทางการบริหารสถานศึกษาที่มีความหลากหลายทางชาติพันธุ์ของโรงเรียนขนาดเล็ก ได้แก่ 1) การบริหารงานวิชาการ ควรมีการดำเนินการให้สอดคล้องกับความต้องการของสถานศึกษา ผู้เรียน และชุมชน เปิดโอกาสให้บุคคลภายนอกมีส่วนร่วมในการจัดการศึกษาโดยไม่แบ่งแยกชาติพันธุ์ 2) การบริหารการเงิน พัสดุ และทรัพย์สิน ควรมีแผนการดำเนินงานชัดเจนและเป็นไปตามระเบียบทางราชการกำหนด เพื่อสนับสนุนในการจัดการศึกษาให้กับผู้เรียนทุกกลุ่มอย่างเท่าเทียม 3) การบริหารบุคคล ควรมีการพัฒนาและส่งเสริมการเรียนรู้ของบุคลากรให้มีความรู้ความสามารถเพื่อนำไปพัฒนาการจัดการเรียนการสอนให้กับผู้เรียนที่มีความหลากหลายทางชาติพันธุ์ และ 4) การบริหารจัดการทั่วไป ควรเน้นผู้เรียนเป็นสำคัญ โดยคำนึงถึงความแตกต่างทางชาติพันธุ์และบริบทของสถานศึกษา

คำสำคัญ: การบริหารสถานศึกษา, ความหลากหลายทางชาติพันธุ์, โรงเรียนขนาดเล็ก

Abstract

This research aimed to investigate: (1) the administration of small schools with ethnic diversity under the Kanchanaburi Primary Educational Service Area Office 3, and (2) guidelines for the administration of these schools. The population consisted of 112 school administrators and teachers from small schools under the Kanchanaburi Primary Educational Service Area Office 3. Additionally, seven school administrators and teachers were selected as interview informants. The research instruments included questionnaires and interview protocols. Data were analyzed using frequency, percentage, mean, standard deviation, and content analysis.

¹ นิสิตหลักสูตร ศษ.ม. (การบริหารการศึกษา) คณะศึกษาศาสตร์และพัฒนศาสตร์ มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์ วิทยาเขตกำแพงแสน
Master Student of Educational Administration, Faculty of Educational & Development Sciences, Kasetsart University
E-mail: tipachporn.i@ku.th

² ศ.น.ท.ดร., ศาสตราจารย์สาขาการบริหารการศึกษา คณะศึกษาศาสตร์และพัฒนศาสตร์ มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์ วิทยาเขตกำแพงแสน
Prof. Cdr .Dr. of Educational Administration, Faculty of Educational & Development Sciences, Kasetsart University
E-mail: sumit.s@ku.ac.th

* Corresponding author

The findings revealed that:

1. The administration of small schools with ethnic diversity under the Kanchanaburi Primary Educational Service Area Office 3 received high percentage ratings both overall and across each aspect examined.

2. The guidelines for administering small schools with ethnic diversity are as follows: (1) Academic administration should align with the needs of the school, students, and community while promoting the participation of external stakeholders without ethnic discrimination; (2) Financial, supplies, and asset management should follow a clear operational plan consistent with government regulations to ensure equitable support for all student groups; (3) Human resource administration should emphasize developing and enhancing personnel knowledge and capabilities to improve teaching and learning for students from diverse ethnic backgrounds; and (4) General administration should be learner-centered and take into account ethnic differences and the specific contexts of each school.

Keywords: School Administration, Ethnic Diversity, Small Schools

บทนำ

รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2560 ได้ให้ความสำคัญกับการศึกษาสำหรับเด็ก โดยระบุหน้าที่ของรัฐต้องดำเนินการให้เด็กทุกคนได้รับการศึกษาเป็นเวลาสิบสองปีตั้งแต่ก่อนวัยเรียนจนจบการศึกษาภาคบังคับอย่างมีคุณภาพโดยไม่เก็บค่าใช้จ่าย อีกทั้งรัฐต้องพึงส่งเสริมและให้ความคุ้มครองชาวไทยกลุ่มชาติพันธุ์ต่าง ๆ ให้มีสิทธิดำรงชีวิตในสังคมตามวัฒนธรรม ประเพณีและวิถีชีวิตดั้งเดิมตามความสมัครใจได้อย่างสงบสุข ไม่ถูกรบกวน ทั้งนี้เท่าที่ไม่เป็นการขัดต่อความสงบเรียบร้อยหรือศีลธรรมอันดีของประชาชน หรือเป็นอันตรายต่อความมั่นคงของรัฐหรือสุขภาพอนามัย (สำนักงานเลขาธิการวุฒิสภา, 2560) ในขณะเดียวกันพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พุทธศักราช 2542 และที่แก้ไขเพิ่มเติมได้กำหนดความมุ่งหมายและหลักการจัดการศึกษาว่ารัฐต้องจัดการศึกษาเพื่อพัฒนาค้นหาไทยให้เป็นมนุษย์ที่สมบูรณ์ทั้งร่างกาย จิตใจ สติปัญญา ความรู้และคุณธรรม มีจริยธรรมและวัฒนธรรมในการดำรงชีวิต สามารถอยู่ร่วมกับผู้อื่นได้อย่างมีความสุข การจัดการศึกษานั้น รัฐจะต้องจัดให้บุคคลมีสิทธิและโอกาสเสมอกันในการรับการศึกษาขั้นพื้นฐานไม่น้อยกว่าสิบสองปีอย่างทั่วถึงและมีคุณภาพ (กระทรวงศึกษาธิการ, 2546) ในปีการศึกษา 2567 โรงเรียนในสังกัดสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐานที่จัดการศึกษาให้กับเด็กนักเรียนมีทั้งหมดจำนวน 29,152 แห่ง เป็นโรงเรียนในระดับประถมศึกษา จำนวน 26,600 แห่ง ในจำนวนนี้มีโรงเรียนขนาดเล็กที่มีเด็กนักเรียนน้อยกว่า 120 คน จำนวน 15,154 แห่ง คิดเป็นร้อยละ 56.97 ซึ่งมีจำนวนเกินกว่าครึ่งหนึ่งของโรงเรียนทั้งหมด (สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน, 2567) โรงเรียนขนาดเล็กเหล่านี้มีปัญหาดังกล่าวมากมาย ได้แก่ ครูมีจำนวนน้อย จบไม่ตรงวิชาเอก มีภาระงานมากและได้รับเงินเดือนน้อย นักเรียนมีฐานะยากจน ขาดศักยภาพและความพร้อม มีพัฒนาการทางสมองช้า อ่านไม่ออก คิดเลข และมีความแตกต่างด้านแว่นตาเข้ามาเรียน ผู้ปกครองขาดการเอาใจใส่ ไม่มีเวลา ไม่สามารถสอนการบ้านได้ ผู้บริหารมีการโยกย้ายบ่อย บางโรงเรียนไม่มีผู้บริหาร หลักสูตรมีการเปลี่ยนแปลงบ่อยเรียนมากและไม่สามารถนำไปใช้ได้จริง ขาดสื่ออุปกรณ์และงบประมาณ ขาดความร่วมมือจากภาคีเครือข่าย รวมถึงองค์การปกครองส่วนท้องถิ่นไม่สามารถให้ความช่วยเหลือได้ เนื่องจากติดระเบียบหรือข้อกฎหมาย (สุมิตร สุวรรณและคณะ, 2560) โดยจากการศึกษาสภาพปัญหาของการจัดการศึกษาในพื้นที่ที่ติดต่อกับชายแดนพบว่า ด้วยความแตกต่างทางชาติพันธุ์ ภาษาและวัฒนธรรม ทำให้นักเรียนขาดทักษะการใช้ภาษาไทย หลักสูตรการศึกษาไม่สอดคล้องกับบริบทและความต้องการพัฒนาของพื้นที่ (กระทรวงศึกษาธิการ, 2552) จึงส่งผลให้นักเรียนกลุ่มชาติพันธุ์ประสบปัญหาการเรียนโดยเฉพาะเรื่องการอ่านและเขียน

ในขณะที่การบริหารจัดการสถานศึกษาโรงเรียนขนาดเล็กทั้งในด้านการบริหารวิชาการ การบริหารงบประมาณ การบริหารงานบุคคล และการบริหารทั่วไป ต้องดำเนินการเช่นเดียวกับโรงเรียนทั่วไป แต่สภาพบริบทไม่เหมาะสมและเอื้ออำนวยให้จัดการศึกษาในแบบที่กระทรวงศึกษาธิการได้กำหนด ผลการประเมินคุณภาพการศึกษาไม่ผ่านเกณฑ์ เนื่องจากมีการใช้เกณฑ์มาตรฐานเดียวกันทั่วประเทศ หากพิจารณาโรงเรียนในพื้นที่ตามแนวชายแดน จังหวัดกาญจนบุรี พบว่า นักเรียนมีความหลากหลายทางชาติพันธุ์ มีความแตกต่างทางวัฒนธรรมและภาษา แต่ครูผู้สอนมาจากนอกพื้นที่ ทำให้เกิดปัญหาของการสื่อสารและกระบวนการจัดการเรียนรู้ต่าง ๆ (สภชาติ วนิตกฤษฎา, 2565) ซึ่งในจังหวัดกาญจนบุรีมีกลุ่มชาติพันธุ์อาศัยอยู่อย่างหลากหลายและเป็นจำนวนมาก มีการอพยพของชาวต่างชาติเข้ามาทำงานอย่างต่อเนื่อง โดยกลุ่มชาติพันธุ์ที่อาศัยอยู่ ได้แก่ มอญ กะเหรี่ยง ไทยทรงดำ ขมุ ไทยวนหรือไตวน ลาวเวียง ลาวครั่ง ลาวพวน และลาวไทยอีสาน (สำนักงานวัฒนธรรมจังหวัดกาญจนบุรี, ออนไลน์ : 2565) แรงงานส่วนใหญ่ที่เข้ามาทำงานมีระดับการศึกษาต่ำกว่าระดับอุดมศึกษา และมีผู้สำเร็จการศึกษาระดับวิชาชีพเพียงร้อยละ 4.9 (สำนักงานสถิติจังหวัดกาญจนบุรี, ออนไลน์ : 2567) ส่งผลให้คนกลุ่มชาติพันธุ์ส่วนใหญ่ประกอบอาชีพรับจ้างหรือเป็นแรงงานทั่วไป ไม่สามารถเข้าทำงานในกลุ่มงานที่ตลาดโลกต้องการได้ โดยในปี พ.ศ. 2562 พบว่าจังหวัดกาญจนบุรีมีแรงงานที่เป็นคนต่างสัญชาติจำนวนทั้งสิ้น 3.72 หมื่นคน (สำนักงานแรงงานจังหวัดกาญจนบุรี, ออนไลน์ : 2562) ส่งผลให้แรงงานต่างสัญชาติของบุตรหลานเข้ามารับการศึกษาในจังหวัดกาญจนบุรีเพิ่มขึ้น แต่แรงงานเหล่านั้นต้องการให้บุตรหลานเข้ามารับการศึกษาเพียงต้องการเรียนภาษาไทยและให้พูดภาษาไทยได้เท่านั้น อีกทั้งพบว่านักเรียนมีการหยุดเรียนบ่อย เนื่องจากครอบครัวมีปัญหาทางการเงิน นักเรียนต้องหยุดเรียนเพื่อช่วยผู้ปกครองทำงาน หาเงินเลี้ยงดูครอบครัวเป็นสาเหตุหลัก (โรงเรียนบ้านพุเตย, 2566) ซึ่งจากเหตุผลดังกล่าวผู้วิจัยได้เล็งเห็นความสำคัญของการจัดการศึกษาให้กับนักเรียนมีความหลากหลายทางชาติพันธุ์และมีความสนใจศึกษาการบริหารสถานศึกษาของโรงเรียนขนาดเล็กในสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษากาญจนบุรีเขต 3 เพื่อให้ทราบถึงสภาพการบริหารสถานศึกษาและนำผลการวิจัยใช้เป็นแนวทางบริหารสถานศึกษาและพัฒนาให้โรงเรียนขนาดเล็กในสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษากาญจนบุรีเขต 3 มีคุณภาพและประสิทธิภาพที่ดีขึ้นต่อไป

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

1. เพื่อศึกษาการบริหารสถานศึกษาที่มีความหลากหลายทางชาติพันธุ์ของโรงเรียนขนาดเล็ก สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษากาญจนบุรี เขต 3
2. เพื่อศึกษาแนวทางการบริหารสถานศึกษาที่มีความหลากหลายทางชาติพันธุ์ของโรงเรียนขนาดเล็ก สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษากาญจนบุรี เขต 3

ทบทวนวรรณกรรม

แนวคิดเกี่ยวกับการบริหารสถานศึกษา

การบริหารสถานศึกษา เป็นกระบวนการทำงานโดยกลุ่มบุคคลหลายฝ่ายเพื่อให้บรรลุวัตถุประสงค์ที่ได้กำหนดไว้ ตลอดจนขั้นตอนต่าง ๆ ในการปฏิบัติงานไว้อย่างมีระบบ

อนุชิต สุขกลี (2560) กล่าวว่า การบริหารสถานศึกษาเป็นกระบวนการดำเนินกิจกรรมด้านต่าง ๆ ของสถานศึกษา ซึ่งประกอบด้วยผู้บริหาร ครู อาจารย์และบุคคลฝ่ายต่าง ๆ ของชุมชนในท้องถิ่น เพื่อร่วมกันวางแผนการจัดการศึกษาภายในสถานศึกษาอย่างเป็นระบบตามมาตรฐานและคุณภาพให้แก่เยาวชนที่จะทำให้เกิดการพัฒนาในทุกด้านอย่างมีประสิทธิภาพและประสิทธิผลเพื่อความเป็นมนุษย์ที่สมบูรณ์ สามารถอยู่ในสังคมได้

การบริหารโรงเรียนขนาดเล็ก

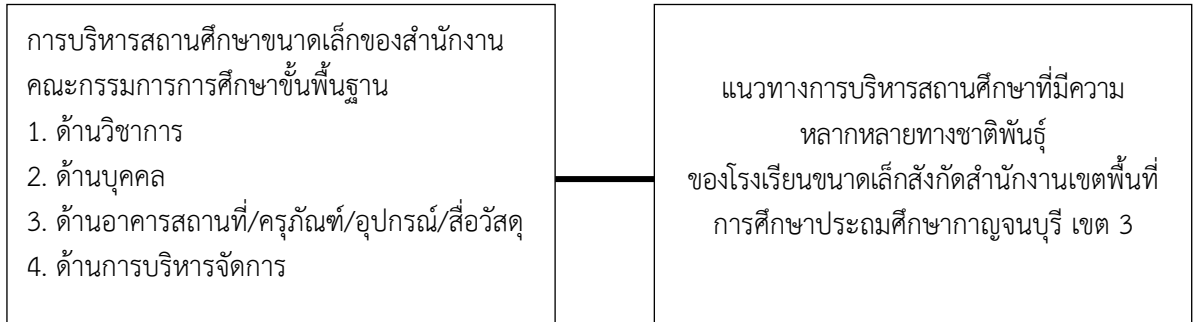
พระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2542 และแก้ไขเพิ่มเติม (ฉบับที่ 2) พ.ศ. 2545 มาตรา 38 กล่าวถึงการบริหารโรงเรียนขนาดเล็กว่า "ในแต่ละเขตพื้นที่การศึกษาให้มีคณะกรรมการและสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามีอำนาจหน้าที่ในการกำกับดูแล จัดตั้ง ยุบ รวม หรือเลิกสถานศึกษาขั้นพื้นฐานในเขตพื้นที่การศึกษา ประสาน ส่งเสริมและสนับสนุนสถานศึกษาเอกชนในเขตพื้นที่การศึกษา ประสานและส่งเสริมองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นให้สามารถจัดการศึกษาสอดคล้องกับนโยบายและมาตรฐานการศึกษา ส่งเสริมและสนับสนุนการจัดการศึกษาในรูปแบบที่หลากหลายในเขตพื้นที่การศึกษา" (สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน, 2546)

การคุ้มครองกลุ่มชาติพันธุ์ในไทย

รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พ.ศ.2560 มาตรา 70 กล่าวว่า รัฐพึงส่งเสริมและให้ความคุ้มครองชาวไทยกลุ่มชาติพันธุ์ต่าง ๆ ให้มีสิทธิดำรงชีวิตในสังคมตามวัฒนธรรม ประเพณี และวิถีชีวิตดั้งเดิมตามความสมัครใจได้อย่างสงบสุข ไม่ถูกรบกวน ทั้งนี้ เท่าที่ไม่เป็นการขัดต่อความสงบเรียบร้อยหรือศีลธรรมอันดีของประชาชน หรือเป็นอันตรายต่อความมั่นคงของรัฐ หรือสุขภาพอนามัย (สำนักงานเลขาธิการวุฒิสภา, 2560)

กรอบแนวคิดการวิจัย

เนื่องจากพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ.2542 ได้กำหนดขอบข่ายในการบริหารงานในสถานศึกษาไว้ 4 ฝ่าย ผู้วิจัยจึงกำหนดกรอบแนวคิดการวิจัยไว้ ดังนี้

วิธีการดำเนินการวิจัย

การวิจัยครั้งนี้เป็นวิจัยแบบผสมผสาน (Mixed Methods Research) มีวิธีการดำเนินการวิจัย ดังนี้

1. ประชากรและผู้ให้ข้อมูล

1.1 ประชากรที่ใช้ในการวิจัย ได้แก่ ผู้บริหารสถานศึกษาและครูในโรงเรียนขนาดเล็ก สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษากาญจนบุรี เขต 3 จำนวน 112 คน

1.2 ผู้ให้ข้อมูลในการวิจัยครั้งนี้ ได้แก่ ผู้บริหารสถานศึกษาและครูในโรงเรียนขนาดเล็ก สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษากาญจนบุรี เขต 3 จำนวน 3 โรงเรียน รวมทั้งสิ้น 7 คน ได้แก่ โรงเรียนบ้านช่องแคบ โรงเรียนบ้านลุ่มผึ้ง และโรงเรียนบ้านเขาพัง ในสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษากาญจนบุรี เขต 3 โดยมีเกณฑ์ในการคัดเลือกผู้ให้ข้อมูล ดังนี้

- 1.2.1 ทำงานในโรงเรียนขนาดเล็กที่นักเรียนมีความหลากหลายทางชาติพันธุ์
- 1.2.2 มีอายุการทำงานไม่น้อยกว่า 1 ปี
- 1.2.3 เป็นผู้บริหารสถานศึกษาหรือหัวหน้างาน 4 ฝ่าย

2. เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย

2.1 แบบสอบถามเกี่ยวกับการบริหารสถานศึกษาที่มีความหลากหลายทางชาติพันธุ์ของโรงเรียนขนาดเล็ก สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษากาญจนบุรี เขต 3 ซึ่งเป็นแบบมาตราส่วนประมาณค่า (Rating Scale) หาค่าดัชนีความสอดคล้องระหว่างข้อคำถามกับตัวชี้วัด (Index of Item Objective Congruence: IOC) จากนั้นพิจารณาเลือกข้อคำถามที่มีค่าดัชนีความสอดคล้องอยู่ระหว่าง 0.67 - 1.00 และหาค่าสัมประสิทธิ์ตามวิธีของครอนบาค (Cronbach) ซึ่งผลการวิเคราะห์ข้อมูลพบว่า ค่าความเชื่อมั่น (Reliability) ของแบบสอบถามทั้งฉบับมีค่าเท่ากับ 0.98

2.2 แบบสัมภาษณ์เกี่ยวกับแนวทางการบริหารสถานศึกษาที่มีความหลากหลายทางชาติพันธุ์ของโรงเรียนขนาดเล็ก สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษากาญจนบุรี เขต 3

3. การเก็บรวบรวมข้อมูล

การเก็บรวบรวมข้อมูล ผู้วิจัยได้ทำหนังสือขอความอนุเคราะห์ไปยังสำนักงานเขตพื้นที่และโรงเรียนขนาดเล็ก สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษากาญจนบุรี เขต 3 เพื่อเก็บรวบรวมข้อมูลทั้งแบบสอบถามและแบบสัมภาษณ์ หลังจากนั้นนำข้อมูลที่ได้มาตรวจสอบความสมบูรณ์และวิเคราะห์ข้อมูล

4. การวิเคราะห์ข้อมูล

ข้อมูลจากแบบสอบถามวิเคราะห์ข้อมูลโดยการหาความถี่ (Frequency) ค่าร้อยละ (Percentage) โดยหาค่าเฉลี่ย (μ) และส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน (σ) และนำเสนอผลการวิเคราะห์ข้อมูลในรูปแบบของตารางประกอบ คำบรรยาย ส่วนข้อมูลจากการสัมภาษณ์เกี่ยวกับแนวทางการบริหารสถานศึกษาใช้การตีความ (Interpretation) การวิเคราะห์เนื้อหา (content analysis) และนำข้อมูลมาสร้างข้อสรุปแบบอุปนัย (Induction Reasoning)

ผลการวิจัย

จากการศึกษาผลการวิจัยเรื่องการบริหารสถานศึกษาที่มีความหลากหลายทางชาติพันธุ์ของโรงเรียนขนาดเล็ก สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษากาญจนบุรี เขต 3 สามารถสรุปผลการวิจัยตามวัตถุประสงค์ ดังนี้

1. การบริหารสถานศึกษาที่มีความหลากหลายทางชาติพันธุ์ของโรงเรียนขนาดเล็ก สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษากาญจนบุรี เขต 3

1.1 การบริหารสถานศึกษาที่มีความหลากหลายทางชาติพันธุ์ของโรงเรียนขนาดเล็ก สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษากาญจนบุรี เขต 3 ในภาพรวม

ตารางที่ 1 แสดงผลค่าเฉลี่ยและค่าส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐานการบริหารสถานศึกษาที่มีความหลากหลายทางชาติพันธุ์ของโรงเรียนขนาดเล็ก สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษากาญจนบุรี เขต 3 จำแนกตามภาพรวม

(N=101)

ข้อ	การบริหารงานในสถานศึกษา	μ	σ	ระดับ	อันดับ
1.	การบริหารงานวิชาการ	4.29	0.72	มาก	1
2.	การบริหารการเงิน พัสดุ และทรัพย์สิน	3.94	0.94	มาก	3
3.	การบริหารบุคคล	3.94	0.99	มาก	4
4.	การบริหารจัดการทั่วไป	4.12	0.84	มาก	2
รวม		4.07	0.87	มาก	

จากตารางที่ 1 พบว่า การบริหารสถานศึกษาที่มีความหลากหลายทางชาติพันธุ์ของโรงเรียนขนาดเล็ก สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษากาญจนบุรี เขต 3 ภาพรวมและรายด้าน อยู่ในระดับมาก ($\mu = 4.07$) โดยเรียงลำดับจากการแสดงผลค่าเฉลี่ยจากมากไปน้อย คือ ด้านการบริหารงานวิชาการ ($\mu = 4.29$) รองลงมา คือ ด้านการบริหารจัดการทั่วไป ($\mu = 4.12$) ด้านบริหารบุคคล ($\mu = 3.94$) และด้านที่มีคะแนนเฉลี่ยน้อยที่สุด คือ ด้านบริหารบุคคล ($\mu = 3.94$) และด้านการบริหารการเงิน พัสดุและทรัพย์สิน ($\mu = 3.94$) ตามลำดับ

1.2 การบริหารสถานศึกษาที่มีความหลากหลายทางชาติพันธุ์ของโรงเรียนขนาดเล็ก สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษากาญจนบุรี เขต 3 ด้านการบริหารงานวิชาการ

ตารางที่ 2 แสดงผลค่าเฉลี่ยและค่าส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐานการบริหารสถานศึกษาที่มีความหลากหลายทางชาติพันธุ์ของโรงเรียนขนาดเล็ก สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษากาญจนบุรี เขต 3 ด้านการบริหารงานวิชาการ (N=101)

ข้อ	การบริหารงานวิชาการ	μ	σ	ระดับ	อันดับ
1.	หลักสูตรสถานศึกษามีความสอดคล้องกับบริบทชุมชนและท้องถิ่นที่มีความหลากหลายทางชาติพันธุ์	4.25	0.78	มาก	5
2.	สถานศึกษามีการจัดการเรียนการสอนให้เป็นไปตามหลักสูตรสถานศึกษาและหลักสูตรท้องถิ่นที่กำหนดไว้	4.38	0.60	มาก	2
3.	สถานศึกษามีการพัฒนาผู้เรียนที่มีความหลากหลายทางชาติพันธุ์ให้อ่านออก เขียนได้ และคิดเลขเป็น	4.39	0.68	มาก	1
4.	สถานศึกษามีการจัดทำนวัตกรรมและสื่อการเรียนรู้ที่เหมาะสมสำหรับผู้เรียนที่มีความหลากหลายทางชาติพันธุ์	4.23	0.76	มาก	7
5.	สถานศึกษามีแหล่งเรียนรู้ที่สามารถพัฒนาทักษะต่าง ๆ ของผู้เรียนที่มีความหลากหลายทางชาติพันธุ์	4.24	0.75	มาก	6
6.	สถานศึกษามีการวัดและประเมินผลการศึกษาที่เหมาะสมกับผู้เรียนที่มีความหลากหลายทางชาติพันธุ์	4.26	0.74	มาก	3
7.	สถานศึกษามีการนิเทศการศึกษาทั้งภายในและภายนอกสถานศึกษาที่ผู้เรียนมีความหลากหลายทางชาติพันธุ์	4.26	0.74	มาก	3
รวม		4.29	0.72	มาก	

จากตารางที่ 2 พบว่า การบริหารสถานศึกษาที่มีความหลากหลายทางชาติพันธุ์ของโรงเรียนขนาดเล็ก สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษากาญจนบุรี เขต 3 ด้านการบริหารงานวิชาการทั้งภาพรวมและรายข้อ อยู่ในระดับมาก ($\mu = 4.29$, $\sigma = 0.72$) เมื่อพิจารณารายข้อโดยพบว่า ด้านการพัฒนาผู้เรียนที่มีความหลากหลายทางชาติพันธุ์ให้อ่านออก เขียนได้ และคิดเลขเป็น มีค่าเฉลี่ยมากที่สุด ($\mu = 4.39$, $\sigma = 0.68$)

1.3 การบริหารสถานศึกษาที่มีความหลากหลายทางชาติพันธุ์ของโรงเรียนขนาดเล็ก สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษากาญจนบุรี เขต 3 ด้านการบริหารการเงิน พัสดุและทรัพย์สิน

ตารางที่ 3 แสดงผลค่าเฉลี่ยและค่าส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐานการบริหารสถานศึกษาที่มีความหลากหลายทางชาติพันธุ์ของโรงเรียนขนาดเล็ก สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษากาญจนบุรี เขต 3 ด้านการบริหารการเงิน พัสดุและทรัพย์สิน (N=101)

ข้อ	การบริหารการเงิน พัสดุ และทรัพย์สิน	μ	σ	ระดับ	อันดับ
1.	สถานศึกษามีงบประมาณและทรัพย์สินเพียงพอต่อการจัดการศึกษาที่ผู้เรียนมีความหลากหลายทางชาติพันธุ์	4.28	0.74	มาก	1
2.	สถานศึกษามีงบประมาณเพียงพอต่อการจัดซื้อวัสดุครุภัณฑ์ที่ผู้เรียนมีความหลากหลายทางชาติพันธุ์	3.89	0.99	มาก	2
3.	สถานศึกษามีงบประมาณให้ครูจัดทำสื่อวัตกรรมการสอนที่เหมาะสมกับผู้เรียนที่มีความหลากหลายทางชาติพันธุ์	3.80	1.01	มาก	5
4.	สถานศึกษามีงบประมาณในการพัฒนาครูและบุคลากรทางการศึกษาให้มีความรอบรู้หลากหลาย	3.83	1.00	มาก	4
5.	สถานศึกษามีงบประมาณในการจัดอบรมอาชีพให้กับนักเรียนที่มีความหลากหลายทางชาติพันธุ์	3.88	0.98	มาก	3
รวม		3.94	0.94	มาก	

จากตารางที่ 3 พบว่า การบริหารสถานศึกษาที่มีความหลากหลายทางชาติพันธุ์ของโรงเรียนขนาดเล็ก สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษากาญจนบุรี เขต 3 ด้านการบริหารการเงิน พัสดุ และทรัพย์สิน ทั้งในภาพรวมและรายข้ออยู่ในระดับมาก ($\mu = 3.94$, $\sigma = 0.94$) เมื่อพิจารณาเป็นรายข้อพบว่า ด้านสถานศึกษามีนงบประมาณและทรัพย์สินเพียงพอต่อการจัดการศึกษาที่ผู้เรียนมีความหลากหลายทางชาติพันธุ์ มีค่าเฉลี่ยมากที่สุด ($\mu = 4.28$, $\sigma = 0.74$)

1.4 การบริหารสถานศึกษาที่มีความหลากหลายทางชาติพันธุ์ของโรงเรียนขนาดเล็ก สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษากาญจนบุรี เขต 3 ด้านการบริหารบุคคล

ตารางที่ 4 แสดงผลค่าเฉลี่ยและค่าส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐานการบริหารสถานศึกษาที่มีความหลากหลายทางชาติพันธุ์ของโรงเรียนขนาดเล็ก สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษากาญจนบุรี เขต 3 ด้านการบริหารบุคคล (N=101)

ข้อ	การบริหารบุคคล	μ	σ	ระดับ	อันดับ
1.	สถานศึกษามีอัตรากำลังเพียงพอต่อการจัดการศึกษาที่ผู้เรียนมีความหลากหลายทางชาติพันธุ์	3.84	1.04	มาก	4
2.	สถานศึกษามีครูที่สามารถพูดภาษาชาติพันธุ์ได้	4.03	0.97	มาก	3
3.	สถานศึกษามีการพัฒนาและส่งเสริมครูให้มีศักยภาพรอบด้าน	3.41	1.37	ปานกลาง	5
4.	สถานศึกษามีการสร้างขวัญกำลังใจให้ครูที่ปฏิบัติงานอยู่ในพื้นที่ที่มีความหลากหลายทางชาติพันธุ์	4.26	0.76	มาก	1
5.	สถานศึกษามีการบรรจุครูและบุคลากรทางการศึกษาที่เป็นบุคคลในพื้นที่	4.18	0.83	มาก	2
รวม		3.94	0.99	มาก	

จากตารางที่ 4 พบว่า การบริหารสถานศึกษาที่มีความหลากหลายทางชาติพันธุ์ของโรงเรียนขนาดเล็ก สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษากาญจนบุรี เขต 3 ด้านการบริหารบุคคล ในภาพรวมอยู่ในระดับมาก ($\mu = 3.94$, $\sigma = 0.99$) เมื่อพิจารณาเป็นรายข้อมีค่าเฉลี่ยอยู่ในระดับมาก โดยเรียงลำดับจากการแสดงผลค่าเฉลี่ยจากมากไปน้อย คือ สถานศึกษามีการสร้างขวัญกำลังใจให้ครูที่ปฏิบัติงานอยู่ในพื้นที่ที่มีความหลากหลายทางชาติพันธุ์ มีค่าเฉลี่ยมากที่สุด ($\mu = 4.26$, $\sigma = 0.76$)

1.5 การบริหารสถานศึกษาที่มีความหลากหลายทางชาติพันธุ์ของโรงเรียนขนาดเล็ก สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษากาญจนบุรี เขต 3 ด้านการบริหารจัดการทั่วไป

ตารางที่ 5 แสดงผลค่าเฉลี่ยและค่าส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐานการบริหารสถานศึกษาที่มีความหลากหลายทางชาติพันธุ์ของโรงเรียนขนาดเล็ก สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษากาญจนบุรี เขต 3 ด้านการบริหารจัดการทั่วไป (N=101)

ข้อ	การบริหารจัดการทั่วไป	μ	σ	ระดับ	อันดับ
1.	สถานศึกษามีการจัดทำแผนปฏิบัติการประจำปีที่เหมาะสมกับผู้เรียนที่มีความหลากหลายทางชาติพันธุ์	3.70	1.16	มาก	5
2.	สถานศึกษาปฏิบัติงานให้บรรลุเป้าหมายตามแผนปฏิบัติการประจำปี	4.30	0.78	มาก	2
3.	สถานศึกษามีห้องเรียนที่เพียงพอและเอื้ออำนวยต่อการจัดการเรียนการสอนที่มีความหลากหลายทางชาติพันธุ์	4.36	0.63	มาก	1
4.	สถานศึกษามีวัสดุครุภัณฑ์เพียงพอต่อการใช้งานที่ผู้เรียนมีความหลากหลายทางชาติพันธุ์	4.24	0.75	มาก	3
5.	สถานศึกษามีสัญญาณโทรศัพท์และสัญญาณอินเทอร์เน็ตให้กับผู้เรียนที่มีความหลากหลายทางชาติพันธุ์	4.02	0.86	มาก	4
รวม		4.12	0.84	มาก	

จากตารางที่ 5 พบว่า การบริหารสถานศึกษาที่มีความหลากหลายทางชาติพันธุ์ของโรงเรียนขนาดเล็ก สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษากาญจนบุรี เขต 3 ด้านการบริหารจัดการทั่วไป ทั้งในภาพและรายข้อ รวมอยู่ในระดับมาก ($\mu = 4.12$, $\sigma = 0.84$) เมื่อพิจารณาเป็นรายข้อ พบว่า สถานศึกษามีห้องเรียนเพียงพอและเอื้ออำนวยต่อการจัดการเรียนการสอนที่มีความหลากหลายทางชาติพันธุ์ มีค่าเฉลี่ยมากที่สุด ($\mu = 4.36$, $\sigma = 0.63$)

2. แนวทางการบริหารสถานศึกษาที่มีความหลากหลายทางชาติพันธุ์ของโรงเรียนขนาดเล็ก สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษากาญจนบุรี เขต 3

ผู้วิจัยใช้วิธีการสัมภาษณ์ โดยมีผู้ให้ข้อมูล ได้แก่ ผู้บริหารสถานศึกษาและครูในสถานศึกษาที่มีความหลากหลายทางชาติพันธุ์ของโรงเรียนขนาดเล็ก สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษากาญจนบุรี เขต 3 จำนวนทั้งสิ้น 7 คน ผลการสัมภาษณ์สามารถสร้างข้อสรุปเกี่ยวกับแนวทางการบริหารสถานศึกษาที่มีความหลากหลายทางชาติพันธุ์ของโรงเรียนขนาดเล็ก สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษากาญจนบุรี เขต 3 จำนวน 4 ประเด็น มีรายละเอียด ดังนี้

2.1 ด้านการบริหารวิชาการ

- 1) มีการจัดประชุมการวางแผนในการจัดทำแผนพัฒนาคุณภาพการศึกษาและแผนปฏิบัติการประจำปี
- 2) จัดทำหลักสูตรสถานศึกษาให้สอดคล้องกับบริบทของสถานศึกษา โดยมุ่งพัฒนาผู้เรียนให้เหมาะสมกับความหลากหลายทางชาติพันธุ์ มีเป้าหมายทางวิชาการที่ชัดเจน ส่งเสริมการอ่านออก เขียนได้ คิดเลขเป็นให้กับผู้เรียนทุกคน
- 3) ส่งเสริมการอ่านออก เขียนได้ คิดเลขเป็นของผู้เรียน
- 4) มีการส่งเสริมทักษะอาชีพ
- 5) มีการนำสื่อการเรียนการสอนมาใช้ในการแก้ปัญหาผู้เรียน
- 6) มีการวัดผลที่หลากหลาย
- 7) มีการนิเทศชั้นเรียนอย่างสม่ำเสมอ

2.2 ด้านการบริหารการเงิน พัสดุ และทรัพย์สิน

- 1) มีการดำเนินกิจกรรมให้เป็นไปตามแผนปฏิบัติการ
- 2) ตรวจสอบความถูกต้องของการเบิกจ่ายให้เป็นไปตามระเบียบการเบิกจ่ายการเงิน พัสดุและสินทรัพย์
- 3) มีการวางแผนจัดซื้อวัสดุ อุปกรณ์ สื่อต่าง ๆ ที่ใช้ในการจัดการเรียนการสอนและจัดกิจกรรมตามโครงการต่าง ๆ ให้พอเหมาะกับเงินงบประมาณที่ได้รับตามแผนปฏิบัติการประจำปี
- 4) มีการจัดระบบทุนจากหน่วยงานภายนอก
- 5) ตัดโครงการที่ไม่จำเป็นเพื่อประหยัดงบประมาณ

2.3 ด้านการบริหารบุคคล

- 1) ส่งเสริมการพัฒนาครูให้มีความรู้ความสามารถอย่างต่อเนื่อง ส่งเสริมการพัฒนาครูเพื่อขอมีวิทยฐานะให้สูงขึ้นเพื่อนำความรู้มาใช้ในการจัดการเรียนการสอน
- 2) มีการสร้างขวัญและกำลังใจให้ครูอย่างสม่ำเสมอ
- 3) มีการนิเทศชั้นเรียนเพื่อติดตามความสามารถในการปฏิบัติหน้าที่ในการสอนเป็นประจำ
- 4) มีการวางแผนอัตรากำลังให้เหมาะสม กำหนดตำแหน่งที่ต้องการ และแจ้งการสรรหาการบรรจุ/แต่งตั้งจากหน่วยงานต้นสังกัด
- 5) มีการจัดสอนควบชั้นเรียนและนำ DLTV มาใช้ในการจัดการเรียนการสอน
- 6) สร้างความตระหนักในการรักษาวินัยข้าราชการของครูในองค์กร รวมถึงส่งเสริมให้มีการสร้างขวัญและกำลังใจในสถานศึกษาอย่างเป็นประจำ

2.4 ด้านการบริหารจัดการทั่วไป

- 1) มีการศึกษานโยบายการบริหารจัดการสถานศึกษาที่เน้นผู้เรียนเป็นสำคัญเพื่อจัดกิจกรรมพัฒนาผู้เรียนให้สอดคล้องกับนโยบายและความต้องการของผู้เรียนโดยเน้นผู้เรียนเป็นสำคัญ
- 2) มีการจัดทำแผนการวิเคราะห์ผู้เรียนเป็นรายบุคคล มีการเยี่ยมบ้านนักเรียนเพื่อสอบถามปัญหาของผู้เรียนแต่ละคน
- 3) มีการส่งเสริมกิจกรรมและทักษะชีวิตให้กับผู้เรียนเพื่อนำไปประกอบอาชีพและอยู่ร่วมกับสังคมได้อย่างมีความสุข
- 4) มีการส่งเสริมการจัดกิจกรรมพัฒนาผู้เรียนที่หลากหลายและครอบคลุมความต้องการของผู้เรียนให้ได้มากที่สุดเพื่อให้ผู้เรียนเกิดการเรียนรู้อย่างยั่งยืนโดยคำนึงถึงความแตกต่างทางชาติพันธุ์และบริบทของสถานศึกษา
- 5) มีการดูแลสภาพแวดล้อมและอาคารสถานที่ให้น่าอยู่และปลอดภัย
- 6) มีการให้ความเท่าเทียมกับนักเรียนทุกคนในด้านการจัดการเรียนการสอน
- 7) มีการระดมทุนการศึกษาเพื่อจัดเป็นทุนการศึกษาให้กับผู้เรียนทุกคน

สรุปและอภิปรายผลการวิจัย

สรุปผลการวิจัย

1. สภาพการบริหารสถานศึกษาที่มีความหลากหลายทางชาติพันธุ์ของโรงเรียนขนาดเล็ก สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษากาญจนบุรี เขต 3 โดยภาพรวมและรายด้าน มีค่าเฉลี่ยอยู่ในระดับมาก โดยเรียงลำดับค่าเฉลี่ยจากมากไปน้อย ได้แก่ ด้านการบริหารงาน ด้านการบริหารจัดการทั่วไป ด้านบริหารบุคคล และด้านที่มีคะแนนเฉลี่ยน้อยที่สุด คือ ด้านการบริหารการเงิน พัสดุและทรัพย์สิน ตามลำดับ เมื่อพิจารณาเป็นรายด้าน สรุปดังนี้

1.1 ด้านการบริหารงานวิชาการ โดยภาพรวมและรายข้อมีค่าเฉลี่ยอยู่ในระดับมาก เรียงลำดับจากมากไปน้อย ได้แก่ สถานศึกษามิมีงบประมาณและทรัพย์สินเพียงพอต่อการจัดการศึกษาที่ผู้เรียนมีความหลากหลายทางชาติพันธุ์ รองลงมา คือ สถานศึกษามิมีงบประมาณเพียงพอต่อการจัดซื้อวัสดุครุภัณฑ์ที่ผู้เรียนมีความหลากหลายทางชาติพันธุ์ สถานศึกษามิมีงบประมาณในการจัดอบรมอาชีพให้กับนักเรียนที่มีความหลากหลายทางชาติพันธุ์ สถานศึกษามิมีงบประมาณในการพัฒนาครูและบุคลากรทางการศึกษาให้มีความรอบรู้หลากหลาย และสถานศึกษามิมีงบประมาณให้ครูจัดทำสื่อวัตกรรมการสอนที่เหมาะสมกับผู้เรียนที่มีความหลากหลายทางชาติพันธุ์

1.2 ด้านการบริหารการเงิน พัสดุ และทรัพย์สิน โดยภาพรวมและรายข้อมีค่าเฉลี่ยอยู่ในระดับมาก เรียงลำดับจากมากไปน้อย ได้แก่ สถานศึกษามิมีงบประมาณและทรัพย์สินเพียงพอต่อการจัดการศึกษาที่ผู้เรียนมีความหลากหลายทางชาติพันธุ์ รองลงมา คือ สถานศึกษามิมีงบประมาณเพียงพอต่อการจัดซื้อวัสดุครุภัณฑ์ที่ผู้เรียนมีความหลากหลายทางชาติพันธุ์ สถานศึกษามิมีงบประมาณในการจัดอบรมอาชีพให้กับนักเรียนที่มีความหลากหลายทางชาติพันธุ์ สถานศึกษามิมีงบประมาณในการพัฒนาครูและบุคลากรทางการศึกษาให้มีความรอบรู้หลากหลาย และสถานศึกษามิมีงบประมาณให้ครูจัดทำสื่อวัตกรรมการสอนที่เหมาะสมกับผู้เรียนที่มีความหลากหลายทางชาติพันธุ์

1.3 ด้านการบริหารบุคคล โดยภาพรวมมีค่าเฉลี่ยอยู่ในระดับมาก เรียงลำดับจากมากไปน้อย ได้แก่ สถานศึกษามีการสร้างขวัญกำลังใจให้ครูที่ปฏิบัติงานอยู่ในพื้นที่ที่มีความหลากหลายทางชาติพันธุ์ รองลงมา คือ สถานศึกษามีการบรรจุครูและบุคลากรทางการศึกษาที่เป็นบุคคลในพื้นที่ สถานศึกษามีครูที่สามารถพูดภาษาชาติพันธุ์ได้ สถานศึกษามีอัตรากำลังเพียงพอต่อการจัดการศึกษาที่ผู้เรียนมีความหลากหลายทางชาติพันธุ์ และสถานศึกษามีการพัฒนาและส่งเสริมครูให้มีศักยภาพรอบด้าน

1.4 ด้านการบริหารจัดการทั่วไป โดยภาพรวมและรายด้านมีค่าเฉลี่ยอยู่ในระดับมาก เรียงลำดับจากมากไปน้อย ได้แก่ แผนปฏิบัติการประจำปีสถานศึกษามีห้องเรียนที่เพียงพอและเอื้ออำนวยต่อการจัดการเรียนการสอนที่มีความหลากหลายทางชาติพันธุ์ รองลงมา คือ สถานศึกษามีการจัดทำแผนปฏิบัติการประจำปีที่เหมาะสมกับผู้เรียนที่มีความหลากหลายทางชาติพันธุ์ สถานศึกษามีวัสดุครุภัณฑ์เพียงพอต่อการใช้งานที่ผู้เรียนมีความหลากหลาย

ทางชาติพันธุ์ สถานศึกษามีสัญญาณโทรศัพท์และสัญญาณอินเทอร์เน็ตให้กับผู้เรียนที่มีความหลากหลายทางชาติพันธุ์ และสถานศึกษามีการจัดทำแผนปฏิบัติการประจำปีที่เหมาะสมกับผู้เรียนที่มีความหลากหลายทางชาติพันธุ์

2. แนวทางการบริหารสถานศึกษาที่มีความหลากหลายทางชาติพันธุ์ของโรงเรียนขนาดเล็ก สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษากาญจนบุรีเขต 3 สรุปได้ดังนี้

2.1 ด้านการบริหารงานวิชาการ สถานศึกษาควรให้การบริหารงานวิชาการเป็นงานหลักในการบริหารจัดการสถานศึกษา ต้องมีการดำเนินให้สอดคล้องกับความต้องการของสถานศึกษา ผู้เรียน ชุมชน และสังคม เปิดโอกาสให้บุคคลภายนอกมีส่วนร่วมในการจัดการศึกษาโดยไม่แบ่งแยกชาติพันธุ์ ให้ผู้เรียนได้ส่วนเสียเข้ามาเป็นกำลังสำคัญในการวางแผนการจัดทำหลักสูตรสถานศึกษาและแผนพัฒนาคุณภาพการศึกษา เพื่อวางแผนพัฒนาให้ผู้เรียนเกิดการเรียนรู้ได้มีประสิทธิภาพเพิ่มมากขึ้น

2.2 ด้านการบริหารการเงิน พัสดุ และทรัพย์สิน สถานศึกษาควรมีการบริหารงานด้านการบริหารการเงิน พัสดุ และทรัพย์สิน ที่มีแผนการดำเนินงานที่ชัดเจนและเคร่งครัดเป็นไปตามระเบียบที่ทางราชการกำหนด เพื่อช่วยสนับสนุนและอำนวยความสะดวกในการจัดการเรียนการสอนให้กับผู้เรียนทุกกลุ่มอย่างเท่าเทียม และอาจมีการระดมทุนเพื่อพัฒนานักเรียนและโรงเรียนให้มีประสิทธิภาพมากขึ้น

2.3 ด้านการบริหารบุคคล สถานศึกษาควรมีการบริหารบุคคลในสถานศึกษาที่มีการพัฒนาและส่งเสริมการเรียนรู้ของบุคลากรให้มีความรู้ความสามารถเพื่อนำไปพัฒนาการจัดการเรียนการสอนให้กับผู้เรียนที่มีความหลากหลายทางชาติพันธุ์ โดยการพัฒนาทักษะภาษาอังกฤษ การขอวิทยฐานะ การนิเทศการเรียนการสอน และการจัดหาอัตราจ้างหรือการจ้างครูอัตราจ้าง รวมทั้งการจัดสอนแบบควบชั้นเรียนในระหว่างที่รอครูมาบรรจุ

2.4 ด้านการบริหารจัดการทั่วไป สถานศึกษาควรมีการบริหารจัดการสถานศึกษาที่เน้นผู้เรียนเป็นสำคัญ โดยคำนึงถึงความแตกต่างทางชาติพันธุ์และบริบทของสถานศึกษา มีการดูแลและพัฒนาสถานศึกษาให้มีความปลอดภัย มีบรรยากาศที่เอื้อต่อการจัดการศึกษา มีการส่งเสริมทักษะชีวิตให้กับผู้เรียนอย่างเท่าเทียมกันเพื่อนำไปประกอบอาชีพ และอยู่ร่วมกับสังคมได้อย่างมีความสุข รวมทั้งมีการลงพื้นที่เยี่ยมบ้านนักเรียนทุกคนเพื่อให้การช่วยเหลือด้วยความเสมอภาค ไม่แบ่งแยกทางฐานะและชาติพันธุ์

อภิปรายผลการวิจัย

การอภิปรายผลการวิจัยการบริหารสถานศึกษาที่มีความหลากหลายทางชาติพันธุ์ของโรงเรียนขนาดเล็ก แบ่งออกเป็น 4 ด้าน ดังนี้

1. การบริหารงานวิชาการ พบว่า มีการพัฒนาผู้เรียนที่มีความหลากหลายทางชาติพันธุ์ให้อ่านออก เขียนได้ และคิดเลขเป็น มีค่าเฉลี่ยสูงสุด ผลการวิจัยเป็นเช่นนี้แสดงให้เห็นว่า ผู้บริหารสถานศึกษาที่นักเรียนมีความหลากหลายทางชาติพันธุ์ของโรงเรียนขนาดเล็ก สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษากาญจนบุรีเขต 3 เล็งเห็นความสำคัญของการบริหารงานวิชาการ เพราะงานวิชาการเป็นงานหลักที่จะพัฒนาให้ผู้เรียนมีความรู้ความสามารถเพื่อให้เป็นไปตามจุดมุ่งหมายของหลักสูตรและจุดมุ่งหมายของการศึกษา รวมถึงงานวิชาการเป็นตัวกลางสำคัญที่จะพัฒนาครูให้มีวิธีให้การจัดการเรียนการสอนที่ดีและมีประสิทธิภาพที่จะมอบความรู้ให้ผู้เรียนได้นำไปใช้ให้เกิดประโยชน์สูงสุด ดังที่ จรุงณี เก้าเอี้ยน (2557) ได้กล่าวว่า งานวิชาการเป็นภารกิจหลักของผู้บริหารสถานศึกษา มาตรฐานคุณภาพการศึกษาจะปรากฏเด่นชัดหากผู้บริหารสามารถบริหารได้อย่างมีประสิทธิภาพ ดังนั้นจึงถือได้ว่าการดำเนินงานวิชาการเป็นหัวใจที่เป็นส่วนสำคัญที่สุดในสถานศึกษา ผู้บริหารต้องให้ความใส่ใจและตระหนักในภารกิจหลักนี้ รู้จักปรับปรุงตนเองและเข้าใจงานวิชาการอย่างถ่องแท้รวมทั้งพัฒนางานวิชาการให้ก้าวหน้าทันต่อการจัดการศึกษาในยุคปัจจุบัน ทำให้ได้รับความไว้วางใจ การยอมรับนับถือจากชุมชนและสังคม อันจะนำซึ่งความภาคภูมิใจต่อความสำเร็จในที่สุด นอกจากนี้ผลการสัมภาษณ์ผู้ให้ข้อมูลส่วนใหญ่ได้ให้ความสำคัญของการจัดทำหลักสูตรที่สอดคล้องกับบริบทของสถานศึกษา มีการสนับสนุนให้ครูจัดการเรียนการสอนที่เน้นผู้เรียนเป็นสำคัญโดยมุ่งเน้นให้ผู้เรียนอ่านออก เขียนได้ และคิดเลขเป็น มีการกำกับ ติดตาม นิเทศการจัดการเรียนการสอนอย่างสม่ำเสมอ มีการนำสื่อนวัตกรรมในการจัดการเรียนการสอนมาใช้ในการแก้ปัญหาของผู้เรียน รวมถึงมีการวัดผลและประเมินผู้เรียนที่หลากหลาย เนื่องจากนักเรียนมีความหลากหลายทางชาติพันธุ์ จึงมีความรู้พื้นฐานที่ไม่เท่ากัน เช่นเดียวกับ อาคม ยุพานิชย์ และคณะ (2565)

ได้เสนอแนวทางในการพัฒนาการบริหารงานด้านวิชาการไว้ว่า ควรส่งเสริมให้มีการประชุมวางแผนพัฒนาหลักสูตรอย่างต่อเนื่อง ส่งเสริมให้ครูผู้สอนทำการเรียนการสอนโดยการนำสื่อการเรียนการสอนมาใช้เพื่อให้เกิดความหลากหลายมากขึ้น และจัดทำระเบียบข้อปฏิบัติเกี่ยวกับการวัดผลและประเมินผลของสถานศึกษาให้สอดคล้องกับแนวปฏิบัติของสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษา ซึ่งผู้วิจัยมีความคิดเห็นว่าการบริหารงานวิชาการนั้นเป็นหัวใจหลักของการบริหารงานทั้งหมดในสถานศึกษา เนื่องจากเป็นตัวชี้วัดว่าการบริหารสถานศึกษานั้นจะมีคุณภาพมากน้อยเพียงใด สามารถวัดได้คุณภาพและความสามารถของผู้เรียนเป็นองค์ประกอบหลัก

2. การบริหารการเงิน พัสดุ และทรัพย์สิน พบว่า สถานศึกษามีงบประมาณและทรัพย์สินเพียงพอต่อการจัดการศึกษาที่ผู้เรียนมีความหลากหลายทางชาติพันธุ์ มีค่าเฉลี่ยสูงที่สุด ผลการวิจัยเป็นเช่นนี้แสดงให้เห็นว่า โรงเรียนขนาดเล็ก สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษากาญจนบุรี เขต 3 ที่นักเรียนมีความหลากหลายทางชาติพันธุ์ มีงบประมาณเพียงพอต่อการจัดการศึกษา แต่ยังคงขาดงบประมาณให้ครูจัดทำสื่อวัตกรรมการสอนที่เหมาะสมกับผู้เรียนที่มีความหลากหลายทางชาติพันธุ์ อาจสืบเนื่องมาจากโรงเรียนขนาดเล็กได้รับจัดสรรเงินงบประมาณในการบริหารสถานศึกษาน้อยทำให้การบริหารการเงิน พัสดุ และทรัพย์สินเป็นไปด้วยความยากลำบากสอดคล้องกับพระยุพธ สุธสมบุรณ์ (2557) ได้ศึกษาสภาพปัญหาและการพัฒนาโรงเรียนขนาดเล็กบนพื้นที่สูงที่มีความขาดแคลน : กรณีศึกษา โรงเรียนบ้านอุบโละเหนือ อำเภอสบหมอย จังหวัดแม่ฮ่องสอน ที่พบว่า โรงเรียนขนาดเล็กได้รับงบประมาณจัดสรรตามรายหัวเด็กนักเรียนเท่านั้น การได้รับการสนับสนุนงบประมาณจะได้รับเป็นงวด ๆ ซึ่งทำให้ไม่เพียงพอต่อการพัฒนาสถานศึกษา เช่นเดียวกับผลการสัมภาษณ์ของผู้บริหารและครูในสถานศึกษาที่บอกว่า โรงเรียนขนาดเล็กได้รับจัดสรรงบประมาณที่น้อย โรงเรียนจึงควรจัดทำแผนปฏิบัติการประจำปีเพื่อวางโครงการที่จำเป็นและงบประมาณในโครงการให้เหมาะสม รวมถึงการจัดซื้อวัสดุหรืออุปกรณ์ต่าง ๆ ด้วย อีกทั้งควรมอบหมายผู้รับผิดชอบงานให้ชัดเจน มีการตรวจสอบเอกสารการเบิกจ่าย การจัดซื้อจัดจ้างให้ถูกต้องตามระเบียบอย่างเคร่งครัด และมีการระดมทุนจากผู้ปกครอง หน่วยงานภายนอกเพื่อสนับสนุนการจัดการศึกษาให้กับผู้เรียนได้ดียิ่งขึ้น ซึ่งผู้วิจัยมีความคิดเห็นว่าการบริหารการเงิน พัสดุ และทรัพย์สินมีความสำคัญต่อการบริหารจัดการสถานศึกษาเป็นอย่างมาก หากมีการบริหารการเงิน พัสดุ และทรัพย์สินที่ดี การดำเนินกิจกรรมต่าง ๆ ของโรงเรียนก็จะเป็นไปได้อย่างราบรื่น และในส่วนของการจัดทำเอกสารการเบิกจ่าย การจัดซื้อจัดจ้าง หากทำถูกต้องตามระเบียบและโปร่งใสก็จะทำให้ผู้ที่รับผิดชอบงานทำงานได้อย่างมีประสิทธิภาพ

3. การบริหารบุคคล พบว่า สถานศึกษามีการสร้างขวัญกำลังใจให้ครูที่ปฏิบัติงานอยู่ในพื้นที่ที่มีความหลากหลายทางชาติพันธุ์ แต่มีอัตรากำลังใจไม่เพียงพอต่อการจัดการศึกษาที่ผู้เรียนมีความหลากหลายทางชาติพันธุ์ ผลการวิจัยเป็นเช่นนี้แสดงให้เห็นว่า สถานศึกษาที่นักเรียนมีความหลากหลายทางชาติพันธุ์ของโรงเรียนขนาดเล็ก สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษากาญจนบุรี เขต 3 ยังคงมีปัญหาด้านการบริหารบุคคล เพราะได้รับการจัดสรรอัตรากำลังใจไม่เพียงพอ ทำให้สถานศึกษามีครูไม่ครบชั้น ซึ่งงานวิจัยของ ปัดสุมา เสดะพันธ์ และคณะ (2564) ได้เสนอไว้ว่า ผู้บริหารสถานศึกษาวางแผนอัตรากำลังใจอย่างรอบคอบ เพื่อให้บุคลากรในสถานศึกษามีครบตามที่ได้รับการจัดสรร ผู้บริหารสถานศึกษาพิจารณาความดีความชอบด้วยความยุติธรรมและสร้างขวัญกำลังใจให้แก่บุคลากร ผู้บริหารสถานศึกษาส่งบุคลากรเข้ารับการอบรมพัฒนา เพื่อเพิ่มทักษะ ความสามารถ ตอบสนองต่อความต้องการของสถานศึกษา ผู้บริหารสถานศึกษาสร้างความรู้ ความเข้าใจเกี่ยวกับกฎหมาย ระเบียบ ข้อบังคับของข้าราชการครู เช่นเดียวกับผลการสัมภาษณ์ของผู้บริหารและครูในสถานศึกษาที่บอกว่า โรงเรียนขนาดเล็กมีครูไม่ครบชั้น จึงควรมีการจัดการเรียนการสอนแบบควบชั้นเรียน มีการนำ DLTV มาใช้ในการช่วยสอนในกรณีมีครูไม่ตรงเอก มีการส่งเสริมและพัฒนาครูให้มีความรู้ความสามารถรอบด้านเพื่อรองรับกับผู้เรียนที่มีความหลากหลายทางชาติพันธุ์ อย่างไรก็ตามผู้วิจัยมีความคิดเห็นว่าการบริหารงานบุคคลเป็นหัวใจสำคัญในการจัดการศึกษาให้มีประสิทธิภาพมากที่สุด การสร้างขวัญและกำลังใจให้กับบุคลากรอย่างสม่ำเสมอ การพัฒนาและส่งเสริมบุคลากรให้เกิดการเรียนรู้และพัฒนาตนเองจนมีประสิทธิภาพมากที่สุดจะช่วยทำให้องค์กรสามารถพัฒนาไปสู่เป้าหมายความสำเร็จและพัฒนาผู้เรียนให้ดียิ่งขึ้นได้

4. การบริหารจัดการทั่วไป พบว่า สถานศึกษามีห้องเรียนที่เพียงพอและเอื้ออำนวยต่อการจัดการเรียนการสอน ซึ่งผู้วิจัยเห็นด้วย เพราะโรงเรียนขนาดเล็กในชนบทมีพื้นที่มากและห้องเรียนเพียงพอต่อจำนวนนักเรียน

ในขณะที่การจัดทำแผนปฏิบัติการประจำปียังไม่ค่อยมีความเหมาะสมกับผู้เรียนที่มีความหลากหลายทางชาติพันธุ์ รวมทั้งสัญญาณโทรศัพท์และสัญญาณอินเทอร์เน็ตเนื่องจากเป็นพื้นที่ป่าเขา ซึ่งอมลภา ปิ่นทอง (2566) ได้กล่าวว่าการบริหารสถานศึกษาขนาดเล็กควรมีการวางแผนเพื่อกำหนดแนวทางการส่งเสริมการจัดกิจกรรมนักเรียนให้มีส่วนร่วมในกระบวนการจัดกิจกรรมอย่างหลากหลายตามความถนัดและสนใจของผู้เรียน ควรมีการบำรุงดูแลรักษาและพัฒนาอาคารสถานที่และสภาพแวดล้อมของสถานศึกษาให้มั่นคง ปลอดภัย พร้อมใช้ประโยชน์เพื่อให้เกิดความคุ้มค่าและเอื้อประโยชน์ต่อการเรียนรู้ สอดคล้องกับผลการสัมภาษณ์ของผู้บริหารและครูที่บอกว่า สถานศึกษาควรมีการวางแผนการบริหารสถานศึกษาที่มุ่งพัฒนาผู้เรียนให้มีความสามารถและทักษะการเรียนรู้ที่หลากหลายผ่านการเรียนรู้จากกิจกรรมตามความสนใจ อีกทั้งควรมีการจัดสภาพแวดล้อมให้ปลอดภัยและน่าอยู่เสมอ ซึ่งผู้วิจัยเห็นด้วยว่าการจัดสภาพแวดล้อมให้น่าอยู่จะเป็นแรงสนับสนุนให้การทำงานของบุคลากรให้มีประสิทธิภาพเพิ่มขึ้นอีกด้วย ส่วนการทำแผนปฏิบัติการประจำปีเพื่อพัฒนาผู้เรียนต้องมีความเหมาะสมกับบริบทและความหลากหลายทางชาติพันธุ์ เพื่อพัฒนาการเรียนรู้และความสามารถ รวมถึงทักษะต่าง ๆ ของนักเรียนให้สามารถนำไปใช้ในชีวิตประจำวันได้

ข้อเสนอแนะ

1. ข้อเสนอแนะจากผลการวิจัย

1.1 ด้านการบริหารงานวิชาการ ผู้บริหารสถานศึกษาควรสนับสนุนให้มีการจัดทำนวัตกรรมและสื่อการเรียนรู้ที่เหมาะสมสำหรับผู้เรียนที่มีความหลากหลายทางชาติพันธุ์

1.2 ด้านการบริหารการเงิน วัสดุ และทรัพย์สิน ผู้บริหารสถานศึกษาควรสนับสนุนงบประมาณให้ครูจัดทำสื่อนวัตกรรมการสอนที่เหมาะสมกับผู้เรียนที่มีความหลากหลายทางชาติพันธุ์

1.3 ด้านการบริหารบุคคล ผู้บริหารสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาควรจัดสรร บรรจุ และจ้างอัตรากำลังเพิ่มเพื่อให้เพียงพอต่อการจัดการศึกษา และผู้บริหารสถานศึกษาควรพัฒนาและส่งเสริมครูให้มีศักยภาพรอบด้านให้เหมาะสมกับผู้เรียนที่มีความหลากหลายทางชาติพันธุ์

1.4 ด้านการบริหารจัดการทั่วไป ผู้บริหารสถานศึกษาควรมีการจัดทำแผนปฏิบัติการประจำปีที่เหมาะสมกับผู้เรียน มีการจัดหาสัญญาณโทรศัพท์และสัญญาณอินเทอร์เน็ตให้กับผู้เรียนที่มีความหลากหลายทางชาติพันธุ์

2. ข้อเสนอแนะในการวิจัยครั้งต่อไป

2.1 ควรศึกษาแนวทางการบริหารสถานศึกษาที่มีความหลากหลายทางชาติพันธุ์ของโรงเรียนในสังกัดอื่น ๆ ที่มีบริบทที่แตกต่างกัน เพื่อเป็นแหล่งข้อมูลเพิ่มเติมในการศึกษาแนวทางการบริหารสถานศึกษาที่มีความหลากหลายทางชาติพันธุ์ของโรงเรียนขนาดเล็ก

2.2 ควรศึกษาปัจจัยที่ส่งผลต่อการบริหารสถานศึกษาที่มีความหลากหลายทางชาติพันธุ์ของโรงเรียนขนาดเล็ก

เอกสารอ้างอิง

- กระทรวงศึกษาธิการ. *คู่มือและแนวปฏิบัติสำหรับการจัดการศึกษาแก่บุคคลที่ไม่มีหลักฐานทะเบียนราษฎร หรือไม่มีสัญชาติไทย*. กรุงเทพฯ : ชุมนุมสหกรณ์การเกษตรแห่งประเทศไทย จำกัด, 2552.
- กระทรวงศึกษาธิการ. *พระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ.2542 และแก้ไขเพิ่มเติม (ฉบับที่ 2) พ.ศ. 2545*. กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์องค์การรับส่งสินค้าและพัสดุภัณฑ์ (ร.ส.พ.), 2546.
- จรุงณี แก้วเอียน. (2557). *เทคนิคการบริหารงานวิชาการในสถานศึกษา กลยุทธ์และแนวปฏิบัติสำหรับผู้บริหารมืออาชีพ*. พิมพ์ครั้งที่ 2. สงขลา : ชานเมืองการพิมพ์.
- ปัดสุมา เสดะพันธ์, สาโรจน์ เผ่าวงศากุล และ นิพนธ์ วรรณเวช. (2564). แนวทางการบริหารงานบุคคลในสถานศึกษาขนาดเล็ก สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษากาญจนบุรีเขต 3. *วารสารนวัตกรรมการศึกษาและการวิจัย*, 5, 494-506.
- พิระยุทธ์ สุขสมบูรณ์. (2557). สภาพปัญหาและการพัฒนาโรงเรียนขนาดเล็กบนพื้นที่สูงที่มีความขาดแคลน: กรณีศึกษาโรงเรียนบ้านอุบละเหนือ อำเภอสบเมย จังหวัดแม่ฮ่องสอน. *วารสารวิจัยราชภัฏเชียงใหม่*, 15(1), 27-36.
- โรงเรียนบ้านพุเตย. (2566). *ฐานข้อมูลนักเรียน*. สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษากาญจนบุรีเขต 3.
- สภชาติ วินิตกฤษฎา. (2565). *ทิศทางการจัดการศึกษาสำหรับโรงเรียนที่มีความหลากหลายทางชาติพันธุ์ตามแนวชายแดนด้านตะวันตกของภาคเหนือตอนล่าง*. วิทยานิพนธ์ปริญญาโทบริหารธุรกิจ, มหาวิทยาลัยนเรศวร.
- สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน. (2567). *การบริหารจัดการโรงเรียนขนาดเล็กและโรงเรียนขยายโอกาสทางการศึกษา*. <https://www.obec.go.th/archives/1067067>
- สำนักงานแรงงานจังหวัดกาญจนบุรี. (2562). *ข้อมูลสถานการณ์ด้านแรงงานจังหวัดกาญจนบุรี เดือน มี.ค. 2562*. https://www.doe.go.th/prd/assets/upload/files/lmi_ratchaburi_th/9486b9edb2471cea5f4df18d7b576526.pdf.
- สำนักงานเลขาธิการวุฒิสภา. *รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2560*. กรุงเทพฯ : สำนักการพิมพ์.
- สำนักงานวัฒนธรรมจังหวัดกาญจนบุรี. (2565). *กลุ่มชาติพันธุ์ในจังหวัดกาญจนบุรี*. <https://www.youtube.com/watch?v=HdhlG6eJ5g>
- สำนักงานสถิติจังหวัดกาญจนบุรี. (2567). *การสำรวจภาวะการทำงานของประชากรจังหวัดกาญจนบุรี ไตรมาสที่ 1 มกราคม - มีนาคม พ.ศ. 2567*. https://www.nso.go.th/nsoweb/storage/file_or_link/2024/20241011103716_84829.pdf
- สมิตร สุวรรณ และคณะ. (2560). การสร้างเครือข่ายความร่วมมือพหุภาคีเพื่อการพัฒนาคุณภาพการศึกษาของโรงเรียนขนาดเล็กจังหวัดนครปฐม. *วารสารครุศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย*, 45 (1), 282-298.
- อนุชิต สุขกลี. (2560). *บทบาทการบริหารสถานศึกษาให้เป็นองค์กรแห่งการเรียนรู้ของผู้บริหารสถานศึกษาขั้นพื้นฐานในจังหวัดระยอง จันทบุรีและตราด*. วิทยานิพนธ์ครุศาสตรมหา, มหาวิทยาลัยราชภัฏรำไพพรรณี.
- อมลภา ปิ่นทอง. (2566). แนวทางการบริหารจัดการโรงเรียนขนาดเล็ก สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาราชบุรีเขต 1. *วารสารสิรินธรปริทรรศน์*, 24(1), 309-318.
- อาคม ยุพานิชย์ และ สุรางคนา มั่นยานนท์. (2565). การบริหารงานวิชาการของโรงเรียนขนาดเล็ก ในสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาเลยเขต 1. *วารสารวิทยาการจัดการมหาวิทยาลัยราชภัฏสกลนคร*, 2(1), 137-150.

Adaptation of Sentence Structures in News Texts: A Corpus-Based Analysis of Complexity Levels Using Halliday's Functional Grammar

Sapolachet Prachumchai^{1*} Kanyarat Pinmuang²

Received: May 22, 2025

Revised: July 26, 2025

Accepted: August 5, 2025

Abstract

This study explored how sentence structures function in news texts with varying levels of complexity, focusing on grammatical and contextual features. Using a quantitative corpus-based method supported by qualitative interpretive analysis, the research examined 1,308 English news articles (155,435 words) collected from *Newsinlevels.com* (2022), a learner-oriented platform. The findings revealed that simple sentences dominate (54%), followed by complex (23%), compound-complex (13%), and compound sentences (10%). The proportion of simple sentences decreased as complexity levels increased, while the use of complex and compound-complex structures grew—indicating a shift toward more nuanced communication. These patterns align with Halliday's (1985) functional grammar framework, showing how sentence structures were adapted to maintain coherence, accessibility, and complexity in news discourse. However, the corpus's reliance on *Newsinlevels.com* may introduce bias toward simplified syntax, suggesting the need for future studies to investigate cross-cultural and longitudinal developments in journalistic style.

Keywords: Corpus-Based Analysis, Sentence Structures, News Texts

Introduction

Language is the backbone of news communication, shaping how information is conveyed and understood by diverse audiences. In an era of information overload (Eppler & Mengis, 2004; Soroya et al., 2021), where readers face unprecedented volumes of daily content, the clarity and accessibility of news texts have become paramount. Journalists face the challenge of crafting messages that are both easily digestible and rich in nuance, making syntactic choices—particularly sentence structure—a critical tool in their arsenal (Cotter, 2010).

Sentence structures—from simple to compound-complex—play a pivotal role in determining the clarity, coherence, and depth of news discourse (Biber et al., 2021). While linguistic research has extensively explored syntax in academic and literary texts (Hyland, 2018; Biber & Gray, 2016), its application in journalistic contexts remains underexamined (Bednarek & Caple, 2017). Journalism demands a unique balance: sentences must be straightforward enough to engage broad audiences (Strömqvist et al., 2021) while retaining the complexity necessary to convey layered meanings (Bell, 1991). This is a tension that is especially clear in news texts that need to make ideas easier to understand without losing analytical rigor or factual accuracy.

Existing scholarship has classified sentence types (Harris, 1951; Bloomfield, 1933) and analyzed their semantic functions (Partee, 1976). Among syntactic frameworks, Halliday's (1985) Systemic Functional Grammar (SFG) is especially appropriate for the analysis of news discourse

¹ Lecturer, English Program, Humanities and Social Sciences, Phetchabun Rajabhat University

E-mail: sapolachet@gmail.com

² 3rd Year Student, English Major, Humanities and Social Sciences, Phetchabun Rajabhat University

E-mail: Akanyarat12@gmail.com

* Corresponding author

because it emphasizes the communicative nature of language—namely, that syntax is motivated by specific system purposes in communicative contexts (Halliday & Matthiessen, 2014). Contrary to formalist theories (e.g., Chomskyan syntax) that abstract away from it, and that look at general grammatical rules, SFG looks at how sentence structures vary due to audience, register, and social context (Thompson, 2013). That makes it good to analyze if you are analyzing journalistic syntax, where readability and function are eminent. However, these studies have predominantly focused on academic or learner-oriented texts, leaving a gap in understanding how syntactic variation is tailored to news readers across different comprehension levels. Recent research on Thai news coverage (Endoo, 2024) highlights editorial preferences for simplicity in culturally sensitive contexts, yet cross-cultural and longitudinal analyses remain scarce.

Despite the recognized importance of syntax in communication, little is known about how journalists strategically adapt sentence structures to cater to audiences of varying proficiency levels. While prior studies have examined syntactic complexity in academic writing (Biber & Gray, 2016) and literary discourse (Toolan, 2001), few have systematically analyzed how news outlets adjust sentence structures for readability across different audience segments (Marchi & Taylor, 2018). This gap is particularly problematic in digital journalism, where algorithmic content tailoring (Thurman et al., 2022) and multilingual readerships (Van Doorslaer & Flynn, 2021) demand precise syntactic adaptation. For instance, while *The Nation* (Thailand) favors simple sentences for cultural sensitivity (Endoo, 2024), Western outlets like *The Guardian* employ more complex structures for analytical depth (Conboy, 2013)—yet no cross-regional framework exists to explain these choices. The lack of research hinders both journalism training, where instructors lack evidence-based guidelines (Cotter, 2010), and NLP applications like text simplification (Saggion, 2017), which often rely on oversimplified syntactic rules.

Due to observed challenges in news readability across audience proficiency levels, preliminary analysis of news texts revealed that readers often struggle with overly complex sentence structures—particularly compound-complex constructions with embedded clauses—while simpler sentences improved comprehension (Kintsch, & Vipond, 1979). Some journalists argued that vocabulary and context could be adjusted for clarity, but syntactic complexity remained a persistent barrier, even when individual words are understood (Kintsch & Vipond, 1979). This suggested that even when readers grasped individual words, intricate grammar hindered full understanding of nuanced journalistic messages. Although journalists aim for broad accessibility, this generalized approach may fail when precision, factual accuracy, and layered reporting are required—core demands of quality journalism.

Therefore, this study investigates how sentence structures—simple, compound, complex, and compound-complex—are deployed across three difficulty levels in news texts. Using a mixed-methods approach, we analyze a corpus of 1,308 English news articles from Newsinlevels.com (2022) which is a platform uniquely designed for language learners, offering parallel articles at beginner, intermediate, and advanced levels with systematic syntactic adaptations. Computational tools quantify sentence-type frequencies, while qualitative analysis contextualizes their communicative intent. The findings will not only advance linguistic research on journalistic syntax but also offer actionable insights for media practitioners, educators, and AI developers striving to bridge the gap between readability and informational depth in news communication.

Research Objective

This study analyzes how sentence structures function in news texts with varying levels of complexity, focusing on their role in conveying meaning and information.

Literature Reviews

1. Historical Evolution of Journalistic Syntax

The historical evolution of journalistic syntax reflects the dynamic interplay between technological advancements, audience expectations, and editorial conventions. Early journalistic writing, particularly in print media, favored complex and compound-complex sentences to convey nuanced storytelling, as noted by Conboy (2013) in his analysis of mid-20th-century British newspapers. However, the transition to digital journalism has prioritized brevity and immediacy, leading to a dominance of simple and compound sentences that align with rapid consumption behaviors (Cotter, 2010; Thurman et al., 2022). This shift has been observed to be further amplified by algorithmic content tailoring and social media platforms, which favor concise phrasing and truncated clauses (Marchi & Taylor, 2018). Cross-cultural variations could be observed to play a significant role, as seen in Endoo's (2024) study of Thai news outlets, where simple sentences dominate for cultural sensitivity, contrasting with the more elaborate structures in Western analytical journalism.

Despite these trends, the balance between clarity and complexity remains critical. Longitudinal studies reveal a cyclical adaptation of syntax, responding to societal demands and technological innovations (Matthiessen, 2019). For instance, crisis reporting often could be seen to employ simpler structures for accessibility while retaining enough complexity to convey layered meanings (Soroya et al., 2021). These adaptations could be considered underscoring how sentence structures serve communicative purposes, shaping audience perception and engagement across different contexts. Future research should explore emerging trends, such as AI-generated journalism and multilingual readerships, to further understand syntactic evolution in global media (Grabe, Zhou, & Barnett, 1999).

2. Digital Journalism and Algorithmic Content Tailoring

The rise of digital journalism has significantly influenced syntactic choices in news writing, particularly through algorithmic content tailoring and the constraints of digital platforms. Thurman et al. (2022) highlight how algorithms prioritize engaging and easily digestible content, leading to a prevalence of simple and compound sentences designed for rapid consumption. This trend has been further amplified by social media platforms, where character limits and scanning behaviors necessitate concise phrasing and fragmented structures (Marchi & Taylor, 2018). Saggion (2017) explores the role of automatic text simplification tools, which often rely on streamlined syntactic rules to optimize readability for diverse audiences. These tools, while enhancing accessibility, could be observed to risk oversimplifying journalistic messages, potentially undermining nuanced reporting. The interplay between algorithmic prioritization and syntactic adaptation could be considered underscoring the need for precise linguistic strategies that balance clarity with depth in digital news discourse.

Despite these advancements, challenges remain in ensuring that algorithmic tailoring does not compromise journalistic integrity. Strömqvist et al. (2021) emphasize the importance of maintaining syntactic complexity to convey layered meanings, particularly in analytical or investigative journalism. However, the demand for immediacy and engagement often conflicts with these goals, as evidenced by the dominance of simple sentence structures in AI-curated news feeds. Future research should examine how emerging technologies, such as AI-driven journalism and voice-activated news delivery systems, further shape syntactic patterns, offering insights into the evolving relationship between form, function, and audience perception in digital contexts (Grabe, Zhou, & Barnett, 1999).

3. Audience Perception and Readability Metrics

Audience perception and readability metrics are essential for understanding how syntactic choices influence comprehension and engagement in news texts. Research highlights that readability depends not only on sentence length but also on the balance between simplicity and depth (Strömqvist et al., 2021). Soroya et al. (2021) found that overly complex syntax could often lead to information avoidance, particularly during crises like the COVID-19 pandemic. To address this, journalists strategically could be observed to employ simple sentences and noun phrases to ensure accessibility, as seen in Thai news outlets covering culturally sensitive topics (Endoo, 2024). However, excessively simplistic structures might risk oversimplifying nuanced messages, while overly complex ones may alienate general readers. Tools like Flesch Reading Ease scores emphasize the need for shorter sentences and familiar vocabulary, yet they often overlook the functional role of complex and compound-complex sentences in analytical journalism (Conboy, 2013). Future research should integrate qualitative and quantitative approaches to explore how audience perception interacts with syntactic adaptation, particularly in digital contexts where algorithmic tailoring prioritizes rapid consumption over depth (Thurman et al., 2022).

4. Sentence Structures

A review of the literature reveals a common emphasis among prominent linguistic scholars on the analysis and classification of sentence structures, with particular focus on the primary types—simple, compound, complex, and compound-complex. Harris (1986) pioneered the application of distributionism to investigate how words were distributed within syntactic contexts, thereby contributing valuable insights into structural classifications. In a similar vein, Bloomfield (1933) examined sentence structures from a distributional standpoint, underscoring the significance of morphological and syntactic components in the understanding of grammar. Chomsky & Halle (1997) further expanded this inquiry by integrating phonological rules within generative phonology and transformational theory, offering a more nuanced explanation of sentence types. Halliday (1985) made substantial contributions through a functional approach, analyzing how sentence structures facilitate communicative purposes. Additionally, Partee (1976) explored the intersection of syntax and semantics, investigating the ways in which structural variations influence meaning. Taken collectively, these scholars highlight the centrality of sentence classification in linguistic theory, each employing distinct methodological frameworks to elucidate the complex relationship between form, function, and meaning.

5. Language Use in News Texts

The language used in news texts plays a crucial role in shaping public perception, as demonstrated by key studies in media discourse. Fowler (1991) highlights how news language reflects ideological biases through lexical and syntactic choices, while Fairclough (1995) examines the power dynamics embedded in media texts. Van Dijk (1988) explores linguistic strategies like nominalization and lexicalization that reinforce dominant ideologies. Entman (1993)'s framing theory reveals how selective emphasis in news narratives influences audience interpretation. Finally, Bell (1991) analyzes how news values such as immediacy and negativity dictate linguistic patterns in journalism. Together, these works underscore the deliberate and often persuasive nature of language in news reporting.

6. Systemic Functional Grammar (SFG)

Halliday's Systemic Functional Grammar (SFG), introduced in 1961, is a linguistic framework that views language as a dynamic system for meaning-making, shaped by its contextual functions. Unlike structural approaches, SFG emphasizes how language achieves communicative goals through three core metafunctions: ideational, interpersonal, and textual. The ideational metafunction represents experiences via processes (e.g., material, mental, relational) and participants, with transitivity analysis revealing entity relationships. The interpersonal metafunction enacts social interactions and attitudes through mood and modality, highlighting power dynamics and rapport. The textual metafunction organizes language into coherent texts using theme and cohesion, structuring information for clarity and persuasiveness. SFG finds applications in discourse analysis, translation studies, education, and analyzing diverse texts, including political and literary works, across languages like Vietnamese, Chinese, and French. It also integrates with theories like Appraisal Theory for enhanced sentiment analysis, demonstrating its versatility and broad relevance (Bloor & Bloor, 2017; Schleppegrell & Oteiza, 2023; Matthiessen & Halliday, 2009).

7. Related Studies

The recent studies on syntactic analysis in news coverage of Buddhist monks could be seen to highlight a strategic preference for simplicity and clarity in *The Nation* (Thailand), where simple sentences (51.79%) and noun phrases (43.26%) dominate, contrasting with *Bangkok Post*'s reliance on complex sentences (70.56%) (Endoo, 2024; Endu, 2019). These syntactic choices reflect an editorial balance between readability and cultural sensitivity, as Thai media could be observed to avoid overly complex structures when representing religious figures.

However, gaps remain in cross-cultural comparisons (e.g., Western vs. Thai outlets) and longitudinal studies on syntactic evolution, particularly in digital journalism (Kingchan & Endoo, 2020). For instance, Van Doorslaer & Flynn (2021) explore how translation influences syntactic choices in global journalism, underscoring the role of cultural framing in shaping audience perception. Similarly, Matthiessen (2019) uses Systemic Functional Linguistics (SFL) to analyze historical shifts in journalistic syntax, revealing cyclical adaptations driven by societal demands and technological innovations.

In digital journalism, Thurman et al. (2022) highlight how algorithmic curation prioritizes simple and engaging sentences, often at the expense of nuanced reporting. Social media platforms could be seen to further amplify this trend, favoring concise phrasing and truncated clauses due to character limits and scanning behaviors (Marchi & Taylor, 2018). Automatic text simplification tools, explored by Saggion (2017), offer potential solutions for enhancing readability but risk oversimplifying complex messages.

Audience perception studies reveal that overly complex syntax could often lead to information avoidance, particularly during crises like the COVID-19 pandemic (Soroya et al., 2021). To address this, journalists strategically employ simple sentences and noun phrases to ensure accessibility, as seen in Thai news outlets covering culturally sensitive topics (Endoo, 2024). In contrast, Strömquist et al. (2021) emphasize the need for syntactic depth in investigative journalism, balancing clarity with layered meanings. These findings could be considered underscoring the role of linguistic patterns in shaping audience perception while calling for further research on syntax-mediated cultural framing in global media.

Research Methodology

The study employed a quantitative corpus-based analysis, using computational tools to systematically examine linguistic features. This was complemented by a mixed-methods approach incorporating qualitative interpretive analysis. Quantitative data (e.g., frequency counts) revealed statistical patterns, while qualitative analysis contextualized these findings (e.g., assessing coherence and meaning). Results were cross-checked to ensure consistency and to address the research objectives.

A comprehensive corpus of 1,308 English news items (totaling 155,435 words) was assembled from News in Levels (<https://www.newsinlevels.com/>), a portal that offered news content structured across three complexity tiers. The corpus included a balanced sampling across all levels, with 436 articles per tier, spanning publications from January 1 to December 23, 2022. Given the international focus of News in Levels, the majority of the news items were foreign in origin, though some locally relevant stories with global appeal were included; this balance influenced interpretation due to varying cultural contexts. Selection criteria ensured that only complete English news texts were included. The processing workflow involved directly copying text content from the website, followed by rigorous quality control through manual verification of a 5% sample (65 articles). Web-specific components and formatting inconsistencies were thoroughly removed and documented, and all texts were converted to UTF-8 plain text format using Notepad for compatibility with analytical tools.

Grammatical analysis examined sentence structures according to Halliday's (1985) framework, categorizing sentences as simple, compound, complex, or compound-complex. Data analysis utilized Microsoft Excel for statistical summaries and manual coding for move analysis. The analysis proceeded through systematic steps: corpus preparation, text cleaning, and grammatical feature annotation using AntConc, supplemented by manual verification. Quality assurance measures included:

1. A pilot study of 10% of the corpus (130 articles) achieved 95% cleaning accuracy.
2. Intercoder reliability testing with two trained coders annotating 10% of the corpus achieved Cohen's Kappa ≥ 0.80 .
3. Data validation through cross-checking automated results with manual counts in a 5% sample (65 articles) confirmed accuracy.

Acknowledged limitations included the moderate corpus size (1,308 articles), which may not have captured all variations in news discourse, and potential complexity skew due to the learner-oriented design of Newsinlevels.com. These limitations were mitigated through balanced sampling across complexity levels (436 articles per level where feasible) and rigorous manual verification procedures.

Results

A total of 1,308 news texts in 2022 from the Newsinlevel.com website was analyzed in this study. The sentence structures presented in these texts were examined in accordance with the adapted theory of Halliday (1985). The results of various structures in news texts as occurrences and percentage were shown in Table 1 below.

Table 1 Total Number of Sentence Structures in News Texts

No.	Structure	Level 1	Level 2	Level 3	Occurrences	Percentage
1	Simple	4,005	1,880	1,836	7,721	54%
2	Compound	368	541	497	1,406	10%
3	Complex	750	1,245	1,333	3,328	23%
4	Compound-Complex	313	724	818	1,855	13%
Total		5,436	4,390	4,484	14,310	100%

As shown in Table 1, the results presented the distribution of sentence structures in news texts across three levels, categorized into simple, compound, complex, and compound-complex sentences. The data revealed that simple sentences were the most prevalent, accounting for 54% of the total occurrences (n = 7,721). This was followed by complex sentences at 23% (n = 3,328), compound-complex sentences at 13% (n = 1,855), and compound sentences at 10% (n = 1,406).

The frequency of simple sentences decreased from Level 1 (n = 4,005) to Level 3 (n = 1,836), while complex and compound-complex sentences showed an increasing trend across the levels. This suggested a shift towards more intricate sentence structures as the text complexity increased. Compound sentences, however, remained relatively stable in frequency across the levels.

Simple Sentence

A simple sentence consists of a single independent clause, conveying a clear and direct message (Halliday, 1985). In this present study of sentence structures, 7,721 out of 14,310 sentences were identified as simple. Examples from news texts include: *Coca-Cola makes a song* and *The World Cup will happen in Qatar* (2022 World Cup anthem – 2022); *Wimbledon is a tennis competition* and *He is Russian* (Wimbledon bans Russian and Belarusian tennis players – 2022); *Google builds a new campus* and *Around 40,000 employees will work there* (Google's newest campus – 2022); *It carries a small device* and *It can make 5.6 grams of oxygen an hour* (Oxygen on Mars – 2022); *Two NASA astronauts go for a spacewalk* and *The walk lasted more than 7 hours* (Tarantula Snack – 2022). These examples illustrated how simple sentences efficiently convey key information in news reporting.

Compound Sentence

A compound sentence consists of two or more independent clauses joined by a coordinating conjunction (Halliday, 1985). In this present study of sentence structures, 1,406 out of 14,310 sentences were identified as compound. Examples from various news events illustrate their usage: *He is very popular, and people all over the world know him* (Fire at South African Parliament – 2022); *Workers started to build the bridge in 2016, and they finished it two years ago* (Bridge connects Russia and China – 2022); *The attacker aimed at the vice-president, and he pulled the trigger* (An attack on Argentinian vice-president – 2022); *She beat her rival Rishi Sunak, and she became the new leader of the Conservative Party* (Britain's new prime minister – 2022); *The event is an alternative rite of*

passage to protect wildlife, and conservationists promote it (Maasai Olympics – 2022). These examples highlighted how compound sentences connect related ideas, enhancing clarity and cohesion in news reporting.

Complex Sentence

A complex sentence consists of an independent clause and one or more dependent clauses, providing additional detail and depth by a coordinating conjunction (Halliday, 1985). In this present study of sentence structures, 3,328 out of 14,310 sentences were identified as complex. Examples from various news events illustrate their usage: *Police officers arrived very quickly because the station was not far away* (Train hits a plane – 2022); *They came to the town because the streetlights attracted them* (Beetles in a small town – 2022); *Meat Loaf was his nickname, which he got from his father* (Singer Meat Loaf dies – 2022); *The media said that West bought a house close to his ex-wife and children* (Famous couples in 2021–2022); *Athletes wore the letter Z, which was a symbol of war* (Athlete wears a war symbol – 2022). These examples demonstrated how complex sentences enhance news reporting by adding explanations, reasons, and descriptive details.

Compound-Complex Sentence

A compound-complex sentence consists of at least two independent clauses and one or more dependent clauses, adding depth and complexity to communication (Halliday, 1985). In this present study of sentence structures, 1,855 out of 14,310 sentences were identified as compound-complex. Examples from news texts include: *Militants say that they will attack Israel if the man is not free., Gaza militants often test rockets, and they fire them toward the sea.* (Israel attacks Gaza – 2022); *In 2017, Hurricane Maria hit Puerto Rico, and it damaged the country's electric system., Since that time, the power grid is not good in Puerto Rico.* (Hurricane Fiona hits Puerto Rico – 2022); *Among them were actress Whoopi Goldberg and model Gigi Hadid, who are leaving the platform., Similarly, rapper Kanye West returned after an anti-semitic post.* (Venice's flood safety – 2022); *She loves a dog because it looks cute, and it is very friendly to humans.* (The first cannabis café in Israel – 2022). These examples highlighted how compound-complex sentences enhance news reporting by providing multiple layers of information within a single structure.

Conclusion and Discussion

The analysis of 1,308 news texts from Newsinlevels.com underscored the central role that sentence structures *played* in conveying meaning and information in news reporting. The results revealed that simple sentences dominated (54%), followed by complex (23%), compound-complex (13%), and compound sentences (10%). These findings aligned with Halliday's (1985) Systemic Functional Grammar (SFG), demonstrating how syntax adapted to balance clarity, coherence, and complexity across three levels of difficulty.

Simple sentences could be seen serving as the backbone of factual reporting, presenting information with immediacy and precision. Examples such as *"Coca-Cola is releasing a song"* and *"Google is building a new campus"* highlighted their ability to convey key facts succinctly. Their frequency could be seen decreasing from Level 1 (n = 4,005) to Level 3 (n = 1,836), suggesting that while they were fundamental to accessibility, they gave way to more elaborate forms as complexity increased. In contrast, complex and compound-complex sentences were found to

provide additional context and relationships, enhancing depth and nuance. For instance, "*The police officers arrived very quickly because the station was not far away*" illustrated how dependent clauses add explanatory details, while compound sentences like "*The workers started building the bridge in 2016 and finished it two years ago*" linked related ideas with clarity.

Compared to related studies, Endoo's (2024) analysis of *The Nation* highlighted a preference for simple sentences (51.79%) to ensure cultural sensitivity, while Endu's (2019) study of *Bangkok Post* employed complex structures (70.56%) for nuanced reporting in educational contexts. These discrepancies could be considered reflecting differing journalistic conventions across platforms—*The Nation* prioritized straightforward communication for broad audiences, whereas *Bangkok Post* employed elaboration for specialized discourse. Both studies were considered aligning with Halliday's functional framework, underscoring how syntax serves distinct communicative purposes.

Cross-culturally, Western outlets like *The Guardian* could often be observed to favor complex structures for analytical depth (Conboy, 2013), contrasting with Thai media's emphasis on simplicity. These variations highlighted the role of syntax in shaping audience perception and engagement, as noted by Van Doorslaer & Flynn (2021). However, gaps remain in understanding syntactic evolution over time and across regions, particularly in digital journalism where algorithmic tailoring prioritizes rapid consumption (Thurman et al., 2022). Future research should explore these dynamics to develop a cross-regional framework for explaining syntactic choices.

Theoretically, these findings could provide support to SFG by illustrating how sentence types fulfill different functions in news discourse. Practically, the information found could be transferred to journalism training by emphasizing the importance of balancing simple sentences for accessibility with complex structures for depth. Additionally, these insights could improve NLP applications, such as text simplification tools, by modeling how syntax influences readability and audience engagement (Saggion, 2017).

Limitations of the study include its reliance on Newsinlevels.com, which is designed for language learners and may bias results toward simpler structures. Soroya et al. (2021) highlighted that overly complex syntax often leads to information avoidance, particularly during crises, underscoring the need for clarity. Future research should expand the corpus to include mainstream news sources and examine audience comprehension in diverse linguistic and cultural contexts. Investigating structural variations in investigative journalism or digital media could further clarify syntactic roles.

In summary, sentence structures in news texts could be considered strategic tools for optimizing messages for accessibility and impact. These findings highlighted the importance of intentionally selecting sentence types for journalists and editors, such as employing simple structures in headlines or breaking news to ensure immediate comprehension, and reserving complex sentences for in-depth analysis or contextual explanations. Language instructors could utilize this framework to design curricula that taught students how to adapt syntax for diverse audiences, mirroring the tiered approach of *Newsinlevels.com*. For AI developers, the observed patterns provided a model for refining text simplification tools or readability algorithms, ensuring they aligned with how humans naturally process information across contexts. This interplay has thus been seen reflecting the adaptability of language in media communication, confirming the functional centrality of syntax in shaping meaning and information.

Recommendations

1. Recommendations for Practical Distributions

I would recommend students, authors, and writers who like to create content to employ short sentences and simple subject-verb-object structures (S + V + O), including high-frequency words such as “people” and “can.” This can be clearer and accessible, particularly when reporting time-sensitive information to a wide audience. This technique improves their communication skills, making their writing more effective and entertaining. Students can gain confidence and enhance their general writing skills by focusing on these core aspects.

2. Recommendations for Further Studies

To grasp the tendency towards simplified sentence forms, compare the language of Newsinlevel.com with more traditional news outlets, exploring the way in which clarity and comprehension are promoted. Also look at historical transitions in news syntax as they play out in pre-digital and digital era reporting; similarly, how technological advancements, like social media and AI tools, have paved the way for shorter, more declarative sentences.

To better understand user engagement, researchers should expand news analysis to include multimodal texts, which include not only written language (e.g., headlines, articles), but also visual (images, videos), audio (narration, sound), spatial design (layout, fonts), and interactive features (hyperlinks, comments). A broader range of materials, such as multimedia platforms and digital newspapers, would improve generalizability, while mixed-method approaches (computational and manual analysis) could enhance findings. Cross-cultural comparisons might help to discover genre-specific practices in multimodal news discourse.

References

- Bednarek, M., & Caple, H. (2017). *The discourse of news values*. Oxford University Press.
- Bell, A. (1991). *The language of news media*. Blackwell.
- Biber, D., & Gray, B. (2016). *Grammatical complexity in academic English*. Cambridge University Press.
- Biber, D., Johansson, S., Leech, G., Conrad, S., & Finegan, E. (2021). *Grammar of spoken and written English*. John Benjamins.
- Bloomfield, L. (1933). *Language*. Holt, Rinehart and Winston.
- Bloor, T., & Bloor, M. (2017). *The Functional Analysis of English*. Routledge.
- Chomsky, N., & Halle, M. (1997). *The sound pattern of English*. HarperCollins Publishers.
- Conboy, M. (2013). *Journalism studies: The basics*. Routledge.
- Cotter, C. (2010). *News talk: Investigating the language of journalism*. Cambridge University Press.
- Endoo, P. (2024). Lead news coverage of Buddhist monks in the nation online newspaper: A syntactic analysis. *Journal of English Language and Linguistics*, 5(1), 91-109.
<https://doi.org/10.62819/jel.2024.282>
- Endu, P. (2019). An analysis of English sentence structures used in lead news in Thai educational news in online Bangkok post. *Wiwitwannasan Journal of Language and Culture*, 3(1), 29-54.
- Entman, R. (1993). Framing: Toward Clarification of a Fractured Paradigm. *Journal of Communication*, 43(4), 51-58. DOI:10.1111/j.1460-2466.1993.tb01304.x

- Eppler, M. J., & Mengis, J. (2004). The concept of information overload: A review of literature from organization science, accounting, marketing, MIS, and related disciplines. *Information Society*, 20(5), 325-344.
- Fairclough, N. (1995). *Media Discourse*. Edward Arnold.
- Fowler, R. (1991). *Language in the News: Discourse and Ideology in the Press*. Routledge.
- Halliday, M. A. K. (1985). *An introduction to functional grammar*. Edward Arnold.
- Halliday, M. A. K., & Matthiessen, C. M. I. M. (2014). *Halliday's introduction to functional grammar* (4th ed.). Routledge.
- Grabe, M. E., Zhou, S., & Barnett, B. (1999). Sourcing and Reporting in News Magazine Programs: 60 Minutes Versus Hard Copy. *Journalism & Mass Communication Quarterly*, 76(2), 293-311.
- Harris, Z. S. (1986). *Structural linguistics*. University of Chicago Press.
- Hyland, K. (2018). *Metadiscourse: Exploring interaction in writing*. Bloomsbury Academic.
- Kingchan, W., & Endoo, P. (2020). *Study of stylistics in political news headlines of BBC newspapers: An analysis of grammatical structures*. In Proceedings of the 11th Rajamangala Surin National Conference "Research and Innovation for New Normal" (pp.92-103). Rajamangala University of Technology Isan Surin Campus.
- Kintsch, W., & Vipond, D. (1979). Reading comprehension and readability in educational practice and psychological theory. In L. G. Nilsson, *Perspectives on Memory Research*. Lawrence Erlbaum Assoc Incorporated. 329-365.
- Marchi, A., & Taylor, C. (2018). *Corpus approaches to discourse: A critical review*. Routledge.
- Matthiessen, C. M. I. M. (2019). *Systemic functional linguistics*. Routledge.
- Matthiessen, C. M. I. M., & Halliday, M. A. K. (2009). *Systemic Functional Grammar: A First Step into the Theory*. Routledge.
- Partee, B. H. (1976). *Montague grammar*. Academic Press.
- Saggion, H. (2017). *Automatic text simplification*. Morgan & Claypool.
- Schleppegrell, M. & Oteiza, T. (2023). *Systemic Functional Linguistics: Exploring Meaning in Language* (2nd ed.). Routledge.
- Soroya, S. H., Farooq, A., Mahmood, K., Isoaho, J., & Zara, S. (2021). From information seeking to information avoidance: Understanding the health information behavior during a global health crisis. *Information Processing & Management*, 58(2), 102440.
- Strömqvist, S., Johansson, V., & Sahlén, B. (2021). Readability and textual complexity. *Journal of Pragmatics*, 175, 1-15. <https://doi.org/10.1016/j.pragma.2021.01.017>
- Thompson, G. (2013). *Introducing functional grammar* (3rd ed.). Routledge.
- Thurman, N., Moeller, J., Helberger, N., & Trilling, D. (2022). Algorithmic news curation and the prioritization of public issues. *Digital Journalism*, 10(1), 1-20
- Toolan, M. (2001). *Narrative: A critical linguistic introduction* (2nd ed.). Routledge.
- Van Dijk, T. A. (1988). *News as Discourse*. Lawrence Erlbaum.
- Van Doorslaer, L., & Flynn, P. (2021). *Journalism and translation in the era of convergence*. John Benjamins.

บทบาทของศาลในการถ่วงดุลอำนาจรัฐด้านความมั่นคง: ศึกษากรณีการใช้กฎหมายพิเศษในประเทศไทย

The Role of the Judiciary in Balancing State Power in National Security: A Case Study of the Use of Special Laws in Thailand

อภิภัทร์ ปาसानะเก¹
Apipat Pasanaga

Received: May 26, 2025

Revised: July 24, 2025

Accepted: July 24, 2025

บทคัดย่อ

ในระบอบประชาธิปไตยที่ยึดหลักนิติธรรม การใช้อำนาจรัฐต้องอยู่ภายใต้กลไกการตรวจสอบและถ่วงดุลอย่างเหมาะสม โดยเฉพาะในสถานการณ์ที่รัฐใช้กฎหมายพิเศษด้านความมั่นคง เช่น พระราชกำหนดการบริหารราชการในสถานการณ์ฉุกเฉิน พ.ศ. 2548 และกฎอัยการศึก พ.ศ. 2457 ซึ่งให้อำนาจฝ่ายบริหารและเจ้าหน้าที่รัฐดำเนินการอย่างกว้างขวางในการจำกัดสิทธิเสรีภาพของประชาชน บทความนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาบทบาทของศาลไทยในการถ่วงดุลอำนาจของรัฐในบริบทดังกล่าว โดยวิเคราะห์จากคำพิพากษาที่เกี่ยวข้อง พร้อมเปรียบเทียบกับแนวปฏิบัติของศาลรัฐธรรมนูญเยอรมนีและศาลสูงสหรัฐอเมริกา เพื่อจัดทำข้อเสนอเชิงนโยบายและแนวคิดทางกฎหมายที่เหมาะสม และตั้งข้อสังเกตเชิงวิพากษ์ว่า ศาลไทยควรปรับแนวคิดหรือกลไกทางกฎหมายอย่างไร เพื่อให้การใช้อำนาจพิเศษไม่เป็นเครื่องมือในการละเมิดสิทธิ แต่กลับกลายเป็นกลไกที่มีการถ่วงดุลอย่างแท้จริงบนฐานของหลักนิติธรรมและสิทธิมนุษยชน วิธีการศึกษาประกอบด้วยการวิเคราะห์เชิงเนื้อหาทางกฎหมาย (doctrinal analysis) ของกฎหมายพิเศษ คำพิพากษาสำคัญ และหลักกฎหมายระหว่างประเทศด้านสิทธิมนุษยชน โดยเน้นหลักความได้สัดส่วน หลักนิติธรรม และแนวคิดการถ่วงดุลอำนาจ

ผลการศึกษาพบว่า แม้ศาลไทยจะมีบทบาทในการตีความและตรวจสอบการใช้อำนาจพิเศษในบางกรณี แต่ในหลายคำพิพากษาศาลกลับให้ความสำคัญกับเหตุผลของรัฐมากกว่าการคุ้มครองสิทธิเสรีภาพของประชาชน ซึ่งสะท้อนถึงข้อจำกัดของศาลในการเป็นกลไกถ่วงดุลที่มีประสิทธิภาพในบริบทของภาวะฉุกเฉิน จึงเสนอแนะให้มีการส่งเสริมการนำหลักสากล เช่น หลักสัดส่วน ความจำเป็น และมาตรการที่จำกัดสิทธิน้อยที่สุด มาใช้ในการพิจารณาตัดสินและปรับปรุงโครงสร้างทางกฎหมายเพื่อเปิดพื้นที่ให้ศาลมีอิสระในการควบคุมการใช้อำนาจของฝ่ายบริหาร รวมถึงการเสริมสร้างวัฒนธรรมตุลาการที่ยึดหลักสิทธิมนุษยชนอย่างเคร่งครัดเพื่อให้ศาลเป็นปราการสุดท้ายของประชาชนในภาวะวิกฤติอย่างแท้จริง

คำสำคัญ: กฎหมายพิเศษ, ความมั่นคง, ศาล, การถ่วงดุลอำนาจ

Abstract

In a democratic system governed by the rule of law, the exercise of state power must be subject to appropriate mechanisms of oversight and checks and balances—particularly in situations where the state enforces special security laws, such as the Emergency Decree on Public Administration in Emergency Situations B.E. 2548 (2005) and the Martial Law Act B.E. 2457 (1914), which grant the executive and state officials broad powers to restrict the rights and freedoms of the people. This article aims to examine the role of the Thai judiciary in balancing state power within such a context by analyzing relevant court judgments and comparing them with the practices of the German Federal Constitutional Court and the Supreme Court of the United States. The study seeks to formulate legal and policy recommendations and presents a critical observation as to how

¹ อาจารย์ คณะนิติศาสตร์ มหาวิทยาลัยการจัดการและเทคโนโลยีอีสเทิร์น

Lecturer, Faculty of Law, Eastern University of Management and Technology

E-mail: apipat999@hotmail.com

the Thai judiciary should reconsider its conceptual framework and legal mechanisms to ensure that the exercise of special powers does not become a tool for rights infringement, but rather a genuinely balanced mechanism grounded in the principles of the rule of law and human rights. The methodology employed includes doctrinal legal analysis of special laws, key judicial decisions, and relevant international human rights legal principles, with an emphasis on the principles of proportionality, the rule of law, and checks and balances.

The findings indicate that although Thai courts have played a role in interpreting and reviewing the exercise of special powers in certain cases, in many rulings they tend to give greater weight to the justifications presented by the state than to the protection of individual freedoms. This reveals limitations in the judiciary's effectiveness as a balancing mechanism during states of emergency. The article thus recommends the promotion of international legal standards—such as the principles of proportionality, necessity, and the least restrictive means—in judicial reasoning, as well as the reform of legal structures to allow courts greater independence in reviewing executive action. Additionally, it calls for the cultivation of a judicial culture firmly grounded in human rights, so that the judiciary may truly serve as the last line of defense for the people in times of crisis.

Keywords: Emergency law, Security, Judiciary, Checks and balances

1. บทนำ

ในสังคมประชาธิปไตยที่ยึดถือหลักนิติธรรม การใช้อำนาจรัฐต้องดำเนินไปภายใต้การกำกับควบคุมและถ่วงดุลอย่างเหมาะสม โดยเฉพาะในสถานการณ์ที่มีภัยคุกคามต่อความมั่นคงของรัฐ ซึ่งมักนำไปสู่การใช้อำนาจพิเศษของฝ่ายบริหารผ่านกฎหมายเฉพาะกิจหรือที่เรียกกันว่ากฎหมายพิเศษ ไม่ว่าจะเป็นพระราชกำหนดการบริหารราชการในสถานการณ์ฉุกเฉิน พ.ศ. 2548 หรือกฎอัยการศึก ที่เปิดช่องให้เจ้าหน้าที่ของรัฐสามารถใช้อำนาจอย่างกว้างขวางโดยมีข้อจำกัดต่อสิทธิเสรีภาพของประชาชน อาทิ การควบคุมตัวโดยไม่ต้องมีหมายจับ การห้ามชุมนุมสาธารณะ การควบคุมสื่อ หรือแม้กระทั่งการเคลื่อนย้ายประชาชนจากพื้นที่หนึ่งไปยังอีกพื้นที่หนึ่งโดยไม่ต้องขอความยินยอม เจ้าหน้าที่รัฐได้รับความคุ้มครองหากใช้อำนาจโดยสุจริต ไม่เลือกปฏิบัติ และไม่เกินความจำเป็น โดยไม่ต้องรับผิดชอบทางแพ่ง อาญา หรือวินัย อีกทั้งข้อกำหนด ประกาศ คำสั่ง หรือการกระทำของเจ้าหน้าที่ไม่อยู่ภายใต้กฎหมายว่าด้วยวิธีปฏิบัติราชการทางปกครองและกฎหมายศาลปกครอง (วสันต์ ชมพุดรี, 2559)

แม้จะมีความชอบธรรมในแง่ของความจำเป็นเพื่อตอบสนองต่อภาวะฉุกเฉินหรือเหตุการณ์ร้ายแรงที่อาจกระทบต่อความมั่นคงของรัฐ หากแต่การใช้อำนาจพิเศษเหล่านี้ย่อมแฝงไว้ด้วยความเสี่ยงที่จะละเมิดสิทธิขั้นพื้นฐานของประชาชนอย่างร้ายแรงและต่อเนื่อง โดยเฉพาะในบริบทของการเมืองไทยที่ระบบการตรวจสอบและถ่วงดุลอำนาจยังมีความอ่อนแอ และหน่วยงานที่ใช้อำนาจตามกฎหมายพิเศษจำนวนมากมักสังกัดฝ่ายบริหารหรือเป็นองค์กรที่ไม่ได้อยู่ภายใต้กลไกควบคุมของรัฐสภา เช่น กองทัพ หรือหน่วยงานด้านความมั่นคง ส่งผลให้กระบวนการใช้อำนาจเหล่านี้มีลักษณะเบ็ดเสร็จมากกว่าจะเป็นรัฐที่ยึดหลักกฎหมาย ในบริบทดังกล่าว ฝ่ายตุลาการจึงกลายเป็นกลไกหลักที่มีศักยภาพในการตรวจสอบถ่วงดุลการใช้อำนาจของรัฐในสถานการณ์ที่สิทธิของประชาชนถูกจำกัด ศาลจึงมิได้เป็นเพียงสถาบันที่ทำหน้าที่ตัดสินคดีระหว่างคู่กรณีเท่านั้น แต่ศาลบางประเภท เช่น ศาลรัฐธรรมนูญยังมีบทบาทสำคัญในฐานะผู้พิทักษ์รัฐธรรมนูญ (the guardian of the constitution) (Arkadiusz Górniewicz, 2021) อีกด้วย กล่าวคือ ศาลรัฐธรรมนูญมีหน้าที่ในการตีความรัฐธรรมนูญ และตรวจสอบกฎหมายหรือการกระทำของฝ่ายรัฐว่าขัดหรือแย้งต่อรัฐธรรมนูญหรือไม่ อันเป็นการธำรงความเป็นกฎหมายสูงสุดของรัฐธรรมนูญไว้ โดยเฉพาะเมื่อรัฐใช้อำนาจพิเศษที่อาจเกินขอบเขตตามที่กฎหมายบัญญัติไว้ รวมถึงบทบาทสำคัญของศาลรัฐธรรมนูญในการวินิจฉัยกรณีการยุบพรรคการเมือง เช่น พรรคไทยรักไทย (ปี 2549) พลังประชาชน (ปี 2551) อนาคตใหม่ (ปี 2563) และกรณีคำวินิจฉัยเรื่อง

นายกรัฐมนตรีนำคณะรัฐมนตรีกล่าวคำถวายสัตย์ปฏิญาณก่อนเข้ารับหน้าที่ไม่ครบถ้วน (ปี 2562) เป็นต้น อย่างไรก็ตาม คำถามสำคัญก็คือ ศาลไทยไม่ว่าจะเป็นศาลยุติธรรม ศาลปกครอง หรือศาลรัฐธรรมนูญ ได้ทำหน้าที่ถ่วงดุลอำนาจบริหารของรัฐอย่างมีประสิทธิภาพหรือไม่ในการใช้กฎหมายพิเศษเกี่ยวกับความมั่นคง ศาลไทยใช้หลักนิติธรรม หลักสัดส่วน และการคุ้มครองสิทธิในระดับใดในการพิจารณาคดีที่เกี่ยวข้องกับการใช้อำนาจตาม พ.ร.ก.ฉุกเฉิน หรือกฏอัยการศึก ประเด็นเหล่านี้ไม่ได้เป็นเพียงเรื่องของแนวปฏิบัติในทางกฎหมายเท่านั้น แต่ยังสะท้อนให้เห็นถึงความสัมพันธ์เชิงโครงสร้างระหว่างอำนาจตุลาการกับอำนาจบริหารในบริบทของภาวะฉุกเฉินด้วย บางคำพิพากษาอาจสะท้อนการวางตัวเป็นกลางของศาล และความพยายามในการปกป้องสิทธิของประชาชน ขณะที่บางกรณีกลับแสดงให้เห็นว่าศาลมีแนวโน้มที่จะให้ความสำคัญกับเหตุผลของรัฐมากกว่าการใช้ดุลยพินิจเชิงสิทธิเสรีภาพ ซึ่งอาจทำให้ศาลกลายเป็นเครื่องมือรับรองการใช้อำนาจของรัฐไปโดยปริยาย

ในอดีตที่ผ่านมา ประเทศไทยมีประสบการณ์ในการใช้กฎหมายพิเศษอย่างต่อเนื่อง ทั้งจากเหตุการณ์ความไม่สงบในพื้นที่จังหวัดชายแดนภาคใต้ การชุมนุมทางการเมืองในกรุงเทพฯ รวมไปถึงการประกาศสถานการณ์ฉุกเฉินจากการแพร่ระบาดของโรค COVID-19 ซึ่งในแต่ละช่วงเวลา ได้เกิดข้อโต้แย้งถึงความชอบธรรมของการใช้อำนาจเหล่านี้ รวมถึงการใช้ดุลยพินิจของเจ้าหน้าที่ในการบังคับใช้กฎหมายพิเศษ ทั้งนี้ ศาลในหลายคดีได้เข้ามาแสดงบทบาทในการตีความและตรวจสอบการใช้อำนาจดังกล่าว ไม่ว่าจะเป็นการพิจารณาการควบคุมตัวผู้ต้องสงสัย การสั่งห้ามชุมนุม หรือการจำกัดสิทธิเสรีภาพของสื่อ โดยผลลัพธ์ของคำวินิจฉัยมีผลกระทบโดยตรงต่อขอบเขตของสิทธิเสรีภาพและความสมดุลของอำนาจรัฐ อย่างไรก็ตาม การศึกษาบทบาทของศาลในการควบคุมกฎหมายพิเศษด้านความมั่นคงไม่สามารถพิจารณาเพียงในบริบทของกฎหมายภายในประเทศเท่านั้น แต่ยังจำเป็นต้องอาศัยการเปรียบเทียบกับแนวปฏิบัติของศาลในต่างประเทศ เพื่อให้เห็นแนวโน้มและหลักการสากลที่ศาลควรใช้เป็นแนวทางในการพิจารณาคดี โดยเฉพาะหลักความได้สัดส่วน (principle of proportionality) หลักความจำเป็น (necessity) และหลักการใช้มาตรการน้อยที่สุด (least restrictive means) ซึ่งได้รับการยอมรับอย่างกว้างขวางในกฎหมายสิทธิมนุษยชนระหว่างประเทศ (Gross, O., & Ni Aoláin, F., 2006)

บทความนี้จึงมีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาบทบาทของศาลไทยในการถ่วงดุลอำนาจของฝ่ายบริหารภายใต้การใช้กฎหมายพิเศษด้านความมั่นคง โดยเน้นการวิเคราะห์คำพิพากษาที่เกี่ยวข้องกับ พ.ร.ก.การบริหารราชการในสถานการณ์ฉุกเฉิน พ.ศ. 2548 และกฏอัยการศึก พ.ศ. 2457 ทั้งในมิติเชิงเนื้อหาและแนวทางการให้เหตุผลทางกฎหมายของศาล เพื่อนำไปสู่การพิจารณาว่า ศาลไทยมีบทบาทในการคุ้มครองสิทธิเสรีภาพในภาวะวิกฤติอย่างไร และมีแนวโน้มที่จะปรับเปลี่ยนบทบาทตนเองเพื่อถ่วงดุลอำนาจรัฐอย่างมีประสิทธิภาพได้เพียงใด นอกจากนี้ ผู้เขียนจะเสนอการเปรียบเทียบกับแนวคำวินิจฉัยของศาลรัฐธรรมนูญเยอรมนี และศาลสูงสหรัฐอเมริกาในกรณีที่รัฐใช้อำนาจพิเศษจำกัดสิทธิเสรีภาพ เพื่อตั้งข้อสังเกตเชิงวิพากษ์ว่า ศาลไทยควรปรับแนวคิดหรือกลไกทางกฎหมายอย่างไร เพื่อให้การใช้อำนาจพิเศษไม่เป็นเครื่องมือในการลิดรอนสิทธิ แต่กลับกลายเป็นกลไกที่มีการถ่วงดุลอย่างแท้จริงบนฐานของหลักนิติธรรมและสิทธิมนุษยชน

2. แนวคิดทฤษฎี

2.1 หลักความได้สัดส่วน (Proportionality Principle) เป็นแนวคิดสำคัญในทางกฎหมายที่ใช้ในการตรวจสอบความชอบด้วยรัฐธรรมนูญของการกระทำหรือบทบัญญัติของรัฐที่ส่งผลกระทบต่อสิทธิหรือเสรีภาพของประชาชน มีจุดมุ่งหมายเพื่อให้การใช้อำนาจรัฐเกิดความสมดุลระหว่างประโยชน์สาธารณะกับการคุ้มครองสิทธิส่วนบุคคล ศาลจะพิจารณาว่าการจำกัดสิทธิหรือเสรีภาพนั้นเป็นไปโดยชอบด้วยเหตุผลที่จำเป็นและมีความเหมาะสมหรือไม่ องค์ประกอบของหลักความได้สัดส่วนโดยทั่วไปประกอบด้วย 3 ขั้นตอนหลัก ได้แก่ ขั้นตอนแรก คือ ความเหมาะสม (Suitability) โดยพิจารณาว่ามาตรการที่ใช้สามารถนำไปสู่การบรรลุวัตถุประสงค์ที่ชอบด้วยรัฐธรรมนูญได้หรือไม่ ขั้นตอนที่สอง คือ ความจำเป็น (Necessity) พิจารณาว่ามาตรการที่เลือกใช้นั้นเป็นวิธีที่กระทบต่อสิทธิหรือเสรีภาพน้อยที่สุดเมื่อเทียบกับวิธีการอื่นที่สามารถบรรลุวัตถุประสงค์เดียวกันได้หรือไม่ และขั้นตอนสุดท้าย คือ ความได้สัดส่วนในความหมายแคบ (Proportionality stricto sensu) ซึ่งหมายถึงการชั่งน้ำหนักระหว่างประโยชน์สาธารณะที่จะได้รับ

กับความเสียหายหรือผลกระทบที่เกิดแก่สิทธิของประชาชนว่ามีความสมดุลกันหรือไม่ (Aharon Barak., 2012) การนำหลักความได้สัดส่วนมาใช้โดยศาล มีบทบาทสำคัญในการตรวจสอบถ่วงดุลการใช้อำนาจของรัฐเพื่อป้องกันไม่ให้เกิดการใช้อำนาจเกินขอบเขตที่จำเป็น อันจะเป็นการละเมิดสิทธิขั้นพื้นฐานของประชาชน หลักการนี้จึงเป็นเครื่องมือสำคัญในการดำรงไว้ซึ่งหลักนิติธรรมและการคุ้มครองสิทธิมนุษยชนในสังคมประชาธิปไตย

2.2 หลักการแบ่งแยกอำนาจ (Separation of Powers) และถ่วงดุลอำนาจ (Checks and Balances) เป็นแนวคิดพื้นฐานของระบอบประชาธิปไตยสมัยใหม่ ที่มีจุดมุ่งหมายเพื่อป้องกันการใช้อำนาจเกินขอบเขตของรัฐ และเพื่อคุ้มครองสิทธิและเสรีภาพของประชาชนอย่างแท้จริง แนวคิดทั้งสองมีความสัมพันธ์กันอย่างใกล้ชิด โดยการแบ่งแยกอำนาจทำหน้าที่กระจายอำนาจรัฐออกเป็น ส่วน ๆ ขณะที่การถ่วงดุลอำนาจทำหน้าที่ควบคุมไม่ให้แต่ละส่วนใช้อำนาจเกินขอบเขตหรือผิดจากหลักธรรมาภิบาล

หลักการแบ่งแยกอำนาจ (Separation of Powers) หลักการนี้มีรากฐานจากแนวคิดของมงเตสกีเยอ (Montesquieu) นักปรัชญาชาวฝรั่งเศสในช่วงคริสต์ศตวรรษที่ 18 ซึ่งเสนอว่ารัฐควรแบ่งอำนาจออกเป็น 3 ส่วนหลัก ได้แก่ อำนาจอธิปไตยนิติบัญญัติ หรืออำนาจในการออกกฎหมาย ซึ่งโดยทั่วไปจะอยู่ในความรับผิดชอบของสภาผู้แทนราษฎร หรือรัฐสภา อำนาจบริหาร หรืออำนาจในการบริหารราชการแผ่นดิน ดำเนินนโยบายต่าง ๆ ที่เป็นประโยชน์ต่อสาธารณชน โดยมีรัฐบาลหรือคณะรัฐมนตรีเป็นผู้รับผิดชอบ และ อำนาจตุลาการ หรืออำนาจในการวินิจฉัยข้อพิพาท และตีความกฎหมาย โดยมอบหมายให้ศาลหรือองค์กรอิสระทางตุลาการทำหน้าที่นี้ แนวคิดดังกล่าวถือว่าการรวมอำนาจไว้ในมือขององค์กรใดองค์กรหนึ่งเป็นสิ่งที่อันตราย เพราะอาจนำไปสู่การใช้อำนาจในทางที่ละเมิดต่อประชาชน ดังนั้น การแยกอำนาจให้แต่ละองค์กรมีหน้าที่ชัดเจน จึงเป็นเครื่องมือป้องกันการลิดรอนสิทธิเสรีภาพของประชาชนได้อย่างมีประสิทธิภาพ (Vile, M. J. C., 1967)

หลักการถ่วงดุลอำนาจ (Checks and Balances) การแบ่งแยกอำนาจเพียงอย่างเดียวไม่เพียงพอหากไม่มีระบบควบคุมและตรวจสอบซึ่งกันและกัน เพราะแม้ว่าจะมีการแยกหน้าที่ชัดเจน แต่หากไม่มีการตรวจสอบ ก็ยังมีโอกาสที่องค์กรใดองค์กรหนึ่งจะใช้อำนาจโดยไม่คำนึงถึงหลักประชาธิปไตย ดังนั้นระบบถ่วงดุลอำนาจจึงถูกนำมาใช้ควบคู่ โดยกำหนดให้แต่ละองค์กรมีอำนาจในการตรวจสอบหรือจำกัดอำนาจของกันและกัน (ประมุข บัณฑิตกุล และ ศิวัช ศรีโกกลางกุล, 2560) เพื่อรักษาสมดุลและความเป็นธรรมในระบบการปกครอง ยกตัวอย่างเช่น รัฐสภามีอำนาจตรวจสอบการทำงานของรัฐบาล รวมถึงสามารถอภิปรายไม่ไว้วางใจเพื่อนำไปสู่การเปลี่ยนตัวผู้นำรัฐบาลได้ ในขณะที่ฝ่ายบริหารสามารถยับยั้งกฎหมายบางฉบับที่ออกโดยสภาได้ หากเห็นว่าไม่เหมาะสม (ในบางระบบ เช่น ประธานาธิบดีของสหรัฐฯ มีสิทธิยับยั้ง (veto) กฎหมาย) ส่วนศาลสามารถตีความกฎหมายหรือคำสั่งของรัฐบาลว่าชอบด้วยรัฐธรรมนูญหรือไม่ และสามารถยกเลิกกฎหมายที่ขัดต่อหลักสิทธิและเสรีภาพได้ อย่างไรก็ตามนักวิชาการอย่าง Ran Hirschl ได้ศึกษาปรากฏการณ์การขยายบทบาทของศาลไปสู่พื้นที่ทางการเมืองที่เคยเป็นอาณาเขตของฝ่ายนิติบัญญัติและบริหาร โดยในบทความปี 2006 Hirschl ได้เสนอแนวคิดเรื่อง “การเมืองเชิงตุลาการ” ซึ่งหมายถึงการที่ศาลโดยเฉพาะศาลรัฐธรรมนูญหรือศาลสูงสุดในประเทศต่าง ๆ ถูกดึงเข้ามาเป็นผู้ชี้ขาดในประเด็นที่มีความขัดแย้งทางศีลธรรมและนโยบายสาธารณะ ไม่ว่าจะเป็นเรื่องสิทธิเสรีภาพ การศึกษา สิ่งแวดล้อม หรือความเท่าเทียมทางเพศ บทบาทนี้ไม่เพียงเป็นผลจากความเชื่อมั่นในความเป็นอิสระของศาลเท่านั้น แต่ยังสะท้อนถึงการที่ระบบถ่วงดุลอำนาจพึ่งพาศาลในฐานะกลไกควบคุมอำนาจอื่นด้วย (Ran Hirschl, 2006) ต่อมา ในบทความปี 2008 Hirschl ขยายแนวคิดดังกล่าวไปยังสิ่งที่เรียกว่า “เมกะการเมือง” หรือประเด็นทางการเมืองขนาดใหญ่ เช่น การแก้ไขรัฐธรรมนูญ หรือการจัดตั้งรัฐบาล โดยวิเคราะห์ว่าศาลไม่ได้เป็นเพียงผู้ตัดสินข้อพิพาททางกฎหมายเท่านั้น แต่ยังมียุทธศาสตร์กำหนดโครงสร้างอำนาจทางการเมืองในบางประเทศอีกด้วย (Ran Hirschl, 2008) ในบริบทนี้ ศาลอาจถูกมองว่าเป็นกลไกทางการเมืองที่แฝงอยู่ในระบบถ่วงดุล เพื่อรับมือกับวิกฤตความชอบธรรมของฝ่ายการเมืองที่อ่อนแอ แม้แนวโน้มการใช้อำนาจของศาลจะมีบทบาทในเชิงถ่วงดุลอำนาจ แต่ก็นำมาซึ่งคำถามเกี่ยวกับความเป็นกลางของตุลาการ และแรงผลักดันเบื้องหลังคำตัดสินต่าง ๆ ซึ่งหนังสือ How Judges Judge ของ Brian M. Barry (2020) ได้ศึกษาไว้อย่างเป็นระบบ โดยชี้ว่าการตัดสินใจของผู้พิพากษาไม่ได้เกิดจากการตีความกฎหมายเพียงอย่างเดียว แต่ยังได้รับอิทธิพลจากหลายปัจจัย เช่น จิตวิทยาส่วนบุคคล อคติ การเมืองขององค์กร กระแสสังคม และแม้แต่เทคโนโลยีสมัยใหม่ การเข้าใจกลไก

การตัดสินของศาลในมิติเชิงลึกเช่นนี้ ช่วยให้เราเข้าใจบทบาทของศาลในฐานะ “ผู้วางดุล” ได้อย่างรอบด้านมากยิ่งขึ้น (Brian M. Barry, 2020) โดยสรุปหลักการแบ่งแยกอำนาจและถ่วงดุลอำนาจมิได้เป็นเพียงโครงสร้างทางรัฐธรรมนูญเท่านั้น แต่เป็นแนวคิดที่ยังคงพัฒนาและเปลี่ยนแปลงไปตามบริบทของสังคมและการเมือง บทบาทของศาลซึ่งเคยจำกัดอยู่ในกรอบของการวินิจฉัยคดีทางกฎหมาย กำลังขยายตัวไปสู่พื้นที่ของนโยบายและการจัดระเบียบอำนาจรัฐ ซึ่งสะท้อนให้เห็นถึงพลวัตของระบบประชาธิปไตยร่วมสมัย และความจำเป็นในการออกแบบกลไกถ่วงดุลอำนาจที่มีความยืดหยุ่น รอบคอบ และตอบสนองต่อความท้าทายใหม่อย่างเหมาะสม

2.3 บทบาทของศาลในการควบคุมการใช้อำนาจรัฐ (Judicial Review) ศาลในระบอบประชาธิปไตยไม่ได้ทำหน้าที่เพียงตัดสินคดีความระหว่างบุคคลหรือองค์กรต่าง ๆ เท่านั้น แต่ยังมีบทบาทสำคัญในการควบคุมและตรวจสอบการใช้อำนาจของรัฐไม่ให้ละเมิดสิทธิของประชาชน หรือออกนโยบายที่ขัดต่อรัฐธรรมนูญ ซึ่งหน้าที่นี้เรียกว่า Judicial Review หรือ การพิจารณาตรวจสอบทางตุลาการ (Chemerinsky, E., 2019) โดยถือเป็นกลไกสำคัญในการรักษาความยุติธรรม ความเสมอภาค และหลักนิติธรรมในสังคม หน้าที่ของศาลในการตรวจสอบการใช้อำนาจรัฐ หมายถึง การที่ศาลมีสิทธิในการพิจารณาว่ากฎหมาย ข้อบังคับ หรือการกระทำของฝ่ายบริหารและนิติบัญญัตินั้นสอดคล้องกับรัฐธรรมนูญหรือไม่ หากพบว่าขัดหรือแย้งกับบทบัญญัติแห่งรัฐธรรมนูญ ศาลอาจวินิจฉัยให้สิ่งนั้นเป็นโมฆะหรือไม่มีผลใช้บังคับ โดยเฉพาะในกรณีที่มีการใช้อำนาจนั้นล่วงล้ำหรือกระทบต่อสิทธิเสรีภาพของประชาชน (Kommers, D. P., & Miller, R. A., 2012) ตัวอย่างที่เห็นได้ชัดคือ ศาลรัฐธรรมนูญหรือศาลสูงสุดในบางประเทศ เช่น สหรัฐอเมริกา เยอรมนี และอินเดีย มีอำนาจในการพิจารณาความชอบด้วยรัฐธรรมนูญของกฎหมายหรือคำสั่งฝ่ายบริหาร หากเห็นว่าไม่ชอบด้วยกฎหมายก็สามารถเพิกถอนหรือหยุดการบังคับใช้ได้ ถือเป็นกลไกคุ้มครองสิทธิประชาชนที่ทรงพลัง นอกจากนี้ บทบาทของศาลยังสะท้อนถึงความเป็นอิสระขององค์กรตุลาการที่ไม่อยู่ภายใต้อำนาจของรัฐบาลหรือฝ่ายการเมือง ซึ่งการที่ศาลมีความเป็นกลาง และวินิจฉัยตามข้อเท็จจริงและบทกฎหมายอย่างรอบคอบ ย่อมส่งผลให้ประชาชนเชื่อมั่นในกระบวนการยุติธรรม และยอมรับคำตัดสินแม้จะขัดกับผลประโยชน์ของบางฝ่าย

2.4 กรอบกฎหมายและสิทธิในภาวะฉุกเฉินตามหลักกฎหมายรัฐธรรมนูญและกฎหมายสิทธิมนุษยชน ภาวะฉุกเฉินเป็นสถานการณ์ที่รัฐเผชิญกับวิกฤตหรือภัยคุกคามร้ายแรง เช่น การก่อการร้าย ภัยธรรมชาติ การแพร่ระบาดของโรค หรือความไม่สงบภายในประเทศ ในสถานการณ์เหล่านี้ รัฐอาจจำเป็นต้องใช้อำนาจพิเศษเพื่อควบคุมสถานการณ์ให้กลับสู่ภาวะปกติ อย่างไรก็ตาม การใช้อำนาจดังกล่าวต้องดำเนินการภายใต้กรอบของกฎหมายรัฐธรรมนูญและหลักสิทธิมนุษยชนอย่างเคร่งครัด เพื่อป้องกันไม่ให้เกิดการละเมิดสิทธิของประชาชนโดยไม่จำเป็นหรือเกินสมควร กรอบกฎหมายในภาวะฉุกเฉินจึงมีขึ้นเพื่อสร้างสมดุลระหว่าง “การรักษาความมั่นคงของรัฐ” และ “การคุ้มครองสิทธิของประชาชน” ตามหลักของกฎหมายรัฐธรรมนูญการประกาศภาวะฉุกเฉินต้องมีฐานทางกฎหมายที่ชัดเจน ระบุเงื่อนไข ขั้นตอน และขอบเขตของการใช้อำนาจ รวมทั้งกำหนดกลไกการตรวจสอบถ่วงดุลอำนาจที่ชัดเจน เพื่อป้องกันไม่ให้ฝ่ายบริหารใช้อำนาจในลักษณะเกินกว่าเหตุ โดยทั่วไปแล้ว การประกาศภาวะฉุกเฉินต้องได้รับความเห็นชอบจากฝ่ายนิติบัญญัติ หรืออย่างน้อยต้องรายงานต่อรัฐสภา เพื่อให้การใช้อำนาจพิเศษอยู่ภายใต้การกำกับดูแลขององค์กรที่เป็นตัวแทนประชาชน ในขณะเดียวกันกฎหมายสิทธิมนุษยชนระดับสากล เช่น กติการะหว่างประเทศว่าด้วยสิทธิพลเมืองและสิทธิทางการเมือง (ICCPR) ได้วางหลักเกณฑ์เกี่ยวกับสิทธิที่สามารถถูกจำกัดได้ในภาวะฉุกเฉิน โดยกำหนดให้รัฐสามารถ “พักใช้” สิทธิบางประการได้เฉพาะเมื่อมีภัยคุกคามต่อความมั่นคงของชาติอย่างร้ายแรง และการพักใช้สิทธิต้องเป็นไปตามหลักเงื่อนไขที่จำเป็น ชั่วคราว และไม่เลือกปฏิบัติ (คณะกรรมการนักนิติศาสตร์สากล, 2564) อย่างไรก็ตาม สิทธิพื้นฐานบางประการเป็นสิทธิที่ “ไม่อาจละเมิดได้แม้ในภาวะฉุกเฉิน” เช่น สิทธิในชีวิต สิทธิในการไม่ถูกทรมานหรือปฏิบัติอย่างไร้มนุษยธรรม สิทธิในการได้รับความคุ้มครองตามกฎหมาย ซึ่งสิทธิเหล่านี้ถือเป็นหลักประกันขั้นพื้นฐานที่รัฐต้องเคารพโดยไม่มีข้อยกเว้น

เมื่อรัฐใช้อำนาจพิเศษจำกัดสิทธิเสรีภาพ ต้องพิสูจน์ความจำเป็นและความได้สัดส่วนต่อภัยคุกคาม พร้อมอยู่ภายใต้การตรวจสอบอย่างเป็นอิสระ เพื่อคุ้มครองประชาชนตามหลักนิติธรรม แม้ในภาวะวิกฤต รัฐยัง คงต้องเคารพศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์และพันธกรณีด้านสิทธิมนุษยชน

3. กฎหมายพิเศษที่เกี่ยวข้องกับความมั่นคง

3.1 พระราชกำหนดการบริหารราชการในสถานการณ์ฉุกเฉิน พ.ศ. 2548

พระราชกำหนดการบริหารราชการในสถานการณ์ฉุกเฉิน พ.ศ. 2548 เน้นให้อำนาจฝ่ายบริหารในการควบคุมสถานการณ์ฉุกเฉินเพื่อความมั่นคงของรัฐ แต่ยังคงคำนึงถึงสิทธิเสรีภาพและหลักนิติธรรมควบคู่กันไป กฎหมายฉบับนี้ถูกตราขึ้นในสมัยรัฐบาลของ นายทักษิณ ชินวัตร มีผลใช้บังคับตั้งแต่วันที่ 17 กรกฎาคม 2548 เพื่อทดแทนพระราชบัญญัติว่าด้วยการบริหารราชการในสถานการณ์ฉุกเฉิน พ.ศ. 2495 โดยมีเหตุผลการประกาศใช้อยู่ส่วนท้ายราชกิจจานุเบกษา คือ เพื่อแก้ไขปัญหาที่เกิดขึ้นจากภัยพิบัติสาธารณะและฟื้นฟูสภาพความเป็นอยู่ของประชาชนได้รับความเสียหาย ประกอบกับปัญหาเกี่ยวกับความมั่นคงของรัฐซึ่งมีความร้ายแรงมากยิ่งขึ้นจนอาจกระทบต่อเอกราชและบูรณภาพแห่งอาณาเขต และก่อให้เกิดความไม่สงบเรียบร้อยภายในประเทศ ทำให้ประชาชนได้รับอันตรายหรือเดือดร้อนจนไม่อาจใช้ชีวิตอย่างเป็นปกติสุข และไม่อาจแก้ไขปัญหาดังกล่าวด้วยการบริหารราชการในรูปแบบปกติได้ (พระราชกำหนดการบริหารราชการในสถานการณ์ฉุกเฉิน พ.ศ. 2548, 2548) สาระสำคัญของกฎหมายพิเศษฉบับนี้ มีดังนี้

(1) คำนียาม และลักษณะของสถานการณ์ฉุกเฉิน

"สถานการณ์ฉุกเฉิน" ตามมาตรา 4 หมายความว่า สถานการณ์อันกระทบหรืออาจกระทบต่อความสงบเรียบร้อยของประชาชนหรือเป็นภัยต่อความมั่นคงของรัฐหรืออาจทำให้ประเทศหรือส่วนใดส่วนหนึ่งของประเทศตกอยู่ในภาวะคับขันหรือมีการกระทำความผิดเกี่ยวกับการก่อการร้ายตามประมวลกฎหมายอาญา การรบหรือการสงคราม ซึ่งจำเป็นต้องมีมาตรการเร่งด่วนเพื่อรักษาไว้ซึ่งการปกครองระบอบประชาธิปไตยอันมีพระมหากษัตริย์ทรงเป็นประมุข ตามรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย เอกราชและบูรณภาพแห่งอาณาเขต ผลประโยชน์ของชาติ การปฏิบัติตามกฎหมาย ความปลอดภัยของประชาชน การดำรงชีวิตโดยปกติสุขของประชาชน การคุ้มครองสิทธิเสรีภาพ ความสงบเรียบร้อยหรือประโยชน์ส่วนรวม หรือการป้องกัน หรือแก้ไขเยียวยาความเสียหายจากภัยพิบัติสาธารณะอันมีมาอย่างฉุกเฉินและร้ายแรง

ลักษณะของสถานการณ์ฉุกเฉิน แบ่งเป็น 2 ประเภท คือ สถานการณ์ฉุกเฉินที่ไม่มีความร้ายแรง (มาตรา 5, 9) และสถานการณ์ฉุกเฉินที่มีความร้ายแรง ซึ่งให้นายกรัฐมนตรีมีอำนาจเพิ่มเติม (มาตรา 11) การประกาศสถานการณ์ฉุกเฉินต้องได้รับความเห็นชอบจากคณะรัฐมนตรี และมีผลบังคับไม่เกิน 3 เดือนต่อครั้ง (ขยายได้ตามความจำเป็น) การยกเลิกต้องประกาศโดยนายกรัฐมนตรี และประกาศทั้งหมดต้องลงราชกิจจานุเบกษา (มาตรา 5, 14)

(2) อำนาจและโครงสร้างการบริหาร

นายกรัฐมนตรีมีอำนาจโอนหน้าที่รัฐมนตรีบางส่วนมาใช้ในการบริหารเป็นเอกภาพ (มาตรา 7) สามารถแต่งตั้งพนักงานเจ้าหน้าที่ ผู้ช่วย ที่ปรึกษา และผู้กำกับการปฏิบัติงาน รวมถึงจัดตั้งหน่วยงานพิเศษ (มาตรา 7-8) มีคณะกรรมการบริหารสถานการณ์ฉุกเฉิน (คบฉ.) ทำหน้าที่เสนอแนะแนวทางและมาตรการ (มาตรา 6)

(3) มาตรการจำกัดสิทธิและการบังคับใช้

มาตรา 9 ให้นายกรัฐมนตรีสามารถออกข้อกำหนดจำกัดสิทธิเสรีภาพของประชาชน ได้แก่ การห้ามออกนอกเคหสถาน ห้ามชุมนุม ห้ามเผยแพร่ข้อมูลข่าวสารบางประเภท หรือจำกัดเส้นทางคมนาคม ซึ่งมาตรการเหล่านี้กระทบต่อสิทธิเสรีภาพขั้นพื้นฐานที่รัฐธรรมนูญรับรอง แม้จะมีเจตนาเพื่อประโยชน์สาธารณะ แต่ก็จำเป็นต้องใช้โดยยึดหลักความได้สัดส่วนและความจำเป็นอย่างแท้จริง มาตรา 11 ให้นายกรัฐมนตรีสามารถประกาศสถานการณ์ฉุกเฉินที่มี "ความร้ายแรง" ซึ่งจะเปิดช่องให้นำนโยบายที่เข้มข้นกว่าเดิมมาใช้ เช่น การควบคุมตัวบุคคลโดยไม่ตั้งข้อหา การตรวจค้นหรือสั่งทำลายทรัพย์สิน การควบคุมการสื่อสาร และการจำกัดสิทธิในการเดินทาง ทั้งในราชอาณาจักรและไปยังต่างประเทศ ซึ่งเป็นการขยายอำนาจรัฐอย่างมีนัยสำคัญและต้องดำเนินการภายใต้หลักนิติธรรมอย่างเคร่งครัด แม้กฎหมายจะให้อำนาจรัฐในการควบคุมตัวบุคคล แต่ยังคงมีข้อกำหนดให้ต้องขออนุญาตศาลก่อนดำเนินการ (มาตรา 12) โดยการควบคุมตัวสามารถทำได้ไม่เกิน 7 วัน เจ้าหน้าที่สามารถร้องขอต่อศาลขยายเวลาได้อีกคราวละ 7 วัน แต่รวมแล้วต้องไม่เกิน 30 วัน และห้ามควบคุมในสถานี่ตำรวจหรือเรือนจำ ทั้งนี้ เพื่อป้องกันการละเมิดสิทธิเสรีภาพในกระบวนการที่อาจเสี่ยงต่อการใช้อำนาจในทางมิชอบ ผู้ฝ่าฝืนข้อกำหนดอาจถูกลงโทษจำคุกไม่เกิน 2 ปี หรือปรับไม่เกิน 40,000 บาท หรือทั้งจำทั้งปรับ (มาตรา 18)

(4) ข้อยกเว้นทางกฎหมาย

เพื่อความรวดเร็วในการจัดการสถานการณ์ฉุกเฉิน มาตรา 16 ได้ยกเว้นการบังคับใช้กฎหมายว่าด้วยวิธีปฏิบัติราชการทางปกครอง และกฎหมายว่าด้วยการจัดตั้งศาลปกครองและวิธีพิจารณาคดีปกครอง ทำให้การใช้อำนาจในสถานการณ์ฉุกเฉินไม่ต้องผ่านกระบวนการตรวจสอบตามระบบปกติ ซึ่งเป็นประเด็นที่อาจนำไปสู่การวิพากษ์วิจารณ์ถึงการขาดกลไกการควบคุมถ่วงดุลโดยฝ่ายตุลาการและฝ่ายนิติบัญญัติ และในมาตรา 17 ระบุว่า การปฏิบัติหน้าที่ของเจ้าหน้าที่ภายใต้พระราชกำหนดนี้ หากกระทำโดยสุจริต ไม่เลือกปฏิบัติ และไม่เกินสมควรแก่เหตุ จะไม่ต้องรับผิดชอบทางแพ่ง อาญา หรือวินัย อย่างไรก็ตาม ผู้เสียหายยังคงมีสิทธิฟ้องร้องหน่วยงานรัฐเพื่อเรียกค่าชดเชยได้ตามกฎหมายว่าด้วยความรับผิดชอบละเมิดของเจ้าหน้าที่ (บรรหาร คำลา, 2551)

3.2 กฎอัยการศึก พ.ศ. 2457

พระราชบัญญัติกฎอัยการศึก พ.ศ. 2457 เป็นกฎหมายที่มีความสำคัญต่อการจัดระเบียบความมั่นคงภายในประเทศ โดยเป็นกฎหมายที่ให้อำนาจแก่เจ้าหน้าที่ฝ่ายทหารในการใช้อำนาจเหนือฝ่ายพลเรือนในกรณีเกิดภาวะวิกฤต เช่น ภาวะสงคราม จลาจล หรือภัยคุกคามต่อความสงบเรียบร้อยของรัฐ ทั้งจากภายนอกและภายใน ซึ่งในทางกฎหมายถือว่าเป็นมาตรการพิเศษที่รัฐใช้รับมือกับสถานการณ์ไม่ปกติ (state of exception) เดิมทีประเทศไทยใช้กฎอัยการศึก ร.ศ. 126 ซึ่งยึดแนวทางของฝรั่งเศส ต่อมาในรัชกาลที่ 6 ได้มีการปรับปรุงให้สอดคล้องกับสภาพการณ์และการป้องกันประเทศ จึงยกเลิกของเดิมและตราฉบับใหม่ขึ้น กฎอัยการศึก พ.ศ. 2457 มีผลบังคับใช้ตั้งแต่วันที่ 13 กันยายน 2457 และมีการแก้ไขเพิ่มเติม 5 ครั้ง โดยยังคงใช้บังคับอยู่ในปัจจุบัน เป็นกฎหมายสำคัญในการรักษาความมั่นคงของชาติในภาวะวิกฤติ (พระราชบัญญัติกฎอัยการศึก พระพุทธศักราช 2457, 2457) มีสาระสำคัญดังนี้

(1) ผู้มีอำนาจประกาศใช้ พระมหากษัตริย์มีพระราชอำนาจในการประกาศใช้ในบางพื้นที่หรือทั้งประเทศ เมื่อเห็นว่ามีเหตุจำเป็นเพื่อความสงบ (มาตรา 2) ผู้บังคับบัญชาทหารสามารถประกาศใช้ในพื้นที่ของตน เมื่อเกิดสงครามหรือจลาจล โดยมีกำลังไม่ต่ำกว่าหนึ่งกองพัน และต้องรายงานรัฐบาลโดยเร็ว (มาตรา 4)

(2) ผู้มีอำนาจเลิกใช้ การเลิกใช้กฎอัยการศึกต้องประกาศโดยพระบรมราชโองการเท่านั้น (มาตรา 6)

(3) พื้นที่บังคับใช้ หากไม่ประกาศใช้ทั่วประเทศ ต้องระบุพื้นที่อย่างชัดเจน (มาตรา 3)

(4) อำนาจของทหารเมื่อมีการประกาศใช้ ตามมาตรา 6 ของกฎหมายกำหนดให้อำนาจของเจ้าหน้าที่ฝ่ายทหารมีผลเหนือเจ้าหน้าที่ฝ่ายพลเรือนในกิจการที่เกี่ยวกับการยุท การระงับเหตุ และการรักษาความสงบเรียบร้อย นอกจากนี้ ฝ่ายพลเรือนมีหน้าที่ต้องปฏิบัติตามคำสั่งของทหารในเขตกฎอัยการศึกโดยไม่มีเงื่อนไข อำนาจของเจ้าหน้าที่ทหารตามกฎหมายนี้มีความกว้างขวางเป็นอย่างมาก โดยมาตรา 8 ถึงมาตรา 15 ให้อำนาจดังนี้ ตรวจค้นสิ่งของ จดหมาย โทรเลขได้ตลอดเวลา (มาตรา 9) เกณฑ์เรียกพลเมือง ยานพาหนะ ทรัพย์สินมาช่วยราชการทหารได้ (มาตรา 10) ห้ามชุมนุม ออกข่าว เดินทาง ใช้อาวุธบางชนิด (มาตรา 11) ยึดทรัพย์สินเพื่อใช้ประโยชน์ในราชการทหารได้ (มาตรา 12) เข้าที่พักอาศัยใด ๆ ที่จำเป็นต่อราชการทหาร (มาตรา 13) ทำลายสิ่งที่เป็นประโยชน์ต่อราชศัตรูหรือสร้างที่มั่นได้ (มาตรา 14) จับไล่บุคคลที่ไม่มีภูมิลำเนาหรือไม่เข้าใจออกจากพื้นที่ (มาตรา 15) นอกจากนี้ยังมีอำนาจกักตัวบุคคลเป็นเวลาไม่เกิน 7 วัน ตามมาตรา 15 ทวิ โดยไม่จำเป็นต้องมีหมายศาล

(5) การพิจารณาคดีโดยศาลทหาร แม้ว่าศาลพลเรือนจะยังคงมีอำนาจในเขตกฎอัยการศึกตามมาตรา 7 แต่เจ้าหน้าที่ทหารสามารถประกาศให้ศาลทหารมีอำนาจพิจารณาคดีอาญาบางประเภทได้ ทั้งนี้รวมถึงคดีที่มีความเกี่ยวข้องกับความมั่นคงของรัฐ ความผิดของเจ้าหน้าที่ฝ่ายทหาร และคดีที่มีองค์ประกอบบางส่วนอยู่ในเขตกฎอัยการศึก ซึ่งหมายความว่าอำนาจตุลาการสามารถถูกโอนจากฝ่ายพลเรือนไปสู่ฝ่ายทหารได้โดยการประกาศเพียงฉบับเดียว ซึ่งอาจกระทบต่อหลักการพิจารณาคดีอย่างเป็นธรรม (fair trial) และหลักความเป็นอิสระของศาล ศาลพลเรือนพิจารณาได้เฉพาะคดีที่เกิดก่อนการประกาศใช้ (มาตรา 7 วรรคสอง)

(6) ความรับผิด ในมาตรา 16 ของกฎอัยการศึก พ.ศ. 2457 บัญญัติไว้อย่างชัดเจนว่า บุคคลหรือบริษัทไม่สามารถเรียกร้องค่าเสียหายจากเจ้าหน้าที่ทหารได้ แม้ว่าจะมีการใช้อำนาจโดยก่อให้เกิดความเสียหายก็ตาม โดยให้เหตุผลว่าการกระทำดังกล่าวเป็นไปเพื่อปกป้องชาติ ศาสนา พระมหากษัตริย์ และเพื่อความมั่นคงของรัฐ หลักการนี้ขัดแย้งกับแนวทางของรัฐธรรมนูญที่รับรองสิทธิในการฟ้องร้องต่อรัฐเพื่อการเยียวยา ซึ่งอาจนำไปสู่ภาวะที่เจ้าหน้าที่ของรัฐสามารถใช้อำนาจโดยปราศจากความรับผิดในทางกฎหมาย เป็นการละเมิดหลักการแห่งนิติธรรมและหลักการของรัฐที่ต้องรับผิดชอบ (state responsibility)

3.3 ขอบเขตอำนาจฝ่ายบริหารภายใต้กฎหมายพิเศษ

การบริหารประเทศในสถานการณ์ฉุกเฉินเป็นกรณีที่ฝ่ายบริหารสามารถใช้อำนาจพิเศษเกินกว่าที่กำหนดในสภาวะปกติ เพื่อรับมือกับวิกฤติที่กระทบต่อความมั่นคงของรัฐ เช่น ภัยธรรมชาติ การก่อความไม่สงบ หรือสงคราม ซึ่งกฎหมายทั่วไปอาจไม่สามารถจัดการได้อย่างมีประสิทธิภาพ หลักการสำคัญในการใช้อำนาจนี้คือการรักษาความสงบเรียบร้อยของสังคมโดยไม่ละเมิดหลักนิติธรรมอย่างเกินจำเป็น ในต่างประเทศกฎหมายพิเศษเกี่ยวกับสถานการณ์ฉุกเฉินถูกนำมาใช้ทั้งในเชิงการแก้ไขวิกฤติจริงและในบางกรณีใช้เป็นเครื่องมือทางการเมือง เช่น หลังเหตุการณ์ 11 กันยายน 2001 รัฐบาลสหรัฐฯ นำแนวทางจากยุคสงครามเย็น (McCarthy era) มาปรับใช้ใหม่ในการต่อต้านการก่อการร้าย โดยตรา Patriot Act (2001) ให้อำนาจเจ้าหน้าที่ในการตรวจสอบ ควบคุมตัวบุคคล ซักถาม และสอดแนม โดยมีเจตนาเพื่อความมั่นคงแห่งชาติและความปลอดภัยของสาธารณะ (Cole, D., 2003) กฎหมายพิเศษเช่นนี้มักส่งผลกระทบต่อสิทธิและเสรีภาพของประชาชน เช่น การห้ามออกนอกเคสสถาน การจำกัดการสื่อสาร เป็นต้น ซึ่งอาจเป็นการละเมิดสิทธิขั้นพื้นฐานและทำให้กลไกตรวจสอบอำนาจตามรัฐธรรมนูญไม่สามารถทำงานได้อย่างมีประสิทธิภาพ

ประเทศไทยมีกฎหมายหลัก 3 ฉบับที่ใช้ในการบริหารประเทศในสถานการณ์ฉุกเฉิน ได้แก่ พระราชบัญญัติกฎอัยการศึก พ.ศ. 2457 ซึ่งใช้ในสถานการณ์ร้ายแรง เช่น สงครามหรือจลาจล โดยให้อำนาจแก่ฝ่ายทหารควบคุมสถานการณ์อย่างเด็ดขาด ทำให้สิทธิในการชุมนุมหรือเคลื่อนไหวทางการเมืองของประชาชนถูกระงับ พระราชกำหนดการบริหารราชการในสถานการณ์ฉุกเฉิน พ.ศ. 2548 ใช้ในกรณีที่เกิตรายต่อความมั่นคงภายใน เช่น การก่อการร้ายหรือภัยพิบัติสาธารณะ โดยให้อำนาจนายกรัฐมนตรีและคณะรัฐมนตรีสามารถสั่งปิดล้อม ตรวจค้น จับกุม หรือสลายการชุมนุมได้ และพระราชบัญญัติการรักษาความมั่นคงภายในราชอาณาจักร พ.ศ. 2551 ใช้ในสถานการณ์ที่ยังไม่ร้ายแรงถึงขั้นต้องประกาศภาวะฉุกเฉิน โดยให้อำนาจแก่ กอ.รมน. ในการควบคุมและประสานงานการแก้ไขปัญหาร่วมกับหลายหน่วยงาน ซึ่งยังคงเปิดโอกาสให้ประชาชนใช้เสรีภาพในการชุมนุมได้ (มานิชญ์ อารีย์ และ กัลยา แซ่อึ้ง, 2562) แม้กฎหมายพิเศษเหล่านี้จะมีข้อยกเว้นความรับผิดชอบให้แก่เจ้าหน้าที่ผู้ปฏิบัติงาน แต่ในหลายกรณียังสามารถถูกนำขึ้นสู่ศาลเพื่อตรวจสอบความชอบธรรมได้ ดังนั้นการใช้อำนาจพิเศษต้องอยู่ภายใต้หลักนิติธรรม หลักสิทธิมนุษยชน และระบอบประชาธิปไตย ตลอดจนต้องมีการถ่วงดุล ตรวจสอบ และใช้อย่างรอบคอบและจำเป็นเท่านั้น เพื่อป้องกันการใช้อำนาจเกินขอบเขตที่อาจนำไปสู่การละเมิดสิทธิเสรีภาพของประชาชนอย่างไม่ชอบธรรม

4. ศึกษาคำพิพากษาศาลไทยและศาลต่างประเทศที่เกี่ยวข้องกับบทบาทของศาลในการถ่วงดุลอำนาจรัฐด้านความมั่นคง

4.1 กรณีศึกษาคำพิพากษาศาลไทย

การศึกษาคำพิพากษาของศาลไทยในกรณีที่เกี่ยวกับการควบคุมตัวภายใต้พระราชกำหนดการบริหารราชการในสถานการณ์ฉุกเฉิน พ.ศ. 2548 (พ.ร.ก.ฉุกเฉินฯ) และการประกาศกฎอัยการศึกในภาคใต้ สามารถสะท้อนบทบาทของศาลในการถ่วงดุลอำนาจและคุ้มครองสิทธิของประชาชนได้อย่างชัดเจน ต่อไปนี้เป็นประวัติคดีสำคัญในแต่ละประเด็น

(1) คดีการชุมนุมที่แยกปทุมวันและสามย่านในเดือนตุลาคม 2563 ซึ่งผู้ชุมนุมถูกดำเนินคดีในข้อหาฝ่าฝืนพระราชกำหนดการบริหารราชการในสถานการณ์ฉุกเฉินฯ (พ.ร.ก.ฉุกเฉินฯ) ข้อเท็จจริงของคดีนี้ คือเมื่อวันที่ 15 ตุลาคม 2563 พล.อ.ประยุทธ์ จันทร์โอชา นายกรัฐมนตรีในขณะนั้น ได้ประกาศสถานการณ์ฉุกเฉินที่มีความร้ายแรงในพื้นที่กรุงเทพมหานคร เพื่อควบคุมการชุมนุมทางการเมือง หลังจากนั้น มีการชุมนุมที่แยกราชประสงค์และแยกปทุมวัน ซึ่งผู้ชุมนุมรวมถึงนักกิจกรรมถูกจับกุมและดำเนินคดีในข้อหาฝ่าฝืน พ.ร.ก.ฉุกเฉินฯ ร้ายแรง มีการฟ้องคดีต่อศาลแพ่งกรุงเทพใต้ในหลายกรณีที่เกี่ยวกับการชุมนุมทางการเมือง เช่น คดีไมค์ ระยong กับพวก กรณีชูป้ายประท้วงเมื่อวันที่ 8 กรกฎาคม 2563 คดีหมายเลขดำที่ พ293/2564, คดีการชุมนุมที่ท่าช้าง เมื่อวันที่ 10 กันยายน 2563 คดีหมายเลขดำที่ พ1903/2564, คดีสมาชิกกลุ่มดาวดิน วสันต์ เสตสิทธิ์ และสุวิชา พิทักษ์กร กรณีหมายเรียกโดยไม่อยู่ในที่เกิดเหตุ ศาลแพ่งคดีหมายเลขดำที่ พ938/2564 และศาลอาญาคดีหมายเลขดำที่ อท.188/2563 หรือ คดี Wevo

นัดเก็บลวดหนามแยกอุรุพงษ์ คดีหมายเลขดำที่ พ1663/2564 (TheMATTER, 2564) เป็นต้น แม้จะมีการดำเนินคดีจำนวนมากจากการชุมนุมในช่วงเวลาดังกล่าว แต่ศาลมีแนวโน้มพิพากษายกฟ้องในคดี พ.ร.ก.ฉุกเฉินฯ ร้ายแรงส่วนใหญ่จากข้อมูลของศูนย์ทนายความเพื่อสิทธิมนุษยชน พบว่าศาลพิพากษายกฟ้องไปแล้วอย่างน้อย 17 คดี และอัยการสั่งไม่ฟ้องอีก 1 คดี โดยมีเพียงคดีเดียวที่ศาลพิพากษาว่ามีความผิด แม้เหตุการณ์นี้จะผ่านมากกว่า 4 ปี และในช่วงที่ผ่านมาศาลมีคำพิพากษายกฟ้องในคดี พ.ร.ก.ฉุกเฉินฯ ร้ายแรง ที่มีการต่อสู้คดีเกือบทั้งหมด แต่อัยการยังคงยื่นหนังสือฟ้องคดีจากการชุมนุมในช่วงปี 2563 (ศูนย์ทนายความเพื่อสิทธิมนุษยชน, 2568)

ศาลพิจารณาว่าการประกาศสถานการณ์ฉุกเฉินที่มีความร้ายแรงต้องมีเหตุผลชัดเจนว่ากฎหมายปกติไม่สามารถใช้บังคับได้หรือไม่มีประสิทธิภาพ อย่างไรก็ตาม ในคำพิพากษาของศาลแพ่งที่รับรองประกาศสถานการณ์ฉุกเฉินฯ ไม่ได้อธิบายเหตุผลว่าทำไมกฎหมายปกติไม่สามารถใช้บังคับได้ในสถานการณ์ดังกล่าว (iLaW, 2565) นอกจากนี้ ศาลยังพิจารณาว่าการชุมนุมที่เกิดขึ้นในพื้นที่โล่งแจ้ง อากาศถ่ายเทได้สะดวก และผู้เข้าร่วมส่วนใหญ่มีการสวมหน้ากากอนามัย ยังไม่เข้าข่ายเป็นการชุมนุมในสถานที่แออัดที่เป็นการเสี่ยงต่อการแพร่ระบาดของโรค ดังนั้น การตีความความผิดตาม พ.ร.ก.ฉุกเฉินฯ ต้องพิจารณาภายใต้เจตนารมณ์ของการควบคุมมิให้โรคระบาดออกไปในวงกว้าง (ศูนย์ทนายความเพื่อสิทธิมนุษยชน, 2565)

(2) คดีการควบคุมตัวโดยมิชอบภายใต้กฎอัยการศึกในภาคใต้ คดีนี้มีข้อเท็จจริงคือเมื่อวันที่ 27 มกราคม 2551 เจ้าหน้าที่ทหารพรานและหน่วยเฉพาะกิจที่ 11 ได้เข้าตรวจค้นบ้านพักของนายอิสมาแอ เตะและนายอามีซี มานาก ซึ่งเป็นนักศึกษามหาวิทยาลัยราชภัฏยะลา โดยไม่ได้แสดงหมายค้นหรือแจ้งเหตุผล พร้อมใช้อาวุธปืนข่มขู่ รื้อค้นทรัพย์สิน และทำร้ายร่างกาย ก่อนคุมตัวทั้งสองพร้อมเพื่อนรวม 7 คนไปยังหน่วยเฉพาะกิจและจากนั้นส่งตัวไปค่ายอิงคยุทธบริหารโดยไม่แจ้งข้อกล่าวหาและไม่อนุญาตให้ติดต่อญาติ ระหว่างการควบคุมตัวทั้งสองถูกสอบปากคำ ใช้กำลังบังคับ และทรมานหลายครั้ง จนกระทั่งวันที่ 4 กุมภาพันธ์ 2551 ญาติได้ยื่นคำร้องขอปล่อยตัวต่อศาลจังหวัดปัตตานี และได้รับการปล่อยตัวในคืนนั้น ต่อมา ทั้งสองยื่นฟ้องต่อศาลปกครองสงขลา (คดีหมายเลขดำที่ 187/2552, คดีหมายเลขแดงที่ 235-236/2554) เรียกร้องค่าเสียหายและการเยียวยาชื่อเสียง (ประชาไท, 2554) โดยศาลปกครองสงขลา มีคำพิพากษาให้กองทัพบกชดใช้ค่าเสียหายบางส่วน แต่ยกฟ้องกระทรวงกลาโหม ต่อมาทั้งสองฝ่ายได้ยื่นอุทธรณ์ และศาลปกครองสูงสุดมีคำพิพากษาในคดีหมายเลขดำที่ อ.55-56/2555 และคดีหมายเลขแดงที่ อ.1309-1310/2559 ลงวันที่ 24 มิถุนายน 2559 โดยพิพากษาให้กองทัพบกชดใช้ค่าเสียหายแก่นายอิสมาแอ เตะ จำนวน 305,000 บาท และนายอามีซี มานาก จำนวน 200,000 บาท พร้อมดอกเบี้ยร้อยละ 7.5 ต่อปี นับแต่วันที่ 14 มกราคม 2552 โดยชี้ว่าการควบคุมตัวเกินกำหนดและการกระทำความรุนแรงของเจ้าหน้าที่เป็นการละเมิดสิทธิเสรีภาพ และใช้อำนาจเกินขอบเขตตามกฎหมาย (ประชาไท, 2559)

ศาลพิจารณาว่าการใช้อำนาจตามกฎหมายอัยการศึกเป็นการใช้อำนาจตามกฎหมายพิเศษที่ลิดรอนสิทธิของบุคคล จึงต้องใช้ด้วยความระมัดระวัง และเมื่อการควบคุมตัวเกินระยะเวลาที่กฎหมายกำหนด ถือเป็นการกระทำที่ไม่ชอบด้วยกฎหมาย ศาลยังยึดหลักการตามรัฐธรรมนูญที่ให้การคุ้มครองสิทธิเสรีภาพของประชาชน และเมื่อเจ้าหน้าที่รัฐกระทำการละเมิดสิทธิดังกล่าว หน่วยงานของรัฐต้องรับผิดชอบในการชดใช้ค่าเสียหาย คดีนี้สะท้อนถึงความสำคัญของการใช้อำนาจตามกฎหมายพิเศษอย่างรอบคอบ และการคุ้มครองสิทธิเสรีภาพของประชาชนภายใต้หลักนิติธรรม (ประชาไท, 2554)

(3) คดีที่ขอให้ศาลรัฐธรรมนูญวินิจฉัยว่าบทบัญญัติมาตรา 9 (2) และมาตรา 11 (6) ของพระราชกำหนดการบริหารราชการในสถานการณ์ฉุกเฉิน พ.ศ. 2548 ขัดหรือแย้งต่อรัฐธรรมนูญ มาตรา 26 หรือไม่ ข้อเท็จจริงคดีนี้ คือเมื่อวันที่ 21 ตุลาคม 2563 นายปิยรัฐ จงเทพ หรือ “โตโต้” เข้าร่วมการชุมนุมที่อนุสาวรีย์ชัยสมรภูมิ ซึ่งเป็นส่วนหนึ่งของการเคลื่อนไหว “#21ตุลาไปอนุสาวรีย์ชัย” โดยมีเป้าหมายเพื่อเดินขบวนไปยังทำเนียบรัฐบาล เพื่อยื่นจดหมายเรียกร้องให้นายกรัฐมนตรีลาออก การชุมนุมครั้งนี้เกิดขึ้นในช่วงที่รัฐบาลประกาศสถานการณ์ฉุกเฉินที่มีความร้ายแรงในกรุงเทพมหานคร เพื่อควบคุมการแพร่ระบาดของโรคโควิด-19 หลังจากเหตุการณ์ดังกล่าว นายปิยรัฐถูกกล่าวหาว่าฝ่าฝืนข้อกำหนดตามมาตรา 9 (2) และมาตรา 11 (6) ของพระราชกำหนดการบริหารราชการในสถานการณ์ฉุกเฉิน พ.ศ. 2548 โดยการเข้าร่วมการชุมนุมสาธารณะ ซึ่งถูกห้ามภายใต้สถานการณ์ฉุกเฉินที่ประกาศ

โดยรัฐบาล ต่อมา ศาลแขวงดุสิตได้ยกฟ้องคดีนี้ โดยเห็นว่าการชุมนุมดังกล่าวเป็นการใช้สิทธิในการชุมนุมโดยสงบ ตามรัฐธรรมนูญ และไม่ถึงขั้นฝ่าฝืนข้อกำหนดตาม พ.ร.ก.ฉุกเฉินฯ ศาลรัฐธรรมนูญมีคำวินิจฉัยที่ 6/2565 โดยเสียงข้างมาก 8 ต่อ 1 เห็นว่า มาตรา 9 (2) และมาตรา 11 (6) ของ พ.ร.ก.ฉุกเฉินฯ ไม่ขัดหรือแย้งต่อรัฐธรรมนูญ มาตรา 26 (คำวินิจฉัยศาลรัฐธรรมนูญที่ 6/2565, 2565) อย่างไรก็ตาม ตุลาการศาลรัฐธรรมนูญ 1 เสียง คือ นายอนนต์ เทพพิทักษ์ มีความเห็นแย้งว่า บทบัญญัติดังกล่าวขัดต่อหลักความพอสมควรแก่เหตุและหลักนิติธรรม จึงขัดหรือแย้งต่อรัฐธรรมนูญ มาตรา 26

คดีนี้ศาลใช้หลักความได้สัดส่วน (Proportionality Principle) ในการวินิจฉัย โดยพิจารณาว่าการจำกัดสิทธิหรือเสรีภาพของประชาชนต้องมีความเหมาะสมและจำเป็นต่อการบรรลุวัตถุประสงค์ที่ชอบด้วยรัฐธรรมนูญ และต้องไม่เกินความจำเป็น ในกรณีนี้ ศาลเห็นว่าการออกข้อกำหนดตามมาตรา 9 (2) เพื่อห้ามการชุมนุมหรือมั่วสุมกัน ณ ที่ใด ๆ หรือกระทำการใดอันเป็นการยุยงให้เกิดความไม่สงบเรียบร้อย และมาตรา 11 (6) ซึ่งให้อำนาจพนักงานเจ้าหน้าที่ในการควบคุมตัวบุคคลที่สงสัยว่าอาจกระทำการให้เกิดสถานการณ์ฉุกเฉิน เป็นมาตรการที่มีความจำเป็นและเหมาะสมในการควบคุมสถานการณ์ฉุกเฉิน เช่น การแพร่ระบาดของโรคโควิด-19 ศาลพิจารณาว่า มาตรการดังกล่าวมีวัตถุประสงค์เพื่อรักษาความสงบเรียบร้อยและความมั่นคงของรัฐ ซึ่งเป็นประโยชน์สาธารณะ และการจำกัดสิทธิเสรีภาพของประชาชนในกรณีนี้อยู่ภายใต้ขอบเขตที่จำเป็นและไม่เกินความจำเป็น ดังนั้น จึงไม่ขัดหรือแย้งต่อรัฐธรรมนูญ มาตรา 26

จากการวิเคราะห์ตัวอย่างคดีต่าง ๆ ข้างต้น สามารถสรุปบทบาทของศาลไทยในประเด็นที่เกี่ยวข้องได้ดังนี้

1. การใช้หลักนิติธรรมถ่วงดุล ศาลมีบทบาทในการตรวจสอบการใช้อำนาจของฝ่ายบริหาร โดยยึดหลักนิติธรรมและคุ้มครองสิทธิของประชาชน แม้ในสถานการณ์ฉุกเฉิน ดังตัวอย่างคดีที่ 2 (ศาลปกครองสูงสุดพิพากษาคดีควบคุมตัวนักศึกษากายใต้กฎอัยการศึก) แสดงบทบาทของศาลในการตรวจสอบอำนาจรัฐว่าการใช้อำนาจตามกฎหมายพิเศษจะต้องอยู่ภายใต้ขอบเขตของกฎหมาย ไม่สามารถใช้อำนาจเกินขอบเขตจนละเมิดสิทธิของประชาชนโดยไม่มีเหตุอันควร ศาลจึงถ่วงดุลอำนาจบริหารอย่างชัดเจนด้วยการยึดหลักนิติธรรม (Rule of Law) ในการวินิจฉัย

2. หลักความได้สัดส่วน (Proportionality Principle) ปรากฏอย่างชัดเจนในคดีที่ 3 ซึ่งเป็นคำวินิจฉัยของศาลรัฐธรรมนูญที่ใช้วัดความสมเหตุสมผลของการจำกัดสิทธิในการชุมนุมภายใต้ พ.ร.ก.ฉุกเฉินฯ แม้ว่าศาลจะวินิจฉัยว่าไม่ขัดรัฐธรรมนูญ แต่มีกระบวนการวิเคราะห์ว่าการจำกัดสิทธิอยู่ในขอบเขตที่ “พอสมควรแก่เหตุ” หรือไม่ อย่างไรก็ตาม ความเห็นแย้งของตุลาการบางรายยังชี้ให้เห็นถึงความท้าทายในการตีความว่ามาตรการรัฐนั้นสัดส่วนจริงหรือไม่ ซึ่งสะท้อนความพยายามของศาลในการรักษาสมดุลระหว่างความมั่นคงของรัฐกับเสรีภาพของประชาชน

3. ความเป็นอิสระของศาล แม้จะมีบางกรณีที่ศาลดูเหมือนยอมรับการใช้อำนาจของฝ่ายบริหาร แต่ก็มีหลายกรณีที่ศาลยืนหยัดในการปกป้องสิทธิของประชาชน แสดงถึงความเป็นอิสระในการพิจารณาคดี ดังตัวอย่างคดีที่ 1 แสดงให้เห็นว่า แม้จะมีการใช้ พ.ร.ก.ฉุกเฉินฯ อย่างกว้างขวางโดยฝ่ายบริหาร ศาลยังคงแสดงจุดยืนในความเป็นอิสระด้วยการวินิจฉัยยกฟ้องในหลายคดี โดยใช้ดุลพินิจพิจารณาข้อเท็จจริง และบริบทของการชุมนุม เช่น ลักษณะพื้นที่เปิดโล่ง การสวมหน้ากากของผู้ชุมนุม ฯลฯ การยกฟ้องดังกล่าวสะท้อนว่า ศาลไม่จำเป็นต้องสอดคล้องกับแนวนโยบายของรัฐบาล แต่ยึดหลักตามพยานหลักฐานและกฎหมายเป็นสำคัญ

4. การเปิดพื้นที่ให้ประชาชนคุ้มครองสิทธิ ตัวอย่างทั้ง 3 คดีสะท้อนการที่ประชาชนสามารถใช้ช่องทางศาลเพื่อคุ้มครองสิทธิของตนได้ แม้จะอยู่ภายใต้กฎหมายพิเศษหรือภาวะฉุกเฉิน โดยเฉพาะในคดีที่ 2 และ 3 ที่แสดงให้เห็นว่าศาลเปิดโอกาสให้ตรวจสอบการใช้อำนาจรัฐ ทั้งในแง่ของการละเมิดสิทธิและความชอบด้วยรัฐธรรมนูญ นอกจากนี้ คดีที่ 1 ยังตอกย้ำว่า แม้ฝ่ายบริหารจะประกาศภาวะฉุกเฉิน แต่สิทธิในการชุมนุมยังได้รับการคุ้มครองตามรัฐธรรมนูญ หากไม่เป็นภัยต่อสาธารณะสุขจริง และในบางกรณี ศาลได้ตัดสินใจให้มีการชดเชยค่าเสียหายแก่ผู้ที่ถูกละเมิดสิทธิด้วย

4.2 กรณีศึกษาคำพิพากษาศาลในต่างประเทศ

ผู้เขียนเลือกกรณีศึกษาของศาลรัฐธรรมนูญเยอรมนีและศาลสูงสหรัฐอเมริกา เนื่องจากทั้งสองประเทศมีระบบกฎหมายที่ยึดหลักนิติรัฐนิติธรรมอย่างเข้มแข็ง มีแนวคำวินิจฉัยด้านสิทธิมนุษยชนในสถานการณ์ฉุกเฉิน และมีอิทธิพลต่อการพัฒนากฎหมายสิทธิมนุษยชนระหว่างประเทศ

4.2.1 กรณีศึกษาคำพิพากษาศาลประเทศเยอรมนี

(1) คดีการสอดแนมชาวต่างชาติ (2020) (Judgment of the Federal Constitutional Court of Germany, 1 BvR 2835/17, 19 May 2020) ข้อเท็จจริงของคดี คือองค์กรสื่อสารมวลชนและนักข่าวระหว่างประเทศ รวมถึงสมาคมนักข่าว “Reporters Without Borders” ได้ยื่นคำร้องต่อศาลรัฐธรรมนูญแห่งสหพันธ์รัฐเยอรมนี (Bundesverfassungsgericht) เพื่อขอให้พิจารณาความชอบด้วยรัฐธรรมนูญของบทบัญญัติในกฎหมายว่าด้วยหน่วยข่าวกรองต่างประเทศของเยอรมนี (Bundesnachrichtendienst – BND) ซึ่งอนุญาตให้ BND ทำการสอดแนมการสื่อสารผ่านโทรคมนาคมของชาวต่างชาติที่อยู่นอกอาณาเขตของเยอรมนี โดยไม่มีการควบคุมที่ชัดเจน ผู้ฟ้องเห็นว่า การกระทำดังกล่าวละเมิดสิทธิขั้นพื้นฐานในการคุ้มครองข้อมูลส่วนบุคคลและความเป็นส่วนตัวของการติดต่อสื่อสาร โดยเฉพาะต่อสื่อมวลชนซึ่งมีหน้าที่ปกป้องแหล่งข่าว และการกระทำนี้ยังไม่อยู่ภายใต้กลไกการกำกับดูแลที่เป็นอิสระ ศาลรัฐธรรมนูญเยอรมนีวินิจฉัยว่า หน่วยข่าวกรอง BND มีพันธะผูกพันตามรัฐธรรมนูญเยอรมนี (Grundgesetz – GG) แม้จะปฏิบัติภารกิจนอกอาณาเขตของประเทศ และต่อบุคคลที่ไม่ใช่พลเมืองเยอรมันก็ตาม สิทธิขั้นพื้นฐานในมาตรา 10 (1) ของรัฐธรรมนูญเยอรมัน ซึ่งรับรองสิทธิในความลับของการติดต่อสื่อสาร (privacy of telecommunications) และ มาตรา 5 (1) ซึ่งรับรองเสรีภาพสื่อมวลชน ยังคงใช้บังคับในการจำกัดอำนาจของรัฐ แม้ต่อชาวต่างชาติในต่างประเทศ บทบัญญัติกฎหมายปัจจุบันที่ให้อำนาจ BND ขัดต่อรัฐธรรมนูญ เพราะไม่มีการจำกัดวัตถุประสงค์ในการสอดแนมอย่างชัดเจน ขาดกลไกการกำกับดูแลอย่างเป็นอิสระและต่อเนื่อง ไม่มีมาตรการปกป้องผู้ที่ได้รับผลกระทบ เช่น นักข่าวหรือนักกฎหมาย และไม่มีหลักเกณฑ์ชัดเจนเกี่ยวกับการแลกเปลี่ยนข้อมูลกับหน่วยข่าวกรองต่างประเทศ ศาลให้เวลารัฐสภาเยอรมัน (Bundestag) ปรับปรุงกฎหมายให้สอดคล้องกับรัฐธรรมนูญภายในสิ้นปี 2021 และระหว่างนั้น บทบัญญัติเหล่านี้สามารถใช้บังคับต่อไปได้อย่างจำกัด (Federal Constitutional Court of Germany, 2020) ศาลรัฐธรรมนูญเยอรมนีได้วินิจฉัยคดีนี้อยู่บนหลักการ แนวคิด และทฤษฎี ดังนี้ หลักความมีผลผูกพันของสิทธิขั้นพื้นฐานต่อรัฐทุกกรณี (Allgemeine Bindung der Grundrechte nach Art. 1 Abs. 3 GG) ศาลตีความว่าสิทธิขั้นพื้นฐานในรัฐธรรมนูญเยอรมันมีผลผูกพันต่อการใช้อำนาจของรัฐทั้งหมด แม้ในการกระทำต่อบุคคลต่างชาติในต่างประเทศ หลักความเป็นสากลของสิทธิมนุษยชน (Universality of Human Rights) ศาลยอมรับว่า แม้รัฐธรรมนูญของประเทศหนึ่งอาจมีขอบเขตทางภูมิศาสตร์ แต่หลักสิทธิมนุษยชนโดยพื้นฐาน เช่น ความเป็นส่วนตัวและเสรีภาพสื่อ ควรได้รับการคุ้มครองแม้ต่อบุคคลที่อยู่ต่างประเทศ หลักการชอบด้วยกฎหมาย (Rechtsstaatsprinzip) กฎหมายที่ให้อำนาจรัฐต้องมีความชัดเจน โปร่งใส และสามารถตรวจสอบได้ รวมถึงต้องมีการกำกับดูแลโดยองค์กรอิสระที่เหมาะสม และหลักความได้สัดส่วน (Verhältnismäßigkeitsprinzip) การสอดแนมต้องมีวัตถุประสงค์ชัดเจน มีความจำเป็นและไม่กระทบสิทธิเกินกว่าที่จำเป็น (proportionality)

(2) ศาลรัฐธรรมนูญแห่งสหพันธ์สาธารณรัฐเยอรมนี (Bundesverfassungsgericht) คดีหมายเลข 1 BvR 828/20 ลงวันที่ 15 เมษายน 2020 เป็นคดีสำคัญที่แสดงถึงการถ่วงดุลระหว่างการใช้มาตรการด้านสาธารณสุขกับการคุ้มครองเสรีภาพในการชุมนุมซึ่งเป็นสิทธิมนุษยชนขั้นพื้นฐานในระบอบประชาธิปไตย ข้อเท็จจริงของคดี เมื่อวันที่ 4 เมษายน 2020 ผู้ร้อง (Beschwerdeführer) ได้แจ้งขอจัดการชุมนุมในเมือง Gießen ระหว่างวันที่ 14 - 17 เมษายน 2020 เวลา 14.00 - 18.00 น. โดยมีผู้เข้าร่วมประมาณ 30 คน ผู้จัดให้คำมั่นว่าจะใช้มาตรการควบคุมโรคอย่างเข้มงวด เช่น การเว้นระยะห่าง 10 เมตรด้านหน้า-หลัง, 6 เมตรด้านข้าง, ใช้โทรศัพท์มือถือส่งเสียงไปยังลำโพง และอนุญาตให้เฉพาะบุคคลหรือครอบครัวเดียวกันยืนในแต่ละจุด อย่างไรก็ตาม ทางการเมือง Gießen ได้ออกคำสั่งห้ามการชุมนุมทั้งหมด (general ban) เมื่อวันที่ 8 เมษายน 2020 โดยอ้างว่าเสี่ยงต่อสาธารณสุข และขัดต่อข้อบังคับการควบคุมโรคของรัฐ Hessen ผู้ร้องจึงยื่นฟ้องต่อศาลรัฐธรรมนูญ ขอให้คำสั่ง คุ้มครองชั่วคราว เพื่อให้สามารถจัดการชุมนุมได้ตามที่วางแผนไว้ ศาลรัฐธรรมนูญมีคำสั่งให้ยกเลิกคำสั่งห้ามของเจ้าหน้าที่เมือง Gießen สำหรับการชุมนุม

วันที่ 16 - 17 เมษายน 2020 พร้อมกำชับว่า หน่วยงานต้องใช้ดุลพินิจใหม่โดยคำนึงถึงสิทธิในการชุมนุมตามรัฐธรรมนูญ (Grundgesetz มาตรา 8) ศาลระบุว่า คำสั่งห้ามการชุมนุมของฝ่ายปกครองถือเป็นการละเมิดสิทธิขั้นพื้นฐานของผู้ร้อง โดยไม่ได้พิจารณาข้อเท็จจริงเฉพาะกรณี หรือข้อเสนอด้านการควบคุมโรคที่ผู้ร้องเสนอไว้ ศาลชี้ว่าข้อบังคับของรัฐ Hessen ไม่ได้ห้ามการชุมนุมโดยเด็ดขาด (Totalverbot) และเปิดทางให้พิจารณาเป็นรายกรณีตามหลักการได้ (Federal Constitutional Court of Germany, 2020) ศาลรัฐธรรมนูญแห่งสหพันธ์สาธารณรัฐเยอรมนีใช้หลักการ แนวคิด และทฤษฎีในการวินิจฉัย คือ หลักสิทธิขั้นพื้นฐาน (Fundamental Rights) โดยเฉพาะสิทธิในการชุมนุม โดยสงบ (Grundgesetz มาตรา 8 บรรค 1) ซึ่งถือเป็นสิทธิมนุษยชนขั้นพื้นฐานในระบอบประชาธิปไตย หลักความได้สัดส่วน (Proportionality Principle) ศาลพิจารณาว่า การห้ามการชุมนุมทั้งหมด เกินความจำเป็น และไม่ได้ชั่งน้ำหนัก ระหว่างการป้องกันโรคกับสิทธิขั้นพื้นฐานของประชาชน หลักการพิจารณาเฉพาะราย (Einzelfallprüfung) การตัดสินใจของฝ่ายปกครองต้องพิจารณาข้อเท็จจริงรายกรณี ไม่สามารถอ้างกฎหมายเพื่อละเลยการประเมินสถานการณ์เฉพาะหน้าได้ และการคุ้มครองสิทธิในภาวะฉุกเฉิน แม้ในช่วงวิกฤต (เช่น การระบาดของ COVID-19) ศาลยังคงยืนยันว่า รัฐต้องไม่ใช้มาตรการที่ลดทอนสิทธิเสรีภาพโดยไม่มีการชั่งดุลอย่างเหมาะสม

4.2.2 กรณีศึกษาคำพิพากษาศาลประเทศสหรัฐอเมริกา

(1) คดีการบังคับใช้กฎหมายคนต่างด้าว (2025) ศาลแขวงในเท็กซัสและนิวยอร์ก (U.S. District Court, Texas and New York) ได้สั่งห้ามชั่วคราวต่อความพยายามของประธานาธิบดีโดนัลด์ ทรัมป์ในการเนรเทศ สมาชิกแก๊งชาวเวเนซุเอลาภายใต้กฎหมาย Alien Enemies Act ปี 1798 โดยศาลระบุว่า การใช้กฎหมายดังกล่าว ในสถานการณ์ปัจจุบันอาจไม่เหมาะสม (Singh, M., & Yang, M., 2025) ข้อเท็จจริงของคดี คือในเดือนมีนาคม 2025 ประธานาธิบดีโดนัลด์ ทรัมป์ ได้ประกาศใช้กฎหมาย Alien Enemies Act ปี 1798 เพื่อเร่งการเนรเทศสมาชิก แก๊งอาชญากรรมชาวเวเนซุเอลา โดยอ้างว่าองค์กร Tren de Aragua จากเวเนซุเอลาเป็นภัยคุกคามต่อความมั่นคง ของสหรัฐฯ การดำเนินการนี้ถูกท้าทายโดยองค์กรสิทธิมนุษยชน เช่น ACLU และ Democracy Forward ซึ่งยื่นฟ้อง ต่อศาลรัฐบาลกลาง โดยระบุว่า การใช้กฎหมายดังกล่าวในสถานการณ์ที่สหรัฐฯ ไม่ได้อยู่ในภาวะสงครามเป็นการใช้อำนาจ เกินขอบเขตและละเมิดสิทธิของผู้อพยพ คำตัดสินของศาล ผู้พิพากษาเจมส์ อี. โบอาสเบิร์ก แห่งศาลรัฐบาลกลาง สหรัฐฯ ได้ออกคำสั่งระงับชั่วคราวเป็นเวลา 14 วัน ห้ามรัฐบาลดำเนินการเนรเทศผู้อพยพชาวเวเนซุเอลา โดยระบุว่า การใช้กฎหมาย Alien Enemies Act ในสถานการณ์ปัจจุบันอาจไม่เหมาะสม เนื่องจากกฎหมายนี้เคยถูกใช้เฉพาะ ในช่วงสงครามเท่านั้น อย่างไรก็ตาม รัฐบาลทรัมป์ได้ดำเนินการเนรเทศผู้อพยพมากกว่า 200 คนไปยังเอลซัลวาดอร์ แม้จะมีคำสั่งห้ามจากศาล โดยโฆษกทำเนียบขาวระบุว่าศาลไม่มีอำนาจขัดขวางการดำเนินนโยบายของประธานาธิบดี ในเรื่องการเนรเทศ คดีนี้ศาลรัฐบาลกลางสหรัฐฯ ใช้หลักการและแนวคิดในการตัดสิน คือ หลักการแบ่งแยกอำนาจ (Separation of Powers) ศาลพิจารณาว่า การใช้กฎหมาย Alien Enemies Act โดยประธานาธิบดีในสถานการณ์ ที่ไม่ใช่ภาวะสงครามเป็นการใช้อำนาจเกินขอบเขต และละเมิดหลักการแบ่งแยกอำนาจระหว่างฝ่ายบริหารและฝ่ายตุลาการ หลักนิติธรรม (Rule of Law) การเนรเทศผู้อพยพโดยไม่ผ่านกระบวนการทางกฎหมายที่เหมาะสมถือเป็นการละเมิด หลักนิติธรรม ซึ่งกำหนดให้ทุกคนต้องได้รับการปฏิบัติอย่างเป็นธรรมตามกฎหมาย และสิทธิตามรัฐธรรมนูญ การใช้กฎหมาย Alien Enemies Act ในสถานการณ์ที่ไม่ใช่ภาวะสงครามอาจละเมิดสิทธิตามรัฐธรรมนูญของผู้อพยพ เช่น สิทธิในการได้รับกระบวนการยุติธรรมที่เป็นธรรม คดีนี้สะท้อนถึงความตึงเครียดระหว่างอำนาจของฝ่ายบริหาร ในการดำเนินนโยบายความมั่นคงแห่งชาติและสิทธิของบุคคลตามรัฐธรรมนูญ โดยศาลมีบทบาทในการตรวจสอบ และถ่วงดุลอำนาจเพื่อปกป้องสิทธิของบุคคล

(2) คดีกระทรวงความมั่นคงแห่งมาตุภูมิ กับ คณะกรรมการผู้สำเร็จราชการมหาวิทยาลัย แห่งรัฐแคลิฟอร์เนีย (Department of Homeland Security v. Regents of the University of California) (2020) เป็นหนึ่งในคดีสำคัญที่ศาลสูงสุดสหรัฐฯ มีบทบาทในการถ่วงดุลอำนาจฝ่ายบริหาร โดยเฉพาะในประเด็นด้านความมั่นคง และนโยบายตรวจคนเข้าเมือง ข้อเท็จจริงของคดีนี้ คือโครงการ DACA (Deferred Action for Childhood Arrivals) ซึ่งก่อตั้งในปี 2012 โดยฝ่ายบริหารของประธานาธิบดีโอบามา มีวัตถุประสงค์เพื่อคุ้มครองบุคคลที่เข้ามาในสหรัฐฯ อย่างผิดกฎหมายตั้งแต่ยังเด็กจากการถูกเนรเทศ และอนุญาตให้พวกเขาทำงานและศึกษาได้อย่างถูกต้องตามกฎหมาย

ชั่วคราว กลุ่มคนเหล่านี้ถูกเรียกว่า “Dreamers” ในปี 2017 ฝ่ายบริหารของประธานาธิบดีโดนัลด์ ทรัมป์ โดยกระทรวงความมั่นคงแห่งมาตุภูมิ (DHS) ได้มีความพยายามยกเลิกโครงการ DACA โดยอ้างว่าเป็นโครงการที่ขัดต่อกฎหมายและไม่ชอบด้วยรัฐธรรมนูญ อีกทั้งมีผลกระทบต่อความมั่นคงของประเทศ หน่วยงานต่าง ๆ รวมถึงมหาวิทยาลัยแห่งแคลิฟอร์เนีย (Regents of the University of California) ได้ฟ้องร้องและขอให้ศาลระงับการยกเลิก DACA โดยเห็นว่าฝ่ายบริหารกระทำการอย่างไม่ชอบด้วยกฎหมาย และไม่ได้ชี้แจงเหตุผลอย่างเพียงพอ คำพิพากษาของศาลสูงสุดสหรัฐฯ ในปี 2020 มีมติ 5 ต่อ 4 ว่า การยกเลิกโครงการ DACA โดยฝ่ายบริหารของทรัมป์นั้น ไม่ชอบด้วยกฎหมาย เนื่องจากไม่ปฏิบัติตามขั้นตอนตามกฎหมายว่าด้วยกระบวนการบริหารราชการ (Administrative Procedure Act - APA) ศาลไม่ได้ตัดสินว่าโครงการ DACA ถูกหรือผิดตามรัฐธรรมนูญ แต่พิจารณาในประเด็นว่าฝ่ายบริหารได้ยกเลิกโครงการโดยไม่ให้เหตุผลที่เพียงพอและสมเหตุสมผลตามกฎหมาย และไม่ได้พิจารณาผลกระทบที่จะเกิดขึ้นกับผู้ได้รับผลประโยชน์จากโครงการนี้ (Supreme Court of the United States, 2020) หลักการ แนวคิด และทฤษฎีที่ศาลใช้ในการตัดสินคดีนี้ คือ หลักนิติธรรม (Rule of Law) ศาลยืนยันว่าฝ่ายบริหารต้องอยู่ภายใต้กฎหมายและต้องดำเนินการตามขั้นตอนที่กฎหมายกำหนด ไม่สามารถใช้อำนาจตามอำเภอใจได้ แม้ในกรณีที่เกี่ยวข้องกับนโยบายความมั่นคง หลักการบริหารภายใต้กฎหมาย (Administrative Procedure Act - APA) การยกเลิกหรือนำนโยบายกลับ ต้องมีเหตุผลอย่างเป็นทางการ และต้องพิจารณาผลกระทบต่อประชาชนที่ได้รับผลประโยชน์ ศาลเห็นว่าฝ่ายบริหารละเลยขั้นตอนเหล่านี้ การคุ้มครองสิทธิของกลุ่มเปราะบาง ศาลชี้ว่าฝ่ายบริหารต้องพิจารณาผลกระทบที่เกิดกับ “Dreamers” ซึ่งเป็นกลุ่มที่ไม่สามารถเลือกการเข้ามาในประเทศเองได้ และได้ใช้ชีวิตในสหรัฐฯ มาอย่างยาวนาน

5. วิเคราะห์และอภิปราย

5.1 ศาลไทยมีบทบาทเพียงพอในการควบคุมอำนาจรัฐหรือไม่: การวิเคราะห์เปรียบเทียบในบริบทกฎหมายพิเศษด้านความมั่นคง

ในระบบประชาธิปไตยที่ยึดหลักนิติธรรม ศาลเป็นกลไกสำคัญในการถ่วงดุลอำนาจ โดยเฉพาะเมื่อฝ่ายบริหารใช้อำนาจตามกฎหมายพิเศษ เช่น พระราชกำหนดการบริหารราชการในสถานการณ์ฉุกเฉิน พ.ศ. 2548 และกฎอัยการศึก พ.ศ. 2457 ซึ่งให้อำนาจรัฐอย่างกว้างขวางในการจำกัดสิทธิขั้นพื้นฐานของประชาชน บทบาทของศาลจึงมิใช่เพียงผู้วินิจฉัยข้อพิพาท หากแต่ต้องเป็นผู้อำนาจรัฐอย่างแท้จริง กรณีศึกษาคำพิพากษาศาลไทย เช่น คดีการชุมนุม ในปี 2563 ซึ่งศาลมีคำพิพากษายกฟ้องผู้ถูกกล่าวหาฝ่าฝืน พ.ร.ก.ฉุกเฉินฯ เนื่องจากไม่เป็นอันตรายต่อสาธารณสุข แม้สะท้อนการใช้ดุลยพินิจที่คำนึงถึงเสรีภาพในการชุมนุม แต่ยังคงตีความแบบจำกัดในเชิงข้อเท็จจริง โดยไม่วิพากษ์หรือวางหลักการเชิงบรรทัดฐานเพื่อควบคุมการใช้อำนาจของฝ่ายบริหาร ขณะที่คดีการควบคุมตัวโดยมิชอบภายใต้กฎอัยการศึกในจังหวัดชายแดนใต้ ซึ่งศาลปกครองสูงสุดพิพากษาให้รัฐชดเชยค่าเสียหาย ก็ยังเป็นการคุ้มครองสิทธิในเชิง “เยียวยาภายหลัง” มากกว่าการตรวจสอบโครงสร้างกฎหมายที่เปิดช่องให้เจ้าหน้าที่ใช้ดุลยพินิจได้โดยขาดการควบคุมจากตุลาการ หากเปรียบเทียบกับศาลรัฐธรรมนูญเยอรมนี หรือศาลสูงสุดสหรัฐอเมริกา แนวคำวินิจฉัยของศาลรัฐธรรมนูญเยอรมนีในคดีการสอดแนมชาวต่างชาติ (1 BvR 828/20, 2020) แสดงให้เห็นถึงการยึดหลักสิทธิมนุษยชนสากล แม้ผู้ถูกละเมิดจะมีเชื้อพลเมืองเยอรมัน โดยศาลวินิจฉัยว่าการเก็บข้อมูลจากพลเมืองต่างชาติของหน่วยข่าวกรองต้องอยู่ภายใต้กรอบของรัฐธรรมนูญเยอรมนี โดยเฉพาะหลักการได้สัดส่วนและการคุ้มครองข้อมูลส่วนบุคคลอย่างเข้มงวด ในทำนองเดียวกัน ศาลสหรัฐฯ ในคดี Department of Homeland Security v. Regents of the University of California (2020) และคดีบังคับใช้กฎหมายคนต่างด้าว (2025) ได้ใช้แนวทางตรวจสอบเหตุผลของฝ่ายบริหารอย่างเคร่งครัด โดยศาลพิจารณาว่าการยกเลิกนโยบายคุ้มครองแรงงานต่างด้าวหรือการเนรเทศต้องแสดงเหตุผลอย่างเป็นระบบ และไม่ขัดต่อหลักความเป็นธรรมและสิทธิในกระบวนการยุติธรรม ทั้งหมดนี้สะท้อนว่าศาลทั้งสองแห่งใช้หลักสิทธิเป็นแกนกลางในการจำกัดอำนาจรัฐอย่างเข้มงวด จากภาพรวมข้างต้น บทบาทของศาลไทยในการควบคุมอำนาจรัฐยังไม่เพียงพอในเชิงโครงสร้างและหลักการ การพัฒนาไปสู่บทบาทเชิงรุกมากขึ้น โดยใช้หลักนิติธรรมเป็นกรอบการตีความ จะช่วยให้ศาลสามารถคานอำนาจฝ่ายบริหารได้อย่างแท้จริง และส่งเสริมเสถียรภาพของประชาธิปไตยในภาวะวิกฤติ

5.2 ปัจจัยที่ส่งผลต่อแนวคำวินิจฉัยของศาลในคดีเกี่ยวกับการใช้อำนาจตามกฎหมายพิเศษด้านความมั่นคง

แนวคำวินิจฉัยของศาลในคดีที่เกี่ยวข้องกับการใช้อำนาจตามกฎหมายพิเศษด้านความมั่นคงขึ้นอยู่กับหลายปัจจัยซึ่งหลอมรวมกันทั้งในเชิงกฎหมาย การเมือง และวัฒนธรรมทางตุลาการ หนึ่งในปัจจัยหลักคือกรอบแนวคิดทางกฎหมายที่ศาลยึดถือเป็นหลักในการวินิจฉัย เช่น หลักนิติธรรม หลักความได้สัดส่วน และหลักสิทธิมนุษยชน หากศาลให้ความสำคัญกับการชั่งน้ำหนักระหว่างความมั่นคงของรัฐกับสิทธิของประชาชนโดยอิงบนหลักการสากล ก็มีแนวโน้มที่จะวินิจฉัยในลักษณะคุ้มครองสิทธิมากกว่าการยอมรับดุลพินิจของฝ่ายบริหารโดยไม่ตั้งคำถาม ตัวอย่างในประเทศไทย เช่น คดีการชุมนุมปี 2563 ที่ศาลมีคำพิพากษายกฟ้องผู้ชุมนุมภายใต้ พ.ร.ก.ฉุกเฉินฯ สะท้อนให้เห็นการให้ความสำคัญกับข้อเท็จจริงเฉพาะหน้ามากกว่าการวางหลักเกณฑ์ที่ชัดเจนในการจำกัดอำนาจรัฐ ส่วนในคดีการควบคุมตัวภายใต้กฎอัยการศึกในพื้นที่ภาคใต้ แม้ศาลปกครองจะพิพากษาให้ชดเชยค่าสินไหม แต่ไม่ได้ตั้งคำถามต่อโครงสร้างกฎหมายที่เปิดโอกาสให้เกิดการละเมิดสิทธิ เมื่อเปรียบเทียบกับศาลรัฐธรรมนูญเยอรมนีในคดีการสอดแนมพลเมืองต่างชาติ (2020) ศาลวินิจฉัยว่าการเก็บข้อมูลต้องเคารพสิทธิแม้ผู้ถูกสอดแนมจะไม่ใช่พลเมืองเยอรมัน แสดงถึงแนวทางที่ยึดหลักสิทธิมนุษยชนอย่างเป็นระบบ ส่วนศาลสูงสหรัฐฯ เช่นในคดี Department of Homeland Security v. Regents of the University of California (2020) ก็ยืนยันว่าการตัดสินใจของฝ่ายบริหารต้องมีเหตุผลรองรับ และอยู่ภายใต้การตรวจสอบตามหลัก due process กล่าวโดยสรุปปัจจัยที่ส่งผลต่อแนวคำวินิจฉัยของศาล ได้แก่ กรอบแนวคิดทางกฎหมาย วัฒนธรรมตุลาการ ความกล้าหาญในการใช้อำนาจตีความ และความเข้มแข็งของระบบนิติรัฐ ซึ่งเป็นเงื่อนไขพื้นฐานที่ทำให้ศาลสามารถทำหน้าที่ถ่วงดุลอำนาจรัฐได้อย่างแท้จริง

5.3 ศาลไทยควรมีบทบาทเชิงรุกมากกว่านี้ในการตีความเพื่อคุ้มครองสิทธิหรือไม่

ในบริบทของกฎหมายพิเศษด้านความมั่นคง เช่น พระราชกำหนดการบริหารราชการในสถานการณ์ฉุกเฉิน พ.ศ. 2548 และกฎอัยการศึก พ.ศ. 2457 ซึ่งให้อำนาจฝ่ายบริหารในการจำกัดสิทธิเสรีภาพของประชาชนได้อย่างกว้างขวาง บทบาทของศาลยุติธรรมไทยในฐานะกลไกควบคุมอำนาจรัฐจึงมีความสำคัญอย่างยิ่ง อย่างไรก็ตาม จากการศึกษาคำพิพากษาที่เกี่ยวข้อง พบว่าศาลไทยยังคงมีแนวโน้มใช้อำนาจในการตีความเชิงรับมากกว่าจะขับเคลื่อนหลักสิทธิอย่างแข็งขัน คดีการชุมนุมทางการเมืองในปี 2563 ซึ่งมีการประกาศสถานการณ์ฉุกเฉินและดำเนินคดีกับผู้ชุมนุมตาม พ.ร.ก.ฉุกเฉินฯ แม้ศาลจะมีคำพิพากษายกฟ้องหลายคดี โดยพิจารณาว่าการชุมนุมไม่เป็นภัยต่อสาธารณสุข แต่การวินิจฉัยส่วนใหญ่ยังจำกัดอยู่ในกรอบข้อเท็จจริง มิได้ขยายผลสู่การตั้งหลักการทั่วไปเพื่อคุ้มครองสิทธิเสรีภาพในภาวะวิกฤติ ในทำนองเดียวกัน คดีการควบคุมตัวโดยมิชอบภายใต้กฎอัยการศึกในภาคใต้ ศาลปกครองสงขลา วินิจฉัยให้รัฐชดเชยค่าเสียหาย แต่ไม่ได้วิพากษ์โครงสร้างของกฎหมายที่เปิดช่องให้เจ้าหน้าที่ใช้อำนาจเกินขอบเขตโดยไม่มีระบบตรวจสอบที่เข้มงวด ในทางตรงกันข้าม แนวคำวินิจฉัยของศาลรัฐธรรมนูญเยอรมนีในคดีการสอดแนมชาวต่างชาติ (คดีหมายเลข 1 BvR 828/20, 2020) แสดงให้เห็นบทบาทเชิงรุกในการตีความกฎหมายเพื่อคุ้มครองสิทธิ แม้ผู้ถูกละเมิดจะเป็นชาวต่างชาติ โดยศาลวินิจฉัยว่าการเก็บข้อมูลโดยหน่วยข่าวกรองต้องเคารพหลักสิทธิมนุษยชน และอยู่ภายใต้กรอบของรัฐธรรมนูญเยอรมัน ซึ่งเน้นการคุ้มครองศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์และความเป็นส่วนตัว ขณะที่ศาลสูงสหรัฐฯ ในคดี Department of Homeland Security v. Regents of the University of California (2020) ตีความว่าการยุติโครงการ DACA โดยฝ่ายบริหารขาดเหตุผลรองรับอย่างเป็นระบบ ถือว่าละเมิดหลักความชอบด้วยกฎหมาย ส่วนคดีการบังคับใช้กฎหมายคนต่างด้าว (2025) ศาลชั้นต้นสั่งห้ามชั่วคราวต่อคำสั่งเนรเทศโดยอ้างถึงความเป็นธรรมและความเหมาะสมทางกฎหมาย ทั้งหมดนี้สะท้อนถึงบทบาทเชิงรุกของศาลในการถ่วงดุลอำนาจรัฐและคุ้มครองสิทธิเสรีภาพ ศาลไทยไม่สามารถบังคับใช้กฎหมายระหว่างประเทศโดยตรงได้ แต่ต้องผ่านกระบวนการ “อนุวัติการ” ตามรัฐธรรมนูญและ พ.ร.บ.ว่าด้วยการตรากฎหมาย จึงทำให้การคุ้มครองสิทธิมนุษยชนที่ยึดตามกติการะหว่างประเทศยังมีข้อจำกัดอยู่ ศาลไทยควรพัฒนาไปสู่บทบาทเชิงรุกมากกว่านี้ โดยยึดหลักนิติธรรมและหลักสิทธิมนุษยชนเป็นแกนกลางในการตีความ เพื่อสร้างแนวคำวินิจฉัยที่เป็นมาตรฐาน และเสริมสร้างความเข้มแข็งของระบบถ่วงดุลอำนาจในระบอบประชาธิปไตยอย่างแท้จริง ด้วยการส่งเสริมการใช้ “มาตรการคุ้มครองชั่วคราว” (interim measures) อย่างเข้มแข็งในคดีสิทธิมนุษยชน หรือออกคำสั่งให้องค์กรของรัฐต้องรายงานการใช้อำนาจภายใต้กฎหมายพิเศษต่อศาลภายในกรอบเวลาที่กำหนด

6. สรุปและข้อเสนอแนะเชิงนโยบาย

6.1 สรุป

ในบริบทของระบอบประชาธิปไตยภายใต้หลักนิติธรรม บทบาทของศาลมีความสำคัญยิ่งต่อการควบคุมการใช้อำนาจอธิปไตย โดยเฉพาะเมื่อรัฐใช้ “กฎหมายพิเศษ” เช่น พระราชกำหนดการบริหารราชการในสถานการณ์ฉุกเฉิน พ.ศ. 2548 และกฎอัยการศึก พ.ศ. 2457 ซึ่งเปิดช่องให้ฝ่ายบริหารใช้อำนาจอย่างกว้างขวางและมีผลกระทบโดยตรงต่อสิทธิเสรีภาพขั้นพื้นฐานของประชาชน เช่น เสรีภาพในการชุมนุม เสรีภาพการแสดงความคิดเห็น เสรีภาพในการนำเสนอข่าวสาร และสิทธิในกระบวนการยุติธรรม การศึกษาคำพิพากษาของศาลไทยในคดีสำคัญ เช่น คดีผู้ชุมนุมทางการเมือง ในปี 2563 และคดีการควบคุมตัวในพื้นที่ชายแดนภาคใต้ สะท้อนภาพการใช้ดุลพินิจของศาลที่หลากหลาย บางกรณีศาลแสดงบทบาทคุ้มครองสิทธิของประชาชนอย่างเข้มแข็ง ขณะที่บางกรณีกลับเห็นแนวโน้มของการยอมรับการใช้อำนาจของฝ่ายบริหารโดยขาดการตรวจสอบอย่างจริงจัง ปัญหาสำคัญคือ การที่ระบบการถ่วงดุลอำนาจยังไม่เข้มแข็งพอ โดยเฉพาะในบริบทที่การใช้อำนาจพิเศษมักอยู่ในมือของหน่วยงานที่อยู่นอกเหนือการตรวจสอบของรัฐสภา และเมื่อขาดการตรวจสอบเชิงโครงสร้าง ศาลควรทำหน้าที่เป็นกลไกในการคุ้มครองสิทธิ ตามหลักนิติธรรมภายใต้ระบบการแบ่งแยกอำนาจ เพื่อคุ้มครองสิทธิและเสรีภาพของประชาชน การถ่วงดุลอำนาจในบริบทความมั่นคงไม่ใช่ว่าการจำกัดความมั่นคงของรัฐ หากแต่เป็นการยืนยันว่าความมั่นคงจะต้องอยู่บนฐานของกฎหมายและสิทธิมนุษยชนอย่างแท้จริง

6.2 ข้อเสนอแนะเชิงนโยบาย

- (1) ศาลยุติธรรม ศาลปกครอง และศาลรัฐธรรมนูญ ควรเสริมสร้างบทบาทเชิงรุกของศาล ให้ศาลมีแนวทางชัดเจนในการใช้หลักความได้สัดส่วน หลักความจำเป็น และหลักการใช้มาตรการที่จำกัดเสรีภาพน้อยที่สุด โดยเฉพาะในสถานการณ์ฉุกเฉิน
- (2) สำนักงานศาลรัฐธรรมนูญ และสำนักงานคณะกรรมการกฤษฎีกา ควรจัดทำคู่มือแนวปฏิบัติของศาลในการตีความกฎหมายพิเศษ เพื่อให้การพิจารณาคดีมีมาตรฐานที่สอดคล้องกับหลักสิทธิมนุษยชนและแนวปฏิบัติสากล
- (3) คณะกรรมการสิทธิมนุษยชน การยุติธรรมและสิทธิมนุษยชน สภาผู้แทนราษฎร และ คณะกรรมการสิทธิมนุษยชนแห่งชาติ (กสม.) ควรจัดตั้งกลไกอิสระในการตรวจสอบการใช้อำนาจพิเศษของฝ่ายบริหาร โดยควรมีอำนาจในการเสนอให้ศาลตรวจสอบกรณีละเมิดสิทธิ
- (4) รัฐสภา ควรพิจารณาปฏิรูปกฎหมายพิเศษ เพื่อกำหนดขอบเขตการใช้อำนาจอย่างชัดเจน มีระยะเวลาจำกัด และเปิดช่องทางการอุทธรณ์ต่อศาลได้อย่างเป็นธรรม
- (5) สถาบันพัฒนาข้าราชการฝ่ายตุลาการ สำนักงานศาลยุติธรรม และวิทยาลัยตุลาการและข้าราชการฝ่ายศาลปกครอง สำนักงานศาลปกครอง ควรส่งเสริมการฝึกอบรมตุลาการด้านสิทธิมนุษยชนและภาวะฉุกเฉิน เพื่อสร้างความเข้าใจเชิงลึกในการพิจารณาคดีในบริบทที่สิทธิเสรีภาพถูกจำกัด

เอกสารอ้างอิง

- คณะกรรมการนักนิติศาสตร์สากล. (2564). การบังคับใช้พระราชกำหนดการบริหารราชการในสถานการณ์ฉุกเฉินเพื่อรับมือกับการระบาดใหญ่ของโรคโควิด-19 ในประเทศไทย. บันทึกทางกฎหมาย กรกฎาคม 2564, 2–3.
- คำวินิจฉัยศาลรัฐธรรมนูญที่ 6/2565. (30 มิถุนายน 2565). ราชกิจจานุเบกษา. เล่ม 139 ตอนที่ 41ก. หน้า 14–22
- บรรหาร กาลา. (2551). บทวิเคราะห์การบังคับใช้พระราชกำหนดการบริหารราชการในสถานการณ์ฉุกเฉิน พ.ศ. 2548 กับปัญหาความชอบด้วยรัฐธรรมนูญ. จุลนิติ, (พฤศจิกายน–ธันวาคม), 33–44.
- ประชาไท. (2554). ศาลปกครองสงขลาสั่งคดีใช้ 5 แสน ทหารคุมตัวเกินอำนาจกฎอัยการศึก. สืบค้นเมื่อ 9 เมษายน 2568, จาก <https://prachatai.com/journal/2011/11/38006>
- ประชาไท. (2559). ศาลปกครองสูงสุดพิพากษาจ่ายเงินทดแทน น.ศ. ยะลา หลังถูกจับกุมเกินกำหนด-ซ้อมทรมาน. สืบค้นเมื่อ 9 เมษายน 2568, จาก <https://prachatai.com/journal/2016/10/68437>

- ประมุข บัณฑุกุล และ ศิวัช ศรีโศกกุล. (2560). บทบาทของศาลรัฐธรรมนูญท่ามกลางความขัดแย้งทางการเมือง. *วารสารสันติศึกษาปริทรรศน์ มจร*, 5(3), 209–225.
- พระราชกำหนดการบริหารราชการในสถานการณ์ฉุกเฉิน พ.ศ. 2548. (16 กรกฎาคม 2548). ราชกิจจานุเบกษา. เล่ม 122 ตอนที่ 58ก. หน้า 1–9
- พระราชบัญญัติกฎอัยการศึก พระพุทธศักราช 2457. (13 กันยายน 2457). ราชกิจจานุเบกษา. เล่ม 31. หน้า 388-395
- มานิชญ์ อารี และ กัลยา แซ่อึ้ง. (2562). กฎหมายความมั่นคงกับความเคลื่อนไหวของภาคประชาสังคมในพื้นที่สาม จังหวัดชายแดนภาคใต้ของประเทศไทย. *วารสารสหวิทยาการ วิทยาลัยสหวิทยาการ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์*, 16(2), 91.
- วสันต์ ชมพูศรี. (2559). การบังคับใช้พระราชกำหนดการบริหารราชการในสถานการณ์ฉุกเฉิน พ.ศ. 2548 กับ การคุ้มครองสิทธิและเสรีภาพของประชาชน (วิทยานิพนธ์ปริญญานิติศาสตรมหาบัณฑิต). จุฬาลงกรณ์ มหาวิทยาลัย.
- ศูนย์ทนายความเพื่อสิทธิมนุษยชน. (2565). แม้ยกเลิกสถานการณ์ฉุกเฉิน แต่คดี พ.ร.ก.ฉุกเฉินฯ จากการชุมนุมกว่า 574 คดี ยังต้องต่อสู้ต่อ. สืบค้นเมื่อ 9 เมษายน 2568, จาก <https://tlhr2014.com/archives/49076>
- ศูนย์ทนายความเพื่อสิทธิมนุษยชน. (2568). อัยการสั่งฟ้องคดีชุมนุมปทุมวัน-สามย่าน ช่วงตุลา 63 ข้อหา พ.ร.ก. ฉุกเฉินฯ ร้ายแรง แม้คดีส่วนใหญ่ศาลยกฟ้อง. สืบค้นเมื่อ 9 เมษายน 2568, จาก <https://tlhr2014.com/archives/74296>
- iLaw. (2565). เปิดข้อต่อสู้-คำตัดสิน คดีประยุทธ์ประกาศสถานการณ์ฉุกเฉินร้ายแรงฯ ศาลแพ่งชี้ข้อบด้วยกฎหมายแล้ว. สืบค้นเมื่อ 9 เมษายน 2568, จาก <https://www.ilaw.or.th/articles/10223>
- The MATTER. (2564). สรุป 15 คดี “ราษฎรฟ้องกลับ” เมื่อรัฐใช้อำนาจมิชอบ ประชาชนจึงมีสิทธิโต้กลับ. สืบค้นเมื่อ 9 เมษายน 2568, จาก <https://thematter.co/quick-bite/15-cases-people-fight-back/158915?>
- Barak, A. (2012). *Proportionality: Constitutional rights and their limitations*. Cambridge University Press.
- Barry, B. M. (2020). *How judges judge: Empirical insights into judicial decision-making*. Routledge.
- Chemersinsky, E. (2019). *Constitutional law: Principles and policies* (6th ed.). Wolters Kluwer.
- Cole, D. (2003). The new McCarthyism: Repeating history in the war on terrorism. *Harvard Civil Rights– Civil Liberties Law Review*, 38(1), 1–30.
- Federal Constitutional Court (Germany). (2020, April 15). *Antrag auf Erlass einer einstweiligen Anordnung* (BvR 828/20). https://www.bundesverfassungsgericht.de/SharedDocs/Entscheidungen/DE/2020/04/rk20200415_1bvr082820.html
- Federal Constitutional Court (Germany). (2020, May 19). *Federal Intelligence Service – foreign surveillance* (BvR 2835/17). <https://www.bundesverfassungsgericht.de/SharedDocs/Pressemitteilungen/EN/2020/bvg20-037.html>
- Górniewicz, A. (2021). Dispute over the guardian of the Constitution: Hans Kelsen, Carl Schmitt and the Weimar case. *Politeja*, 3, 193.
- Gross, O., & Ni Aoláin, F. (2006). *Law in times of crisis: Emergency powers in theory and practice*. Cambridge University Press.
- Hirschl, R. (2006). The new constitutionalism and the judicialization of pure politics worldwide. *Fordham Law Review*, 75(2).
- Hirschl, R. (2008). The judicialization of mega-politics and the rise of political courts. *Annual Review of Political Science*, 11, 93–118.
- Kommers, D. P., & Miller, R. A. (2012). *The constitutional jurisprudence of the Federal Republic of Germany* (3rd ed.). Duke University Press.

- Singh, M., & Yang, M. (2025, March 15). Judge blocks Trump from using 18th-century wartime act for deportations. *The Guardian*. <https://www.theguardian.com/us-news/2025/mar/15/trump-alien-enemies-act-deportations>
- Supreme Court of the United States. (2020, June 18). *Department of Homeland Security et al. v. Regents of the University of California et al.*, 591 U.S. ____ (2020). https://www.supremecourt.gov/opinions/19pdf/18-587_5ifl.pdf
- Vile, M. J. C. (1967). *Constitutionalism and the separation of powers*. Oxford University Press.

ข้อกำหนดการส่งบทความเพื่อตีพิมพ์ ในวารสารมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ นายเรืออากาศ

กองบรรณาธิการวารสารมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ นายเรืออากาศ มีข้อกำหนดในการส่งบทความเพื่อรับการพิจารณาตีพิมพ์ ดังนี้

ขอบเขตของบทความ

บทความมีเนื้อหาเกี่ยวกับด้านมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ ในประเด็นการทหาร ความมั่นคง การพัฒนาประเทศ รัฐศาสตร์ การบริหารรัฐกิจ จิตวิทยา รวมถึงด้านภาษา ตลอดจนการศึกษาด้านอื่น ๆ ที่เกี่ยวข้อง บทความดังกล่าวต้องไม่เคยได้รับการเผยแพร่ที่ใดมาก่อน และจะต้องไม่คัดลอกมาจากบทความอื่นที่ได้รับการตีพิมพ์ หรือได้รับการตอบรับเพื่อจะตีพิมพ์แล้ว ทั้งนี้ วารสารเปิดรับบทความทั้งภาษาไทยและภาษาอังกฤษ ใน 3 ประเภท คือ บทความวิจัย (Research article) บทความวิชาการ (Academic article) และบทความปริทัศน์ (Review article)

ข้อกำหนดทั่วไปในการรับพิจารณาบทความ

1. บทความต้องเป็นบทความที่ไม่เคยตีพิมพ์ หรือเผยแพร่ในวารสารใดมาก่อน และไม่มีมีการคัดลอกมาจากบทความอื่นที่ได้รับการตีพิมพ์ หรือได้รับการตอบรับเพื่อจะตีพิมพ์แล้ว
2. กองบรรณาธิการมีสิทธิเด็ดขาดในการรับบทความเพื่อพิจารณาเผยแพร่ โดยพิจารณาเบื้องต้นจากบทความที่มีหัวข้อและเนื้อหาสอดคล้องกับขอบเขตวัตถุประสงค์ของวารสารฯ และประโยชน์ในทางวิชาการ รวมถึงความครบถ้วนของเอกสารประกอบการส่งบทความ และรูปแบบของบทความตามข้อกำหนดของวารสารฯ (ถ้ามีการอ้างอิงบทความที่เคยได้รับการตีพิมพ์ในวารสารจะได้รับการพิจารณาเป็นลำดับแรก)
3. บทความทุกเรื่องจะได้รับการพิจารณาและประเมินคุณภาพโดยผู้ทรงคุณวุฒิในสาขาที่เกี่ยวข้อง ซึ่งเป็นการประเมินแบบไม่เปิดเผยชื่อผู้ประเมิน และผู้แต่งทั้ง 2 ทาง (Double-blind peer review) เพื่อประเมินและกลั่นกรองว่ามีคุณภาพเหมาะสมที่จะเผยแพร่หรือไม่ บทความที่ได้รับการเลือกให้เผยแพร่ในวารสารฯ จะต้องมีการประเมินระดับผ่านจากผู้ทรงคุณวุฒิอย่างน้อย 2 จาก 3 ท่าน โดยกองบรรณาธิการอาจให้ผู้เขียนปรับปรุงเนื้อหาหรือรูปแบบให้เหมาะสมยิ่งขึ้น และมีสิทธิเด็ดขาดในการพิจารณาตอบรับการตีพิมพ์ในวารสารดังกล่าว
4. ลิขสิทธิ์ของบทความที่ได้รับการตีพิมพ์ในวารสารมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ นายเรืออากาศ เป็นของโรงเรียนนายเรืออากาศนวมินทกษัตริยาธิราช ห้ามนำข้อความไปพิมพ์ซ้ำ เว้นแต่ว่าจะได้ระบุการอ้างอิง (Citation) ด้วยลายลักษณ์อักษรอย่างชัดเจน และผู้เขียนเป็นผู้รับผิดชอบเนื้อหาและข้อเขียนในต้นฉบับที่ตีพิมพ์ โดยมีได้เกี่ยวข้องกับทางวารสารแต่อย่างใด

การเตรียมต้นฉบับ

ต้นฉบับจัดพิมพ์ด้วยโปรแกรม Microsoft Word บนพื้นสีขาวขนาด A4 แบ่งเป็น 1 คอลัมน์ เว้นขอบด้านบนและล่าง 2.54 ซม. ด้านซ้าย 3 ซม. และด้านขวา 2 ซม. ใช้รูปแบบตัวอักษร TH Sarabun PSK และตัวเลขอารบิกขนาด 15 pt. ทั้งหมด ระยะห่างระหว่างบรรทัด 1 เท่า บทความแต่ละเรื่องมีความยาว 12 - 15 หน้า เนื้อหาบทความประกอบด้วย

1. ชื่อเรื่องบทความ (Title) ทั้งภาษาไทย และภาษาอังกฤษ (ตัวอักษรตัวแรกของภาษาอังกฤษพิมพ์ด้วยตัวพิมพ์ใหญ่) ตัวอักษรหนา ขนาด 18 pt. จัดกึ่งกลางหน้ากระดาษ
2. ชื่อผู้แต่ง (Authors)
 - 2.1 ระบุชื่อ-นามสกุลเต็มของผู้แต่งทุกคนทั้งภาษาไทยและภาษาอังกฤษ โดยไม่ใช่คำนำหน้าหรือตำแหน่งหน้าชื่อ ใช้ตัวอักษรหนาขนาด 15 pt. และใส่เครื่องหมาย * ที่นามสกุลของผู้แต่งหลัก (Corresponding author) จัดกึ่งกลางหน้ากระดาษ

2.2 ระบุตำแหน่ง สังกัด และ E-mail address ในรูปแบบเชิงอรรถภาษาไทยและภาษาอังกฤษ และ Corresponding author โดยใช้ตัวอักษรปกติขนาด 12 pt.

3. บทคัดย่อ (Abstract) ทั้งภาษาไทยและภาษาอังกฤษ โดยทั้งสองภาษาต้องมีจำนวนไม่เกิน 300 คำ และใช้ภาษาเชิงวิชาการที่ถูกต้อง และยึดหลักการใช้ภาษาตามข้อกำหนดของราชบัณฑิตยสถาน (หากเป็นบทความภาษาอังกฤษ ไม่ต้องมีบทคัดย่อภาษาไทย)

4. คำสำคัญ (Keywords) ทั้งภาษาไทยและภาษาอังกฤษจำนวน 3 - 5 คำ ระบุไว้ท้ายบทคัดย่อของแต่ละภาษา ใช้ตัวอักษรหนา

5. เนื้อความ (Text) หัวข้อใช้ตัวอักษรหนา ชิดขอบกระดาษด้านซ้าย ประกอบด้วยหัวข้อตามประเภทของบทความ ดังนี้

5.1 บทความวิจัย (Research article) ประกอบด้วย

5.1.1 บทนำ (Introduction) ประกอบด้วยที่มา ความสำคัญของปัญหา ข้อมูลทางวิชาการ เอกสาร และงานวิจัยที่สนับสนุนหรือเกี่ยวข้อง

5.1.2 วัตถุประสงค์ของการวิจัย (Research objective)

5.1.3 วิธีการดำเนินการวิจัย (Research Methodology)

5.1.4 ผลการวิจัย (Result)

5.1.5 สรุป และอภิปรายผลการวิจัย (Conclusion and Discussion)

5.1.6 ข้อเสนอแนะ (Suggestions)

5.1.7 กิตติกรรมประกาศ (Acknowledgements) (ถ้ามี)

5.1.8 เอกสารอ้างอิง (References) ทั้งในเนื้อความและท้ายบทความ

5.2 บทความวิชาการ (Academic article) หรือบทความปริทัศน์ (Review article) ประกอบด้วย

5.2.1 บทนำ (Introduction)

5.2.2 เนื้อความ (Text)

5.2.3 บทสรุป (Summary)

5.2.4 กิตติกรรมประกาศ (Acknowledgements) (ถ้ามี)

5.2.5 เอกสารอ้างอิง (References) ทั้งภายในเนื้อความและท้ายบทความ

6. รูปภาพ ตารางแผนภูมิ (Figure, Table and Diagram) ให้แสดงหลังข้อมูลที่กล่าวถึง หรือจบหัวข้อนั้น ๆ โดยระบุลำดับหมายเลขของรูปภาพ ตาราง แผนภูมิ และคำอธิบายโดยสังเขป โดยใช้ตัวอักษรปกติขนาด 15 pt. จัดกึ่งกลางหน้ากระดาษ ใช้ตัวเลขอารบิก ยกเว้นกรณีชื่อเฉพาะ โดยกำหนดรูปแบบ ดังนี้

6.1 รูปภาพ แผนภูมิ ใช้ว่า รูปที่ X หรือแผนภูมิที่ X และคำอธิบายสั้น ๆ ไว้ใต้รูปภาพหรือแผนภูมิ

6.2 ตารางใช้ว่า ตารางที่ X และคำอธิบายสั้น ๆ ไว้ด้านบนของตาราง

6.3 ระบบหน่วยที่ใช้ ให้ใช้ระบบหน่วยเมตริกซ์ หรือ SI โดยให้ใช้แบบใดแบบหนึ่งตลอดทั้งบทความ

7. การเขียนเอกสารอ้างอิง ใช้การอ้างอิงระบบนาม-ปี ตามรูปแบบของ American Psychological Association (APA 7th edition) โดยเอกสารอ้างอิงที่ใช้ต้องมีอายุไม่เกิน 10 ปี (ยกเว้นการอ้างอิงทฤษฎี กฎ หรือสูตร) การอ้างอิงเป็นไปตามรูปแบบของชนิดเอกสารที่อ้างอิง และรายการอ้างอิงท้ายบทความจะต้องอ้างอิงในเนื้อความของบทความทุกรายการ โดยสามารถดาวน์โหลดรายละเอียดดังกล่าวได้จาก

7.1 <https://apastyle.apa.org/>

7.2 <https://bit.ly/APA7thTULIB>

การส่งบทความ

1. ส่งบทความต้นฉบับที่จัดทำตามแม่แบบเอกสารที่กำหนด (Template) ในรูปแบบที่บันทึกด้วยโปรแกรม Microsoft Word และ PDF พร้อมด้วยเอกสารประกอบเพิ่มเติม ดังนี้
 - 1.1 หนังสือรับรองก่อนการตีพิมพ์ (ดาวน์โหลดได้ที่ <https://bit.ly/certificateLetter>)
 - 1.2 ผลการตรวจการคัดลอกด้วยโปรแกรมที่มีมาตรฐานและได้รับการยอมรับ เช่น อักษรวิสุทธิ์ (ระบบตรวจสอบการลอกเลียนวรรณกรรมทางวิชาการของจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย)
2. ส่งบทความมายังวารสารมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ นายเรืออากาศ ผ่านระบบ Online Journal System (OJS) ของวารสารที่ <https://so04.tci-thaijo.org/index.php/KANNICHA>

กองบรรณาธิการวารสารมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ นายเรืออากาศ

1 ก.ค.2566